

Maria Dombrowska

NOPȚI ȘI ZILE

Bogumil și Barbara

Maria Dombrowska

NOPŢI ŞI ZILE

Maria Dombrowska

NOPŢI ŞI ZILE

Maria Dombrowska

Bogumil și Barbara

În românește de Virgil Teodorescu și Elena Lința

Editura pentru Literatură Universală • București, 1966

Coperta de *T. Mironescu*

Maria Dąbrowska

NOCE I DNIE

Tom I

Czytelnik, Warszawa, 1962

Cuvînt înainte

Literată de formaţie spirituală deosebită, intelectuală de mare valoare, luptătoare neînduplecată pentru cauza poporului căruia i-a închinat viaţa şi opera, Maria Dombrowska este un simbol al scriitorului militant.

Născută la 6 octombrie 1889 în comuna Russów, unde tatăl ei era administrator de moşie, Maria Szumska este un copil dotat cu multă sensibilitate, nerăbdător de a pătrunde tainele vieţii. Puternic legată de natura ţinutului natal şi de oamenii în mijlocul cărora şi-a trăit copilăria, Dombrowska va evoca cu multă dragoste şi nostalgie în opera de mai tîrziu tablouri din anii începutului său de viaţă.

În timp ce se află la studii în Elveţia şi Belgia, urmînd ştiinţele naturii şi filozofia, scriitoarea pătrunde în cercurile tinerilor studenţi polonezi care luptă pentru eliberarea Poloniei de sub jugul ţarist, pentru independenţă naţională. Activitatea depusă în aceste cercuri şi apropierea de ideile socialiste vor face din tînăra Maria Szumska un combatant înflăcărat pentru viitorul fericit şi liber al patriei. Căsătorindu-se în 1911, la Bruxelles, cu Marian Dombrowski, activist de frunte al Partidului Socialist Polonez, ea se apropie definitiv de mişcarea socialistă.

Activitatea publicistică desfăşurată de Maria Dombrowska după 1912) cînd se înapoiază în ţară cu titlul de „*candidat ès sciences naturelles*), de o mare bogăţie tematică, gravitează în jurul problemelor sociale şi economice ale Poloniei acelor vremi, probleme abordate cu mult curaj şi optimism în paginile publicaţiilor de stînga. „Nu m-am îndoit nici un moment — va scrie autoarea mai tîrziu — că Polonia îşi va dobîndi libertatea şi că justiţia socială va triumfa“ *(Varşovia tinereţii mele).*

Debutul literar al Mariei Dombrowska, aflat sub semnul influenţei tematice şi în parte stilistice a marelui scriitor polonez Stefan Żeromski, aduce schiţe cu profil patriotic (*În Franţa... pămînt străin, Întoarcerea*), accentuat de culorile sumbre ale dezastrului provocat de primul război mondial (*Incendiul, Drumul la Varşovia*). Sensibilitatea deosebită, cunoaşterea şi înţelegerea sufletului de copil îi deschid scriitoarei poarta spre o lume plină de farmec, prospeţime şi culoare (*Janek, Prietenie*). Străbătute de o poezie suavă, bogate în imagini pure ale începutului de viaţă, nuvelele din lumea copiilor (reunite în volumele *Copiii patriei, Creanga de cireş* şi *Zîmbetul copilăriei*, acesta din urmă distins, de altfel, cu Premiul Editorilor pe anul 1925) aduc o undă luminoasă în literatura vremii şi confirmă talentul literar al Mariei Dombrowska.

În lumea aceea însorită a copilăriei, alătu de amintirile pline de farmec şi de nostalgie, se conturează totodată şi figuri de pălmaşi, trudind din greu pe ogoarele moşiei Russów. Ca o adevărată cutie de rezonanţă a suferinţelor umane, Dombrowska izbuteşte să închege imagini profund realiste ale vieţii sărăcimii satelor, care vin să îmbogăţească literatura polonă din primul pătrar al secolului nostru. În volumul *Oameni de dincolo* scriitoarea fructifică experienţa de viaţă legată de adolescenţa sa în povestiri şi nuvele în care încearcă să abordeze teme ca existenţa şi fericirea omului, tratate pe plan social. Zugrăvind cu dragoste şi adîncă înţelegere traiul mizer şi lipsit de orizont al celor mai obidiţi dintre locuitorii satelor, Dombrowska îşi dotează eroii cu un viguros optimism potenţial, care îi determină să-şi afle stimulente de viaţă fie în iubire (*Iarba sălbatecă, Lucja din Pokucice*), fie în ataşamentul faţă de cîinele credincios (*Noapte deasupra lumii*), fie în bucuria de a-şi ajuta semenii (*Triumful lui Dionizy*).

Critica literară a vremii a reacţionat în mod diferit la apariţia *Oamenilor de dincolo*, recunoscînd însă unanim valoarea artistică a nuvelelor. Surprinşi de complexitatea sentimentelor şi trăirilor personajelor, unii critici au susţinut că eroii Dombrowskăi sînt „prea filozofi" pentru umila lor condiţie socială

„Cine cunoaşte cît de cît viaţa — scria autoarea în sprijinul concepţiei sale că bogăţia vieţii spirituale nu este un

apanaj al claselor avute — acela știe că printre oamenii alungați de la masa ospățului există o scară la fel de întinsă de tipuri psihologice ca în oricare altă pătură socială și că nu lipsesc de aici nici filozofii și nici escatologii."

Nuvelele din *Oamenii de dincolo,* aducînd pe prim plan vieți estropiate de nedreptatea socială, nu alunecă cîtuși de puțin pe panta pesimismului destructiv, ci prezintă cu autentică măiestrie compozițională și artistică dureri peste care înflorește zîmbetul optimismului. Julka din *Drumul cel mai lung,* lăptarul cocoșat din *Triumful lui Dionizy* și chiar bătrînul Kaczmarek, tatăl Julkăi, în ciuda vieții lor chinuite, nu-și pierd speranța într-un viitor mai bun. Trecerea la genul proteic, concretizată prin apariția romanului-fluviu *Nopți și zile,* dezvăluie în toată plinătatea sa meșteșugul scriitoricesc al Mariei Dombrowska. Continuînd tradițiile realismului polonez reprezentat prin Prus, Orzeszkowa și Żeromski, ea nu imită și nu repetă nimic. Punîndu-și nenumărate întrebări legate de viață și de condiția umană, pentru care descoperă mereu alte resurse, Dombrowska nu ne prezintă în tetralogia *Nopți și zile (Bogumil și Barbara, Griji necurmate, Iubire* și *Cu vîntul în față)* nici peripeții palpitante, nici o epopee istorică și nici măcar desfășurarea subtilă a unei povești de dragoste. Ea se mulțumește să descrie viața cotidiană în scurgerea ei cînd molcomă, cînd vijelioasă, firească. „Am vrut să dau în *Nopți și zile* — mărturisește autoarea — expresia dragostei mele pentru viața care se scurge și trece. Dragoste în ciuda tuturor durerilor, trecînd peste toate și fără să țin seama dacă viața asta nu-i decît o sclipire efemeră în haos și beznă, sau dacă-i o etapă în realizarea unor țeluri mari, providențiale" *(Wiadomości Literackie Nr. 2, 1932).*

Ca și în romanele închinate familiilor Buddenbrook, Forsyte sau Thibault, prin desfășurarea vieții a două sau mai multe generații, în *Nopți și zile* se realizează descrierea unei întregi epoci, de la răscoala din 1863 și pînă la începutul primului război mondial.

Autoarea surprinde procesul descompunerii aristocrației feudale polone și stabilirea unor noi tipuri de relații impuse de evoluția societății, exemplificate în primul rînd prin destinele familiilor Ostrzeński și Niechcic. Transformările sezisate de

scriitoare ating atît sfera schimbărilor materiale şi sociale, cît şi pe aceea a transformărilor de conştiinţă, politice. Pe de o parte, spiritul revoluţionar al nobilimii cu vederi înaintate cedează în favoarea tendinţei de împăcare cu starea politică existentă şi canalizarea tuturor acţiunilor spre prosperitatea economică, pe de altă parte, prin apropierea de clasa muncitoare, apar şi prind vigoare ideile de socialism şi de luptă hotărîtă pentru eliberarea naţională. Figura centrală a romanului este de fapt Bogumil Niechcic. Ca un adevărat erou de epopee populară, el este înzestrat cu toate însuşirile în măsură să cucerească dragostea şi stima cititorului. Acest în aparenţă modest lucrător al pămîntului se trage dintr-o familie nobilă deposedată de avere în urma participării la răscoala din 1863. El însuşi, copil de 15 ani, ia parte la lupte, este rănit grav, iar apoi, negăsindu-şi locul printre rudele bogate care înfierau „nebunia" sa şi a tatălui său de a participa la răscoală, fuge în lume. Colindă ani de zile prin străinătate, trăind la periferia societăţii, şi se reîntoarce în ţară abia după moartea tatălui, deportat în Siberia. Revine la munca cîmpului, vechil pe moşia Krempa, apoi Serbinów.

El este purtătorul de cuvînt al autoarei în prezentarea concepţiilor ei despre viaţă, muncă. Bogumil este adeptul ideii voltairiene că istoria se scrie și prin viaţa paşnică, prin munca depusă de fiecare om pe petecul lui de pămînt. De aceea, zbătîndu-se din răsputeri să ridice din paragină moşia Serbinów, Bogumil nu se gîndeşte la buzunarul în care se scurg veniturile. În munca lui de fiecare zi nu există moşierii proprietari aciuaţi la Paris, care se bucură de roadele trudei lui şi a oamenilor de pe moşie, ci doar pămîntul care trebuie cultivat cît mai bine. Aşa înţelege el, într-o altă perioadă decît cea revoluţionară, să-şi facă datoria cetăţenească, să contribuie la ridicarea poporului.

Barbara este o fiinţă neliniştită şi pesimistă. Deziluzia în dragoste pe care o suferă în tinereţe o va urmări toată viaţa, eroina neputîndu-şi găsi multă vreme un rost şi un ţel. N-o satisface nici dragostea profundă a lui Bogumil, nici munca, nici educarea copiilor. Moartea primului fiu o aruncă şi mai mult în braţele deznădejdii. Spaima continuă cu care-i creşte pe ceilalţi, grija pentru viaţa lor şi necontenitele-i gînduri negre

legate de viitorul lor trădează o fire dominată de teamă și neîncredere în viață. În momentele cruciale însă, în Barbara se dezlănțuie forțe de nebănuit, care o ajută să fie un om tare, un sprijin de nădejde la nevoie.

Introspecția permanentă, monologurile interioare ale Barbarei dau romanului pagini de excelentă analiză psihologică.

Căsătoria celor doi eroi principali — el vechil pe moșia Krempa, ea profesoară — se întemeiază pe sentimente diferite : dragoste din partea lui, respect pentru trecutul lui revoluționar din partea ei. Diferența de vîrstă și de caracter se estompează cu timpul, soții Niechcic atingînd momente de deplină armonie după nașterea primului lor copil, Piotruś. Boala venită pe neașteptate și moartea copilului tulbură din nou temporar fericirea familială. Barbara nu-și poate reveni multă vreme, nemaiaflînd nici un sens în viață, și nu se redresează decît printr-un nou șoc. În suferința care o împinge pînă pe marginea prăpastiei dintre viață și moarte își află pînă la urmă puterea de a înfrunta viața.

De dragul soției sale, pe care o iubește pînă la sacrificiu, Bogumil renunță la postul de la Krempa și se mută ca administrator pe o moșie părăginită, Serbinów, aproape de Kaliniec, orașul natal al Barbarei.

Munca intensă pentru a repune cît de cît pe picioare gospodăria în ruină și ogoarele năpădite de bălării, efortul comun în condiții materiale grele, îi leagă din nou pe soții Niechcic. Aici vin pe lume cei trei copii : Agnisia, Emilka și Tomaszek, aici se scurge partea cea mai mare și aparent cea mai tihnită a vieții lor. Aparent, deoarece tihna adevărată nu se așterne niciodată peste căminul familiei Niechcic. Neliniști de tot soiul, frămîntări, incertitudini străbat de la un capăt la altul zilele și nopțile eroilor. Dintre acestea se permanentizează, alimentate mereu de noi fapte, două griji majore : grija pentru asigurarea zilei de mîine și cea pentru formarea caracterului micului Tomaszek.

Relațiile cu stăpînii moșiei, cărora Bogumil le varsă anual, prin eforturi colosale și cu o corectitudine exemplară, sume neașteptate, merg pe o linie descendentă, de la relații de înțelegere și poate chiar de simpatie spre o încordare tot mai mare

și pierderea încrederii reciproce, mai ales după ce Bogumil descoperă că este spionat de oamenii moșierului. Încordarea se declanșează în conflict deschis în momentul cînd, pe neașteptate, moșierul îl pune în fața unui fapt împlinit: vînzarea moșiei.

Numai un concurs favorabil de împrejurări face ca familia Niechcic să nu părăsească Serbinów-ul mai săracă decît venise aici. Cu banii moșteniți de Barbara de la o rudă bogată ei izbutesc să-și cumpere un conac din vecinătate și ceva pămînt.

Bogumil, acest inepuizabil izvor de energie, muncă și optimism, cu toată vîrsta înaintată și durerea despărțirii de pămîntul în care își investise truda de o viață aproape, este gata să reia totul de la început pentru a repune pe picioare ferma cumpărată. Moartea îl lovește însă năprasnic — el cade ca un brad, cu fruntea în țărînă, șoptind cuvintele crezului său de viață: „munca este cel mai mare miracol".

Cu un talent remarcabil, Dombrowska individualizează, creionînd uneori numai din cîteva trăsături de condei, tipuri aparținînd diferitelor pături sociale. Alături de Daleniecki, proprietarul parvenit al moșiei Serbinów, se perindă numeroase figuri de moșieri. Unii care se consideră investiți de Providență cu drepturi de proprietate asupra pămîntului, ca bătrînul Krempski, alții care caută diverse căi de a se face utili societății: iluzorii — ca bătrînul Woynarowski, sau practice, dar la fel de ineficace prin singularitatea lor — ca Ceglarski.

Cupidă și lipsită de scrupule apare tagma acelora dintre descendenții nobiliari care au reușit să se adapteze la condițiile de viață capitaliste. Această nouă burghezie — ilustrată mai ales prin cumnata Barbarei, Michalina Ostrzeńska și fiul acesteia, Anzelm — este atît de lipsită de scrupule, încît de dragul cîștigului îi înșală chiar și pe oamenii cei mai apropiați.

La hotarul dintre moșierimea neadaptată la condițiile economice și sociale noi și cea care urmează drumul burgheziei se situează Lucian Kociell, un original dezrădăcinat, în care se îmbină trăsături de om de afaceri și totodată de visător. Cu totul inadaptabil la o viață de trudă, trecînd prin ea cu pași de somnambul, este Janusz Ostrzénski, al doilea fiu al Michalinei. Printr-un mimetism ciudat al naturii, doctorul Janusz este frumos, atrăgător, dar lipsit de vlagă. Cîștigă simpatia celorlalți

fără să-şi dea vreo silinţă, aşa cum oboseşte înainte de a fi muncit. În cazul lui, moartea prematură nu este decît pieirea unei flori fanate care n-a reuşit niciodată să înflorească pe deplin.

Opusă lui Janusz, Agnieszka, fiica cea mai mare a soţilor Niechcic, clocoteşte de viaţă şi de interes pentru tot ce se petrece în jurul ei, captivată de cele mai banale aspecte ale realităţii. Apropierea acestor două contraste într-un moment de dragoste fulgerătoare îi va despărţi de fapt pentru totdeauna.

Viaţa bogată în trăiri a Agnieszkăi — în descrierea ei Dombrowska a introdus numeroase elemente autobiografice — zilele pline de efervescenţă petrecute la şcoală, la Varşovia sau Lausanne, mediile diferite prin care trece şi, în sfîrşit, marea şi pătimaşa ei dragoste pentru Marcin Śniadowski constituie pasagii dintre cele mai luminoase în roman. Agnieszka este intelectualul nou care se apropie încet, dar cu încredere, de lupta pentru eliberarea patriei. Crescută în cultul pentru trecutul de revoluţionar al tatălui său, se ataşează şi ea, ca şi Barbara, de un bărbat care reprezintă idealul ei politic. Marcin Śniadowski, socialist, emigrant politic, sufletul mişcării studenţeşti revoluţionare din Lausanne, este şi pe plan intim un om de mare corectitudine, nutrind pentru Agnieszka un sentiment profund şi curat, găsindu-şi în ea sprijin în ceasurile de incertitudine. Caracterele la Maria Dombrowska sînt prezentate întotdeauna în complexitatea lor, ea nu se mulţumeşte niciodată să dea simple scheme. Marcin nu este înfăţişat numai ca un desăvîrşit conducător de tineret, un luptător neobosit, ci şi în clipele lui de şovăială, de prăbuşire sufletească. Şi tocmai în aceste momente de impas el găseşte în Agnieszka forţa şi maturitatea de gîndire neaşteptate la o vîrstă atît de fragedă. Împletindu-şi strîns viaţa personală cu lupta pentru cauza poporului, soţii Śniadowski ajung să păşească în primele rînduri ale luptătorilor.

Tineretul din *Nopţi şi zile*, prezentat în marea lui diversitate prin tipuri vii, este purtătorul mesajului de luptă pentru eliberarea naţională şi socială a patriei, este exponentul viitorului. Revolta din şcoală împotriva opresiunii naţionale şi clericale, împotrivirea timidă a elevelor la formele de educaţie religioasă, revolta împotriva moralei burgheze la Anka Niechcicówna

sau Ksawera Woynarowska, nu reprezintă decît începutul formării conştiinţei sociale a acelui tineret care va participa mai tîrziu la lupta pentru eliberarea Poloniei.

Viaţa sătenilor şi a argaţilor de pe moşie, tratată oarecum marginal, reia firul unora dintre povestirile din *Oamenii de dincolo.* Condiţiile în care trăiesc argaţii de pe moşia Serbinów, condiţii pe care administratorul singur nu le poate îndrepta, iar proprietarul nepăsător şi cupid nu vrea să le îndrepte — trezesc revolta oamenilor, încurajată şi mai mult de valul răscoalei din 1905. Este impresionant prin forţa lui de evocare episodul mobilizării pentru războiul ruso-japonez — revolta şi panica dezlănţuite mai ales în rîndul femeilor de la „barăci".

Considerat de critica literară polonă drept unul dintre cele mai reprezentative romane ale epocii, trezind încă de la apariţia sa un larg ecou, *Nopţi şi zile* se situează, prin mijloacele literare folosite de autoare, prin evocarea multilaterală a epocii, prin analiza vieţii interioare a eroilor, printre cele mai remarcabile realizări ale prozei literare poloneze.

Eliberîndu-se de încărcătura stilistică excesivă a literaturii de pînă atunci, Dombrowska creează o operă realistă, scrisă într-un limbaj simplu, fluent, cotidian. Tocmai în această simplitate rezidă bogăţia inegalabilă a mijloacelor ei de expresie. Evitînd descrierile ample ale naturii şi ale personajelor, scriitoarea sugerează doar tablourile şi imaginile, stimulînd imaginaţia cititorului, ceea ce creează o punte durabilă între acesta și roman. Pentru generaţii întregi de cititori polonezi, eroii Dombrowskăi nu au fost doar ficţiuni literare, ci oameni vii, apropiaţi, cunoscuţi.

Încercînd să continue viaţa unora dintre eroii romanului, Dombrowska scrie cîteva nuvele pe care le include printre altele în volumele *Semnele vieţii* şi *Inimi curate.* Din creaţia acestei epoci, *Oktawia* şi *Popa Filip* sînt cunoscute cititorului român din volumul *Popa Filip* apărut în traducere românească în anul 1957.

Din creaţia epică a Mariei Dombrowska de după cel de al doilea război mondial amintim volumul *Luceafărul de ziuă,* în care au fost adunate scrierile din timpul războiului şi din primii ani de după eliberare. Reînviind momente impresionante din

lupta pentru reconstruirea capitalei distruse din temelii, folosind ca sursă de inspirație dragostea nemărginită a oamenilor pentru locul atîtor jertfe și încrederea lor într-un viitor liber, Dombrowska prezintă cu căldură și sensibilitate o gamă întreagă de eroi, luați — de altfel, ca în întreaga operă a scriitoarei — dintre oamenii cei mai obișnuiți și mai mărunți. Remarcabilă prin profunzimea analizei psihologice a personajelor este povestirea *Nuntă în sat* [1], în care, aducînd în prim-plan tipuri dintre cele mai diferite, cu prilejul unei nunți — autoarea arată schimbările lente, dar continue, care au loc în conștiința locuitorilor Poloniei noi.

Alături de o prodigioasă activitate pe tărîmul prozei, Maria Dombrowska se face cunoscută și în dramaturgie prin piesele *Geniul orfan* și *Stanisław și Bogumil.* Ambele plasate în cadru istoric, analizează momente cruciale din trecutul Poloniei, în care tendințele politice îndreptate spre fericirea și libertatea poporului polonez au fost frînate de închistarea religioasă și interesele înguste ale nobilimii.

Opera vastă a Mariei Dombrowska, abordînd o problematică variată, totdeauna cu semnificații majore, și oglindind realist viața prin mijloace artistice de o sobră simplitate, îți lasă sentimentul desăvîrșirii.

Iubită și stimată pentru creația ei literară, care dovedește cu prisosință dragoste și încredere în om, Maria Dombrowska, dispărută la 20 mai 1965, va rămîne o figură luminoasă, o poetă subtilă a sufletului omenesc.

E. LINȚA

---

[1] Tradusă în limba română în volumul amintit.

Familia Niechcic trăia pe vremuri cam la fel cum trăiesc şi astăzi moşierii la ţară. Avea legături strînse şi numeroase cu neamurile, chiar şi cu rudele cele mai îndepărtate, care-şi duceau traiul, ca şi ei, pe la moşiile sau fermele înconjurate de grădini, din vecinătatea oraşelor, şi ale căror venituri nu erau mai prejos ca veniturile moşierilor. Se socoteau şi ei o părticică din tribul acesta puternic, ai cărui membri se ajutau reciproc, aveau un fel al lor de a vorbi, chibzuiau împreună cum să-şi crească copiii, ferindu-i de influenţele dăunătoare din afară, rezolvau laolaltă problemele de viaţă pe cît cu putinţă fără a ieşi din cadrul mediului lor şi, în orice caz, fără a depăşi graniţele neamului care sporea necontenit şi din toate părţile.

Dar bunicul lui Bogumil Niechcic, Maciej, începu să se desprindă pe nesimţite de această lume. În casa lui veneau tot mai des cunoscuţi şi prieteni din afara clanului, oameni de ştiinţă, profesori, artişti, scriitori, oameni de acţiune şi membri ai grupărilor politice, oameni de obîrşie nesigură, dezrădăcinaţi sau alungaţi din lumea lor. Se şoptea că Maciej Niechcic îşi risipea mintea, inima şi mai ales banii în folosul străinilor. Socotindu-l aşadar un răzvrătit, neamurile începură să-l ocolească.

Unele rude mai îngăduitoare îşi dădeau silinţa să-i găsească circumstanţe atenuante, punînd ciudăţeniile lui pe seama ambiţiei ce-o arătase întotdeauna de a urma pilda domnilor mari, a magnaţilor şi a miniştrilor, care ocroteau ştiinţele, artele sau anumite mişcări politice.

Dar în scurt timp şi-a dat seama că Niechcic nu era mînat de asemenea ambiţii şi nici nu dorea ca importanţa şi strălucirea casei lui să crească în vreun fel oarecare. Dimpotrivă, se părea că Maciej Niechcic făcea totul ca să-şi împuţineze averea şi să-şi surpe căminul. După războiul din 1830[1], îi veni chef, printre altele, să schimbe una din cele trei moşii strămoşeşti cu o moşie oarecare, pe care însă o găsea mai potrivită cu anume vederi ale lui. În timpul tratativelor dădu dovadă de multă uşurinţă, căci avînd prea multă încredere în oameni, în dauna propriilor sale interese, cumpără o moşie pusă sub ipotecă, pe care, după puţină vreme o şi pierdu, fiind nevoit să facă vînzătoare una din fermele moştenite pentru acoperirea datoriilor.

Michal, fiul lui Maciej Niechcic, moştenise de la tatăl său, pe lîngă moşia Jarosty, serios ciopîrţită, şi firea lui neastîmpărată. Ca şi tatăl său, negăsindu-şi locul în lumea în care trăia, se silea din răsputeri să se smulgă din hotarele ei. Cînd ajunse la vîrsta bărbăţiei, făcu, printre altele, o ispravă care stîrni mare vîlvă : luă de nevastă o călugăriţă, novice la o mînăstire dominicană, Florentyna Klicka, o fată pe cît de frumoasă pe atît de săracă, dar de neam bun, care intrase la maici pentru că nu voia să trăiască din mila rudelor bogate. Se zvonea că Michal Niechcic se întîlnea cu ea pe sub ascuns în mînăstire şi că, la drept vorbind, o furase de acolo. Deşi faptele şi-au urmat cursul după cerinţele legii şi datinei, deşi fata a fost slobozită din mînăstire, au fost amîndoi iertaţi de păcate şi au îngenuncheat în faţa altarului, totuşi, moşierii mai mari sau mai mici din împrejurimi nu i-au iertat, multă vreme, nesăbuita faptă.

Lui Michal nu-i prea păsa. Ca şi tatăl său căuta să se pună bine cu toată lumea, dar nu-l bucura prietenia şi respectul vecinilor de moşie, ci al oamenilor cu mintea luminată şi dornici de progres. Pe de altă parte, Florentyna se simţea fericită în lumea aceasta nouă unde nu mai sim-

---

[1] Este vorba de răscoala de eliberare naţională, îndreptată împotriva Rusiei ţariste.

ţea umilinţa la care fusese supusă în tinereţe de neamurile ei de viţă aleasă, fiind înconjurată de oameni pe care-i socotea un adevărat dar al providenţei şi totodată pentru că, prin firea ei senină şi iubitoare, părea predestinată unei vieţi fericite.

Aceştia au fost părinţii lui Bogumil Niechcic.

Bogumil Adrian era ultimul lor vlăstar şi venise pe lume la mulţi ani după căsătorie. Toţi nou-născuţii dinaintea lui muriseră. Se spunea în ţinut că năpasta care-i lovise era o pedeapsă trimisă de Dumnezeu pentru că Florentyna părăsise calea sfintei chemări.

Bogumil crescu sănătos şi teafăr, iar la vîrsta de cincisprezece ani luă parte, împreună cu tatăl său, la răscoala din 1863.

Michal Niechcic intrase în rîndurile răsculaţilor de la bun început, în acelaşi timp cu burghezia şi intelectualii, cu meşteşugarii şi tineretul de diferite convingeri. Nu aşteptase ziua cînd marii proprietari funciari se hotărîră în sfîrşit şi ei să intre în vîltoarea luptei. În timpul răscoalei Michal Niechcic avu un rol de seamă, din care pricină, după înăbuşirea ei, moşia Jarosty fu declarată proprietatea statului, iar el surghiunit în Siberia. Nevastă-sa l-a urmat de bunăvoie în surghiun. Fiul lor, Bogumil, a rămas în seama unor rude, care, socotind că urmaşii lui Maciej Niechcic nu pot fi altceva decît nişte smintiţi, şi-au îndeplinit atît de bine îndatoririle educative faţă de copilul ce le fusese încredinţat, încît, după cîtva timp, Bogumil fugi din casa lor şi se pierdu în lume.

În vremea asta Florentyna, după ce-şi îngropase bărbatul în taigaua îndepărtată, se-ntorsese-n Polonia. Jeli ce jeli fuga băiatului, apoi îşi găsi de lucru la moşia unor cunoscuţi. Era mulţumită cu cît cîştiga şi nu se plîngea nimănui, căci împrejurările grele prin care trecuse nu-i schimbaseră firea senină şi încrezătoare. Dar, de la o vreme, din pricina vîrstei şi a necazurilor care se abătuseră asupra-i, sănătatea începu s-o părăsească. Moşierii din Krempa, pe care-i slujise, i-au făcut rost atunci de o locuinţă în atenansele servitorilor, dîndu-i îngăduinţa s-o

folosească pînă la sfîrșitul vieții. Florentyna se mută aici împreună cu fratele ei, Klemens Klicki, fost și el răsculat, care fiind sărac lipit și pe deasupra cam sărit de la locul lui, fusese internat într-un azil.

La ușa casei unde Florentyna Niechcicowa își trăia, din mila stăpînilor, ultimele zile ale vieții, bătu într-o zi Bogumil, înapoindu-se după mulți ani de pribegie.

Barbara Joanna, fata care se va cununa mai tîrziu cu Bogumil Niechcic, se trăgea din neamul Ostrzeński. Bunicul ei, Jan Chryzostom Ostrzeński, își pierduse moșia Lorenki din pricina unor împrejurări neprielnice ivite în viața economică, ceea ce era o dovadă că țara trecea prin zile grele, dar totodată că nu sta în firea lui Jan Chryzostom să strîngă avere și să se chiverniseasca. Dar, dacă și el, ca toți din neamul Niechcic, avea darul de a risipi bunurile pămîntești, în schimb, nu arăta nici o dorință de a-și îmbogăți mintea și sufletul prin cucerirea de bunuri spirituale. Nu făcea nimic pentru a se ridica mai sus de sfera lui socială. Dimpotrivă ; și-a risipit averea în nesfîrșite chefuri cu familia și vecinii. Mare iubitor de petreceri și om de viață, era-ndrăgit de toți, căci bea zdravăn, îi plăcea vînătoarea, jocul de cărți și dansa cu toată lumea. Nu le-a lăsat fiilor săi proprietăți, ci doar mici arenzi. Unul din feciori, Adam, moștenise înfățișarea atrăgătoare și firea tatălui. În timp ce frații lui se sileau să-și răscumpere fermele ipotecate, el pierdu și bruma de avere ce-o mai avea și, părîndu-i-se că nu-i priește viața la țară, se strămută la oraș, unde deveni slujbaș la Administrația financiară. Dar păstra mai departe legături cu nobilimea din împrejurimi, pentru că numai în mijlocul acesteia se simțea la largul său. Avînd o fire plăcută, era pretutindeni bine primit, deși acum nu mai era om avut. Nu după mult timp se căsători cu Jadwiga Jaraczewska, o domnișoară care-i aduse drept zestre două ferme. Întîmplarea

îl ajutase în mare măsură să lege această norocoasă căsătorie. Fata se îndrăgostise de un profesor particular din vecini, un neamț dintr-o familie burgheză. În urma acestei fapte necugetate, tatăl hotărî să i-o dea lui Adam. Tatăl fetei era francmason, democrat și fost maior în armata lui Napoleon, așadar pătruns de idealurile revoluției franceze, ceea ce însă nu-l împiedica să fie cu trup și suflet de partea tradiției, a blazonului și a neamului. Ar fi vrut să-și mărite în așa fel fata, încît alegerea să împace cerințele stirpei lui nobile cu sentimentele ei. Dar, îndrăgostindu-se de pedagog, fata îi mărturisi că dacă nu-i va îngădui să se mărite cu el, își va petrece restul vieții la o mînăstire de maici. Atunci tatăl, cuprins de mînie și împins de orgoliu, hotărî să o mărite cu primul om de neam bun ce-i va ieși în cale, fără a mai ține seamă de sentimentele ei. Și omul acesta se întîmplă să fie Adam Ostrzeński, care datorită farmecului său cucerise de mult bunăvoința părinților.

Fata jeli cît jeli, apoi primi în silă să se mărite cu bărbatul cu care n-a fost fericită. Curînd după căsătorie, Adam Ostrzeński prăpădi cele două ferme de zestre și începu să lipsească de-acasă cu lunile, alergînd după alte femei, în vreme ce nevastă-sa nu se gîndea decît la profesorul ei. Dar cum amîndoi aveau o fire plină de duioșie și de sensibilitate, nu se putea să rămînă străini unul față de altul. După fiecare pierdere materială, după fiecare neînțelegere și despărțire, se întorceau iar unul la altul într-o disperată izbucnire de dragoste. Au avut împreună șase copii din care au rămas în viață patru.

Cel mai mic copil al lor era Barbara, așa cum Bogumil fusese cel mai mic dintre frații lui. Barbara nu mai apucase nimic din rămășițele bogăției de altădată. Se născuse într-un orășel unde, după multe rătăciri și grele-ncercări ale soartei, Adam Ostrzeński deținea funcția de primar. La vîrsta de cinci ani copila rămase orfană de tată. Adam Ostrzeński pieri lovit de trăsnet în propria sa locuință în clipa cînd, pe timp de vijelie, se căznea să închidă o fereastră prin care pătrundea ploaia.

Rămînînd văduvă, Jadwiga Ostrzeńska urmă sfatul căpeteniei familiei, consilierul Joachim Ostrzeński, om bogat, care se simțea dator să poarte de grijă urmașilor rubedeniei sale ușuratice, și se mută în orașul gubernial Kaliniec. Acolo închirie o casă și începu să ia elevi în gazdă, crescîndu-și totodată copiii pe care izbuti cu mare greutate să-i dea la școală. Dar abia trecu anul și izbucni răscoala din 1863. Băieții pe care-i avea în gazdă, precum și Daniel, feciorul ei cel mare, plecară să lupte alături de partizani. Jadwiga, lipsită de mijloace materiale, fu nevoită să renunțe la locuința încăpătoare pe care-o-nchiriase și se mută într-o cămăruță cocoțată la mansardă, după ce-și vînduse aproape toată mobila. Dar nu s-a lăsat nici o clipă doborîtă de greutățile vieții și nu le-a îngăduit copiilor să părăsească învățătura. Experiența tristă din anii tinereții o-nvățase să nu se încreadă în onorurile și foloasele pe care ți le poate aduce bogăția sau obîrșia. N-avea încredere decît în învățătură. De aceea ținea ca fiii ei să ajungă oameni învățați, sau cel puțin slujbași în posturi care cer o temeinică pregătire intelectuală. În această privință nu făcea nici o deosebire între băieți și fete.

Cînd, după înăbușirea răscoalei, Daniel se-napoie acasă, rănit la picior, Jadwiga folosi toate prieteniile și relațiile, mergînd pînă la viceguvernatorul din Kaliniec, un cunoscut al consilierului Joachim, pentru a-i înlesni fiului ei absolvirea liceului și înscrierea la Universitate. Temătoare și șovăielnică din fire, se schimba ca prin farmec, devenind dîrză și neînduplecată atunci cînd era vorba să înfrunte necazurile și greutățile legate de educația copiilor ei. Pentru asta era gata să facă cele mai mari jertfe, să se umilească și chiar să alerge după sprijin pe la mai marii zilei. Numai bani nu voia să primească de la nimeni. Era nespus de mîndră și respingea cu furie tot ce i se oferea. Primea însă cu plăcere invitația pe care consilierul Joachim o trimitea copiilor ei, poftindu-i să-și petreacă vacanța de vară la moșia lui Piekary Wielkie. Era pe deplin convinsă că nici un necaz, oricît de greu,

nu va fi în stare s-o doboare și aștepta cu încredere vremea cînd va căpăta sprijinul copiilor mai vîrstnici.
Unul din băieți urma să iasă naturalist, celălalt inginer. Intraseră acum la facultate, Daniel la Varșovia, Julian la Petersburg și-și cîștigau existența dînd lecții. Dar nu-i puteau încă trimite nimic mamei lor, sau poate nici nu se gîndeau să-i trimită, preocupați fiind cu nevoile vieții și ale învățăturii. Așa că Jadwiga cu cele două fete abia o scoteau la capăt. Cîțiva ani au trăit aproape numai vînzînd ce bruma le mai rămăsese din belșugul de altădată : fețe de masă, blănuri, rufărie, argintăria moștenită de la părinți. Cînd n-au mai avut ce vinde, fata cea mai mare, Teresa, care ajunsese în ultima clasă de liceu, începu să dea meditații, dar puținul ce-l cîștiga nu le era întotdeauna îndestulător pentru cele trei mese ale zilei, așa că abia aveau cu ce trăi ca să nu moară de foame.
Situația materială a familiei s-a îmbunătățit mult după ce Daniel și Julian sfîrșiseră studiile. Julian a rămas la Petersburg, trimițîndu-le veste că primise acolo un post bun. Daniel însă veni să locuiască împreună cu mama și surorile sale, ca profesor de științe naturale la liceul real, abia înființat la Kaliniec. Meseria de profesor era pe atunci una din puținele ocupații la care ar fi putut rîvni un om cu studii. Nu după mult timp Teresa fu numită profesoară la liceul unde învățase. Cînd și Barbara sfîrși școala, începu să dea lecții particulare prin diferite case avute din oraș, împărtășindu-le și altora cunoștințele proaspăt asimilate.

II

În casa soției lui Adam Ostrzeński se aduna acum lume multă și veselă. Pentru a face față noilor cerințe, închiriaseră o casă încăpătoare în centrul orașului, unde prietenii lui Daniel și cunoscutele Teresei veneau să-și petreacă după amiezile și serile bînd ceai, făcînd lectură

cîntînd și dansînd. În pragul tinereții, Basia, deși avea venituri frumușele care se urcau la cîteva ruble pe lună, mai purta încă rochii scurte. Toți cei care frecventau casa mamei sale o socoteau aproape o fetiță, dar se purtau cu ea în așa fel ca să nu-i jignească amorul propriu. Lua parte la toate distracțiile celor mai în vîrstă și se-ntîmpla adesea să fie în centrul atenției tuturor.

Prietenii lui Daniel Ostrzeński erau tineri studenți sau proaspăt licențiați, avocați, doctori sau profesori, naturaliști, istorici sau matematicieni. Erau cu toții încredințați că sînt capabili de fapte mari, dar pentru că cîrmuitorii țării pedepseau cu asprime orice încercare mai îndrăzneață, erau nevoiți să-și cheltuiască prisosul de putere în discuții și mici petreceri. Citeau laolaltă *Istoria civilizației engleze* de Buckle sau *Cauzele fenomenelor în natura organică* de Huxley, întorceau pe-o parte și pe alta teoria lui Darwin, tapau la pian „Studiul revoluționar“ și „Preludiul răscoalei“ de Chopin, sau „Sonata patetică“ de Beethoven, cîntau baladele lui Mickiewicz sau cîntecele „Sus vulture, te scoală din lanțuri și din răni...“, „Ascunde, mamă, rochiile, podoabele, cununile de roze...“, „De ce ești trist...“ și altele asemănătoare, făceau lungi plimbări sub clar de lună pe malul rîului, prin parc, dansau pînă în zori, porneau cu bărcile prin împrejurimile orașului Kaliniec, sau, sub conducerea lui Daniel, porneau în excursii pentru studierea florei. Cam în același fel își petreceau timpul și în vacanța de vară, la moșia consilierului Joachim, căruia-i făcea plăcere să strîngă în jurul său nu numai pe copiii rubedeniei scăpătate, dar și pe prietenii lor, socotindu-i niște tineri deosebit de cultivați, deschiși la minte și cu purtări alese.

A fost vremea în care Barbara s-a înfruptat din plin din bucuriile vieții spirituale, ajungînd să creadă că ele fac parte organică din ființa ei. Dar parcă se simțea mai veselă și mai fericită, atunci cînd printre musafiri se nimerea să fie și Józef Toliboski, un tînăr jurist, scund de stat, dar bine făcut, oacheș, cu barbă neagră și ochi albaștri cu scăpărări reci, metalice, dar totodată înflă-

cărate și dezmierdătoare. Se părea că persoana tinerei domnișoare Ostrzeńska îl preocupă foarte mult și-i căuta întotdeauna tovărășia în societate, deși niciodată nu se-ntîlneau singuri.

Odată, în timpul unei excursii, făcuseră popas pe un povîrniș pe malul rîului. La marginea apei erau niște cotloane pline cu ierburi și podidite de nuferi înfloriți, care-i plăceau nespus de mult Barbarei.

— Păcat că nu-i putem culege, zise ea.

Józef Toliboski o privi și-apoi, tăcut, fără un zîmbet, ca și cum n-ar fi fost vorba de o toană a fetei, ci de o faptă care trebuia să-i dovedească devotamentul, intră în rîu așa îmbrăcat cum era, se cufundă pînă la umeri în apă și se întoarse la mal cu un mănunchi de flori albe și grele. Cei rămași pe mal au glumit pe urmă tot timpul pe socoteala lui, prăpădindu-se de rîs, în timp ce Barbara izbucnise în lacrimi. După această întîmplare era cu atît mai fericită cînd printre oaspeți se număra și Józef Toliboski.

Trecură cîțiva ani. Daniel se logodi și la scurtă vreme după el și Teresa. Barbara ținea foarte mult la Daniel și o diviniza pe Teresa, așa că logodna lor o bucură nespus, dar o făcu totodată să sufere : se bucura de fericirea lor și se întrista că într-o oarecare măsură îi pierde. Și nu se gîndea numai la ei. Se temea că atunci cînd fratele și sora ei vor părăsi casa, societatea oamenilor plăcuți și inteligenți, care-i luminaseră și-i bucuraseră tinerețea, se va spulbera și ea. Deși nimeni n-o ocolise în timpul petrecerilor și al discuțiilor, ba deseori se bucurase de o atenție deosebită, nu credea totuși că oamenii aceia simpatici își vor da întîlnire mai departe în casa părintească numai de dragul ei. Știa că veneau mai ales pentru fratele ei, care era cel mai inteligent și cel mai instruit dintre toți, și pentru sora ei, o ființă care le stîrnea tuturor interesul, mult mai chipeșă ca Barbara. Frămîntată de asemenea gînduri, întrebîndu-se mereu dacă, de-acum încolo, prietenii fratelui ei vor mai veni în casa lor, Bar-

bara fu aproape absentă în timpul celebrării celor două cununii, despre care păstră o vagă amintire.

Cînd își văzu cumnata, speranța că totuși viața de mai-nainte ar putea continua în casa lor, se spulberă cu desăvîrșire. Daniel Ostrzeński se căsătorise cu Michalina Poleska, fiica unui moșier din preajma Varșoviei. Părinții fetei își pierduseră aproape întreaga avere și precara lor situație materială alungase și pe ultimii pretendenți mai ca lumea la mîna fetei. În aceste condiții căsătoria fiicei lor cu un tînăr de familie bună, căruia i se prevedea un viitor strălucit pe tărîm științific, li se părea un adevărat noroc. Nu uitau totuși să arunce o vorbă ici, colo, dîndu-le a înțelege celor care-și plecau urechea, că motivul mezalianței fiicei lor nu e altul decît dragostea pe care o nutrește față de logodnic și căreia ei, ca părinți, n-au cum să-i pună stavilă. Aceste vorbe au ajuns și la urechea bătrînei doamne Ostrzeńska, care-o primi, din această pricină, pe nora ei cam de sus.

Soția lui Daniel era mai tînără decît Barbara, avea doar șaptesprezece ani, dar mai bine clădită, admirabil proporționată, o adevărată femeie, rumenă și grațioasă, spre care se îndreptau toate privirile. Pe lîngă ea, Barbara părea o fetiță, și chiar așa se și simțea. I se părea că pentru prima oară întîlnește o femeie adevărată, în fața căreia una ca ea nu are altceva mai bun de făcut decît să se retragă în umbră.

După serbările de nuntă urmară cîteva săptămîni de cruntă economie, pustii și serbede, în care Barbara nu mai avu nici o îndoială că tinerețea ei se sfîrșise și o dată cu ea prietenia cu Józef Toliboski. Căci chiar dacă acesta nu va sfîrși prin a se îndrăgosti de cumnata ei, lucru de care trebuia să-l ferească, nu se îndoia că marea ei strălucire va întuneca prezența micuței Basia.

Lucrurile însă nu s-au petrecut chiar așa. Dimpotrivă, după o scurtă întrerupere, vechile relații se înnodară la loc, grupul de prieteni începu iarăși să se întîlnească și nu într-o singură casă ca pînă atunci, ci în trei.

Michasia era într-adevăr dornică de laude, dar nici prin cap nu-i trecea că altcineva ar putea s-o lipsească de ele. Îi plăcea să strălucească mai mult decît oricare, dar în cercul de lumină în care se învîrtea nu dorea să rămînă singură, ci mereu înconjurată de alte femei. Era îndemînatecă și se pricepea să organizeze serbări și serate. La petreceri, în excursii, la patinoar sau în timpul discuțiilor, se pricepea să scoată în evidență rolul și însușirile fiecăruia dintre participanți, așa că toată lumea se simțea bine, fiecare la locul potrivit, fiecare dorit și de folos, și printr-o înțelegere tacită îi acordau ei, cu plăcere, întîietatea. N-avea o cultură prea vastă, nici măcar nu absolvise liceul ca Basia și Teresa, așa că atunci cînd la întrunirile lor discuția aluneca pe tărîm istoric, filozofic sau științific, nu reușea să rostească decît o prostie plină de haz, încurca fapte îndeobște cunoscute, ba se întîmpla chiar să schimonosească unele cuvinte mai grele, ca să nu mai vorbim de numele proprii. În schimb îi plăcea nespus de mult să organizeze mici întruniri literare sau reprezentații teatrale de amatori, cerîndu-le tuturor concursul. Și toți se grăbeau să i-l dea, căci în felul acesta întîlnirile prietenești erau mai variate și mai pline de viață. Michasia știa să facă totul din nimic.

— Am pregătit o cină grozavă din nimic, spunea ea ; cortina și decorurile astea le-am făcut din nimic. Chiar și rochia asta pe care văd că o laudă toți, ca să spun drept, am croit-o din mai nimic.

Față de Barbara, cumnata ei se arăta înțelegătoare și plină de bunăvoință, așa că cele două tinere se împrieteniră repede. Ba mai mult, prietenia Michasiei părea mai sinceră și mai apropiată, căci Barbara mai păstra unele rezerve. Michasia socotea că și pălăvrăgeala în legătură cu moda, cu alegerea toaletelor, cu îngrijirea tenului, cu întreținerea frumuseții, e tot o dovadă de prietenie. Barbara, dimpotrivă, îndura cu greu asemenea confidențe. Era rușinoasă din fire și se simțea stingherită atunci cînd cumnata ei o certa sau o lăuda, vorbindu-i despre lucruri prea intime, sau cînd se dezbrăca să-i arate o nouă cro-

ială de corset sau de pantalonași. În schimb îi plăcea și se-nveselea cînd discutau împreună evenimentele zilei.

Temerile Barbarei în privința sentimentelor tînărului Toliboski pieriră cu timpul. Soția lui Daniel Ostrzeński se arăta mai puțin primejdioasă decît părea. Bărbații se dădeau în vînt după ea, dar rămîneau la distanță. Cu toate că purtările ei n-aveau nimic rigid, frumusețea ei strălucitoare și prea sărbătorească punea stavilă oricărei porniri mărunte. Fără-ndoială că și dragostea ei pentru Daniel o făcea inaccesibilă, deși unii susțineau că și față de soțul ei ar fi la fel de rece și că prin temperamentul și firea ei nu putea fi pătimașă în dragoste. Daniel însă părea cu totul de altă opinie. Barbara nu și-ar fi putut închipui pe cineva mai fericit și îndrăgostit pînă la uitare de sine, cum era el pe atunci.

Oricum, Michalina nu i-a răpit nici unei femei adoratorul prin frumusețea și purtarea ei. Ba, la petrecerile organizate de cumnată-sa, Barbara mai dobîndi doi concurenți la mîna ei, care din motive de nimeni înțelese fură respinși. Iar Józef Toliboski, deși doamna profesor, cum i se spunea Michalinei, era atît de fermecătoare, deși avea păr buclat și negru ca pana corbului, strîns la ceafă într-un coc de toată frumusețea, ochi aurii și știa ca nimeni alta să se poarte în lume, Józef Toliboski nu încetă o clipă să-i dea tîrcoale Barbarei. Și nu numai în lume, de față cu alții. Făceau acum lungi plimbări împreună. Cînd rămîneau singuri, tînărul nu mai era chiar așa de curtenitor ca la petreceri, dar printr-o privire, o strîngere de mînă sau un cuvînt — mai ales prin cuvinte — nu înceta să-i facă dovada prieteniei sale. În cei doi ani care urmară, Barbara așteptă răbdătoare să se schimbe ceva în această stare de lucruri, cînd, ca din senin, se răspîndi vestea că Toliboski se căsătorește. În ultima vreme, petrecerile și întîlnirile se răriseră, fiecare fiind absorbit mai mult ca-nainte de ocupațiile lui. În căminul lui Daniel și-n casa Teresei se născuseră primii copii. Nunta lui Józef Toliboski cu domnișoara Narecka, o fată urîțică, dar bogată, avu loc la Varșovia, unde părinții fe-

tei își petreceau lunile de iarnă. Toliboski renunță la viitorul strălucit pe care toți i-l prevesteau în avocatură și tinerii căsătoriți se stabiliră la moșia de zestre, Borownia, situată la cîteva mile de Kaliniec.

Un fel de teamă de viață puse stăpînire pe sufletul Barbarei Ostrzeńska. Nu se mai arătă în lume, începu să poarte haine cernite și austere, își reteză scurt părul, ceea ce-i dădea un aer băiețesc; fu poreclită „Clericul". Se vedea numai cu sora ei, căreia se părea că-i deschisese sufletul, și cu cumnatul ei. Kociell era un lituanian nu prea arătos, dar vesel, glumeț și energic, care ținea foarte mult la sora soției sale și izbutea întotdeauna s-o înveselească.

Înainte vreme, Barbara visase să-și continue studiile și să se afirme într-un mod oarecare în viața culturală, poate chiar în domeniul literar. Acum însă părăsi aceste gînduri și, renunțînd la visul ei, se hotărî să învețe croitoria. Luă cu împrumut bani de la cumnatul ei și plecă la Varșovia, unde intră să-și facă ucenicia la magazinul de croitorie al surorilor Kunke, aflat la întretăierea străzii Królewska cu Krakowskie Przedmieście. Acum nu mai simțea nici o stînjeneală în timpul convorbirilor prea intime cu Michalina, ba dimpotrivă îi făcea chiar plăcere să discute, ca o specialistă, despre toalete sau lenjerie. Și, simțindu-se oarecum vinovată că înainte nu știuse să-i fie pe plac Michasiei, îi trimitea adesea scrisori în care-i descria amănunțit modelele cele mai noi ale sezonului, rochiile din atlaz negru-auriu, cu corsajul de damasc galben, rochiile la modă din catifea albastră sau costumele „de culoarea vidrei" care-aveau atunci trecere la Paris.

Cînd cheltui banii împrumutați, Barbara renunță la croitorie, dar nu părăsi Varșovia. Începu să-și cîștige existența dînd lecții de aritmetică și lucru manual la un pension de fete deschis de o fostă colegă de școală. Regăsi astfel mediul și preocupările intelectuale dinainte, descoperind totodată o nouă plăcere spirituală, independentă de relațiile cu oamenii, plăcerea de a frecventa muzeele,

teatrele, expozițiile de pictură, concertele Societății Muzicale și conferințele publice. Îi scrise sorei ei că felul acesta, nou pentru ea, de a fi în contact cu știința și arta, înseamnă „adevărata trăire a vieții". Își regăsi veselia dinainte și încetă să mai creadă că întrunirile și petrecerile de la Kaliniec erau de neînlocuit. Trecea mai rar pe la sora și pe la maică-sa. Vacanțele de vară și de iarnă și le petrecea fie în Lituania, în sînul familiei cumnatului ei, pe care-abia o cunoscuse și unde, într-o vacanță, refuză cererea în căsătorie a unui tînăr, sau la o rudă îndepărtată a familiei Ostrzeński, doamna Lada, în orășelul Borek din nordul Mazoviei. Aici, la Borek, îi plăcea mai ales Barbarei să vină pentru că era întotdeauna bine primită, răsfățată și admirată ca o persoană din lumea mare. Și, în afară de asta, peisajul era cu totul altul decît la Kaliniec. De jur împrejur se întindeau păduri dese și drumul de la gară pînă la Borek trecea prin ele. De cîte ori mergea pe drumul acesta, Barbara da uitării tot ce fusese, nu se mai gîndea la ce-ar putea să fie, și se cufunda cu întreaga-i ființă în desișul întunecos al copacilor, atît de feluriți, plini de cîntec și de șoapte tainice. Asta în timpul zilei, căci dacă i se întîmpla să treacă noaptea prin pădure, murea de frică, mai ales atunci cînd trebuia să străbată codrul secular de pe domeniul Krempa, plin la tot pasul de trunchiuri doborîte și putrede, care luceau palid în întuneric.

Strămoșii lui Jan Lada fuseseră mici nobili de țară, dar el uitase de mult hectarele pe care aceștia le stăpîniseră cîndva. O vreme fu contabil și vechil pe o mare moșie, unde, muncind cu rîvnă și fiind ajutat de noroc, izbuti să agonisească cîte ceva. Peste agoniseala lui se mai adăugă și zestrea nevestei.

Cînd l-a cunoscut Barbara, era om înstărit, deținea funcția de judecător municipal, postul de secretar la o societate agrară, fiind pe deasupra și proprietar, căci poseda un conac de toată frumusețea la marginea orașului, cu parc și grădină, precum și ceva pămînt din fostul domeniu fărîmițat, Borek Dworski. Exercita, așadar, cîteva

profesiuni, dar era plin de vigoare, gata parcă să îndeplinească și altele. Era un bărbat chipeș, voinic, cu sprîncene negre și stufoase, sub care străluceau ochii albaștri, cu fruntea înaltă, bărbia rotundă, îngustă și o splendidă mustață care-i atîrna peste buzele roșii.

Se căsătorise cu o fată inteligentă, dar bolnăvicioasă, urîțică și timidă, pe care după aceea n-a putut s-o sufere toată viața. Zenobia Lada în comparație cu el era și prin obîrșie și prin educație o adevărată doamnă, din care pricină Jan nu scăpa niciodată prilejul s-o umilească și să-i scoată pe nas fie că nu-i frumoasă, fie că are sănătatea șubredă. Îl scoteau din sărite copiii slăbuți, inteligenți și neastîmpărați ca mama lor, pe care-i bătea pînă la sînge. Față de străini se arăta primitor, deschis, vesel și nimănui nu-i trecea prin gînd că se preface. Adevărul era că ținea mai mult la un străin oarecare decît la propria lui familie.

Pentru Zenobia Lada prietenia Barbarei era ca un adevărat dar ceresc. Barbara îi aducea de la Varșovia cărți și reviste noi și vorbind cu ea își uita viața tristă și amară. Văzînd-o, Barbara se gîndea : „Ce bine că nu m-am măritat. N-am să mă mărit niciodată.“

Lada considera prezența domnișoarei Ostrzeńska în casa lor drept un prilej nimerit pentru a organiza serate și recepții, după care se dădea în vînt.

La una din aceste serate dansante veni un bărbat necunoscut, care n-a dansat, ba după o vreme s-a și retras în camera alăturată, de unde nu-și lua ochii de la cineva anume dintre cei care dansau. Se trăsese în umbra draperiei de pluș, ca și cum i-ar fi fost teamă să nu-i supravegheze cineva privirile. Nu mai era în prima tinerețe, ci un bărbat în toată puterea vîrstei, înalt, cu picioare lungi și viguroase, cu șoldurile înguste și pieptul lat, cu fața plăcută.

Tînăra persoană de la care nu-și lua ochii era îmbrăcată într-o fustă neagră plisată, strînsă în talie, dar nu chiar atît de strînsă cum se purta, cu corsajul cusut în paiete. Părea să aibă cel mult optsprezece ani. Avea pă-

rul negru, retezat scurt, nu văzuse încă ce fel de ochi are, dar băgase de seamă fața ei delicată, expresivă, mîndră și sinceră. N-avea nimic reținut : mișcările erau degajate, firești, armonioase. Cînd trecea prin sală în platoșa ei strălucitoare, lumina se răsfrîngea în mii de zigzaguri și fulgere aurii.

Cineva dintre ai casei trecu pe lîngă oaspetele pierdut în contemplare. El tresări și întrebă :

— Cine-i domnișoara în rochie strălucitoare ?

Bărbatul care pusese întrebarea nu era altul decît Bogumil Niechcic.

2

Barbara avea douăzeci și cinci de ani în iarna cînd îl cunoscu pe Bogumil Niechcic, iar el treizeci și șase. Nu i s-a părut, la prima vedere, un om deosebit, dar a doua zi după serata la care-i fusese prezentat, plecînd spre Varșovia, în timp ce sania luneca prin pădurea întunecoasă de pe domeniul Krempa, își zise :

„Va să zică pe aici pe undeva locuiește acest Niechcic, care s-a holbat ieri toată seara la mine". Ceea ce însemna că-i remarcase privirile.

În anul acela nu s-a mai dus să-și petreacă vacanța de Paște la Borek, ci la familia Kociell, unde locuia acum și bătrîna doamnă Ostrzeńska și unde mătușa Basia era așteptată întotdeauna cu nerăbdare de cele două fetițe ale Teresei : Octavia și Sabina.

Abia în cursul verii Barbara poposi iar la Borek și cum sosi acolo, Bogumil Niechcic începu să calce tot mai des casa familiei Lada. Barbara îl privea acum cu mai multă bunăvoință, mai ales de cînd aflase că luase și el parte la răscoală și că, după prăbușirea ei, dusese o viață zbuciumată, hoinărind mulți ani prin lume. Ai fi vrut să-i destăinuie și ei cîte ceva, însă dorința ei se dovedi zadarnică. Bogumil Niechcic nu voia sau poate nu știa să po-

vestească nimic din pățaniile prin care trecuse, care trebuie să fi fost, fără îndoială, interesante.

Barbara își iubea țara și cînd venea la Borek se ducea adesea dincolo de orășel la movila botezată „Mormîntul răsculaților“, ca să depună cununi de flori. Movila se afla la marginea pădurii, în vecinătatea zidurilor albe ale cimitirului și era năpădită de tufe de măcieși și de verdeață. Cîmpia, care se întindea pînă la drumul ce despărțea cimitirul de pădure, aparținea moșiei Krempa, unde Niechcic era vechil. Așa că în timpul plimbărilor sale pe jos sau călare se întîmpla adesea să-l întîlnească și atunci el o însoțea întotdeauna pînă la conacul familiei Lada. În asemenea împrejurări Barbara nu scăpa prilejul să-l descoasă, tot întrebîndu-l despre trecut, dar Bogumil nu mergea niciodată prea departe cu povestirea. Întrebîndu-l, de pildă, dacă știa că sub movila aceea zac îngropați răsculați, el i-a răspuns :

— Da, știu. Și, aruncînd o privire fugară spre cimitir, a izbucnit deodată în rîs.

Barbara luă purtarea lui drept grosolănie și tot restul drumului tăcu înciudată, grăbind pasul ca și cum ar fi vrut să-i arate că n-are nici un chef să se mai plimbe cu el. Dar Bogumil, întinzînd și el pasul, se ținea după ea, deși își plecase capul, întristat. Abia într-un tîrziu îndrăzni să vorbească, cerîndu-i parcă iertare :

— Știu, că doar sînt din părțile astea. Aici am crescut. Prin împrejurimi. Și aici, adăugă, și aici...

Se împotmoli și tăcu. Dar, lucru ciudat ! Barbara se arătă pe deplin mulțumită de răspunsul lui nedeslușit. Luîndu-și rămas bun, ca să-i arate încă o dată că l-a înțeles, îl întrebă :

— Nu știți vreun cîntec de pe-atunci ?

— Cum de nu, îi răspunse Bogumil plin de bucurie. Știu, cum de nu. Vi-l cînt mîine.

Din seara aceea în salonul familiei Lada, Niechcic cînta adesea, cu vocea lui plină de bariton, diferite cîntece de-ale răsculaților. Barbarei îi plăcea îndeosebi unul din

ele. Nu-i ținea minte cuvintele, dar știa numai că după fiecare strofă urma refrenul :

Străbate voinicește codrul, lanul !
La luptă, sus ! Trăiască partizanul !

Uneori îi mai venea în minte cîte-un vers din același cîntec :

N-ai armă ! Intră-n luptă cu ce ai...

Celelalte cuvinte nu și le mai amintea. În schimb melodia o urmărea pretutindeni, pentru că de ea se legau amintirile și zilele petrecute în Borek.

Datorită acestui cîntec Barbara se împăcă cu gîndul că Bogumil Niechcic nu se pricepe să-i mărturisească nimic din lucrurile deosebite care se petreceau în ființa lui în legătură cu ea. Ba chiar începuse să creadă că felul lui închis de a fi e de preferat volubilității foștilor săi cunoscuți și prieteni, cînd pe neașteptate Bogumil strică totul. La o recepție dată într-o seară de secretarul judecătoriei, unde fusese invitată împreună cu soții Lada, s-a nimerit să participe și doi ofițeri ruși dintr-o garnizoană învecinată. Văzîndu-i, Barbara s-a zburlit ca un arici. E adevărat că în urmă cu cîțiva ani, aflîndu-se la Kaliniec, dăduse lecții particulare copiilor viceguvernatorului rus Rîbnikov și avusese astfel prilejul să-i cunoască mai îndeaproape familia. Toți ai casei se dovediseră oameni subțiri și-și arătaseră nemulțumirea față de politica guvernului lor, fiind pentru eliberarea Poloniei, și pe deasupra nu se dăduseră în lături să ia parte la mișcările progresiste și revoluționare. Bătrînul Rîbnikov o însoțea cîteodată pe Barbara, ducînd-o să-i arate cîmpia unde luptaseră revoluționarii și mormintele din preajma orașului Kaliniec.

Aici însă stătea față în față cu doi ofițeri străini, despre care nu știa nimic altceva decît că sînt niște mercenari îmbrăcați în uniforma asupritorilor. În cercurile pe care le frecventase nu întîlnise oameni de soiul ăsta.

La Kaliniec sau la Varșovia, militarii nu erau primiți la astfel de reuniuni. Dar în acest îndepărtat orășel de provincie iată că nu se dădeau în lături să-i poftească, mai ales atunci cînd lipseau parteneri pentru *whist* sau tineri pentru dans. Așa că, după un timp, Barbara se obișnui cu această prezență supărătoare, ba chiar simțea un fel de satisfacție că astfel are prilejul să dea ochi cu dușmanii țării și că poate să le spună tot ce gîndește despre ei. Și iată cum a procedat : i-a îngăduit unuia dintre ofițeri s-o fixeze cu insistență și cînd, după ceai, ofițerul, încurajat de atitudinea ei, a invitat-o la dans, ea l-a respins cu o privire tăioasă, dîndu-i să-nțeleagă ce prăpastie se cască între fiica unui popor asuprit și un exponent al asupritorilor. Cînd, cu sentimentul victoriei cucerite, privi în jur, luă seama că Bogumil Niechcic se așezase cu celălalt ofițer la o măsuță și bea mied. Sorbea cu plăcere și părea chiar că e puțin amețit, căci se înroșise, iar ochii lui albaștri se făcuseră mici și aveau o privire prostească. Ba, cînd dădu să se apropie de ei, Barbara îl auzi pe Niechcic povestindu-i tocmai acelui muscal întîmplările prin care trecuse în timpul răscoalei. Vorbea în polonă, așa că Barbara a înțeles cît se poate de bine ce spunea :

— Atunci noi am ieșit din pădure și ne-am năpustit asupra rușilor.

Ofițerul i-a răspuns în rusește și Barbara n-a putut înțelege ce anume. Deslușea ici-colo cîte-o vorbă : „...*molodeț... molodeț... liubeznîi drug,* Bogumil Mihailovici..." — și își dădea seama că Bogumil se înțelege de minune cu acest ofițer. Furioasă, s-a retras în camera de alături, pierindu-i tot cheful să mai ia parte la petrecere. Întîlnindu-se a doua zi cu Niechcic, i-a spus în față :

— Bun confident v-ați găsit, domnule, pentru destăinuiri de care noi nu sîntem demni.

Niechcic a tresărit speriat și i-a răspuns, bîlbîindu-se :

— Dar ce-am făcut ? Ce-oi fi spus ? Se vede c-am fost beat. Sfîntă Fecioară, să știi că m-am îmbătat, adăugă el

deznădăjduit. Nici n-a mai încercat să dea alte explicații. Repeta doar :

— O să mă iertați oare vreodată ?

Deocamdată, Barbara nu-i dădu nici un semn că ar avea de gînd să-l ierte, dar în curînd purtarea lui fu dată uitării și în săptămînile următoare Bogumil Niechcic începu să fie socotit de toată lumea ca un viitor pretendent la mîna domnișoarei Ostrzeńska. Într-o bună zi, doamna Lada i-a spus chiar Barbarei că el ar fi cerut-o de mult, dar i-a lipsit curajul. Barbara îi răspunse fără să stea pe gînduri :

— Să-i lipsească și de-acum încolo, că eu nu-l vreau.

Pe urmă însă i-a părut rău de vorbele ei. O frămînta gîndul că dacă ar ajunge ele la urechea lui Niechcic, ar fi pentru el o lovitură mult prea grea. Se străduia să găsească un răspuns mai blînd, care să-i poată fi transmis prin intermediul doamnei Lada. Dar cînd se hotărî să deschidă vorba și află din gura acesteia că Niechcic nu luase cunoștință de spusele ei, se liniști de-a binelea și socoti că n-are nici un rost să-i dea speranțe. Mai ales că după o scurtă perioadă de îngăduință, începu iar s-o supere slaba lui pregătire intelectuală. Poate că Niechcic era inteligent în felul lui, dar era cu totul lipsit de cunoștințe într-ale literaturii și n-avea habar de descoperirile științifice ale vremii. N-avea de asemenea simțul umorului, fără de care orice discuție în societate își pierde farmecul și devine searbădă. Barbara era oarecum nedumerită. Auzise printre altele de la doamna Lada că înainte vreme familia Niechcic era cunoscută prin preocupările sale intelectuale diverse și că, după ce moșia Jarosty trecuse în proprietatea statului, se descoperise acolo o bibliotecă de mare valoare, care fusese apoi inclusă în bibliotecile rusești. Pe urmă se știa că Niechcic stătuse atîția ani în străinătate. Cum de nu izbutise să-și formeze acolo o cultură generală ? Și, cu toate că-și pusese în gînd să nu-l mai întrebe nimic, l-a întrebat totuși o

dată ce limbi străine cunoaşte. El i-a răspuns că ştie nemţeşte şi, drept dovadă, a început să fredoneze :

Der Mensch lebt nicht von Brot allein,
er muss auch etwas glücklich sein... [1]

Acest cîntec i-a părut Barbarei stupid și prostesc, întunecîndu-i chiar amintirea altor cîntece, care-i plăcuseră la Niechcic mai mult chiar decît îi plăcuse el.

Mai mult chiar decît îi plăcuse el, cu toate că Bogumil nu era un bărbat urît ca înfățișare, ba era chiar un om arătos și atrăgător. Într-adevăr, ființa lui avea farmec și-ți trezea simpatie. Privindu-i fața, de pildă, aveai impresia că vezi o curte largă și curată, care duce spre un adăpost sigur. Era de ajuns să-l vezi, ca să încerci un sentiment de plăcere nu numai față de ființa lui, ci și față de viață în general.

Barbara își spunea însă că în lumea asta sînt și alți oameni bine făcuți sau simpatici și că Bogumil pare așa cum e doar aici în cadrul societății restrînse din Borek. Cînd se gîndea că ar putea să apară cu el la Varșovia sau la Kaliniec, o lua amețeala și-i venea să se ascundă în gaură de șarpe. Nu se-ndoia de fel că i-ar fi rușine cu el.

Dar tot frămîntîndu-se cu asemenea gînduri s-a scurs și vacanța. În ultima zi, ba chiar în ultimul ceas al șederii domnișoarei Ostrzeńska la Borek, Niechcic se hotărî în sfîrșit să-și dea pe față sentimentele.

Ieșiseră să se plimbe puțin în grădină, înainte de a pleca la gară. Barbara ar fi dat orice ca să nu fie nevoită să-i răspundă și să poată scăpa cu fața curată.

— O clipă, zise ea în cele din urmă, trăgînd adînc aer în piept, o clipă. Mai gîndiți-vă. Sînteți oare sigur de cele ce-mi spuneți ? Mă iubiți într-adevăr ? Mie mi se pare un lucru imposibil. Cred că nu sînt demnă de dragostea dumneavoastră.

— Eu vă iubesc cu adevărat, spuse el mohorît. Dar de vreme ce dumneavoastră îmi vorbiți astfel, înseamnă că eu

[1] Omul nu trăieşte numai cu pîine, el trebuie să fie şi puţin fericit (germ.).

vă sînt străin, adăugă el cu un glas de parcă şi-ar fi rostit singur sentinţa de moarte.

— Nu, nu-mi sînteţi străin, strigă ea, disperată, dar vedeţi, mi se pare că noi... că noi doi nu sîntem făcuţi unul pentru altul.

— De ce ? o întrebă el, căznindu-se să-şi ascundă neliniştea pe care vorbele ei i-o stîrniseră. Şi, fără să mai aştepte, îşi dădu singur răspuns : Da, fireşte, nu sîntem făcuţi unul pentru altul. Aveţi dreptate. Dumneavoastră, cu educaţia dumneavoastră, cu frumuseţea dumneavoastră şi locul pe care-l aveţi în lume nu se cade să vă legaţi viaţa de unul ca mine. Meritaţi o soartă mai bună.

— Cum adică ? Ce vreţi să spuneţi ? rosti ea, descumpănită. În clipa aceea cei din casă începură s-o cheme, căci se făcuse tîrziu şi trebuiau să plece la gară. Discuţia se opri aici şi Barbara mai intră o dată în odăiţa ei să vadă dacă nu uitase ceva. În timp ce deschidea şi închidea grăbită sertarele goale, îşi dădu seama dintr-o dată ce anume voise să spună Niechcic. Da : voise să spună că nu era potrivit pentru ea, el fiind un simplu vechil de moşie, un om sărac. Şi se gîndi abia acum la poziţia lui socială. Pînă atunci nu se gîndise niciodată la acest lucru. Pentru Dumnezeu ! Nu putea pleca lăsîndu-l frămîntat de gînduri la fel de neplăcute pentru el ca şi pentru ea. Ieşi pe verandă şi, făcîndu-şi loc printre persoanele care o aşteptau să-şi ia rămas bun, îl căută pe Niechcic şi-l trase după ea în casă.

— Domnule, îi vorbi ea în mare grabă, domnule, eu aş fi nespus de fericită lîngă un om ca dumneata. Locul pe care-l ocup în lume e cu totul neînsemnat. Nu sînt cu nimic mai bună... adică... vreau să spun că nu reprezint nimic. N-am primit o pregătire sau educaţie deosebită. Nu e vorba de asta...

Se opri. Ce mai voia să-i spună ? A, da ! Voia să-i spună, ba mai mult decît atît, simţea nevoia să-i spună, să-i destăinuie starea sufletească în care se afla. Voia să-i spună că se socoteşte un om sfîrşit, incapabil de dragoste, că nu e demnă de marea şi prima lui iubire. Da, de marea şi prima lui iubire.

Bogumil o privea în adîncul ochilor, văzu lupta mută ce se da în sufletul ei și spuse simplu :

— Înțeleg, iubiți pe altcineva.

— Nu-nțelegeți nimic ! strigă ea cu năduf, ceea ce lui Bogumil i se păru un semn bun. De unde-ați luat-o ? Nu iubesc pe nimeni, pe nimeni, adăugă ea mai potolit, speriată că vorbea în fața cuiva despre acest lucru. Și, dorind parcă să se răzbune, dădu curs liber gîndurilor și cuvintelor : Nu vă refuz, m-ați înțeles greșit. Dar totul a venit pe neașteptate, prea dintr-o dată, de aceea sînt surprinsă. Timpul e scurt. E greu să ne înțelegem în asemenea condiții. Auziți ? Ne cheamă !

Într-adevăr, cineva striga de pe verandă :

— Haideți, porumbeilor ! Lăsați secretele ! Ajunge !

— Uite ce vreau să spun ! Să ne-nțelegem ! Dacă de Crăciun vin aici, înseamnă că n-am nimic împotrivă, că sînt de acord. Sau nu. Mai bine vă scriu și lămuresc totul în scrisoare. Sau nu... Veniți mai bine dumneavoastră la Varșovia de sărbătoarea Tuturor Sfinților. Sau dacă nu, scrieți-mi dumneavoastră și-am să vă răspund. Vă rog, nu vă necăjiți. Totul o să fie bine. Numai că trebuie să mai așteptați puțin.

Bogumil o privea în adîncul ochilor, murmurînd :

— Mulțumesc. Bine. Am să vin. Voi scrie. Aștept.

O clipă mai tîrziu, Barbara se smulse din îmbrățișarea prietenilor veseli care se adunaseră pe verandă, sări în trăsură întrebînd : „Unde mi-e geamantanul ? !“ — după care, uitîndu-se la ceas, scoase un țipăt și nu se mai liniști pînă la gară de teamă să nu piardă trenul.

3

Așadar, în urma acestei întîmplări se puteau socoti mai mult sau mai puțin logodiți. Mai mult sau mai puțin, deoarece Barbara n-a fost sigură de sentimentele și dorințele ei pînă în ultima clipă. Într-o scrisoare către soră-sa, Te-

resa Kociellowa, singura ființă căreia îi împărtășea asemenea gînduri, strecurase între descrierea unui spectacol cu piesa „Hamlet“ și a unei expoziții de tablouri, aceste cîteva rînduri : „Mi se pare că pe-acolo, pe la voi, umblă vorba că aș fi logodită. Întrucît nu e nimic sigur, te rog, dragă surioară, să nu dai crezare acestor zvonuri. Îmi dau seama că atunci cînd va fi să iau o hotărîre voi spune : Nu ! — și va pieri totul ca și cînd n-ar fi fost. Dar să ne-ntoarcem la expoziția de tablouri. Uitasem să-ți spun că am văzut printre altele o pictură a lui Matejko «Portret de bărbat», un tablou minunat. Se vede numaidecît mîna unui mare maestru. Și închipuiește-ți, pînă sus la sala de expoziție am urcat cu ascensorul. Ce invenție extraordinară !“

Într-o altă scrisoare îi dădea de știre că Bogumil Niechcic îi scrie din cînd în cînd. „M-a botezat steaua luminoasă a întunecatei lui vieți. Crede-mă, simt pentru el o prietenie frățească și atîta tot. Ar trebui să se mulțumească cu atît. Ce mă sfătuiești : să-i spun asta, sau nu ?“

Mai des reveneau în aceste scrisori aluziile la o altă persoană pe care Barbara o numea, la rîndul ei, stea.

„Nu știu de ce numele lui J. T. se repetă atît de des în scrisorile mele ? se miră chiar ea o dată. Doar nu-l mai iubesc.“ Altă dată, o anunța că vizitase, împreună cu cîțiva prieteni, un laborator de zoologie al Universității și adăuga: „Cred că-ți închipui la ce mă gîndeam cînd am trecut prin curtea Universității. Mă gîndeam la prietenii care mai purtau cînd i-am cunoscut șepci albastre bordate cu alb. Pe atunci nu erau încă domnii scorțoși de azi, îmbrăcați în redingote, ci niște băieți entuziaști și plini de voie bună și-n ochii lor inteligenți nu se citea decît credință, pasiune și dragoste ! Așa mi-a apărut și chipul aceluia care rămîne floarea tainică a sufletului meu și a cărui amintire îmi va lumina mereu viața ca o stea strălucitoare. Nu te speria însă. Nu-l mai iubesc. Dar icoanele acestea din trecut îmi vor fi pururi dragi, căci prin ele trăiesc.“

La sfîrșitul altei scrisori adăugase următoarele : „Pe strada Królewska am văzut într-o vitrină o fotografie splendidă a lui Byron. Trebuie să mă interesez cît costă

și s-o cumpăr neapărat. Ce expresie, ce ochi! N-are barbă și totuși știi pe cine-mi amintește ? !"...

Pe la începutul iernii, Bogumil Niechcic începu să fie mai des pomenit în aceste confidențe.

„Pînă acum n-am hotărît nimic în legătură cu domnul Bogumil, scria ea la jumătatea lui decembrie. Mă tem să nu-mi pară rău mai tîrziu, deși, dacă m-ar întreba cineva de-l iubesc sau nu, ar trebui să-i răspund că simt adesea pentru el ceva mai mult decît bunăvoință. Dar nu mi-ar veni prea greu să înlătur acest sentiment și chiar să-l dau uitării. Se vede treaba că m-am obișnuit. Am fost în stare doar să-mi smulg din suflet un sentiment de o mie de ori mai puternic." Puțin înainte de Crăciun, îi scria categoric :

„Știi ce am hotărît în legătură cu acest *amour* ? Văd că Bogumil mă iubește cu adevărat. În ultima lui scrisoare se străvede clar pornirea lui simplă și sinceră. Ce însemnătate are că nu mai e prea tînăr de vreme ce mă iubește ? Nici eu nu mai sînt atît de tînără, deși, să mori de rîs, nu demult cineva m-a luat, aici, la pension, drept o elevă. Și Bogumil crede la fel, își închipuie că n-am mai mult de optsprezece ani. Sînt curioasă să-i văd mutra cînd o afla adevărul. Cu toate că am trecut prin multe necazuri, nu mă simt totuși prea dezamăgită de viață. Privesc chiar cu oarecare încredere în viitor. Așadar, zarul a fost aruncat. Mă voi duce, așa cum am făgăduit, la Borek, și facă-se voia cerului, ce-o fi o fi."

Curînd după Anul nou, la biserica Carmeliților de pe strada Leszno din Varșovia, începură strigările în vederea căsătoriei lui Bogumil Niechcic cu Barbara Ostrzeńska. La Varșovia, nu la Borek, căci așa doriseră colegele și prietenele Barbarei și dorința lor era lege pentru ea. Își mai făcuse socoteala că la Varșovia s-ar fi putut să vină la nuntă și fratele ei Julian, inginer la Petersburg. Ce-i drept, mai făgăduise el, pe vremuri, că va fi nelipsit la nunta lui Daniel și a Teresei, dar de venit nu venise. De cînd își făcuse rostul acolo, departe de ai lui, nu-și mai văzuse niciodată mama sau frații. De data asta însă se nimerise să fie la Varșovia, avînd de rezolvat niște probleme de

serviciu, așa că s-ar fi putut totuși să vină. Drumul pînă la Borek, un orășel oarecare, aflat undeva la capătul pămîntului, l-ar fi speriat cu siguranță. Barbara începu să creadă pe nesimțite că sărbătorirea nunții ei era singurul prilej de a-și vedea fratele.

În timpul Crăciunului, la Borek, cînd logodna lor devenise oficială, Barbara îl rugă pe Niechcic să o prezinte mamei sale. Auzindu-i rugămintea, Bogumil oftă.

— N-aș vrea să crezi, zise el, că mi-e rușine de familia mea, dar mă tem că mama n-o să-ți placă. E o femeie bătrînă care-a dat în mintea copiilor și dacă vrei s-o cunoști numai pentru că așa cere buna-cuviință, află că ea, sărmana, în urma atîtor necazuri este atît de departe de viață, încît lucrul acesta nu mai are pentru ea nici o importanță. Iar pentru mine nici atît.

Barbara înțelese numaidecît că logodnicul ei nu prea știe ce se cere și ce nu în asemenea ocazii, pentru că s-ar fi cuvenit ca dimpotrivă bătrîna doamnă Niechcicowa să vină ea întîi în casa viitoarei sale nurori. Știa însă că nu-i este cu putință, ținînd seama de starea sănătății ei, cît și de alte piedici ca : depărtarea, cheltuiala etc. De altfel, pentru ea convenienţele nu erau sacre, nu voia să fie mică la suflet și nici nu s-a frămîntat prea mult din această pricină, dar era încredințată că se cuvenea oricum s-o cunoască pe viitoarea ei soacră. Auzise mereu că nurorile nu prea se au bine cu soacrele și ardea de dorință să le arate tuturor că ea va constitui o excepție. Ținea morțiș să-și farmece soacra, s-o facă să-și iubească nora, să-i dovedească soacră-si că o fată cultă și înțeleaptă știe foarte bine ce i se cuvine unei mame din partea fiului ei și că ea, ca noră, n-o să încerce niciodată să-l îndepărteze de maică-sa. Dintre toate drepturile și datoriile cerute de căsătorie, aceasta i se părea, în clipa de față, de cea mai mare însemnătate.

Așa că Bogumil veni a doua zi să o ia cu o sanie elegantă, lăcuită. În clinchet de clopoței s-au așezat amîndoi pe pernele albastre, înghețate, înfundîndu-și picioarele într-o învelitoare de blană de oaie cu fața de postav. Sania

se smuci din loc, aruncîndu-i pe spate, și porni în goană, fîșîind cu tălpicile pe drumul înzăpezit și argintat de soare. Barbarei îi părea nespus de rău în momentul acela că nu o vede J.T. După ce au cotit și vîntul, care bătuse pînă atunci din față, s-a schimbat, îngăduindu-le să răsufle, Bogumil îi aduse la cunoștință că sania în care se aflau era cea mai bună sanie de la curte și că soții Krempski i-o puseseră imediat la dispoziție cînd aflaseră că pleacă să-și aducă logodnica.

— Da ? se bucură Barbara. Se vede că sînt oameni cumsecade și culți și cred că ești în bune relații cu ei.

— Da, îi răspunse Bogumil. Sînt în relații bune și așa va fi cît vor trăi bătrînii Krempski, care-și amintesc că tata nu era mai prejos de ei. Dar cînd băiatul lor, care preia treptat conducerea moșiei, îi va înlocui de-a binelea, atunci nu știu cum o să fie.

Barbara tăcea, contrariată, pentru că socotea, fără să-și dea seama de ce, că abia după căsătorie neamul Krempski trebuia să-i acorde lui Bogumil mai mult respect și să se poarte cu el cum se cuvine.

După o vreme, el adăugă :

— Stă cu noi și un unchi bătrîn de-al meu. Cam nebun.

— Da. Am auzit, zise cu bunăvoință Barbara.

Scurta supărare îi trecuse și începu din nou să-și facă planuri, visînd cum să-l cucerească și pe unchiul acela cam zăltat. Cine știe, poate va izbuti să împrăștie ceața de pe mintea lui tulburată. Auzise ea că uneori oamenii își recăpătaseră facultățile mintale datorită unei comportări pline de căldură și devotament. Se gîndea cum anume ar trebui să se poarte la prima vedere și-și alegea în minte cuvintele pe care să le rostească. Ba mergea și mai departe, închipuindu-și ce anume vor vorbi după plecarea ei și cît vor fi de nerăbdători să trăiască alături de ea.

— Krempa, rosti Bogumil.

Cu inima bătînd, Barbara privi în jur, așteptînd cu teamă să vadă dacă împrejurimile îi vor fi pe plac. O speria gîndul că ar putea să nimerească într-un ținut urît, neprietenos. Din fericire, priveliștea grădinii întinse, poarta

largă și conacul care se vedea în fund, tihnit și cuprinzător, pe fundalul pomilor seculari, îi risipiră temerile sumbre. Așezarea satului, cît și clădirea conacului, erau de-un pitoresc încîntător.

Dar, cînd intră în curte, în fața ochilor Barbarei se iviră culisele acestui splendid decor. Sania începu să bocăne și să salte pe pămîntul murdar și înghețat din fața grajdului, pretutindeni zăpada era murdară și plină de gunoaie. Un șir lung de clădiri uniforme înconjura ograda uriașă, pustie și tristă, din care la fiecare pas, își luau zborul stoluri de ciori, croncănind sinistru.

Doamna Florentyna ocupa una din cele trei camere puse la dispoziția familiei ei într-o clădire-anexă părăginită, prea puțin deosebită de celelalte acareturi. O piatră mare de rîu, lustruită, fusese așezată în fața ușii în loc de treaptă. Camera doamnei Niechcic era strîmtă, înăuntru plutea un aer înăbușitor și se simțea un miros neplăcut, de bătrînețe. Mama lui Bogumil, o femeie grasă, stătea într-un fotoliu de trestie, sprijinită pe perne, cu picioarele învelite într-un pled cadrilat. Se uită la Barbara cu niște ochi mari, lipsiți de expresie, veniți parcă din altă lume. Cînd Barbara se aplecă să-i sărute mîna, bătrîna ridică cu mare greutate cealaltă mînă și o mîngîie pe păr. În ultima vreme, Barbara își lăsase părul lung și-l strînsese în coade împletite în jurul capului.

— Frumos păr, spuse mama lui Niechcic, cu un piuit slab ca de jucărie mecanică. Am avut și eu păr lung și frumos. Acum însă...

Tăcu. Și abia după un timp adăugă cu tristețe :

— ...mi-a căzut.

Cît a durat vizita n-au mai vorbit nimic altceva. Au băut toți trei ceai, ronțăind niște prăjiturele foarte bune, și cînd ieșiră din cameră în antreu, Bogumil întrebă pe o fată care trecea, cărînd o căldare :

— E cineva la domnul bătrîn ?

— Ludwiczka, mi se pare ! strigă ea, fără să-l privească, îndepărtîndu-se în grabă.

Bogumil își lămuri logodnica: „Unchiului, iarna mai ales, i se năzare că e încă răscoală și fuge în pădure, așa că sîntem nevoiți să-l păzim. Ne temem să nu înghețe de frig, sărmanul."

Barbara își ținea ochii în pămînt. Nu mai avea nici o dorință să-l cunoască pe unchiul acesta. Sania îi aștepta să-i ducă înapoi, dar Bogumil i se adresă cu glas rugător:

— Aș vrea să-ți arăt noua noastră locuință. Peste două săptămîni n-o să mai fie nimeni acolo. Acum mai stă cineva, dar pînă-n două săptămîni se mută. Păcat că din cauza gerului n-o putem renova. O să ne străduim însă să o curățăm cît mai bine și să aranjăm totul cum trebuie. E aici aproape, de cealaltă parte a curții. Mergem? N-aș vrea să crezi că vom locui într-o dărăpănătură ca astea de aici. Vom avea o casă încăpătoare, numai a noastră.

Barbara ar fi vrut să se înapoieze la Borek cît mai repede și de acolo la Varșovia. Nu-și putea de loc închipui viața ei aici la Krempa. Își zise că această căsătorie n-are nici un rost.

„Nu, e limpede, căsătoria asta nu poate avea loc", se gîndea ea, ca și cum dezamăgirea ce-o simțise, văzînd familia lui Bogumil și casa pe care acesta i-o oferea, îi spulberaseră toate nădejdile în căsnicia pe care-o aștepta. Nu îndrăzni totuși să-l refuze, deși nu mai vedea ce sens are vizitarea unei locuințe în care n-avea de gînd să locuiască. Înotă, supusă, prin troienii de zăpadă, în urma lui Bogumil. Cînd zări casa, Barbara se mai liniști puțin. Era o căsuță frumoasă, așezată în mijlocul unei grădini, cu vederea spre cîmp și pădure. În fața casei, printre brazi, se jucau niște copii încotoșmănați în șube cu glugă.

„Copii, se gîndi Barbara. Voi avea și eu copii." Și-i trecură fulgerător prin minte șubele și căciulițele pe care le vor purta copiii ei, cînd vor alerga ca aceștia printre brazi. Cuprinsă de o subită bucurie, izbi cu picioarele zăpada, prefăcîndu-se că și le dezmorțește.

— Ai cui sînt copiii? întrebă ea.

— Ai fostului administrator, îi explică Niechcic. Unul Winczewski, administrator peste toate celelalte ferme ale

domeniului, căci eu mă ocup numai de Krempa. Acum însă, de vreme ce tînărul Krempski a absolvit facultatea de agronomie, bătrînii l-au înștiințat pe administrator că, începînd de la Anul nou, se dispensează de serviciile lui. Casa în care stă el acum va fi locuința noastră.

— S-a nimerit cum nu se poate mai bine, zise Barbara și se cutremură. Bogumil se sperie, crezînd că-i e frig, și începu s-o roage să bea puțin mied înainte de plecare. Altfel ar putea să răcească pe drum.

Se înapoiară în curte. Pe drum, Barbara îl asigură că de multă vreme nu se mai simțise așa de bine ca aici la Krempa. Cu puțin înainte i-ar fi dat cu plăcere de înțeles că totul aici o deprimă. Acum însă tremura de teamă ca el să nu-i fi bănuit cumva gîndurile de mai înainte.

După ce bău mied, se simți și mai bine. Se urcă voioasă în sanie, iar cînd pătrunseră în pădure, își dori ca Bogumil s-o sărute. Nu spuse nimic, dar el îi ghici gîndul și i se păru deodată că viața împreună cu el va fi oriunde ușoară și atrăgătoare, în Krempa sau aiurea, în mijlocul unei priveliști încîntătoare ca aceasta sau oricît de searbădă.

Dar, după ce se înapoie la Varșovia, își zise iar că nici miedul, nici plimbarea cu sania, nici sărutările nu se pot compara cu ceea ce găsea aici, și se cufundă din nou în îndoielile și chinurile care-l frămîntă pe om atunci cînd vocea categorică a pasiunii nu-i arată drumul, cînd mintea și voința nu sînt în stare să urmeze poruncile spiritului care dormitează încă. Aștepta cu teamă ceasul apropiat al căsătoriei și tot mai des, aproape zilnic, îi scria sorei ei.

„Dac-ar fi vorba numai de dragoste, se plîngea ea, aș ști ce să spun. Răspunsul meu ar fi : Nu. Dar cununia, nunta, căsătoria — toate astea aduc după sine o sumedenie de lucruri care te zăpăcesc și nu-ți dau răgaz să-ți cunoști sentimentele. Pe urmă, mi se pare că dacă și acum aș da înapoi, nimeni n-o să mai vrea să se însoare cu mine. Să trăiesc singură, de capul meu... Gîndul ăsta mă atrage cîteodată... Și dacă mă las uneori înduplecată, mă dezmeticesc numaidecît, îmi pare rău de slăbiciunea mea și-mi doresc și mai mult să trăiesc la fel cu ceilalți oameni, să-mi

împlinesc rostul în viață, să fiu soție, mamă, gospodină, să-mi încerc și eu puterile. Ambiția, curiozitatea, intră toate în joc și totul mi se pare minunat!"

Cu două zile înainte de cununie sosi vestea că nici Teresa și nici soțul ei nu pot veni. Fetițele lor se îmbolnăviseră de vărsat de vînt și nici unul din părinți nu voia să-și părăsească copiii bolnavi. Doamna Ostrzeńska, singură, nici vorbă să vină. De multă vreme nu mai îndrăznea să plece singură din Kaliniec, temîndu-se să nu aibă un atac de inimă și să moară pe drum. Mai mult, chiar și Julian îi vesti că nu poate veni, fiind reținut de problemele foarte importante pe care le punea construcția unei noi linii ferate.

Scrisorile sosiră una după alta și Barbara le citi cu lacrimi în ochi și cu atîta disperare în suflet ca și cum participarea familiei ar fi fost singura bucurie pe care o aștepta în ziua nunții. Cuprinsă de tristețe, se apucă să-i răspundă neîntîrziat Teresei. „Cu lacrimi în ochi — îi scria ea — că nici tu, nici Lucian, nici mama nu veniți la cununie, voi părăsi poimîine Varșovia. Aici m-am simțit fericită de parcă toată lumea ar fi fost a mea. Clipele acestea s-au dus și nu se vor mai întoarce niciodată. Poate ar mai fi timp să mă răzgîndesc? Gîndul că voi aveți acum atîtea necazuri și că eu nu pot să fiu alături de voi îmi face viața nesuferită. Nu văd ce m-ar putea opri să nu fiu alături de voi. Căci dacă mă încăpățînez să închei o căsătorie pentru care nu simt nici o chemare, lucrul acesta mi se pare o vanitate prostească față de dragostea pe care-o nutresc pentru voi, singura dragoste puternică și adevărată, de vreme ce nu este legată de nici o ambiție"...

Se întunecase și nu mai vedea literele, așa că trebui să întrerupă scrisoarea. Se așeză pe un scăunel lîngă sobă și plînse, încălzindu-și mîinile înghețate. Se afla în cămăruța ei de la pension; înăuntrul clădirii se auzeau rîsete și pași alergînd pe scări. Pe stradă răsuna tropot de

copite, scrîșnet de potcoave lunecînd pe pietre ca și cum cineva ar fi oprit brusc calul. În cameră pătrunse lumina felinarului aprins tocmai atunci. Barbara se simțea ca un drumeț pornit pe o cale fără întoarcere și pe care cei dragi nu veniseră să-l petreacă. Toți cei în mijlocul cărora trăise : elevele, colegele, cunoscuții, se împăcaseră cu gîndul că-i va părăsi în curînd, așa că nici n-o mai chemau la petrecerile lor.

Cineva bătu în ușă și în prag se iviră soții Lada și Bogumil Niechcic. Se înțeleseseră să sosească abia a doua zi la prînz, dar fiind și ei înștiințați că nimeni din familia Ostrzeński nu poate veni și gîndindu-se că Barbara s-ar putea simți părăsită într-o asemenea clipă, își grăbiseră sosirea.

Barbara nu mai știa cum să le mulțumească și unde să-i așeze de bucurie. Aprinse lumina, se repezi să poruncească ceai, dar ei o rugară să se îmbrace și să iasă cu toții în oraș. Voiau s-o ducă într-o cofetărie bine cunoscută de soții Lada, să soarbă o ciocolată fierbinte, și de acolo la teatru.

În seara aceea se juca „Tribuna diavolului". Lada cumpără o lojă și Barbara se trezi cu Bogumil în mijlocul unei lumi elegante și gălăgioase, în zumzetul pe care-l făceau muzicanții, acordîndu-și instrumentele, sub lumina puternică a candelabrelor. Inima-i bătea cu putere, i se părea că toți se uită numai la ei și-și dau cu părerea asupra alegerii pe care-o făcuse. Că nu poate să-i scape nimănui felul de-a fi al lui Niechcic, lipsa lui de cultură, că toți cunoșteau locuința lui mizeră din curtea slugilor, cu o piatră de rîu în loc de treaptă, neaerisită, înăbușitoare.

Se purta cu stîngăcie și cu toate că aici era ca acasă, se simțea atît de nelalocul ei, încît imediat după începerea spectacolului scăpă mănușile peste balustrada lojei. Din fericire erau la parter și întîmplarea trecu aproape neobservată. Fură totuși nevoiți să cheme un om de serviciu și să-l roage să le aducă.

Bogumil, dimpotrivă, nu părea de loc stînjenit, avînd purtarea firească a omului care nu se simte nicăieri străin. Îi era cu atît mai ușor cu cît nu se considera niciodată în centrul atenției și nici nu avea o imaginație atît de bogată ca logodnica lui.

După ce se mai dezmetici, Barbara începu să privească în jur cu luare-aminte și, printre altele, luă seama că Bogumil poartă un costum nou care îi vine foarte bine. O doamnă din stal remarcase și ea pesemne acest lucru, pentru că se tot întorcea și se uita în lojă, oprindu-și ochii în mod vădit asupra lui Bogumil. Barbara începu iarăși să se simtă prost și chiar se sperie cînd văzu că Niechcic se ridică și-o salută pe doamna aceea, care acum se uita țintă la ea. Nu îndrăzni să-l întrebe cine era, așa că trebui să aștepte pînă-l întrebă altcineva. Era o rudă a familiei Krempski, pe care Bogumil o întîlnise de cîteva ori în casa acestora. Se liniști oarecum, dar în prima pauză se tulbură din nou. În timp ce se plimbau toți patru prin fumoar, o tînără domnișoară îmbrăcată cu o rochie de muselin verde-pal, trecînd pe lîngă ei, scăpă fără să vrea evantaiul. Bogumil îl ridică și fu răsplătit cu o privire atît de galeșă că Barbara tresări. Mai mult decît atît, cînd se întîlniră din întîmplare a doua oară cu domnișoara în rochie verde, îi aruncă aceeași privire galeșă și Barbarei i se păru că Niechcic își ascunde un zîmbet.

N-avu curajul să-i spună nimic, n-avea încă nici un drept să-i ceară socoteală, dar în sinea ei se simțea tare deznădăjduită. Pentru întîia oară îi trecu prin minte că s-ar putea să nu fie doar ea singura icoană la care se-nchina Bogumil. Nu s-ar putea oare să se îndrăgostească de la prima vedere de una din cele două femei care-l priviseră ? Ei oare nu-i dovedise că e capabil să se îndrăgostească de la prima privire ? Unde mai pui că pe cea din stal o cunoștea dinainte. Și una și alta erau de o sută de ori mai frumoase ca ea, mai frumos îmbrăcate și apoi, de ce să n-o recunoască, și una și alta îi aruncau niște priviri cum ea n-ar fi fost niciodată în

stare s-o facă. Lor nu li se părea de aruncat. Se vede că trebuie să fii într-adevăr frumoasă și frumos îmbrăcată ca să prețuiești așa cum se cuvine însușirile lui Bogumil, în timp ce ea, sărmana, se dovedea o nepricepută. Neputința de a-l iubi pe Bogumil din tot sufletul și cu toată ființa ei i se păru dintr-o dată nu detașarea vremelnică și nefericită a unui suflet dezamăgit, ci o micime sufletească, un cusur, o infirmitate umilitoare. Teama că Bogumil i-ar putea descoperi această neputință o făcu aproape să leșine. Se simțea în primejdie și dacă mai înainte își pusese-n gînd să amîne ziua căsătoriei, acum murea de spaimă ca nu cumva în răstimpul cît o mai despărțea de altar, Bogumil să nu-și întoarcă scîrbit fața de la ea. Vai, cît ar fi vrut să se sfîrșească totul mai repede !

Cu toate acestea, în timpul reprezentației, fu într-atît de absorbită de cele ce se petreceau pe scenă, încît își uită zbuciumul. La ieșirea din teatru, o apucă iar teama, dar nu cu tăria de mai înainte. Jocul actorilor o tulburase și se simți înveselită, mai ușoară și mai slobodă, gata să-l iubească pe Bogumil. În drum spre casă, i se păru chiar că ține mult la el, ar fi voit să-l sărute, și teama că și-ar putea lua înapoi cuvîntul îi pieri cu desăvîrșire. Acel ce iubește, nu se teme.

Cînd ajunse acasă, luîndu-și rămas bun în fața ușii, Bogumil îi șopti înainte de despărțire :

— Îmi pare rău că trebuie să te întristez. Erai atît de bine dispusă. Dar, n-am ce face. N-o să ne putem muta numaidecît, cum îți spusesem, în căsuța aceea cu grădină. Administratorul și-a găsit de lucru, dar începe slujba abia în aprilie, așa că pînă atunci sîntem nevoiți să locuim în casa veche. Unchiul s-a mutat într-o cămăruță la mansardă, iar noi vom locui cu mama. Vom avea o cameră și bucătărie.

Barbara tresări de bucurie cînd îl auzi. Ardea de nerăbdare să-i arate într-un fel lui Bogumil cît de mult se schimbase.

— Nu face nimic! zise ea, luîndu-i vorba din gură. Oricum ar fi, dacă sîntem împreună, totul va fi bine.

— Aproape-ți ghicisem vorbele, se bucură Niechcic. Nu îndrăznea încă să-i spună „tu", iar „domnișoară" nu mai putea și nu mai voia să-i spună.

Cînd sosi în cămăruța ei, Barbara aprinse lampa și se așeză gînditoare la masă, fără să-și scoată jacheta și pălăria. În sfîrșit, privirea ei, în care imaginile serii trecute nu se ștergeseră, căzu pe scrisoarea, neterminată, către Teresa. O citi din nou, o rupse și după ce se dezbrăcă începu să scrie în grabă alta.

„Am plîns — scria ea — dragă surioară, cînd am aflat că nici unul dintre voi nu poate veni la cununie, dar n-am ce face. Gîndul că trebuie să fac față atîtor obligații ce-mi revin mă acaparează cu totul, așa că e mai bine poate să ne vedem mai tîrziu, cînd voi fi mai liniștită. Mulțumesc din suflet pentru binecuvîntarea mamei și pentru dărnicia voastră. Parcă era vorba să nu-mi faceți nimic și iată văd că-mi trimiteți coșcogeamite ladă de zestre. Închipuie-ți că Bogumil, aflînd că sînt singură aici, și-a grăbit venirea. Adineauri m-am despărțit de el și de soții Lada, care sînt niște oameni tare cumsecade. Am fost împreună la teatru. Am văzut „Tribuna diavolului" într-o interpretare deosebită. Mi-au plăcut nespus cîntecele minunate, iar decorurile care reprezentau un peisaj muntos mi s-au părut de-a dreptul splendide. M-am întors acasă voioasă și doar un gînd mă întristează, gîndul că în timp ce eu petrec aici, voi vegheați plini de grijă lîngă pătucurile scumpelor mele nepoțele. Rog pe bunul Dumnezeu să le facă mai repede bine. Cînd s-or înzdrăveni, le aduc neapărat la mine la țară. Începînd din aprilie vom avea o locuință minunată, o casă de sine stătătoare, în mijlocul unei grădini. Abia acum îmi dau seama ce mare lucru e pentru mine căsătoria asta și dragostea lui Bogumil. Îmi place firea lui din ce în ce mai mult, nici nu-ți poți închipui cît de mult cîștigă dacă-l compari cu oricare dintre cunoscuții mei și mai ales cu acela care, deși părea la început gata să-mi ofere orice,

pînă la urmă mi-a înșelat cu atîta cruzime speranțele, dovedindu-se un om de nimic.

În privința situației domnului Niechcic și a faptului că buna noastră Michasia mă plînge pe toate drumurile cum c-aș fi în primejdie să mă îngrop la țară, puțin îmi pasă. Mie mi-a plăcut întotdeauna natura ca și cărțile sau oamenii de spirit. Nu sînt de loc speriată că voi trăi în mijlocul pădurii și al luncilor. Intențiile domnului Niechcic mi se par chiar din cale-afară de altruiste. Mă mir chiar că, fiind încă atît de tînăr și prezentabil, nu și-a căutat o fată mai bogată. Eu n-am nimic afară de cîteva rochițe și cămăși, al căror număr, ce-i drept, se mărește considerabil datorită mărinimiei voastre. Dar asta-i tot. Slujba mea la pension nu-mi conferă o poziție în societate. Îmi place să predau lecții pentru că-mi place să văd în jurul meu fete cu mutrișoare drăguțe, dar, la drept vorbind, nu m-a atras niciodată meseria de profesoară. Iar din ce-mi aducea slujba asta nu m-aș fi putut descurca niciodată fără ajutorul vostru, dragii mei. Totdeauna am privit munca mea la pension ca pe ceva provizoriu. După cum știți și voi, visam cu totul altceva. Ai auzit doar că atîtea femei s-au dus să urmeze școli superioare la Cracovia, la Petersburg sau în străinătate. Dar chiar dac-aș fi avut cu ce, mă întreb dacă eu m-aș fi încumetat? Cred că nu. De altfel, acum e prea tîrziu să mai vorbim și n-are nici un rost să mă mai gîndesc ce-ar fi putut să fie. S-a isprăvit. Mulțumesc Domnului pentru soarta ce mi-a hărăzit-o și sînt încredințată c-o să iasă bine. Vă îmbrățișez. Sărutări de mîini mamei, a voastră (pentru ultima oară numai și numai a voastră),

Barb. Ostrzeńska“

În ziua cununiei Barbarei cu Bogumil s-a nimerit o vreme urîtă, geroasă, cu vifor și ninsoare. Pînă să se urce în trăsură, vizitiii, caii și pocliturile trăsurilor au și fost acoperite cu zăpadă. Amurgise. Mergeau domol, sub lumina roșietică a felinarelor, trecînd parcă printr-un văl tremurător, ce se lăsa din cer. În biserică au fost

nevoiți să stea cu toții încotoșmănați, cu pelerinele și șubele pe ei, din pricina frigului pătrunzător dinăuntru, ce sporea de cîte ori se deschidea ușa prin care vîntul își trimitea spulberul de zăpadă.

Din partea Barbarei era de față numai doamna Lada cu soțul, iar din partea lui Bogumil, o rudă mai îndepărtată, pe nume Hipolit Niechcic, proprietar al unei ferme situate nu departe de Borek. Restul asistenței îl alcătuiau colegele, prietenele și cunoscuții Barbarei.

Barbara nu se-mbrăcase în rochie de mireasă. Purta un costum ca și nou, deși îl mai pusese de cîteva ori, albastru-închis, cu blăniță cenușie de miel și pe cap o căciuliță tot albastră, garnisită cu aceeași blană sură. Părea dusă pe gînduri, chipul ei avea ceva aspru și privirile ei parcă-nfruntau pe cineva, ceea ce nu mai văzuse nimeni la ea pînă atunci. Cînd corul începu să cînte, două lacrimi i se prelinseră pe obrazul care-și păstra mai departe asprimea. Cei de față șopteau ceva între ei, așa că în biserică, pe lîngă răbufnelile vifornițe, se auzea un murmur neîntrerupt. Se distingea șoapta groasă, de bas, a bărbaților.

Cu puțin înainte de apariția preotului, care se lăsa așteptat, ușa bisericii se mai deschise o dată, închizîndu-se la loc cu zgomot. Nu luă nimeni seama cine intrase pentru că tot timpul intra cineva poftit sau nepoftit. Dar iată că mirele fu chemat deoparte. Apoi porniră după el, spre fundul bisericii, Hipolit Niechcic și Lada. Barbara începu să tremure și să facă fețe-fețe.

„Ce s-o fi întîmplat ?“ se gîndea ea, neavînd curajul să întrebe. Se simți pierdută. Poate că Bogumil se răzgîndise și nu mai voia să se cunune cu ea, poate că își băgase coada una din femeile de la teatru, rubedenia îndepărtată sau domnișoara cu evantaiul, încercînd să împiedice celebrarea căsătoriei. Cine știe de ce, avea senzația nedeslușită că merita o asemenea lovitură din partea soartei și aștepta cu groază alta și mai năprasnică. După un timp, Bogumil se înapoie și, văzîndu-și logod-

nica schimbată la față și cu privirile rătăcite, se apropie și-i sărută mîna.

— Spune-mi, te rog, ce s-a întîmplat?

— Nimic, draga mea. Nu s-a întîmplat nimic.

Era însă galben ca ceara și cu toate că-și dădea silința nu izbutea să zîmbească. Barbara nu fu în stare să-și potolească zbuciumul și începu să se încurce, repetînd cuvintele ritualului. Mîna îi tremura atît de tare, că preotul abia putu să-i vîre în deget verigheta.

După ce toate formalitățile fură îndeplinite, cînd urcară doar ei doi în trăsură, Bogumil îi spuse repede:

— Fata mea, să nu te necăjești prea tare. A murit mama. Așa, dintr-o dată. Mi-au trimis veste de la moșie.

Iată, deci, cum călătoria de nuntă a Barbarei fu totodată un drum de îngropăciune. Abia avură timp să-și ia lucrurile și să plece la gară. Trenul care trebuia să sosească la Krempa, la ora cînd fuseseră anunțați că-i așteaptă sania, pleca la șapte și cîteva minute. Soții Lada și Hipolit Niechcic fură nevoiți să rămînă pe loc pînă dimineață pentru a rezolva unele treburi pe care tinerii căsătoriți nu mai avuseseră răgazul să le descurce.

Gara Kowelski nu era prea departe. Bogumil găsi o sanie cu un cal iute și ajunseră la timp.

Gara era în cîmp și în așa hal troienită, încît de sub nămeții alb-cenușii, abia se mai deslușea creasta întunecată a pereților scunzi și ferestrele slab luminate. De jur împrejur pustietate și vuietul vîntului. Trenul fusese tras la peron, i se zărea conturul negru biciuit de viscol, era luminat și locomotiva gîfîia. Au intrat în sala de așteptare. În timp ce Bogumil cumpăra biletele, Barbara clănțănea din dinți de frig și repeta într-una:

— O, Doamne, mai repede, mai repede că întîrziem!

Apoi tăcea, închizînd ochii ca să nu vadă cît de încet lua Bogumil restul. În aer răsuna un bîzîit neclar, probabil bîzîitul firelor de telegraf, sau al semnalizatoarelor.

În cele din urmă, urcară într-un compartiment în care moțăia un domn încălțat cu galoși lucitori. Drumul ținu cinci ore, în care timp le lipsi curajul să vorbească

și să se poarte ca niște tineri căsătoriți. Moarta se instalase între ei. Barbara simțea că Bogumil se gîndea mereu la maică-sa și nu i-o lua în nume de rău, dimpotrivă, i se părea că lucrul acesta e demn de laudă. Într-adevăr, el se lăsa furat de gînduri care-l duceau departe de prezent. Din cînd în cînd, se smulgea de sub puterea lor și-și ruga soția să se sprijine de el sau să-ncerce să doarmă.

— Nu ți-e frig, draga mea, nu ți-e foame? o întreba el.

— Nu, vă mulțumesc, îi răspundea ea căci nu-i venea netam nesam să-i spună „tu“.

Uneori ațipeau amîndoi și Barbara visa că mama lui Bogumil nu era moartă, ci doar căzută-n leșin. Că o vor găsi la sosirea lor trează, dar grav bolnavă, și că în urma îngrijirilor atente ale Barbarei, care-o ducea pe brațe din pat la fotoliu, bătrînica se însănătoșea. Ce bine ar fi! Cît de mult ar fi dorit s-o afle în viață și să șteargă amintirea neplăcută pe care o lăsase vizita ei atunci cînd totul i se păruse acolo searbăd și trist.

S-au urcat în sanie la miezul nopții și au mers pînă la patru dimineața. Din fericire, vîntul se oprise, cerul se înseninase de-a binelea, luna le lumina drumul, noaptea se făcuse albăstrie și transparentă. Dar acum le venea și mai greu să vorbească, înfofoliți cum erau în blănurile mari și grele, cu capetele înfundate în gulerele care le treceau de creștet și prin care glasul se auzea stins ca printr-un perete. Barbara era încîntată de priveliștea din jur și privea în tăcere, printre faldurile blănii de urs, la brazii și pinii acoperiți de zăpadă, scăpărînd feeric în lumina lunii.

În sfîrșit, intrară în curtea largă și se opriră tăcuți în fața căsuței scunde. La început nu văzură pe nimeni, numai cîinii lătrau, dar curînd răsăriră cîțiva oameni. Fără vorbă le luminară drumul cu felinarul, căci luna apusese și se făcuse întuneric. Geamul de la camera bătrînei doamne Niechcic era deschis și prin el se vedeau lumînările aprinse. Moarta zăcea încă în patul ei.

Barbara coborî din sanie și Bogumil îi ajută să-și scoată blana de urs în care abia se putea mișca.

— Ia seama, îi spuse, ajutînd-o să treacă peste pietrele îngrămădite în loc de trepte la intrare.

4

Locuința ocupată de fostul administrator Winczewski nu se goli nici la întîi aprilie. Acolo unde lucra Winczewski nu avea unde-și adăposti familia, așa că deocamdată era nevoit s-o lase la Krempa. Soția lui nu-i vedea cu ochi buni pe soții Niechcic, fiind încredințată că din pricina lor e nevoită să părăsească frumoasa căsuță cu grădină și socotindu-i oarecum vinovați că bărbatul ei își pierduse slujba.

Auzind de la Bylisia, slujnica, ce se spune despre ei, Barbara se întristă, dar ceva mai tîrziu Bogumil îi risipi supărarea.

— De ce te necăjești de asemenea lucruri ? îi spuse el, strîngînd-o la piept. Doar știi bine că noi n-avem nici un amestec în treaba asta. Nu mie îmi dă bătrînul Krempski slujba de administrator, ci fiului său. Aici la țară oamenii trebuie să-și umple timpul cu ceva, și acum Winczewska are mai mult timp decît alții. Tot așteptînd să se mute nu-i mai arde să se-ngrijească de casă ca înainte. Și, neavînd ce face, născocește tot felul de povești.

Și, într-adevăr, Bogumil nu dădea nici o atenție celor auzite. De cîte ori întîlnea copiii soților Winczewski se oprea și-i lua pe cal sau în brișcă ; iar ei la rîndul lor nu mai puteau după el. Chiar și cu Winczewska, dacă se întîmpla să treacă pe lîngă curtea ei și s-o zărească de departe, se arăta întotdeauna prietenos și atunci chipul ei mohorît se însenina o clipă.

Dacă însă Barbara era și ea cu el, stătea ca pe jăratic. Nu putea înțelege purtarea aceasta binevoitoare și plină

de simpatie a lui Bogumil față de niște oameni care-i vorbeau de rău. Pe cît îi era cu putință Barbara căuta să evite întîlnirile cu femeia aceea slabă, întotdeauna mohorîtă, și-i ocolea chiar casa de teamă să nu creadă cumva că trece într-adins pe acolo să vadă dacă nu s-a mutat cumva. Cîteodată însă, cînd rămînea singură, plănuia cum o să-și ia într-o zi inima-n dinți și-o să-i spună fără sfială soției fostului administrator :

— Nu-mi trece prin minte, stimată doamnă, să-mi doresc altă locuință decît cea pe care o am. Rămîneți cît poftiți acolo unde vă aflați. Eu renunț o dată pentru totdeauna la casa asta.

— O să mă duc la ea, i-a zis într-o zi lui Bogumil, și chiar așa am să-i spun.

— Să nu te duci, îi atrase atenția Bogumil. Au să-și rîdă de tine și-au să vină cu alte scorneli : că te porți aici după bunul tău plac, că faci pe stăpîna, că hotărăști singură în ce casă anume să te muți.

Și a pus-o să-i făgăduiască solemn că n-o să mai aducă niciodată vorba, deși se vedea după expresia de mulțumire a feței că-i plăcuse felul energic de a se purta al Barbarei. Barbara renunță așadar să mai discute cu Winczewska, însă tot ceea ce-ar fi vrut să-i spună îi spunea slujnicei Bylisia. Pe urmă îi păru rău, dîndu-și seama că dacă slujnica nu-și ține gura li s-ar putea întîmpla într-adevăr să-i lase în casa unde erau, chiar și cînd s-o goli căsuța cu grădină și să mute pe alții acolo. I se părea că Bogumil îndura cu prea multă seninătate soarta vitregă care-l silea să rămînă în vechea locuință. Ar fi putut măcar din cînd în cînd băga de seamă că adăpostul acesta e prea strîmt pentru ei și nu prea atrăgător. La început, într-adevăr se arătase necăjit, dar acum nu mai da nici un semn de nemulțumire ca și cum nu-l mai interesa problema locuinței. Cînd însă ea îi aminti, plîngîndu-se că erau nevoiți să trăiască într-o văgăună mizeră, văzu, spre mirarea ei, că nu era de loc așa cum își închipuise. Bogumil se-ntunecă la față și umblă zile-ntregi necăjit, rușinat parcă de neputința lui. Bar-

bara, pe care parcă nu o interesa atît rezultatul practic al demersului ei, cît mai ales atitudinea lui, fu silită să recunoască numaidecît că și o locuință necorespunzătoare își are calitățile ei.

La drept vorbind, locuința lor era într-adevăr de plîns. Treptele zgrunțuroase de piatră erau, se pare, partea cea mai puțin supărătoare. Camerele erau întunecoase, joase, pline de igrasie și de șoareci, de care nu puteau scăpa cu nici un chip. Pe deasupra mai erau și foarte strîmte, dar lucrul acesta Barbara nu-l socotea un cusur. Ce-ar fi făcut cu încăperile spațioase din casa ocupată de Winczewski ? Cu ce le-ar fi mobilat, cînd abia izbutiseră, cu chiu cu vai să umple „chilioarele“ din căsuța în care stăteau.

Vezi însă că în „chilioarele“ astea Barbara nu se simțea niciodată la ea acasă. Și asta era cea mai mare pacoste. Chiar în fața ușii lor, pe același antreu, locuia grădinarul, iar lîngă el, într-o odaie cu intrarea din curte, o slujnică bătrînă, Ludwiczka. Mai încolo, spre fundul curții, se afla un fel de magazie, unde se îndopau gîștele. În cealaltă aripă a casei, nu chiar în dreptul locuinței lor — afumătoarea. După cît se vede, clădirea era destul de încăpătoare și destul de populată, deși Barbara, în clipele de amărăciune, spunea, adesea, că locuiește într-o adevărată pustietate. Și totuși vecinătatea aceasta supărătoare și nedorită a fost în multe privințe binevenită. Grădinarul se pricepea la tîmplărie și iarna, cînd ocupația lui îi da răgaz, se apucă să le meșterească scaunele și mesele de care aveau nevoie. Iar Ludwiczka îi arătă Barbarei cum să pună la clocit găini, rațe și bibilici, cum să le caute de ouă, cum să îngrijească puii. La gătit, la plămăditul pîinii și pregătirea conservelor se pricepea Bylisia, care învățase la rîndu-i multe de la răposata doamnă Niechcic, dar și în acest domeniu Ludwiczka avea, adesea, ultimul cuvînt. Așa că atît grădinarul cît și Ludwiczka au fost pentru Barbara un adevărat dar ceresc, avîndu-i mereu la îndemînă. Le puteai cere oricînd ajutorul chiar fără să vrei, pentru că dădeai mereu

de ei în antreu sau la intrare. Sprijinul acesta neașteptat i-a fost de mare folos, căci altfel Barbara nu s-ar fi încumetat să alerge în altă parte după sfaturi sau ajutor. Se temea și se rușina de oamenii din Krempa.

La început nu știa să facă nimic. Cît fusese fată, la moșia consilierului Joachim, cît și în casa mamei ei, mai ales pe vremea cînd mai trăia bătrîna lor doică Bursztynka, femeie tare pricepută, avusese prilejul să-nvețe unele treburi gospodărești. Dar Barbara era pe-atunci o domnișoară și disprețuia îndeletnicirile casnice, socotind că e păcat să-ți pierzi cu asemenea lucruri de nimic frumoșii ani ai tinereții. Acum însă își da seama că aceste lucruri de nimic cereau pricepere și chiar dragoste. N-ajunsese să și le însușească, deoarece dintre toate ocupațiile de stăpînă a casei care o speriau înainte de căsătorie, fusese nevoită deocamdată să se îndeletnicească doar cu pregătirea mîncării, lucrul cel mai neplăcut pentru ea.

Încurajată de îndemnurile Ludwiczkăi, îi veni chef să prăsească păsări și porci, dar nu porni la treabă, dîndu-și seama că în strîmtoarea în care stăteau n-ar fi avut unde să-i crească. Pentru păsări și animale nu căpătaseră decît o biată curticică pierdută printre acareturile moșiei. Barbarei nu-i plăcea să se ducă pe-acolo, căci era nevoită să treacă pe lîngă groapa de gunoi și să se întîlnească nas în nas cu argații și căruțașii, la vederea cărora își amintea cu strîngere de inimă că și bărbatul ei era aici un slujbaș oarecare. Deocamdată, gospodăria ei număra cîteva găini, rațe și bibilici, o vacă și cîțiva porci, pe care Bylisia era în stare să-i îngrijească și singură. Cu atît mai mult cu cît Barbara luase seama că aceasta, ori de cîte ori se amesteca în treaba ei, nu se arăta de loc bucuroasă. Așadar, Barbara, pentru care Bylisia rămăsese slujnica răposatei bătrîne, o lăsa să-și vadă singură de treabă, ea purtîndu-le de grijă doar celor două, trei cloști din bucătărie.

Se vestea primăvara. Înainte de cununie, Barbara își făcuse o mulțime de planuri, punînd la cale ce-o să se-

mene și-o să sădească în grădină. Dar casa în care stăteau n-avea grădină. Privea doar cum prind și dau muguri în glastre firișoarele de mușcată pe care i le dăruise vecinul ei, grădinarul. Nici vorbă să-și poată îndeplini dorința arzătoare, visul pe care Barbara credea că-l va putea înfăptui după căsătorie : să poftească la ea în vacanța de vară rudele și colegele. Locuința era prea strîmtă și prea săracă. Singura ei preocupare rămînea deci bucătăria. În privința asta Bogumil nu era prea pretențios. Nu era lacom și se mulțumea cu mîncările obișnuite, dar Barbara știa foarte bine că din nimicurile vieții de toate zilele singurul lucru care i-ar fi făcut într-adevăr plăcere era mîncarea. Se bucura nespus cînd îi dădea la masă un fel care-i plăcea, sau cînd gătea ceva deosebit. Părea că pentru el mîncarea are tot atîta importanță cum are pentru alții îmbrăcămintea, împodobirea casei sau felul de a se purta în societate. Erau săraci și deci trebuiau să mănînce modest, dar el ținea să fie servit curat, îi plăceau mîncările gustoase și cu belșug de condimente. Și voia ca întotdeauna să se găsească în cămară ceva pentru o gustare. Barbara, dimpotrivă, nu se uitase niciodată la mîncare, nu-i dăduse atenție și n-avea nici un fel de preferințe. Socotea că e doar un neajuns al naturii umane și, la drept vorbind, dacă vreodată se gîndea la bani, îi părea rău de banii aruncați pe mîncare. Îi plăcea mai degrabă băutura și mai ales vinul bun. Acum însă se străduia pe cît putea să facă față îndatoririlor sale culinare și începu chiar să capete un fel de ambiție și de îndîrjire cînd era vorba să gătească sau să prepare dulciuri. Și dacă șchiopăta ceva la prînz sau la cină, ea se supăra cea dintîi. Lui Bogumil îi plăceau foarte mult friptura cu sfeclă sau scrumbiile marinate, cu castraveți acri tăiați felii.

„Ce oroare !“ își spunea Barbara, gîndindu-se cu silă la aceste mîncări, dar le pregătea, deși erau atît de vulgare, dîndu-și toată silința să pună tot ce trebuie pentru a le da gustul, mirosul și frăgezimea cuvenită. Adeseori, totuși, mîncarea nu se nimerea bună. În asemenea ocazii,

Bogumil nu arăta niciodată că nu-i place, mînca fără să strîmbe din nas, vorbea vrute și nevrute, glumind, plin de voie bună. Însă Barbara nu-i da pace, spunîndu-i cu lacrimi în ochi :

— Tu mănînci acum ca să-mi faci mie în necaz. Vezi doar cît de tare e carnea, cît de sărați sînt castraveții, vezi, nu-i așa, că hreanul e opărit ? De ce-mi faci în necaz ? Te implor, nu mai mînca.

Cînd se-ntîmpla așa, se necăjea grozav.

Strîmta lor locuință mai avea un cusur : se îmbiba de toate mirosurile care emanau din curte. În timpul iernii. nu se prea simțise, dar primăvara și vara vecinătatea cocinelor de porci și a grajdurilor era un adevărat chin pentru Barbara, care-și aducea cu amărăciune aminte că venind aici, la țară, se bucurase că, în sfîrșit, va respira aer curat. S-a obișnuit mai lesne decît credea și cu hărmălaia și cu liniștea aceea nouă pentru ea. La început, i se păruse că în cămăruța ei de pe strada Leszno nopțile erau cu mult mai liniștite decît nopțile de la Krempa. Acolo, zgomotul îndepărtat și înăbușit al orașului, sau frînturile de muzică întîrziată, care răzbăteau vag de dincolo de ziduri, îți împăcau și-ți linișteau ființa, dovedindu-ți apropierea oamenilor, nu te chinuiau ținîndu-te treaz, ci mai degrabă te adormeau. Aici, după ce se sfîrșea munca zilei, se lăsa deodată o tăcere adîncă, de parcă întreaga omenire pierise și pămîntul se scufundase în întunericul de nepătruns. Dar cum puneai capul pe pernă, paznicul de noapte începea să duduie și să fluiere, să fluiere de urît dintr-un fel de țeavă de metal în care se zbătea o pietricică. Iar dacă ploua și curtea era plină de băltoace, își făcuse obiceiul să treacă în sus și în jos pe fîșia de pămînt pietruită de sub ferestrele lor. Pereții începeau să bubuie în așa hal că Barbara se trezea din somnul cel mai adînc înainte ca paznicul să-și înceapă fluieratul. La trei și jumătate suna clopotul pentru muls, un clopot atîrnat într-un par, aproape de casa lor ; la patru, treceau pe sub ferestre mulgătoarele, strigînd și bălăbănindu-și donițele. Numaidecît după ele vătaful

bătea în oblon şi Bogumil se scula şi începea să se îmbrace. Iarna, aprindea o lumînare şi o ferea cu o carte deschisă să nu-i bată Barbarei lumina în ochi. Mai tîrziu, cînd începea să se facă mai devreme lumină, crăpa oblonul numai atît cît să-şi găsească lucrurile. Umbla cît putea mai încet, se ferea să facă zgomot, dar aşa cum se întîmplă de obicei cînd vrei cu tot dinadinsul să te fereşti de ceva, ba lovea un scaun, ba trîntea un obiect pe podea, făcînd un zgomot asurzitor. Încremenea, speriat, şi atunci Barbara îi spunea :

— Nu-i nimic. vezi-ţi de treabă; nu dorm.

După plecarea lui Bogumil, toate zgomotele încetau pentru cîteva minute, apoi dintr-o dată toţi cei din casă : grădinarul cu numeroasa lui familie, bătrîna Ludwiczka, cîinii, gîştele îndopate şi chiar slujnica [illegible], Bylisia, se trezeau şi începeau să tropăie, s-alerge, să strige, să gîgîie, să ţopăie. Într-o clipă, curtea se umblea de hărmălaie şi de umblet.

Oamenii de la ţară nu-şi măsoară glasul şi nu-şi dau seama de zgomotul pe care-l fac. Trîntesc uşile de se scutură tencuiala de pe pereţi, închid obloanele de parc-ar vrea să le facă ţăndări şi cînd vorbesc zbiară unul la altul de parc-ar fi surzi. Dar lăsînd la o parte nopţile pline de lătratul cîinilor şi timpul cînd oamenii porneau sau se întorceau de la muncă, în tot restul zilei ograda era liniştită. Dar nu era liniştea adîncă şi lină de la ţară, liniştea plină de foşnetul pomilor şi de ciripitul păsărelelor, pe care Barbara o cunoştea din plimbările de altă dată cu prietenii. Era o linişte desăvîrşită, copleşitoare. pe care n-o întîlneşti decît în locurile uitate, părăsite. Toată omenirea era plecată fie pe ogoare, fie la păşuni, sau trebăluind pe la fermele şi gospodăriile moşiei. Vara ograda părea un pustiu gălbui, iar iarna părea înfăşurată într-un giulgiu. Chiar dacă se mai mişca cineva printre acareturi, pe la coteţele găinilor, sau ale porcilor, sau se ducea să toace paie, huruitul maşinii de tocat, bocănitul paşilor sau ţipătoarea chemare a păsărilor la mîncare nu

făceau decît să sporească tăcerea apăsătoare din jur și pustiul.

În primele săptămîni, Barbara simțea cum îi crapă capul în clipele de mare zgomot și cum i se strînge sufletul de tristețe în orele de liniște, dar se obișnui în curînd și cu una și cu alta. Se obișnui chiar să vorbească cu glas tare și îi veni destul de ușor, pentru că natura o înzestrase cu o voce sonoră. Își umplea cum putea mai bine orele goale. Cărțile și gazetele pe care le mai trimitea din cînd în cînd Teresa Kociellowa nu-i erau de ajuns pentru tot timpul liber ; curățenia, udatul florilor din glastre și pregătirea bucatelor nu-i luau prea multă vreme, căci Bylisia era pricepută și iute la treabă. Restul timpului și-l petrecea Barbara cel mai adesea în tovărășia unchiului lui Bogumil, Klemens Klicki.

Era un bărbat slab, scund, cu privirile tulburi în ochii albaștri, cu părul bogat și cărunt, cu barba argintie, răvășită. Vara umbla într-o redingotă decolorată, iar iarna într-un cojoc de care cu greu se despărțea chiar cînd ședea în casă. Oricum ar fi fost îmbrăcat, întotdeauna se încingea strîns cu o curea. Nu împlinise încă șaizeci de ani, dar necazurile prin care trecuse îl îmbătrîniseră de timpuriu. În timpul răscoalei o lance căzăcească se abătuse asupră-i și-i crăpase țeasta. Cînd se înzdrăvenise, după o vreme, departe de patrie, află că soția lui fugise cu un ofițer rus din cavalerie. Se spunea că din pricina asta înnebunise. Dar era o nebunie blîndă, liniștită. În sminteala lui, cel mai adesea nu mai știa să facă nici o deosebire între cei prezenți și oamenii pe care-i cunoscuse altă dată, încurcînd datele și evenimentele. Așa de pildă la Barbara ținea foarte mult, dar nu-și dădea seama ce-i cu ea. De obicei, o lua drept un musafir, o verișoară venită în vizită și atunci era politicos din cale-afară. Credea că răposata, mama lui Bogumil, e propria lui mamă și de obicei vorbea despre ea ca și cum ar mai fi fost în viață. Adesea, cuprins de neliniște, întreba : „Unde s-a dus mama ? De ce întîrzie atîta ?“

Uneori îi răspundeau la întîmplare, alteori încercau să-l facă să înţeleagă că e vorba de cineva care-a murit. Atunci începea să plîngă şi se văita printre sughiţuri că a rămas biet orfan pe pămînt. Cît despre Bogumil îşi da seama că îi e nepot, dar îl socotea un băieţaş nevîrstnic şi îl ameninţa cîteodată că o să-i dea cîteva la spate. Avea şi zile mai bune cînd recunoştea oamenii, dar şi atunci era încredinţat că răscoala îşi urmează cursul şi că e aproape de izbîndă. Îşi închipuia că nu era decît în treacăt pe la Krempa, că se repezise să-şi vadă familia şi că trebuia să se înapoieze în tabără cît mai grabnic. Uneori, cîteva zile la rînd, pleca seară de seară în pădure. Vara, scăpa mai uşor de sub supraveghere şi mai ales înainte de venirea Barbarei. Cînd ieşea dimineaţa la cîmp, Bogumil îl găsea adesea dormind lîngă vreo şură sau la marginea pădurii. Iarna, se căzneau în fel şi chip să-l ţină în casă. Dacă-i spuneau însă că au intrat cazacii în sat şi deci e primejdios să iasă din cameră, succesul era asigurat. Se potolea ca prin farmec şi ca nu cumva să-l găsească, dacă s-ar fi întîmplat să pătrundă în casă, se ascundea în dulap sau sub pat şi nu mai voia să iasă de acolo.

Barbara îl făcu să creadă un timp că detaşamentul din care făcea şi el parte fusese risipit în ultima ciocnire şi că vor fi vestiţi printr-o iscoadă cînd şi unde anume se va alcătui noua unitate. Au fost cîteva săptămîni de linişte. Klemens Klicki aştepta răbdător vestea, fumînd din lulea sau murmurînd un cîntec vechi cîntat de fetele de pension :

Cînd dansez uşoară sînt,
Pletele-mi plutesc în vînt,
Şi băieţii nu-mi dau pace...
nu-mi dau pace.
Din privire nu mă lasă
Mîna dulce mi-o apasă, —
El, alesul, dragul meu...
dragul meu.

Printre altele, îi plăcea să-i povestească Barbarei întîmplările din tabără și din timpul luptelor. Dovedea în povestirile acestea pe lîngă memorie și un deosebit dar de povestitor. Barbara îl asculta, absorbită și tulburată. Unchiul Klemens rostea adesea numele unor comandanți străini ca Szmeyc sau Navoni. Pe Szmeyc îl înjura, pe Navoni îl lăuda. Dacă se întîmpla să fie și Bogumil de față în timp ce povestea, bătrînului i se năzărea deodată că e în plină luptă și striga la Bogumil :

— Șterge-o de-aici ! Du-te la maică-ta, că te bat măr. N-am de gînd să duc copiii la măcel !

Supărarea asta, îi povesti Bogumil, Barbarei, îi rămăsese de pe vremea cînd, în urma nimicirii detașamentului din care făceau parte unchiul și tatăl său, acesta din urmă fusese dibuit acasă și arestat, iar el, Bogumil, fugi la răsculați unde luptă cot la cot cu unchiul Klemens.

— Ciudat e, adăugă el rîzînd, că pe vremea aceea unchiul nu se răstea la mine ca acum. Și n-aveam decît cincisprezece-șaisprezece ani. Ce-i drept eram voinic și puternic, de asta am fost în stare să îndur atîtea rele. Pesemne că-n sminteala lui își închipuie că eram mult mai mic.

Odată, într-o noapte de vară, oricît s-au străduit, n-au reușit să-l țină în casă pe unchiul Klemens. Apucat de furii, a spart un geam, s-a rănit și pînă la urmă s-au văzut siliți să-l lege fedeleș. Barbara, înspăimîntată, s-a pornit pe plîns și atîta a plîns că s-a speriat și Bogumil. Începu s-o roage să-și caute de treabă, să uite de existența sărmanului nebun și să nu-și mai piardă timpul cu el.

— Fetița mea, o ruga el din adîncul sufletului, fetița mea dragă, doar nu te-ai măritat ca să porți grija unui nebun. N-avem ce-i face. Să-l lăsăm deci în plata Domnului. Orice i-am face, de-acum încolo nimic nu-i mai poate ajuta.

Auzindu-l, Barbara se simți într-adevăr nedreptățită de soartă și răspunse necăjită :

— Și eu ce-ai vrea să fac ? Trebuie să mă supun ursitei la care am fost condamn... pe care mi-am ales-o.

Din clipa aceea, Barbara începu să șovăie în hotărîrile ei : ba își spunea că dacă a fost sortită să se jertfească, cel puțin să se jertfească pînă la capăt, închinîndu-și toată viața și toate puterile îngrijirii unchiului Klemens, ba se revolta, zicîndu-și că nu s-a măritat ca să fie dădaca unui om nebun, cu care n-avea nici în clin, nici în mînecă.

Se simțea descumpănită, dar după un timp începu să privească lucrurile într-o altă lumină. Își zicea că unchiul Klemens este un răsculat, așadar un om care luptase pentru libertate și că dacă-i poartă de grijă nu înseamnă că se jertfește, irosindu-și ultimii ani ai tinereții, ci dimpotrivă acest lucru o onorează, ridicînd-o deasupra femeilor bogate, care-și trec viața în petreceri.

Gîndul ăsta o făcu fericită. Luîndu-și ceva de cusut, rămînea ore întregi în tovărășia unchiului Klemens și cînta o dată cu el :

„Cînd dansez ușoară sînt..."

I se părea în aceste clipe că mii de ochi o privesc, mii de urechi o ascultă și toată lumea e mulțumită și bucuroasă că se poartă așa.

Dar, oricare i-ar fi fost hotărîrea, de cînd unchiul Klemens fusese apucat de furii, teama și grija pentru viața lui o urmăreau necontenit. Bogumil n-o mai recunoștea. Înainte vreme, îi purta de grijă bătrînului, stătea și atunci cu el, dar o dată plecată își vedea liniștită de treburi. Acum nu mai avea de loc liniște, ci tot timpul se gîndea numai la el, vrînd să știe în fiecare moment ce face, cum se simte. Se ridica de la masă și dădea fuga pînă sus, căci unchiul Klemens, considerîndu-se un fugar, mînca, după propria-i dorință, în camera lui. Noaptea, cînd auzea pași, tresărea din somn și, uitînd că sînt pașii paznicului, era încredințată că unchiul Klemens fugise în curte și umblă pe sub ferestre. În cursul zilei, dacă nu se putea duce chiar ea, o trimitea mereu sus pe Bylisia, spunîndu-i :

— Du-te și vezi ce mai face domnul mare.

Lui Bogumil, purtarea ei față de unchiul Klemens i s-a părut ciudată la început, dar cu timpul băgă de seamă că Barbara încerca și pentru el aceeași teamă. Cînd se întorcea acasă ceva mai tîrziu decît de obicei, ea îl aștepta în prag.

— O, Doamne, credeam că ți s-a întîmplat ceva !

Și chiar, lucru neobișnuit pînă atunci, dacă nu primea vești la timp, se temea de soarta mamei și sorei ei, tremura pentru viața și sănătatea lor. Ca și cum nebunia furioasă a unchiului Klemens ațîțase sau trezise poate la viață neîncrederea ei înnăscută în lumea înconjurătoare, simțindu-și parcă în primejdie existența ei pe pămînt.

Temîndu-se mereu să nu i se întîmple vreun rău unchiului Klemens, fu silită, în ciuda rugăminților lui Bogumil și chiar a propriilor sale hotărîri, să rămînă și mai mult cu bolnavul, deși tovărășia lui îi sporea zbuciumul. Barbara avea mereu impresia că este însărcinată și cu toate că avea cele mai bune sentimente față de bătrînul răsculat, se temea totuși să n-o sperie printr-un gest nelalocul lui, sau ca nu cumva vederea acestei ființe cu mintea bolnavă să aibă o înrîurire dăunătoare asupra copilului pe care credea că-l poartă în pîntec.

Cîteodată, își bătea joc în sinea ei de asemenea gînduri, știind prea bine că nu e cu putință să aibă vreo înrîurire spirituală asupra copilului doar simpla vedere a cuiva. După ce se mai liniști în această privință, îi veni în minte ceva mai rău încă și anume că dacă prin simpla vedere a cuiva nu i se poate întîmpla nimic rău copilului, el ar putea să se nască idiot din pricina eredității. Da, nici vorbă. Nu auzise ea oare, în legătură cu ereditatea, atîtea lucruri de la fratele ei care studiase științele naturii, nu aflase atîtea din discuțiile cu colegii lui ? Deci, făcînd bine socoteala, copiii ei erau condamnați să sufere de boli nervoase, avînd de înfruntat o dublă moștenire, întrucît și familia Ostrzeński număra un nebun, un oarecare Jacuś. Barbara și-l amintea bine, căci îl cunoscuse în casa consilierului Joachim. Stătea întotdeauna la capătul mesei lungi din sufrageria de la Piekary, fiindu-i

mereu teamă că rămîne fără desert. Așa că din clipa cînd se servea supa începea să se vaite : „Jacuś a rămas fără desert !“

Ei, tinerii, făceau haz pe atunci pe seama lui și foloseau vorba nebunului în discuțiile lor ca pe o glumă, dîndu-i felurite înțelesuri. Acum însă pentru Barbara n-avea decît un singur sens și răsuna înăuntrul ei rău prevestitoare : copiii ei ar putea fi idioți din pricina eredității.

Cu toate acestea, era încă prea tînără ca să se lase răpusă de asemenea spaime. Își găsea scăparea nu în preocupările care erau în strînsă legătură cu aceste gînduri, ci în altele cu totul diferite, dar care se dovedeau a fi neașteptate izvoare de bucurie. Așa, de pildă, într-o zi cînd i se făcuse teamă să rămînă singură cu nebunul și nici nu putea pleca, lipsindu-i curajul să-l lase singur, îi veni ideea să-l ia și să se ducă împreună la nevasta grădinarului. Nevasta grădinarului-tîmplar Nebelska era bolnavă, i se umflau picioarele și nu prea putea să umble. Chiar și vara stătea nemișcată săptămîni întregi, torcînd in pentru ea sau pentru străini, lucrînd milieuri și carpete din petice colorate cusute între ele cu fire de lînă. Mai știa să facă dantele cu iglița, meșteșug pe care-l deprinsese demult de la domnișoarele de la curte. Dorind să învețe și ea să împletească dantelă, Barbara începu s-o viziteze mai des.

Soții Nebelski locuiau într-o cameră destul de mare și curată, cu două ferestre și cu dușumele de scîndură. Fetița lor umbla încolo și-ncoace prin cameră, unchiul Klemens fuma din lulea sau fredona obsedanta lui melodie : *„Cînd dansez ușoară sînt“*... iar Barbara îi ajuta la treabă grădinăresei. Și iată cum gîndurile ei sumbre asupra eredității sau teama că o să-și nenorocească copiii dacă se uită prea mult la nebun, precum și frica de furiile ce-l apucau, pieriră fără urmă, ca și cum putința de a sta cu el printre oameni i-ar fi dat nu numai siguranța clipei de față, ci și pe a celei viitoare. În timpul acestor vizite, Nebelska îi povestea Barbarei multe și mărunte despre neamul lor. Ardea de nerăbdare să arate oricărui

nou cunoscut cît de nobilă era spița din care se trăgea și-i spuse că pe vremuri fuseseră oameni bogați și că dacă n-ar fi avut parte de neamuri rele, care să-i alunge de pe pămîntul strămoșesc, n-ar fi fost nevoiți acum să semene straturi de pătrunjel în grădină străină, ci ar fi dormit pe saltea de puf și ar fi mîncat din farfurii de porțelan.

Uneori intra pentru o clipă și Nebelski, din atelierul de-alături, căutînd vreo sculă.

— Unde-i fierăstrăul de mînă ? întreba el grăbit. Și, rămînînd cu el în mînă, asculta spusele femeii și da afirmativ din cap. Ba scotea chiar să-i arate actele de noblețe, pe care le purta întotdeauna la el. Dar nu prea-i păsa că sărăcise și se lăuda că deși a decăzut, tot șleahtic a rămas și pretutindeni e în frunte și că pe orice pune mîna iese mai bine ca la alții. Era un bărbat frumos, mai deosebit la înfățișare decît toți ceilalți oameni care lucrau pe moșia Krempa. Avea fața prelungă, ochii albaștri și adînci, o mustață blondă, stufoasă și cioc. Barbarei îi amintea de portretele maeștrilor olandezi ale căror copii și fotografii avusese prilejul să le vadă la Varșovia. Nebelski știa că n-are înfățișare de om de rînd și era mîndru de asta, se purta ca și cum blazonul neamului i-ar fi fost scris pe obraz. Adesea spunea :

— Deși n-am urmat școli înalte, chiar dac-aș da gunoiul cu lopata, oricine și-ar da seama că sînt de neam bun. O să mă întrebați după ce ? Păi, după fason.

Și, făcînd cu ochiul spre Barbara, adăuga :

— Dumneavoastră, doamnă, mă-nțelegeți, că doar și dumneavoastră sînteți de neam.

Barbara roșea și schimba vorba. Pentru nimic în lume nu le-ar fi vorbit acestor oameni despre obîrșia sau despre spița neamului ei. I se părea că, făcînd astfel, ar fi și ea pe potriva acestor oameni foarte simpli, cu puțin mai răsăriți ca țăranii ; cu toată înfățișarea lui distinsă, grădinarul abia știa să se iscălească.

La începutul toamnei, felul acesta de viață s-a schimbat. Cu toate că Barbara îl ținea sub supraveghere mai

mult ca înainte, unchiul Klemens, într-o seară ploioasă, izbuti să fugă de acasă. L-au căutat toți trei, Barbara, Bogumil și Nebelski și abia l-au găsit spre miezul nopții, în pădure, în locul numit Gryczol. Era desculț și n-avea pe el decît izmenele și redingota. Ploaia îl pătrunsese pînă la piele și tremura atît de tare din toate încheieturile că abia se putea ține pe picioare. Refuza să se urnească din loc, apărîndu-se cu deznădejde. In nebunia lui credea că-l încolțiseră muscalii și nu voia să se dea prins. În cele din urmă, căzu jos, răpus de oboseală, iar Bogumil și Nebelski îl purtară pe brațe pînă la brișcă. L-au așezat apoi între Bogumil și Barbara, sprijinindu-l și acoperindu-l cu ce-au avut la îndemînă, dar cum toate țoalele erau îmbibate de apă bătrînul tremura fără oprire. Tot drumul n-a făcut decît să geamă și să mormăie frînturi de fraze :

— Parola... parola... porcul de Szmeyc ne-a nenorocit. Trăiască Polonia ! Privea în neștire întunericul din fața lui și striga : Nu pe aici, la dreapta, măgarule, la dreapta ! Apoi întreba necăjit : Mai e mult, Michal, ce crezi, mai e mult ?

Barbara îl strîngea la piept să-l încălzească și plîngea în hohote. Din fericire, nimeni n-auzea, căci brișca hurducăia prin băltoace, roțile plescăiau, iar ploaia și vîntul suspinau, ținîndu-i isonul.

A doua zi, unchiul Klemens nu s-a mai ridicat din pat. Trei săptămîni a zăcut de congestie pulmonară. Au chemat doctorul, i-au pus ventuze și obișnuite și scarificate, dar nu i-a mai ajutat la nimic. A murit. În timpul bolii se înseninase. Voia mereu s-o vadă pe Barbara lîngă el. Îi zîmbea și-i spunea cu căldură :

— Marysiuchna mea iubită, Marysiuchna !

O lua drept fosta lui soție, care îl părăsise și despre care mai-nainte nu scotea o vorbă. Își închipuia că se-ntorsese la el. L-au înmormîntat fără multă zarvă, modest. Moșierii din Krempa i-au trimis prin Nebelski o coroană de cetină. Soții Lada, din Borek, au fost de față.

Mai tîrziu, după ce s-au liniştit, Bogumil şi Barbara s-au apucat să curăţe camera unchiului Klemens. După ce au isprăvit, au stat acolo puţin, amintindu-și de trecut. Se făcuse aproape întuneric, cînd Barbara îl rugă pe Bogumil să cînte cîntecul care avea drept refren cuvintele : *„porniţi peste cîmpii, prin păduri, prin pustiuri“*. O vreme n-a fost în stare să și-l reamintească ; trăgea din lulea în tăcere și mult mai tîrziu începu să-l fredoneze. Dar după ce-i cîntă prima strofă spuse :

— Știi, nu pot...

Barbara începu să plîngă.

— Liniștește-te, o rugă Bogumil. Lasă ! Pentru el e mai bine c-a murit. Poate, în sfîrşit, să rătăcească fără să-l oprească nimeni prin păduri și cîmpii... Nu-l mai ţine nimeni cu forţa în casă.

— Nu plîng din pricina lui, răspunse ea, ci așa...

— Dar din pricina cui ? întrebă Bogumil. Din ce pricină ? se corectă el numaidecît.

Și, spre marea lui mirare, Barbara șopti :

— Plîng pentru că nu înţeleg de ce totul trece, se pierde...

5

După moartea unchiului Klemens, Barbara avea mai mult timp liber, dar ca și mai-nainte n-avea ce face cu el.

De cîte ori voia să înceapă ceva, își da seama că-i lipsește ce-i trebuie, sau măcar jumătate din ce-i trebuie și, văzînd că n-o să iasă nimic, se lăsa păgubașă. Așa, de pildă, luînd seama că sub fereastră e prea puţin loc pentru un strat cu flori, nu s-a mai apucat să-l facă.

— Flori ? În casă ar trebui să fie noian de flori, spunea ea, nu la cimitir, pe morminte.

În schimb admira natura acolo unde ea fusese darnică și risipitoare pentru toată lumea, îi plăceau luncile și pă-

durile. Ce-i drept, n-ar fi îndrăznit niciodată să se avînte spre adîncul pădurii. Se plimba numai pe potecile mărginașe și mai ales înainte de masă, cînd n-avea a se teme că amurgul o va surprinde în pădure.

În acel an toamna a fost lungă, senină și caldă, iar culorile copacilor atît de variate în frumusețea lor, cît ar fi vrut ea să-i fie viața. Frumusețea naturii o bucura pe Barbara atît de adînc și în așa fel ca și cum ar fi fost propria sa frumusețe, capabilă să-i aducă izbînzi și fericire.

O dată însă, în timpul unei asemenea plimbări se sperie din cale-afară cînd auzi limpede cum în mlaștina din ariniș se mișcă și rîmă ceva. Crezu că are de-a face cu un mistreț și o luă la fugă spre casă. Cînd să treacă pîrîul, zări niște soldați care-și adăpau caii. Soldații începură să strige după ea. Barbara, care tocmai voia să se oprească pe lunca de pe malul pîrîului ca să-și tragă sufletul, simți cum îi cresc aripi. Auzi în urma ei tropotul cailor și fu sigură că rușii aceia o urmăresc, ba chiar sînt gata-gata să o prindă. Ajunse acasă cu sufletul la gură. O luă prin spatele grajdurilor, se trînti pe pat și zăcu o oră mai mult moartă decît vie, pînă își veni în fire. Umblă vreo două zile mohorîtă, bănuind că îi văzuse careva teama prostească. Ba își închipuia că o văzuseră toți, ba se potolea, zicîndu-și că nu putuse s-o vadă nimeni. Nu suflă o vorbă nimănui, fiindu-i rușine și că fugise fără socoteală și că avea timp destul ca să-și îngăduie să facă asemenea plimbări. Îi era necaz, pe de altă parte, că fugise cu frica-n oase din fața cotropitorilor și dușmanilor patriei. Se simțea dezonorată pe veci și încerca zadarnic să-și ușureze vina, zicîndu-și că nu fugise în calitate de poloneză, ci ca o biată femeie lipsită de apărare în fața unei cete de bărbați necunoscuți, fără-ndoială cruzi. Da, dar cît de înălțător ar fi fost să se fi purtat cum s-ar fi cuvenit unei poloneze, adică să se fi oprit și să-i fi muștruluit, arătîndu-le că oamenii de omenie nu fugăresc o femeie speriată, ci dimpotrivă se grăbesc să-i vină în ajutor. Iar dacă, înțelegîndu-i

vorbele, s-ar fi oferit s-o ajute, să le fi răspuns atunci cu mîndrie că o poloneză nu îngăduie să fie ajutată de dușmanii patriei sale. Întîmplarea asta nu-i mai ieșea din minte, își imagina de fiecare dată un deznodămînt care de care mai măreț și mai eroic. Pînă cînd un alt fapt mult mai însemnat veni să-i ia locul.

Presupunerile ei de peste vară nu se adeveriseră, dar acum din nou, pentru a nu știu cîta oară, Barbara nu se mai îndoia că e însărcinată. Și, gîndind la urmările pe care le-ar putea avea asupra copilului purtarea ei nesăbuită, nu mai dormea noaptea, plîngea și se ruga, deși nu era de loc pioasă. Renunță cu desăvîrșire la plimbările ei solitare și dacă se întîmpla să aibă mai mult răgaz, se ducea mai degrabă la Borek, la doamna Zenobia Lada. Cel puțin drumul spre Borek trecea prin sat, printre case, și față de oamenii întîlniți n-avea de ce să se rușineze că se duce la oraș. Puteau să creadă că se duce după cumpărături.

Citea cu doamna Lada cărțile trimise de Teresa Kociellowa și uneori coseau rochițe și șorțulețe pentru copiii doamnei Zenobia. Barbara se pricepea la cusut, croia frumos, și copiilor le veneau atît de bine lucrurile făcute de ea, încît, admirîndu-și opera, îi părea tare rău că se lăsase de croitorie.

— Poate cu vremea, își spunea ea, aș fi avut un atelier numai al meu și mi-aș fi cîștigat singură existența. Surorile Kunke au făcut avere cu croitoria de damă, poate izbuteam și eu. Mulți îmi spuneau în taină că am mai mult talent decît ele. Și unde mai pui că aș fi locuit la Varșovia. Acolo oricînd puteam să văd, să aud sau să citesc ceva interesant.

Și aprinzîndu-se, se pornea să povestească ce văzuse și ce auzise ea pe cînd era fată. O dată povesti o piesă a lui Musset pe care o văzuse la teatru, altă dată povesti cu lux de amănunte despre mările și cerul de la tropice, despre palmieri și obiceiurile localnicilor, lucruri auzite în timpul unei conferințe privitoare la Cuba.

— Da, adăugă ea, am fost o proastă. Mă temeam de necunoscut. Mi se părea că nu se cade să fiu lucrătoare într-un atelier, nu e de mine. Credeam că măritișul este lucrul cel mai măgulitor pentru o femeie. Și nici nu mi-am dat seama că nu-i nici o scofală pentru mine căsătoria asta. Știam că plec undeva, departe, și că deci viața noastră mizeră n-o să le sară în ochi cunoscuților mei, dar nutream totuși speranța că după o vreme o să ne înstărim.

— Lasă că vă înstăriți, vă înstăriți, n-avea grijă, o liniștea doamna Lada. Păi, cine alții dacă nu voi? Tu atît de deșteaptă și domnul Bogumil atît de harnic. Am mare încredere în domnul Bogumil.

— Și eu am încredere în el, răspunse Barbara și se ridică să plece. Se simțea vinovată ca și cum l-ar fi insultat pe Bogumil, dorind să-i ofere cît mai repede o recompensă pentru gîndurile astea, neștiute de el.

Duminica după amiază, Bogumil nu era ocupat la curte, nici la administrația fermelor care țineau de domeniul Krempa, așa că soții Niechcic se duceau uneori în vizită la familia Lada sau pe la alți cunoscuți din Borek, la secretarul tribunalului, la președintele poștei, la preot, pe la cîțiva arendași din împrejurimi. Cîteodată, primeau și ei musafiri, dar locuința lor strîmtă nu le îngăduia să primească nici prea des și nici un număr prea mare de oaspeți deodată. Hipolit Niechcic, care fusese martor la cununia lor, îi invita cîteodată la masa de prînz. La început, aceste relații îi plăcuseră Barbarei. Nu se aștepta să găsească în noul său mediu cine știe ce înțelegere pentru lucrurile care o preocupau, dar, știind că înainte fusese întîmpinată de ei cu admirație, că toți îi lăudau frumusețea, ținuta, calitățile ei intelectuale și felul de a se purta în societate, nădăjduia să se bucure și acum de aceeași primire... Cînd a început să se întîlnească mai des cu aceia care nu demult îi lăudaseră făptura, ținuta, gustul și educația aleasă, ieși la iveală că aveau o mulțime de calități și însușiri nespus de prețioase, ținînd seama de locul în care trăiau, și care

Barbarei îi erau cu totul străine. În această privință i se păru că Urszula, soția lui Hipolit Niechcic din Turobin, o întrece mai mult ca toate celelalte.

Turobin era o fermă construită ca vai de lume, pe loc pustiu, după defrișarea unei păduri — tot ce mai rămăsese dintr-o moșie, parcelată demult. Casa era nouă, o casă cam ca la țară, cu o verandă sprijinită pe niște stîlpi de lemn pătrați, dați la rindea. Livada tînără nu dădea încă umbră. Țarcul de vite era lipit de casă, ca în ogrăzile țărănești.

Bogumil și Barbara soseau de obicei pe la ora douăsprezece. Îi întîmpina numai stăpînul casei și fetița cea mai mică, Helcia. Intrau în salon, unde toate mobilele, chiar și pianul, erau învelite-n pînză albă, și podelele curate așternute cu preșuri de casă.

Hipolit Niechcic era un bărbat înalt, cu trăsături fine și păr negru. Avea nasul acvilin, ochii mari de un albastru întunecat, care scăpărau ca și cum ar fi fost mereu cuprins de mînie. Buzele și pielea feței erau cenușii, lipsite de viață, fără culoare, și poate de asta părea un om trecut, deși era încă în puterea vîrstei.

Primindu-și oaspeții, nu întîrzia să-i înștiințeze că soția și fiica lui mai mare sînt duse la biserică și trebuiau să se întoarcă dintr-o clipă în alta. Se așezau jos în așteptarea lor și, ca să le treacă mai ușor timpul, el deschidea albumul arătîndu-le fotografii de familie sau alte suveniruri. Cînd nu mai aveau ce vorbi despre fotografii și amintiri, Helcia devenea obiectul atenției generale. Ai casei nu se îndoiau de viitoarea ei frumusețe și cînd aveau musafiri vorbeau întotdeauna în fața lor, lăudîndu-i genele negre, ochii azurii, părul auriu și pielea netedă, buna creștere și mărinimia sufletească. Hipolit Niechcic adăuga de obicei :

— Ține atît de mult la maică-sa, că s-ar lăsa tăiată în bucăți pentru ea.

Între timp Urszula Niechcicowa sosea de la biserică și ieșeau cu toții să vadă trăsura lunecînd de-a lungul gazonului.

Urszula Niechcicowa era blondă, bine făcută, cu o față roză și gropițe în obraji, îmbrăcată întotdeauna cu grijă după ultimul jurnal. Dacă veneai în casa ei, erai obligat să asculți trecerea în revistă a rezultatelor nenumăratelor ei talente. Cum se-ntorcea începea să-și laude pardesiul și pălăria, lucrate de mîna ei, care, după cum trebuia să recunoască și Barbara, erau lucrate fără cusur, după cele mai noi modele din jurnal. Urszula Niechcicowa o depășea pe Barbara chiar și prin faptul că fără să fi urmat nici un curs de croitorie era, doar ajutată de intuiție, o croitoreasă desăvîrșită. Dar cînd începea s-o poarte pe Barbara pe la cotețele de păsări, unde primăvara stăteau pe ouă cloști, erau sumedenie de găini, rațe, bibilici — nu mai putea fi vorba de nici o comparație între ele. Dacă era toamnă, îi arăta cămara : tot felul de dulcețuri, pere în oțet îndulcit cu miere, tot soiul de murături, castraveciori în oțet, ciuperci și mînătărci marinate, conserve de legume. Barbara era atît de uluită că nici nu mai îndrăznea să afle prin ce minune de sîrguință o grădină atît de tînără revărsase atîta belșug.

La masă se serveau lucruri rare, vin și votcă din producția proprie, admirabil pregătite. Barbara nu ascundea că nu mîncase niciodată ceva mai gustos. Intr-adevăr, dulcețuri și torturi ca aici nu mîncase nici la Lurs în Varșovia, iar afumături și cîrnați ca aici nu întîlnise nici în Lituania. Chiar și fața de masă pe care mîncau fusese măiestrit brodată de gospodină în serile lungi de iarnă. Ridicînd un colț, ca să cerceteze mai îndeaproape broderia și dantela, Barbarei i se păru că-și vede totodată propria-i nimicnicie. Și nici măcar nu se putea mîngîia cu gîndul că dacă îi lipsea darul de a pune pe roate o gospodărie, își petrecuse tinerețea acumulînd înalte cunoștințe intelectuale. Căci și în acest domeniu Urszula Niechcicowa se arăta tot atît de pricepută. Cunoștințele ei în domeniul științelor naturii sau în domeniul științelor sociale și politice nu erau, ce-i drept, strălucite, dar în schimb nu era absolventă a unui liceu de stat destinat plebei, ci a unui distins pension mînăstiresc.

Chiar și în privința manifestărilor sentimentului patriotic o întrecea pe Barbara, căci refuzase să-nvețe rusa, graiul asupritorilor, pe care Barbara îl vorbea destul de curgător, dar învățase franceza și făcea muzică, lucruri pe care știa la nevoie să le scoată în evidență.

Cînd venea vorba de fiica lor cea mare, Ania, soții Hipolit Niechcic încetau să se mai laude. Era, ca să zicem așa, excepția care confirma regula. Era o fată zburdalnică și urîtă, care nu voia s-asculte de nimeni. Necăjită peste măsură, Urszula mărturisi o dată că fata asta obraznică se cațără pe acoperiș ca un băiat și se simte mult mai bine în tovărășia servitorilor decît a membrilor familiei. Barbarei însă îi plăcea fata asta de o mie de ori mai mult decît frumoasa Helcia. Avea șapte ani și era prea înaltă pentru vîrsta ei. Moștenise ochii frumoși ai tatălui, dar ai ei erau mult mai expresivi. Privirile i se aprindeau de curiozitate pentru orice lucru. Dacă o înveselea ceva, rîdea cu atîta poftă și atît de molipsitor, că și părinții pînă la urmă izbucneau în rîs. Se-ntrista mai ales atunci cînd era silită să meargă în salon, cu musafirii. Atunci stătea ca pe ace, răsucea încruntată ciucurii și franjurile care ieșeau de sub huse, pînă cînd îi rupea, iar dacă o mustrau, se retrăgea la fereastră și, ascunzîndu-se după perdea, aburea geamul și-l mîzgălea cu degetul. Barbara izbutise s-o facă să vorbească de cîteva ori și nu-i fu greu să descopere că știe să povestească foarte frumos și vioi jocurile ei cu copiii servitorilor și să le imite chiar, cîntînd și dansînd. Nu fugea de oameni, dar nu-i plăcea să fie adusă în fața oaspeților, să răspundă la întrebările lor stereotipe și să audă la fiecare două cuvinte că Helcia e ridicată în slavă.

— Uite ce mică e și cît de frumos știe ea să răspundă !

Barbarei îi plăcea copilul acesta și nu făcea din asta o taină.

— Îmi place Ania, zise ea o dată. Și cred că o cunosc pînă în străfundul sufletului. Tare sînt curioasă ce o să iasă din fata asta.

Hipolit Niechcic nu se prea lăuda cu ferma. Le mai arăta din cînd în cînd vreun mînz sau vreun vițel, dar nu spunea niciodată că la el merge totul ca pe roate. Uneori, cînd le vorbea despre treburile gospodăriei, Bogumil ofta și clătina din cap. De aceea Hipolit prefera să vorbească despre strălucirea apusă a neamului său, încercînd să înfășoare în splendoarea trecutului ruina prezentului.

Intr-o duminică, în timp ce așteptau să se întoarcă Urszula de la biserică, Hipolit scoase de sub pian un anuar vechi și-i arătă Barbarei fotografia unei vechi stampe reprezentînd mormîntul unui cavaler. Notița de sub stampă spunea că acest monument funerar este o remarcabilă operă de artă și că sculptura reprezintă pe un stegar al oastei din ținutul Drohicz, Adrian Niechcic, mort în secolul al XVII-lea. Pe placa mormîntului se găsea o inscripție în versuri, care suna astfel :

Aici zace comitele Adrian Niechcic,
rănit de moarte,
feciorul Annei Radolińska
și al lui Stanislaw,
atît de devotat patriei sale, încît
armelor și-a închinat viața și nu bogăției.

In timp ce Barbara citea epitaful, Hipolit Niechcic dădu la iveală dintr-un vechi scrin niște documente pe care pusese mîna de curînd, dovedind că el este urmașul lui Adrian și că la rîndul lui stegarul se trăgea din niște cavaleri, tovarăși de arme ai regelui Boleslaw Krzywousty...

— Ce-a mai rămas din toată gloria? zise Hipolit, trist. Rămășițele astea din Turobin. Și dacă n-o să am băiat, se stinge neamul.

Bogumil îl asculta, fumîndu-și în tihnă luleaua. Barbara roși. Ii păru dintr-o dată că erau amîndoi niște șarlatani, care se foloseau în mod necinstit de un nume glorios.

— Ascultă, îi spuse ea mai tîrziu lui Bogumil, doar sînteți rude. Poate te tragi și tu din stegarul Adrian. În actul de naștere stă scris că te mai cheamă și Adrian.

— E un nume dat la întîmplare, răspunse Bogumil nepăsător. Sau poate pentru că m-am născut de ziua sfîntului Adrian. În ce privește obîrșia noastră, mama mi-a spus că unul din strămoșii noștri, nu știu dacă dinspre partea noastră sau a lui Hipolit, a fost copil orfan și înfiat numai de Niechcic. Cine se mai uită acum la asemenea fleacuri ?

Barbara sări ca arsă :

— Ba să mă ierți. În privința asta trebuie să cunoști totul pînă în cele mai mici amănunte.

— De ce ? se miră Bogumil. Firește, dacă ții tu, pot să încerc să lămuresc chestiunea asta cu Hipolit.

Barbara se sperie de-a binelea :

— Ferească sfîntul ! Ce, îți închipui că-mi arde mie de asemenea lucruri ? Noblețea neamului vostru nu se întemeiază pe faptul că ați luat sau nu parte la luptele duse de Bolesław Krzywousty, ci pe faptul dacă ați luat sau nu parte la răscoală. Tu unul ai luptat. Lasă-l pe Hipolit să se laude cu stegarul lui. Făgăduiește-mi însă că n-ai să-i spui nimic.

Dar Bogumil socotea că n-are rost să-i făgăduiască și dădu numaidecît uitării această discuție în legătură cu noblețea neamului.

Barbara în schimb se gîndi încă multă vreme la asta.

— Neamul ! își zicea indignată. Ce-mi pasă mie de neam ? Cică Ostrzeński s-ar trage de la Spytko din Melsztyn. Ce însemnătate are pentru mine sau frații mei acest amănunt ? Important e că-s oameni cu școală, căci asta le deschide toate porțile. Ce să faci cu toți Adrianii și cu toate blazoanele, cînd nu ești bun de nimic ? Hipolit ăsta mi se pare a fi un om de nimic. Ea, da, ce-i drept, e o gospodină fără pereche. Dar ce viață o mai fi și asta, să tot grămădești în cămară merinde care să zacă acolo cu anii ? Ca și cum nu te-ai aștepta decît la rău, la sărăcie și îți iei măsuri să nu mori de foame. Păi nu-i așa ?

Îți spun eu că toată casa lor nu face nici două parale. Numai Anka pare o rămurică gata să-nverzească și să înflorească.

După o clipă adăugă :

— Ce soi de flori o să dea, asta nu știu. Dar sînt sigură că n-o să înflorească la Turobin și nici prin împrejurimi. Ce zici ? N-am dreptate ?

— Ba da, ba da ! rîse Bogumil. Mă mir numai cum de-ți trec prin cap atîtea lucruri dintr-o dată.

Cu toate că o judecase atît de aspru, Barbara se întorcea de la Urszula Niechcicowa întotdeauna plină de admirație pentru gazdă și de gînduri negre pentru ea. Dar i se-ntîmpla la fel oriunde s-ar fi dus. O, Doamne ! Cînd te gîndești că-i fusese teamă să nu se simtă prost față de oamenii culți pe care-i cunoștea, luînd în căsătorie un om fără șlefuială și fără studii superioare ! Și iată că acum se simțea de o sută de ori mai umilită aici, unde era mai prejos ca toți ceilalți. Cît de nepricepută și neîndemînatică se arăta în comparație cu gospodinele acestea harnice și chivernisite. Ar fi vrut să ajungă și ea ca ele, ba chiar să se facă admirată și iubită. Căci în clipele noastre de slăbiciune și neputință avem nevoie de admirația și iubirea oamenilor, ca să mai putem da un înțeles vieții.

Visa deci, că în scurt timp le va întrece în pricepere pe toate gospodinele din împrejurimi, care vor veni la ea să-i ceară sfaturi. N-o să fie nevoie să se laude pe toate drumurile ca Niechcicowa din Turobin. Faptele bune se laudă singure și ies la suprafață ca untdelemnul. Toate îi vor aduce laude, fără ca ea să scoată o vorbă. Și casa ei va fi tuturor deschisă, nu ca să-i îndoape cu mîncare și băutură, ci ca să-i scoată pe oamenii aceștia din înțepeneala lor, să le arate că lipsită de îndeletniciri nobile și preocupări intelectuale viața nu are nici un înțeles. Cu timpul se vor obișnui într-atît cu lucrul acesta, la care înainte nici nu visau, încît vor spune despre ea : „Grozavă gospodină ! Pricepută cum nu se mai află ! Și cu

toate astea nu se ocupă numai de casă. Are mintea luminată, citește, știe multe. A trezit la viață ținutul nostru !“

Și cînd faima ei în ținut va fi îndeajuns de cunoscută, iată că îi apare un articol în „*Klosy*“ sau „*Tygodnik*“. Un articol în care dezbate unele probleme sociale, înfierînd viața înapoiată a provincialilor care nu se gîndesc decît la cămară. Ah, ce mici se vor simți toți oamenii ăștia, citindu-l ! Și pe urmă cum au să roiască toți în jurul ei, cum o să treacă prin toți și toate un suflu de viață nouă, cum o s-o înconjoare, rugînd-o care mai de care să-l sprijine și să-l ajute să se schimbe ! Și ea ce-o să le spună ? O să le spună că pentru început cel mai bun lucru ar fi să întemeieze o bibliotecă la Borek !

Cînd ajungea aici, visurile Barbarei se izbeau parcă de un obstacol, repede însă înlăturat. Nu, își zicea, mai bine să se răspîndească vestea că am scris un roman, romanul tinereții mele. Sau mai bine încă să se dea sfoară-n țară că tînărul Krempski s-a îndrăgostit de ea. E adevărat, nu știa cum arată, căci stătea undeva în străinătate, dar asta nu-l împiedica să se îndrăgostească. Doar se îndrăgostiseră de ea unul, doi, trei, ba... cinci bărbați. Se spunea că tînărul Krempski este de-o frumusețe fără pereche, așa că nici ea n-ar rămîne indiferentă la farmecele lui, iar el, văzînd cum stau lucrurile, i-ar cere să divorțeze. „Nu, i-ar răspunde ea. Sînt soția unui răsculat care și-a primejduit viața luptînd pentru binele patriei și-i voi rămîne credincioasă pînă la moarte. Mă mîndresc că sînt mama copilului său !“

După rostirea acestor cuvinte, răsărea imediat pe scena închipuirii ei un copil, ba chiar doi, un băiat și o fetiță, amîndoi frumoși, amîndoi atît de înzestrați și de binecuvîntați de Dumnezeu, atît de plini de nobile însușiri, încît se vedea dintr-o dată că numai ea, Barbara, și soțul ei Bogumil, puteau aduce pe lume asemenea vlăstare.

Toate se amestecau în mintea ei : copiii, dulcețurile, poveștile, un articol, mai multe articole, declarațiile de dragoste ale nu știu cui, succesele casnice, morale, so-

ciale, nepătrunsele căi ale destinului și toate parcă anume pentru ea făcute, căci bietul om care nu-i în stare să-și trăiască îndeajuns propria-i viață rîvnește să trăiască zece vieți. În orele lungi și pustii ambițiile ei creșteau în așa măsură, încît nici ea nu mai credea că e în stare să și le satisfacă. Atunci se sălbăticea, se ascundea de oameni, nu mai voia să iasă din casă, temîndu-se că dacă o vor vedea în halul acela, o să-i piardă și n-au să se mai întoarcă la ea nici cînd va ieși din impas. Dar va ieși vreodată ? Nu, niciodată ! Viața ei s-a irosit ! Nu vedea nicăieri în lume un loc potrivit pentru ea și singura-i dorință era să moară de tînără.

Așa i se întîmpla uneori. Alteori, se apuca de cîte un lucru, cînta și era bucuroasă că trăiește, că e încă tînără și că-l are pe Bogumil alături de ea. O, da, avea de ce să-i mulțumească soartei, căci, căsătorindu-se fără să iubească, soarta i-l hărăzise pe el. Bogumil era bucuria și pavăza ei împotriva viselor rele. Bogumil se arăta față de ea plin de dragoste și-i lăuda calitățile, lucru de care Barbara simțea mare nevoie. Iar dacă uneori se întîmpla să-și facă în fața lui mustrări, învinuindu-se că nu e bună gospodină, el o liniștea, răspunzîndu-i că nici nu-i pasă de asta.

— Cum nu-ți pasă ? Parcă eu nu văd că-ți place să mănînci bine ? Sînt sigură că ți-ai fi dorit o nevastă care să se priceapă la bucătărie.

— Da, e adevărat. Îmi place să mănînc lucruri bune. Cui nu-i place ? Dar nu mor fără ele. Aș putea să mănînc același fel de mîncare în fiecare zi și să dorm pe pămînt. Aș putea să nu beau ani la rînd. Am trecut prin multe în viață, m-am învățat cu greul și nu mă frămînt eu pentru atîta lucru.

— Atunci pentru ce te frămînți ? întrebă Barbara. gîndindu-se că viața lui spirituală lasă mult de dorit.

— Pentru tine, îi răspundea el invariabil, cu glas tremurător și fața rîzătoare, de parcă n-ar fi rostit un cuvînt obișnuit, ci o rugă fierbinte adresată zeilor.

— Nu-i adevărat, zicea ea, abia stăpînindu-și rîsul și prefăcîndu-se supărată de asemenea declarații nelalocul lor. Lasă că știu eu bine pentru cine te frămînți tu. Pentru sfeclă !

— Așa-i, așa-i, recunoștea el, rîzînd.

Și, într-adevăr, era atît de absorbit de munca lui la cîmp și pe la țarcurile de vite, încît îți venea să crezi că de buna ei desfășurare depindea nu numai bunăstarea stăpînilor moșiei Krempa și implicit a familiei lui, ci soarta întregii omeniri. În anul cînd s-au luat, s-a sădit prima dată pe ogoarele moșiei sfeclă de zahăr. De cîte ori nu discutaseră ei doi lucrul acesta ! În primăvară, Bogumil îi arătă Barbarei cum trebuie făcut semănatul, plivitul și prășitul, ca recolta să iasă cît mai bună. A luat-o cu el la cîmp, ca să vadă cu ochii ei cum trebuie sădită sfecla, cît trebuie să fie de dese cuiburile, ce distanță trebuie păstrată între ele și cum anume trebuie puse răsadurile după rariță. În toamnă, cînd au început s-o scoată și să o depoziteze la „magazia pentru sfeclă", proaspăt construită lîngă șosea, Bogumil nu mai știa pe ce lume se află. Se scula dis-de-dimineață și pornea cu căruțele la cîntar. Uneori umbla ziua întreagă pe cîmp, pe la magazie sau pe la fabrica de zahăr, fără să ia nimic în gură, sau dacă se-ntîmpla să treacă pe acasă, îmbuca repede ceva, de-a-n picioarele, grozav de necăjit că sfecla are un procent prea mare de impurități.

— Tu ce zici ? o întreba el. Nu crezi că dacă aș plăti munca la hectar, ar scutura-o mai bine cînd o scot din pămînt ?

Apoi se așeza la fereastră și frunzărea în grabă cărțile, cataloagele și articolele de ziar, în care se dezbătea această nouă problemă pentru agricultura țării.

Și cu toate astea nu mințea cînd îi mărturisea soției sale : „Pentru tine. Da, pentru tine mă frămînt."

Barbarei îi părea săracă și lipsită de preocupări înalte viața lui Bogumil, dar el trăia totuși din plin. El trăia două vieți deodată, dăruindu-li-se cu toată ființa : se dăruia pe de-a-ntregul și muncii și dragostei. Și dacă

o lua pe Barbara cu el pe cîmp, dacă îi mărturisea necazurile și-i descria proiectele lui agricole, dacă o întreba: „Tu ce zici?“, făcea toate astea nu pentru că aștepta vreun sfat de la ea, nu pentru că voia să se laude cu hărnicia și rîvna lui, ci pentru că totul i se părea neterminat, nedesăvîrșit, dacă nu venea și ea să vadă sau să asculte. Seara, cînd se culca ostenit lîngă ea, sărea cîteodată din somn și, trezindu-se, îi spunea: „Știi că azi am scos douăzeci de căruțe?“ Și numai atunci era fericit că e cu ea, era fericit că de cînd sînt împreună totul îi merge în plin.

Ar fi vrut să stea mereu pe lîngă ea, dar și-n puținul timp pe care-l petreceau împreună știa să dea dovadă de atîta afecțiune, cîtă n-ar fi dovedit altul în zile-ntregi de dragoste. Cînd întîrzia la prînz sau la cină, Barbara, căreia îi plăcea să fie făcut totul la timp, împinsă de neastîmpăr, îl aștepta în prag sau ieșea să-l întîmpine.

— Ce faci aici? o întreba el.

Iar ea îi răspundea:

— Te-aștept! Sau: Ieșisem să văd dacă vii.

Bogumil nu mai putea de bucurie. Nu-i venea să-și creadă urechilor.

— Ah, azi sînt tare bucuros! spunea el. Iar mai tîrziu, în timpul mesei: Știi de ce sînt azi atît de bucuros? Pentru că iubita mi-a ieșit înainte.

Și atunci ea nu mai cuteza să-l certe pentru întîrziere.

Nu-i deci de mirare că lui puțin îi păsa dacă ea se pricepea sau nu la gospodărie. Lui îi era de ajuns să știe că Barbara exista pe lume. Spunea adesea:

— Mi-e de ajuns să știu că exiști și nu ți-e urît cu mine.

Purtarea lui nu putea să n-o bucure pe Barbara. Se gîndea uneori: „De ce nu a fost așa celălalt pe care l-am iubit zadarnic opt ani de zile?“ Sau se gîndea, dimpotrivă, cît erau de sărace cuvintele de dragoste ale lui Bogumil față de înflăcăratele și meșteșugitele declarații ale lui Józef Toliboski. I se părea, ascultîndu-l, că cerul îi hărăzise nebănuite virtuți. Toliboski știa să găsească pentru

fiecare mișcare a ei, pentru fiecare expresie a feței comparații neașteptate, știa să descopere o sută de sensuri și să le combine de minune, alcătuind o imagine plină de seducțiune și farmec. Dar cu toate vorbele lui mari, iată că-și legase viața de alta și iată că Bogumil, nu el, o făcuse să cunoască adevărata dragoste. Poate că nu i se dăruise la început cu toată ființa ei, dar, vrînd, nevrînd, cu timpul simți aceeași dulce plăcere ca și atunci cînd, urcînd în sanie, după logodnă, Bogumil îi dăduse să soarbă paharul cu mied. Bogumil era bine făcut, puternic, duios și statornic. Încet-încet ființa lui o cuceri de-a binelea. După moartea unchiului Klemens, s-au simțit și mai aproape. A fost vremea cînd Barbara, hărțuită de gîndurile negre de peste zi, aștepta cu nerăbdare nopțile lungi de plăcere și exaltare în care Bogumil îi dăruia dragostea lui simplă, fierbinte și-ntreagă, fără a se gîndi să-i ceară și ei același lucru.

Mișcată de gingășia lui și tulburată de nopțile de dragoste, Barbara îi ieșea acum mai des în întîmpinare, dînd uitării neastîmpărul de altă dată, și pe drum, pînă acasă, convorbirea lor era mult mai sinceră.

— Spune-mi, îl întrebă o dată, cum se face că n-ai absolvit nici o școală? Am auzit că toți ai voștri sînt oameni cu carte.

— Așa e, îi răspundea el dus pe gînduri, dar nu uita zilele grele prin care am trecut. Am fost ostaș și cine a apucat să intre în luptă nu se mai întoarce ușor la carte. Poate totuși aș fi încercat să fac ceva dacă aș fi avut altă fire. Dar am fost un om moale, ca și mama, și m-am dat repede bătut. Pe urmă am fost nevoit să părăsesc țara și, în cei zece ani cît am rătăcit printre străini, am stat mai mult la fund, decît deasupra. Am să-ți povestesc eu odată cu de-amănuntul; acum mi-e încă rușine de tine. Să nu crezi însă că am făcut pe-acolo cine știe ce blestemății, deși... Da' chiar dacă mi s-a întîmplat să fac vreuna boacănă, întotdeauna mi-a părut rău. M-am lăsat dus la fund, printre oameni care n-aveau nici un viitor. Asta a fost cea mai mare prostie din viața mea. Chiar după ce-am

izbutit să mă smulg din mediul acela, să vin aici, să-mi întîlnesc mama și să-mi găsesc slujba asta, tot nu-mi venea să cred că s-a isprăvit pentru totdeauna. Mi se părea mereu că după răgazul ăsta de liniște o să mă rostogolesc iarăși în prăpastie.

Trase aer adînc în piept și urmă :

— Abia cînd te-am cunoscut, am prins iar nădejde în viață. Și acum mă mir cum de-am avut curajul să te cer de nevastă. Nu știam dacă ții la mine, ba înclinam să cred că dimpotrivă. Dar de cîte ori voiam să mă las păgubaș, de atîtea ori parcă ceva mă împingea înainte și parcă cineva îmi șoptea să-mi înfrîng șovăiala, căci altfel pierim amîndoi. Băgasem de seamă că și sufletul tău e tulburat și că singură n-ai avea putere s-alungi necazul.

— Așa și era, răspunse ea, grăbind pasul.

— Da, băgasem de seamă, zise Bogumil, întunecîndu-se la față. N-am încercat să aflu ce era, dar nu știu de ce eram pe deplin încredințat că împreună o să răzbim... se opri din mers și adăugă, parcă vorbind de altceva : Și cred că, avîndu-te pe tine, nimic n-o să mă poată speria și că sînt în stare să fac orice.

— Ce anume ? întrebă ea.

— Nu prea știu, dar așa cred, că, avîndu-te pe tine, pot să fac lucruri mari, cu adevărat folositoare pentru oameni. Înainte firea mea nestăpînită mă speria. Mă înfuriam cît ai clipi. Dar acum nu mă mai tem nici de asta, știu că n-o să nedreptățesc pe nimeni, dacă tu ești cu mine.

— De ce vorbești așa ? Și fără mine ai fi fost la fel.

În seara aceea, mergînd spre casă, vorbeau, deschizîndu-și sufletul, și Barbara se gîndea :

„Ce fericire că n-am apucat să-i spun înainte că nu-l iubesc.“ Căci acum se simțea ca și cum l-ar fi iubit de la început și seara i se părea îmbălsămată, încîntătoare, plină de cîntec. „O, da, se gîndi ea, bătrînii au dreptate să spună că dragostea poate veni și după nuntă. Și nu silită, ci, pentru că, după cum se vede, sînt pe lume oameni care-o merită din plin. Sau poate mi s-a-ntîmplat numai mie să dau peste un astfel de om ?“

Se-ntunecase, nu mai era mult pînă-n decembrie, dar vremea era încă frumoasă și potolită. Întunericul cobora, izbindu-ți ochii, la fel ca lumina... Departe, la marginea zării, printre norii liliachii, apusul soarelui părea o vatră-ncinsă de jeratec. Deasupra lor lunecau pe boltă nori vineți, și prin spărturile lor răsăreau crîmpeie de cer senin, verde ca o luncă-nverzită, curat și proaspăt, de parcă nu iarna sta să vină, ci primăvara.

6

După Anul nou, casa fostului administrator se goli pe neașteptate. Soții Niechcic puteau să se mute. Barbara însă făcea nazuri, spunînd că pentru nimic în lume nu s-ar mai muta acolo și abia după lungi discuții, primi în fine să meargă s-o vadă.

— Vezi, îi spunea Bogumil pe drum, vezi ce bine s-a nimerit că n-am putut să ne mutăm anul trecut. Acum e vreme bună, putem să facem reparațiile trebuitoare. Anul trecut se stricase timpul și-ar fi trebuit să ne mutăm în mizeria rămasă de la Winczewski.

Barbara văzu din poartă că toate ușile și ferestrele sînt deschise. În fața cerdacului zări căldări și butoaie pline cu var, dinăuntru se auzea lipăitul bidinelei, hîrșîitul mistriei pe pereți, hodorogitul pe care-l făceau mobilele grele tîrîte pe podea. Nebelski îi întîmpină în prag. Fața-i era toată stropită cu var.

— Da, doamnă, spuse el voios. Nebelski se pricepe la toate !

Barbara străbătu casa și nu putu să-și ascundă bucuria. Cele patru camere încăpătoare, deși mînjite cu var, chiar și în starea asta de plîns păreau niște încăperi fastuoase, pe lîngă chilioarele în care locuiau. La drept vorbind, nu se bucurase niciodată de atîta spațiu și de o priveliște atît de frumoasă : prin ferestre se vedea lunca, o luncă imensă, care părea că aparține și ea locuinței.

— Toate camerele sînt cu fața spre soare, o lămuri Bogumil, fericit, și în camera asta de aici e soare toată ziua.

— Să știi că anul ăsta le chem aici pe mama și pe Teresa ! exclamă Barbara. Îi părea că abia acum se căsătorește cu adevărat.

Spre seară însă, o încolțiră grijile.

— O, Doamne, dar dacă Winczewski o fi primit o locuință proastă și de ciudă ne blestemă pe toate drumurile ? Sau poate-o să vină pe aici să ne facă zile fripte, bîrfindu-ne cui o vrea să-l asculte că l-am lăsat fără acoperiș.

— Cum l-am lăsat fără acoperiș ? Pe cine ? Pe Winczewski ? se miră Bogumil. Bine, dar ei și-au găsit un acoperiș grozav. Nu ți-am spus ? Au luat în arendă o moșie.

Barbara se bucură pe față, dar în sinea ei se întristă.

— Ei, zise ea. Nu crezi că se laudă ?

— Nu, ăsta-i adevărul. Anul trecut Winczewski nu și-a uitat propriile lui afaceri. A lucrat bine, a făcut bani și acum a luat în arendă o moșie...

Bogumil se opri din vorbă ca să-și umple pipa, așa că Barbara îl întrebă de cîteva ori : „Ce moșie ?“ pînă să afle că era vorba de moșia Jarosty.

— Cum asta ? întrebă ea uimită. Chiar moșia Jarosty ?

— Chiar ea, îi răspunse el, rîzînd. De ce te miri ? Da, chiar moșia Jarosty.

Moșia Jarosty, pe care statul o luase de la familia Niechcic după răscoală, intrase în stăpînirea unui ministru sau general rus, care timp de douăzeci de ani o storsese prin mijlocirea misitului Szmulek, cel care ținea în mînă administrația. În cele din urmă însă se pare că se săturaseră unul de altul, sau poate că ajunseseră aici în urma uneltirilor lui Winczewski, despre care se spunea că are destule relații sus-puse, lucru pe care Bogumil nu-l știa. Oricum ar fi fost, fapt era că fostul administrator de la Krempa arendase moșia Jarosty pe termen lung.

Barbara fu rău impresionată de această veste și începu iar să spună că nu voia să se mute în casa nouă. Dacă așa stăteau lucrurile și dacă a te căpătui înseamnă să iei în arendă moșiile celor căzuți în dizgrație, atunci e de o mie de ori mai bine să locuiești în clădirile anexe din curtea de acareturi, laolaltă cu slugile. Acum nu i se mai părea o înjosire. Dimpotrivă, ieșea mîndră pe treptele întocmite din pietre de rîu. Se simțea investită cu o nouă cinste, cinstea de a suferi cea mai mare nedreptate. Și oamenilor care lucrau prin ogradă parcă le citea gîndurile întipărite în ochii și pe fețele lor :

„Priviți în ce casă jalnică stau cei care-ar fi putut locui în palatul din Jarosty, dar care au pus mai presus de orice dragostea de țară".

Nimeni însă nu se gîndea la așa ceva. Aflaseră cu toții că fostul „administrator" arendase moșia Jarosty, dar moșia asta era la o depărtare de zece mile de Krempa, prea puțini știau a cui fusese înainte vreme și chiar dacă unii știuseră nu-și mai aminteau a cui fusese anume, așa că nu vedeau nimic deosebit în afacerea asta.

Nici lui Bogumil nu i se părea nimic deosebit. Unul cade, altul se ridică, așa-i în viață. Cînd i-a spus Barbarei lucrul ăsta s-a simțit prost, i s-a urcat sîngele-n cap ca și cum ar fi fost silit să-i mărturisească un lucru indecent, săvîrșit de cineva. Pe urmă însă s-a liniștit.

— Nu te revoltă josnicia asta ? îl întreba Barbara. Ție nu-ți pasă că pămîntul a încăput pe mîna jefuitorilor ?

— Cum să nu ! îi răspundea el. Cum să nu ! Mă revoltă.

— Spui numai așa, dar văd eu bine că ție nu-ți pasă.

— Ba da ! Cum să nu ! Dar sînt absolut sigur că Winczewski nici nu s-a gîndit ce moșie ia în arendă. Oamenii în primul rînd vor să trăiască mai bine. Și, pe urmă, ce-avem noi cu moșia Jarosty ? Unde-i ea și unde sîntem noi ? încerca el să întoarcă totul în glumă.

Nu era de părere că i s-a făcut o nedreptate.

— Hoție ? spunea el. Dacă o fi hoție, lasă-i pe hoți să se frămînte. Eu pot cel mult să-i deplîng Crezi că am avut

timp să mă învăț cu gîndul că moșia Jarosty îmi aparține ? Eram doar un băiețandru cînd totul se sfîrșise.

Da. Putea cel mult să regrete clipele frumoase din copilărie, dar amintirile nimeni n-avea cum să i le fure. Averea strînsă în sufletul omului nu poate fi nimicită nici de foc, nici de apă. Dar, parcă mai găsea răgaz sau mai simțea nevoia să vînture comoara asta ? Abia dacă-l mai zărea prin ceața vremii pe băiețașul de odinioară, care avea valet la dispoziție, nu știu cîte odăi și hăinuțe de catifea. Mai ales acum, ocupat cum era cu mutatul în locuința nouă. Fuseseră gata să se mute de cîteva ori, dar amînaseră în ultima clipă, căci mereu se mai găsea cîte ceva de făcut. În sfîrșit, într-o bună dimineață, Barbara și Ludwiczka împachetară tot ce mai rămăsese, apoi veniră oamenii și încărcară mobila într-o căruță. Vremea era frumoasă și Barbara veselă. Razele soarelui, neobișnuit de calde, zbiciseră chiar și noroiul din curte, care nu se zvînta niciodată. Cînd se întîmplau astfel de zile în toiul iernii, Barbara își amintea fără să vrea culorile fierbinți ale cerului și soarele din peisajele meridionale, pe care le văzuse la expozițiile de pictură din Varșovia. Zilele senine de iarnă, atît de rar întîlnite în Polonia, semănau parcă mai mult cu aceste tablouri decît zilele fierbinți ale verii.

Viața în casa nouă era cu totul alta și nu se putea compara cu viața dinainte petrecută în casa din curtea de acareturi. Nu mai era vorba de-o locuință care le fusese dată din milă, acum stăteau într-o casă adevărată, cum i se cuvenea unui slujbaș al moșiei. Casa era despărțită de restul curții printr-un gard, grădina împrejmuitoare o ferea de privirile oamenilor, cu pomii și tufișurile ei, așa că aici puteai să uiți cîteodată că ești slugă. Nu era o schimbare esențială în viața lor, totuși acest mic salt părea să îmbunătățească starea lor și oamenii simțiră asta numaidecît.

Bylisia, de pildă, părăsi gîndul că ea mai e slujnica răposatei doamne bătrîne și începu să se arate mai înțelegătoare cu Barbara, încredințată fiind că, de vreme ce locuia și ea în această casă, săltase în rang. Le dădu chiar să înțeleagă că n-ar fi rău să-i mărească simbria și Barbara îi

îndeplini dorința, gîndindu-se că de acum încolo o să fie mai multă treabă și în grădină și în poiata păsărilor, al căror număr nădăjduia să-l sporească. Ludwiczka le da și ea acum o mînă de ajutor la îngrijitul grădinii, dar nu ca vecină, ci tocmindu-se pe bani sau pe mîncare. Barbara era plină de bunăvoință, nu pierdea prilejul să-i arate că o consideră egală cu ea în fața legilor umane și-i vorbea acum deschis, ca de la om la om, punînd-o pe aceeași treaptă cu mama lui Bogumil, ca nevastă de surghiunit politic, alungată din casa ei de dușmanii țării.

Ludwiczka era văduvă, avea șaptezeci de ani și era ținută de stăpîni ca un fel de pensionară pînă la sfîrșitul vieții. O parte dintre copii îi muriseră, alții plecaseră-n lume ; doi ajunseseră pînă în Brazilia. Nu mai știa nimic de soarta lor și nici nu se mai gîndea la ei, și-i scosese din minte, așa cum lighioanele își uită cu desăvîrșire puii cînd aceștia ajung la maturitate. Era o bătrînă voinică încă, dreaptă-n spete, trupeșă, cu ochii vii, purtînd încă pe obraz urmele unei frumuseți trecute. Nu era obligată să muncească, avea ce să mănînce și unde să stea, dar nu se da în lături de la muncă, se tocmea ba ici, ba colo, sporindu-și venitul, bucurîndu-se de încrederea oamenilor. Își petrecuse aproape toată viața pe vremea clăcii și uneori povestea cu plăcere ce era pe-atunci.

— Apăi, spunea ea, domnii de-acum sînt buni, dar înainte era parcă și mai bine. Nu zic că nu te snopeau în bătăi. Dar te pedepseau pe bună dreptate, pe față, și fiecare știa pentru ce anume e pedepsit. De pildă, preamăritul boier Krempski, răposatul, sta cu ochii în patru, cînd era vorba să scadă sau s-adauge, dacă omul căpăta prea mult sau prea puțin. Azi nu mai e așa. Dacă vătaful te ciomăgește și dacă te plîngi că te-a schilodit, se leapădă ca și cum n-ar avea habar. Ba, temîndu-se de răzbunarea lui, bietul om tace chitic.

Povestea cum era viața pe vremuri, fără să-și dea seama că nu despre trecut în general vorbea, ci își povestea tinerețea. Era din soiul de oameni care socotesc că oricît ar fi de rele lucrurile au întotdeauna și o parte bună și dacă-i

plăceau și timpurile mai noi, îi plăceau pentru că apucase să le mai trăiască. Deși era veselă din fire, izbucnea în lacrimi din te miri ce, dar nu mîhnirea o-ndemna să plîngă, ci tulburarea care-i răscolea sufletul. De multe ori, plîngea doar ca să trezească compătimirea celorlalți, de pe urma căreia se-ntîmpla să tragă foloase.

Toate poveștile ei de pe vremea clăcii, Barbara le lua foarte în serios.

— Ai văzut unde-au ajuns oamenii ăștia ? îi spunea ea lui Bogumil. Ai văzut în ce hal au ajuns din cauza înjosirii și încălcării demnității umane la care-au fost atîta timp supuși ?

El tăcea, neștiind ce să-i mai spună, sau spunea :

— Au rămas totuși oameni. Sînt oameni ca și noi.

Barbara încerca să-i explice Ludwiczkăi pe înțelesul ei anumite probleme sociale în timp ce săpau, amîndouă, brazdele cu legume.

— Boierii adevărați n-au fost oameni răi. Erau împotriva bătăii și împotriva silniciei. De pildă, la moșia bunicului meu, la Iwanowice, sau la Barlogi, țăranii nu ieșeau la clacă, ci trăiau liberi, dădeau dijmă la hectar și nimeni n-avea dreptul să-i bată.

— Plăteau dijmă la hectar ? Va să zică nu ieșeau la clacă ? După care adăuga, aproape plîngînd : O, Isuse ! Și cum îl chema pe bunicul dumneavoastră, doamnă ?

— Laurenty Jaraczewski. Așa-l chema. Era un adevărat boier. Pentru el toți oamenii erau deopotrivă în fața lui Dumnezeu și a legii. Și Barbara roșea, amintindu-și că maică-sa, povestindu-le odată despre măritișul ei, le spusese : „Tatăl vostru mă iubea, dar nu mă considera om."

În asemenea ocazii Ludwiczka se oprea de obicei din lucru și începea să plîngă cu sughițuri.

— Pentru el toți oamenii erau deopotrivă ! rostea ea printre lacrimi. Și-l chema Jaraczewski ! Fie-i, Doamne, pomenirea veșnică, prealuminatului nostru stăpîn !

Apoi, potolindu-se, începea iar să sape, rostind plină de milă și înțelegere :

— Și cu toate astea, și-au prăpădit moșiile. Și pe-aici pe la noi au fost oameni de soiul ăsta, erau porecliți zidari [1], și voiau să împartă pămîntul, însă oamenii se temeau și n-aveau încredere în vorbele lor, zicînd că erau înțeleși cu necuratul. Odată, la îngropăciunea unui boier din ăsta, aici, la Borek, diavolii i-au înșfăcat coșciugul din căruță și l-au tot dus pe sus pînă la cimitir și cînd l-au slobozit, ce să vezi — în coșciug nu mai era nici un mort, mortu ieșise din coșciug și se făcuse un cîine negru și cică așa li se arată oamenilor pînă în ziua de azi, că mulți l-au văzut cu ochii lor.

— Astea-s născociri, zicea Barbara. Născociri ! Nu-i nimic adevărat în toată povestea asta. Doar și bunicul meu era unul din cei care ziseși, dar în rîndurile lor se numărau chiar și preoți. Ce legătură putea să aibă moșierul din ținut cu diavolul, cînd toată omenirea știa că se spovedește în fiece săptămînă și cînd îi slobozise pe clăcași încă înainte de răscoală !

Ludwiczka găsea numaidecît răspuns :

— Apăi asta-i altă căciulă, spunea ea. Stăpînul nostru, Krempski, o fi fost darnic cu pămîntul lui pentru că păcătuise greu în viață și gîndea că așa își răscumpără păcatul. Acum s-au schimbat vremurile. Acum e poruncă împărătească. Dar eu mi-am trăit viața pe vremea clăcii, încheia ea, aproape mîndră.

Barbara muncea cu rîvnă, plivind și săpînd grădina, dar cu aceeași rîvnă trebăluia și prin casă. Nu prea avea cu ce să-și umple cele patru camere cu fața spre soare. Lucrurile cele mai de preț erau cele două paturi de nuc lustruit, într-adevăr frumoase. Le primise ca dar de nuntă din partea consilierului Joachim Ostrzeński, care i le trimisese aici de la moșia lui, Piekary, de lîngă Kaliniec. Tăbliile aveau formă ovală, erau tăiate în „medalion“, cum spunea Barbara, picioarele rotunde și cu meșteșug arcuite. În cămăruța întunecoasă în care dormiseră pînă atunci abia încăpeau și nimeni nu le lua în seamă. Aici însă, în încăperea largă

[1] Referire la loja francmasonilor.

și plină de soare, își găsiseră locul cuvenit. Dar, din păcate, nu mai rămînea nimic pentru celelalte camere. Mai aveau într-adevăr o piesă frumoasă și anume un șifonier de frasin, moștenit de la mama lui Bogumil. Ușile lui se împărțeau parcă în patru cîmpuri, lemnul fiind în așa fel așezat, încît vinele lui unduiau și făceau ape, pîlpîind ca flăcările. Barbarei îi plăcea să privească ușile lucrate cu artă și spunea chiar că o predispun la visare. Celelalte lucruri, scaunele și mesele de brad, erau vopsite stacojiu ca în casele țăranilor. Dar Barbarei nu-i prea păsa. Casa lor era sărăcăcios mobilată, însă ea spera că în scurt timp lucrurile se vor schimba. Începu deci să coasă preșuri din petice. Își petrecea după-amieze întregi cu treaba asta monotonă. Doamna Lada îi veni în ajutor, trimițîndu-i o cutie întreagă cu cîrpe. Împreună cu Bylisia sau cu Ludwiczka le tăia fîșii, alungite la un capăt, rotunjite la celălalt, le cosea unele de altele cu lînă la culoare. Prindea apoi pe o pînză de sac fîșiile, așezîndu-le ca olanele pe casă sau ca solzii peștelui. Uneori alcătuiau chiar figuri sau închipuiau desene. Barbara își aminti că maică-sa se pricepea să facă din cîrpele astea adevărate peisaje, dar ea nu se încumeta să încerce. Cusu un preș, mulțumindu-se doar să amestece culorile la întîmplare și să-l boteze „pestriț", apoi mai cusu două, aranjînd culorile în cercuri și pătrate. În scurtă vreme, se pomeni că isprăvise trei asemenea preșuri colorate și le așternu pe lavițele de lîngă pereți, care țineau loc de canapele. Pe masa mare și pe cele două măsuțe mai mici puse niște fețe de masă lucrate de mîna ei cu iglița. Modelul era simplu : stele și steluțe unite cu ploicică de puncte, dar privindu-și opera, Barbara nu se putu opri să cînte cu voce tare :

Viața s-o trăim din plin, c-o trăim numai o dată,
cupa ei cea aurită nu ne-ademenească-n van.

O bucurau mai ales trunchiurile de mesteacăn așezate de Nebelski prin colțuri asemenea unor coloane. De ele atîrnă Barbara ulcelele cenușii de pămînt cumpărate-n tîrg, în care punea plante medicinale sau crengi cu flori și

fructe, oferite din plin de pădurea și tufișurile din împrejurimi. Croi pentru ferestre perdele albe de muselin, cu picățele, răsădi puzderie de pelargonii, cărora nu le pria în casa veche, dar aici, spre bucuria ei, începură să dea flori în aprilie, deși fuseseră sădite abia în martie.

Sfîrșind de făcut toate astea și deocamdată neștiind ce-ar mai putea face, se așeza cînd ici, cînd colo, admirîndu-și opera și rămînînd în contemplare minute-n șir. Bietul om e dornic să-și dovedească și sieși, și celorlalți, că fapta lui are un sens, năzuiește mereu să facă ceva de seamă, să se depășească pe sine, să dea o formă concretă gîndurilor sale, să le transforme în ceva palpabil, în ceva care să devină o părticică materială a realității înconjurătoare. Mînat de această dorință, omul își dă silința să înfăptuiască mereu alte și alte lucruri, fără să știe întotdeauna ce însemnătate vor avea ele pentru ceilalți oameni și ce loc vor cuprinde printre nenumăratele fenomene ale vieții. Face și el ce poate : coase preșuri, își împodobește casa, dărîmă și clădește micile lui împărăţii.

Mutarea în casa nouă fu pentru Barbara un fericit prilej ca să-și afirme personalitatea. Ar fi voit ca fapta ei să-i fie cuiva de folos, să fie prețuită, admirată. O, abia acum o înțelegea cum trebuia pe nevasta lui Hipolit din Turobin ! Preocupările ei nu i se mai păreau de loc lipsite de orizont. Ar fi dorit acum să poată arăta și ea cuiva cum aranjase fiecare cameră. Desigur, Bogumil prin forța lucrurilor luase cunoștință. Și, firește, se bucura și o lăuda cum se pricepea mai bine. Dar nu asta aștepta Barbara. Avea nevoie de altfel de prețuire. Bogumil nu-și mai încăpea în piele de bucurie că Barbara e mulțumită de noua locuință și că tot ce face o înveselește. Punea degetul pe steluțele de ață ale feței de masă și spunea în glumă :

— Ce găurele frumoase !

Sau o întreba, prefăcîndu-se îngrozit, ce-o să-i facă dacă din nebăgare de seamă o să se agațe de una din aceste găurele și-o să tragă totul de pe masă. Dar nu-și dădea bine seama ce se petrecea în casă. El era pe deplin mulțumit cu munca pe care-o făcea la cîmp și venea acasă

să soarbă din cupa dragostei, să se odihnească, să doarmă, să mănînce, să mai schimbe o vorbă cu nevasta. Totul ar fi mers bine, dacă Barbara n-ar fi luat seama cu tristeţe că locuinţa era cel din urmă lucru care-l interesa. Era un cămin cald, plăcut şi încăpător, dar îi păsa de el ca de zăpada de anul trecut, neavînd din acest punct de vedere aproape nici un fel de pretenţii, în vreme ce ea nu se gîndea decît ce-ar mai putea face ca el să se simtă bine.

El avea alte gusturi. De cîte ori încerca să-i facă pe plac şi să împodobească camerele după gustul lui, Barbara se arăta nemulţumită.

Din fericire, Barbara aştepta să-i sosească familia şi nimeni nu-i părea mai nimerit să se bucure le noua lor locuinţă.

De altfel, de cînd se mutaseră în casă nouă, deveniseră mult mai întreprinzători, aşa că de Paşte se hotărîră să plece la Kaliniec. Totul o împingea să facă acest pas. Acum era neîndoielnic însărcinată în luna a treia sau a patra, nu-şi da bine seama, mereu greşea socoteala. Voia neapărat să se ducă acolo cît încă sarcina nu era vizibilă. Uneori i se părea că nu mai are mult de trăit şi dorea să-şi vadă mama şi sora — mai ales sora — înainte de moarte. Cel mai adesea însă se gîndea că dacă n-au să se ducă ei întîi să-şi vadă familia, acum după căsătorie, maică-sa n-o să vină niciodată la ei.

Pentru Bogumil n-ar fi fost nici o nenorocire, dar pentru Barbara gîndul acesta devenise de nesuportat. Trebuia neapărat să plece, trebuia să le arate că munca lor nu e chiar aşa de acaparatoare, încît să nu le îngăduie să se mişte din loc. Bogumil se temea ca drumul lung să nu-i dăuneze Barbarei, mai ales că o bună bucată erau nevoiţi s-o parcurgă cu trăsura. Pînă la Mlawa, cinci mile, apoi de la Kutno cu poştalionul făceau o zi întreagă. Dar Barbara ţinea atît de mult să-i vadă pe-ai ei că nu-i mai păsa de nimic altceva. Într-o zi, porniră la drum, ducînd cu ei un coş plin de bunătăţi, pentru sărbători.

7

Ajunși în Kaliniec, s-au instalat la familia Kociell, unde s-au simțit foarte bine. Soțul Teresei avea ceva venituri, întrucît stăpînea încă o părticică din moșia ce-o avusese în Lituania și pe lîngă asta mai era și slujbaș gubernial. Pe de o parte, Barbara îl condamna pe Kociell că acceptase să fie în serviciul guvernului, pe de altă parte îl ierta pentru că prin situația pe care-o avea nu se mai simțeau în casa lui ca la niște amărîți de salariați. Totuși, găsea că era mai demn să fii slujbaș la o moșie poloneză, decît la o instituție țaristă. Sentimentul acesta îi dădea mai multă siguranță de sine, din care pricină îi purta cumnatului ei un fel de recunoștință. De altfel, era un om simpatic, vesel, cu inima deschisă, care după ce-i primise se făcuse nevăzut și nu se mai arătă de loc aproape în tot timpul șederii lor. Teresa spunea că așa procedează întotdeauna, ba chiar că datorită venirii lor putea să-l vadă și ea mai des. În afară de slujbă, era ocupat cu diferite afaceri pentru care avea un fel de pasiune, și ce-i mai rămînea din timpul liber și-l închina petrecerilor. Avea reputația celui mai bun cunoscător de vinuri din Kaliniec, a celui mai priceput jucător de cărți, precum și aceea de nelipsit mușteriu a vechii vinării a lui Peszki, unde într-o cameră boltită, botezată „colțișor“, se aduna cea mai aleasă societate masculină din Kaliniec, cei care voiau să-și trăiască scurta viață de pe pămînt fără să „lustruiască“ saloanele guvernatorului, cum se spunea și cum făceau unii lingușitori slugarnici. În ce privește studiile respectivilor soți, nici Teresa nu făcuse o alegere mai bună decît Barbara. Lucian Kociell absolvise liceul și ca să arate cît e el de independent, rostea uneori aprecieri disprețuitoare la adresa istoriei literaturii ruse, zicînd că acolo totul începe și se termină cu Lomonosov. Dar cunoștințele lui erau restrînse și puțin îl interesau problemele intelectuale. Cu toate acestea, și cu toate că se purta cam din topor, era considerat de toată lumea drept un om subțire. Știa să se facă agreat în societate și să tre-

zească atenția tuturor, povestindu-le fel de fel de proiecte, care dacă s-ar fi înfăptuit ar fi insuflat viață orașului, ca de pildă înființarea unor cluburi și societăți de binefacere. Avea pomeții obrajilor proeminenți, fruntea îngustă și cam teșită, ochii negri, depărtați de rădăcina nasului, privirea ageră și vioaie, iar vocea groasă ; era înalt de stat, cu gîtul cam scurt și brațele vînjoase.

Cele două fiice ale lor, Oktawia și Sabina, una de opt și cealaltă de șase ani, abia începuseră școala. Sabina nu mințea niciodată, dar era închisă și sălbatecă ; Oktawia era hotărîtă, curioasă, veselă și ingenioasă. Amîndouă moșteniseră de la tatăl lor constituția robustă, ochii oblici și negri, dar care prin privirea lor blîndă aminteau de mama lor. Amîndouă așteptaseră cu nerăbdare sosirea acestui unchi necunoscut și — fiecare în felul ei — căuta să se poarte cît mai frumos cu el. Bogumil le ducea în cîrcă, le da huța pe genunchi, alerga după ele prin casă și cînta împreună cu ele :

Nici tu, nici eu
Nu știm ce-i treaba...

sau alte cîntece de același fel. Fetițele abia așteptau să se joace cineva cu ele, căci tatăl lor n-avea timp niciodată de așa ceva. Supărat că nu se nimeriseră să fie băieți, parcă se rușina să le arate dragostea. Se spunea că în timp ce nevastă-sa era însărcinată cu cel de-al doilea copil, o amenința că-și ia viața dacă o să fie tot fată. Cînd Sabina se născuse, biata femeie n-avusese curajul să i-o arate.

Teresa se mira că Bogumil știe să se joace cu copiii.

— Așa e el, zicea Barbara, și acasă, în sat, cum dă de cîțiva copii, se ia la joacă cu ei.

Teresa Kociellowa nu părea de loc dezamăgită de această căsătorie, care ai fi putut crede că nu i-a adus nimic bun. Barbara nu-și văzuse niciodată sora atît de frumoasă și de vioaie. În ochii ei azurii lucea parcă o lumină nouă, un zîmbet cuceritor îi înflorea mereu pe buzele roșii și fragede. Era plină de farmec și totodată de prestanță și părea că trăiește din plin fiecare clipă. Ieșea cu plăcere

singură în societate și primea bucuroasă oaspeți, simțind mereu nevoia ca cineva să fie în preajma ei și mulți se grăbeau să-i satisfacă dorința. Se juca cu fiicele ei, le învăța, ținea toată casa și pe lîngă toate astea mai avea timp să lucreze și pentru sine. După măritiș, lămurindu-se cu ce fel de om are de-a face, își reluase ocupația ei de domnișoară : dădea lecții la pension. Era prea mîndră ca să ceară bani pentru cheltuielile ei de la un om care prefera să-i risipească după capul lui. Zilnic lipsea cîte cinci ore de acasă, iar restul timpului și-l consacra gospodăriei și prietenilor.

Barbara se simțea la ea ca în rai ; au discutat împreună toate cărțile preferate, tot ce se petrecea în lume, tot ce le frămîntase sufletul și mintea de cînd nu se văzuseră. Nu se mai săturau vorbind împreună, privindu-se, îmbrățișîndu-se. Barbara își petrecea uneori chiar și nopțile în dormitorul soților Kociell. Lucian lipsea, rareori se întorcea acasă înainte de două sau trei noaptea. Bogumil dormea de mult în camera de musafiri în care locuiau ei acum, iar Basia și Teresia, tolănite într-unul din cele două paturi conjugale, rîdeau sau plîngeau, vorbeau sau șopteau. Iar atunci cînd tăceau duse pe gînduri, asta nu prevestea somnul, ci dădea impuls altor discuții și mai îndelungate. Cînd, în sfîrșit, erau nevoite să se despartă, aproape că se smulgea una din brațele celeilalte, Barbara se ducea în camera ei, clătinîndu-se pe picioare, transportată, și se gîndea :

„Doamne, Doamne, de ce nu pot să trăiesc alături de o asemenea soră ?"

Au vorbit între altele și despre căsătoria Barbarei. Aceasta n-avea de ce se plînge și recunoscu în taină că poate se simțea chiar mulțumită, mulțumită într-o anume privință, acolo unde se aștepta mai puțin ; dar era departe de fericirea după care tînjise și mai visa la omul a cărui amintire numai o zguduia poate la fel ca și cele mai tandre momente pe care i le putea dărui Bogumil.

— Scumpa mea, spuse Teresa, legănîndu-și sora în brațele ce-i miroseau parcă a flori, căsătoria cea mai feri-

cită, întemeiată pe cea mai adîncă dragoste, aduce după ea tot atîtea necazuri şi supărări ca şi căsnicia încheiată cu sînge rece. Cînd ne cununăm, nu încheiem o singură căsătorie, ci mai multe, căci în fiecare căsătorie încap mai multe. De altfel, nu trebuie să exagerăm importanţa faptelor. Faptele nu reprezintă nimic, iar cînd tînjim după alte întîmplări, după altă viaţă, poate că dorim, fără a ne da seama, o altă atitudine, mai inteligentă, mai solidă faţă de viaţă.

— Şi care ar fi după tine atitudinea aceasta ?

Teresa tăcu, privi zîmbind în gol şi în cele din urmă zise :

— În primul rînd să nu te gîndeşti mereu la propria ta persoană !

Vorbise în şoaptă, nesigur, ruşinîndu-se parcă că-i dădea un sfat atît de modest şi de banal.

Şi adăugă îngîndurată :

— Bogumil al tău cred că are o concepţie solidă despre viaţă.

Barbara n-o mai întrebă de ce crede aşa, deşi o miraseră vorbele ei şi era necăjită că tocmai ea nu putuse observa la el acest lucru. Nu înţelegea întotdeauna ce-i spunea soră-sa, dar simţea că fiecare vorbă a ei îi dă noi puteri.

Teresa era înzestrată cu o înţelepciune care îţi ridica în mod ciudat moralul, te îmbărbăta. Şi ţi-era greu să ghiceşti de unde izvora această înţelepciune, căci trăia o viaţă obişnuită, asemănătoare cu atîtea altele. Însă viaţa asta obişnuită părea să fie mai bogată în experienţă şi mai atrăgătoare decît cine ştie ce viaţă aventuroasă şi acolo, fără îndoială, îşi aflau izvorul gîndurile sănătoase şi întremătoare pe care le împărtăşea cu dărnicie tuturor. Chiar şi felul ei vesel de a fi trezea mai multă încredere decît veselia altora. Avea o veselie mărinimoasă, care-ţi da curaj, ca şi cum Teresa ar fi cunoscut pînă la capăt amărăciunile vieţii ; cu toate acestea, iubea viaţa, şi nu propria ei viaţă, ceea ce ar fi fost un lucru obişnuit, ci viaţa întreagă, viaţa cerului şi a pămîntului.

Numai că, ciudat lucru, deși spunea că nu trebuie să te gîndești mereu la propria ta persoană, nu participa niciodată la operele sociale și de binefacere, care aveau tocmai scopul de a-ți ajuta aproapele. Nu, nu avea nici un fel de atracție pentru asemenea acțiuni și încercările ei dăduseră greș. Era însă bună cu orice necăjit pe care soarta i-l trimitea, găsea mijloace să-l ajute cînd se afla la impas, dar n-avea nici o chemare să organizeze opere de binefacere, să facă binele în mod public.

Pe acest tărîm, două doamne de neam ales dețineau întîietatea în Kaliniec, erau stelele lui cele mai lucitoare : Michalina Ostrzeńska, soția lui Daniel, și sora acesteia, soția notarului Holszański.

Pe Stefania Holszańska, Barbara o cunoscuse bine cu cîțiva ani înainte de a se căsători. Pe atunci făcea parte din alaiul strălucitoarei sale surori și — ca multe alte fete din societatea Michalinei — datorită mîinii sale norocoase, se căsătorise repede. Acum se mîndrea cu cel mai frumos și mai auriu păr din Kaliniec, cu cel mai „feciorelnic" trup și cu dragostea soțului ei, o dragoste nemărginită, de care n-avusese parte niciodată o femeie din împrejurimi. Notarul Waclaw Holszański semăna cu un arab, cu fața lui arămie și ochii lui negri, focoși, dar blînzi. Avea un tic nervos, își repezea înainte buzele și-și arăta dinții de parc-ar fi vrut să muște aerul. În ciuda înfățișării lui de oriental, era timid și blajin. Se spunea că mai înainte fusese îndrăgostit de o tînără persoană care era în anturajul actualei sale soții. Dar cînd Michalina l-a luat deoparte și, privindu-l pînă-n adîncurile sufletului cu ochii ei aurii, i-a spus : „Ei, cum merge ? Văd că între dumneata și Stefania e o dragoste pe viață și pe moarte", n-a avut curajul să-i stea împotrivă. N-a zis nimic nici cînd s-au pus la cale logodna și căsătoria. Dacă zvonul acesta cuprindea o fărîmă de adevăr, izbînda Stefaniei era cu atît mai mare, căci, lăsîndu-se cunoscută abia după căsătorie, izbutise să trezească în inima soțului ei o dragoste atît de profundă și atît de vădită, încît tot orașul vorbea despre asta.

Lăsînd la o parte dragostea înflăcărată a soților respectivi, întregul oraș era la picioarele acestor două doamne, respectîndu-le nu numai ca pe niște femei virtuoase și demne de laudă, dar și pentru activitatea lor socială. Ele treziseră la viață Asociația de binefacere, ele înființaseră trei orfelinate și un azil de bătrîni, mulțumită lor avea să ia ființă în curînd în oraș Asociația prietenilor muzicii, lor își datora începuturile Biblioteca publică, la îndemnul lor se organizaseră chetele și ajutoarele pentru sărmani. Aceste doamne nu-și precupețeau timpul, erau neobosite în conducerea și participarea la adunări, știau să trezească în oameni ambiția de a fi activi, știau să cîștige de partea lor oameni cu greutate, care primeau apoi să devină președinți ai societăților de asistență socială, în vreme ce ele se mulțumeau să rămînă sufletul acestor întreprinderi.

Și cu toate astea mai aveau timp și pentru ele. Doamna Holszańska cultiva muzica, purta de grijă unui cățel de rasă rară și cu toate că n-avea copii, avea cultul căminului familial. Dorea și ea cum doresc mii de oameni : să fie în frunte întotdeauna, să cucerească orașul prin energia și spiritul ei de inițiativă, iar căminul prin grija și farmecul ei.

Doamna Michalina se ocupa mai puțin de căminul conjugal, dar încerca în schimb tot felul de afaceri, către care avea o înclinare înnăscută. Ținea pensiune pentru elevi, luă în arendă colectura de loterie, cumpăra și vindea case sau orice se ivea. În felul acesta, sporea în mod simțitor veniturile casei, lucru pe care Daniel Ostrzeński, cu totul nepriceput în afaceri, n-ar fi reușit să-l realizeze niciodată. De altfel, acum și Daniel luase slujbă la stat, căci liceul real la care predase înainte fusese închis. Era o instituție particulară, cu totul nerentabilă acum cînd prea puțini își mai puteau îngădui luxul de a-și trimite copiii într-o școală care preda în limba maternă și a cărei diplomă de absolvire nu le dădea nici un fel de drepturi. Așa că Daniel preda și el acum științele naturale în rusește, conform instrucțiunilor în vigoare.

Barbara nu privea cu ochi buni noua lui îndeletnicire, dar se mîngîia cu gîndul că e mai bine să fie profesor decît un pîrlit de funcționar.

În legătură cu activitatea doamnelor mai sus pomenite, trebuie să mai adăugăm că doamna Holszańska, de pildă, participa activ la mișcarea literară locală. Acum tocmai dădea bătălia pentru înființarea unui ziar cotidian în Kaliniec și trimitea din cînd în cînd reportaje din orașul lor la diferite publicații din Varșovia. De curînd, semnase un articol într-o gazetă și doamna Stefania îi arătă Barbarei ziarul întrebînd-o :

— Ai citit ?

Era o notiță tipărită cu litere mici, prin care se aducea la cunoștința tuturor că în orășelul de pe malul Rosniei avusese loc o reprezentație de amatori într-o colonie de vară.

— Ce zici ? mai întrebă fericita autoare, cînd Barbara isprăvi de citit. Facem și noi ce putem !

Spusese aceste vorbe ca și cum notița respectivă ar fi fost cel mai important lucru petrecut în ultima vreme, și fiecare cuvînt scris acolo ar fi răsunat în lumea-ntreagă. În această privință surorile nu se deosebeau una de alta, fiind amîndouă încredințate că tot ce fac ele este de o valoare și de o importanță fără egal. Le plăcea să vorbească toată lumea de isprăvile lor, dar nu erau bănuitoare și nici prea exigente. Orice cuvînt de laudă li se părea că e pornit din inimă, fiind expresia sinceră a întregii omeniri. Iar dacă se întîmpla să lipsească laudele, atunci se ridicau singure în slăvi, trîmbițîndu-și succesele, povestind tuturor despre greutățile pe care le înfruntaseră pentru a repurta asemenea victorii.

Viața lor era alta decît a Teresei Kociellowa, dar în felul ei, la fel de pasionată și de plină de farmec. Alături de Teresa, Barbara se simțea mică, asemenea unui firișor de praf, dar această comparație nu o îngrozea, ci considera, dimpotrivă, că micimea ei plutește la înălțimi ametitoare. Ascultînd-o pe Teresa, înțelegea mai bine că omul oriunde ar trăi își poate împlini chemarea și atunci se

simțea cuprinsă de o mare liniște, i se părea că deși e neînsemnată ține totul în mîna ei, nu se mai temea de nimic și nu invidia pe nimeni.

În schimb, cînd se afla în prezența Michalinei și a Stefaniei devenea nervoasă și supărăcioasă. O mie de speranțe îi încolțeau în inimă și o mie de temeri o împingeau în abisul tristeții. Ascultîndu-le și privindu-le, ba le acuza în sinea ei că sînt așa de vorbărețe și de gălăgioase, de parc-ar trage de coadă zece coțofene deodată, cum zice proverbul, ba se necăjea la gîndul că tocmai ea, care dorea o viață cu orizont larg, era nevoită să se ofilească într-un fund de țară, în timp ce aici oamenii își puteau trăi din plin viața. Și își pizmuia, da, ăsta era cuvîntul, își pizmuia rudele. Ei ce-i lipsea pentru a străluci asemenea lor? Amîndouă aveau mai puțină școală decît ea, nu terminaseră nici măcar pensionul, dar iată că, trăind aici, printre oameni și nu izolate într-un sat, își desăvîrșiseră educația și cunoștințele, așa încît oricine-ar crede că au urmat cine știe ce școli înalte.

Stefania, sau Funia Poleska, neștiutoarea, care abia cu cîțiva ani în urmă își închipuia că Darwin e numele unui oraș, astăzi scria articole, înfăptuind un vis visat de alta în zadar. Barbara se lămurea acum că nu învățătura este lucrul cel mai important, ci mediul. Orașul în care mustește viața, unde omul nu decade, nu se închistează, ci merge mereu înainte. Oh, de-ar putea să se mute și ea la Kaliniec! Bogumil n-ar găsi oare aici ceva de lucru? Poate Lucian ar putea să-i facă rost să intre undeva. Doar ajutase pe atîția să-și găsească posturi onorabile. Era în foarte bune relații cu Michasia și cu Stefania, le sprijinea în acțiunile lor de binefacere, obținea pentru ele diferite aprobări de la forurile guberniale, și pe urmă avea atîtea cunoștințe! Ar merge ușor, căci Bogumil se bucura de simpatia tuturor. Nu rareori i se spunea Barbarei: „Ce prezentabil, ce simpatic și la locul lui este soțul tău!“ E adevărat că-n vorbele lor era oarecare mirare. Adică: e mai bine decît ne așteptam. La început, Barbara se simți jignită: dar ce-și închipuiau dumnealor? Cu cine credeau

ei că m-am măritat ? După asta însă văzu limpede că Bogumil le plăcea într-adevăr, și cum nu le ceruse nimic pîn-acum, o să le ceară să-l ajute să rămînă printre ei.

8

Bogumil le plăcea nu numai celor tineri. Și mama Barbarei îl primi foarte bine.

Doamna Ostrzeńska, ea, care făcuse atîtea eforturi ca să-și dea copiii la învățătură și îndurase cu atîta stoicism toată viața vitregia soartei, acum, cînd putea să se bucure de odihnă și să nu se mai gîndească la ziua de mîine, tocmai acum era slăbită și abătută. Trăise numai pentru copiii ei, n-avusese altă preocupare în viață și acum cînd copiii nu mai aveau nevoie de sprijinul ei devenise tristă. Locuia cînd la Kocielli, cînd la Daniel, dar nicăieri nu se simțea în largul ei. Nepoții, cu toate că erau mai mici, își aveau și ei socotelile lor, erau neastîmpărați și ar fi vrut ca bunica să se joace mereu cu ei, dar ea nu se mai pricepea să le facă pe plac. În cele din urmă, i-a venit în ajutor norocul : cîștigînd un sfert de loz la loteria de stat, se hotărî să-și trăiască restul vieții după voia ei. Închirie, așadar, o cameră cu bucătărie în cartierul Dziadowo Przedmieście, nu departe de locuința fiicei sale, dar se dovedi că noul fel de viață îi da și mai multă bătaie de cap. Zile întregi stătea la Kocielli, căci dacă nu-și avea nepoțelele sub ochi, tremura la gîndul că li s-ar putea întîmpla vreun rău. Era supărată pe Teresa că pleca la lecții și le lăsa singure, dar n-avea cum să ia fetele la ea pentru că, după cum spunea, locul era prea strîmt pentru copii. Adevărul era însă altul : bătrîna prăsise niște cactuși și se temea că dacă se încing copiii la joacă îi strică florile și-i sparg ghivecele. Pe de altă parte, cît stătea la Teresa, stătea ca pe ghimpi, temîndu-se să n-o jefuiască hoții. Așa că tocmise o fată care să vadă de cactuși și să păzească locuința. Aceasta își gătea mîncare pe reșou, căci bunica lua masa

la Kocielli. Noaptea trăgea patul acestei așa-zise slujnice, o fetișcană liniștită, în dreptul ușii, aproape de-a curmezișul, în așa fel, încît dacă cineva ar fi dat să intre pe ușă ea să prindă prima de veste. Cu toate aceste măsuri de prevedere însă, bunica nu dormea nopți la rînd, ținea lumina aprinsă, lua picături calmante și aștepta zorile ca pe o mîntuire. Lucian Kociell, om cam repezit de felul lui, spuse o dată, auzind cum își petrece nopțile :

— Bunica noastră tremură de frică. Cel mai bine ar fi să se mute la noi cu totul.

Teresa nu spunea nimic, deși era și ea de aceeași părere. Bătrîna doamnă Ostrzeńska nu locuise pînă atunci niciodată singură, prezența cuiva fiind pentru ea arma cea mai eficace împotriva tuturor pericolelor, căci nu era vorba numai de hoți. Îi era teamă de lume, și chiar de universul întreg care i se părea că o trage în abisul lui fără fund, noaptea cînd rămînea singură pe întuneric, neputincioasă și nefericită, copleșită de necruțătoarele tenebre.

Acesta era adevărul adevărat, dar cînd Lucian îl rostise cu glas tare, bunica fu cuprinsă de deznădejde. Plînse cîteva zile la rînd, învinuindu-și copiii că o pizmuiesc că acum la bătrînețe izbutise, în sfîrșit, și ea să-și facă rost de-un colțișor liniștit. Iar cînd ei încercau să-i scoată din cap asemenea gînduri, spunîndu-i că, dimpotrivă, se bucurau că-și găsise, în sfîrșit, liniștea, izbucnea în plîns, învinuindu-i că dorința lor e s-o vadă cît mai departe de ei, poate chiar în groapă. După cum se vede nu era prea ușor să-i fii pe plac bunicii, așa că toți își dădeau silința să nu facă ori să-i spună ceva care s-o supere, mai ales că-n ultima vreme boala i se înrăutățise. Suferise din tinerețe de bătăi de inimă, dar pe atunci compresele reci o calmau numaidecît. Acum nu-și mai lua compresa de pe piept și se doftoricea cu tot felul de picături.

În starea în care era, sosirea soților Niechcic i s-a părut de bun augur.

— Dintre toți copiii la tine am ținut cel mai mult, tu ai fost întotdeauna copilul meu cel mai drag, îi spuse ea

Barbarei și începu să creadă că numai în casa ei s-ar putea înzdrăveni și-ar fi iarăși fericită ca înainte.

— Teresia și Lucian mă necăjesc, spunea, mîhnită. Nu știu ce le-am făcut, dar nu mai au pic de suflet pentru mine.

— Teresia ? se revoltă Barbara. Ce-ți trece prin cap, măicuță ?

— Știu, e-ngrozitor, dar ce pot face, ăsta e adevărul. Daniel nu mă iubește, dar n-am nici o pretenție de la el, pentru că-i dușmănește pe toți oamenii de pe pămînt. În toată lumea ar vrea să fie doar el și Michalina lui. În schimb ea nu trăiește decît pentru străini.

Bătrîna doamnă Ostrzeńska se simțea atît de bine cu Bogumil, că începuse să se-nfiripe ca să-i facă lui plăcere. Îmbrăca cea mai frumoasă rochie a ei cu corsaj de catifea, cu jabou și dantelă la mîneci ; se-mpodobea cu vechea ei broșă cu granate și-și punea cercei în urechi. Erau singurele bijuterii pe care le răscumpărase, cînd veniseră pentru ea vremuri mai bune. Le vînduse de nevoie, prin mijlocirea unei cămătărese evreice, Bondźzdrówka. Femeia, din respect pentru doamna Ostrzeńska, îi făgăduise că dacă odată și odată ar dori să le răscumpere, ea se va face luntre și punte să i le aducă din pămînt, din iarbă verde. Și se ținuse de cuvînt.

Doamna Ostrzeńska scotea la vedere în cinstea noului ei ginere tot ce avea mai de preț nu numai în cufăr, ci și în sufletul ei. Îl cucerise cu volubilitatea, cu mintea ei ageră, cu vorbele ei de duh, dar mai ales prin cunoașterea temeinică a vieții de la țară. Se vedea cît de colo că își petrecuse la țară o bună bucată din viață și că, deși stătuse atîția ani la oraș, nu dăduse uitării nimic din viața satului. De obicei, Bogumil discuta cu plăcere cu toți cei de aici, iar cînd nu știa ce să spună, asculta politicos ce spuneau ei ; față de soacra lui însă și-a deschis pentru prima dată cu adevărat sufletul.

Pentru lucrul ăsta Bogumil ar fi fost gata să-i aducă bătrînei și luna de pe cer. Dar tocmai excesul de serviabilitate l-a micșorat în ochii ei. Chiar din primele zile

luase seama că bunica duce din cînd în cînd mîna la piept, apăsîndu-l cu palma sau bătînd darabana pe corsajul de catifea. În asemenea clipe, cineva de-al casei îi aducea pe ascuns o batistă muiată în apă, pe care ea o băga tot pe ascuns în sîn. Bogumil se gîndea chiar că toată lenjeria trebuie să-i fie udă. O dată, așadar, bătrîna duse mîna la piept, căutînd din priviri pe cineva de-ai casei, și cum nimeni nu se ivea ca să ude batista, s-a ridicat el să i-o aducă. Cineva o pusese pe prichiciul ferestrei ; o luă, o înmuie în apa proaspătă din cană, o stoarse și i-o întinse. Atunci bătrîna doamnă Ostrzeńska se supără, îl privi încruntată și-l întrebă cu glas aspru :

— De ce-mi dai batista, Bogumile ? Căutam tabachera.

Din clipa aceea, în tot cursul celor două zile cît au mai rămas la Kaliniec, bunica n-a mai fost în apele ei.

A doua zi după această întîmplare, Barbara s-a dus să-și vadă mama acasă la ea. A găsit-o printre cactușii cu flori roșii, trăgînd tabac, strănutînd și lăcrimînd.

— De ce plîngi, măicuță ?

— Plîng, scumpo, din pricina ta, îi mărturisi ea. Îmi pare tare rău de tine. Ai într-adevăr un bărbat bun, dar te-aș fi putut da după un om mai cult și cu o slujbă mai ca lumea. Puteam eu să-mi închipui vreodată că cel mai drag copil al meu o să slujească pe moșia nu știu cui ?

— Cum asta „puteam eu să-mi închipui“, mamă, că doar știai cu cine mă mărit, răspunse Barbara, întristată.

— Da, oftă bătrîna, știam, dar n-am vrut să-ți stau împotrivă. Mi-era teamă că-mi iau o răspundere prea mare.

— Atunci de ce te mai plîngi acum ? Eu sînt fericită, iar slujba lui Bogumil nu este cu nimic mai prejos decît a altora de pe-aici, ca Lucian... sau Daniel. Nici ei nu sînt decît niște slujbași cu leafă.

— Ba nu-i așa, începu să plîngă din nou doamna Ostrzeńska. Bine spunea Stefania Holszańska : e ca și cum ar fi devenit slugă în casa în care fusese stăpîn. Pe aici toți spuneau la fel, socotind căsătoria ta cu el drept o mezalianță.

— Aha, va să zică toți erau de părerea asta ! zise Barbara, pălind, și tăcu. Nu voia s-o mai întrebe nimic de teamă să n-o necăjească și să-i provoace o criză de inimă. Zise doar, vorbindu-i cam repezit : Te rog, mamă, nu mai strănuta și nu mai trage atîta tutun.

— Dar bine, fetițo, nu știi că eu numai așa scap de guturai ?

— O să-ți facă rău la inimă. De la strănutatul ăsta poți să faci un atac, adică nu chiar un atac, dar să-ți plesnească o vînă sau ceva în nas.

— Nu mi se întîmplă mie așa ceva, drăguțo, răspunse bătrîna. Eu sînt obișnuită cu tutunul, știu eu cum să umblu cu el. Nu pățesc nimic. Sau vreți poate să-mi răpiți și singura plăcere ce mi-a rămas ?

Și, strănutînd din nou, spuse mai înseninată :

— Dar tu, Basia, să nu pui la inimă ce ți-am spus acum. Să nu te frămînți ! Capul sus și totul o să fie bine !

Barbara nici nu mai avea timp să se necăjească, pentru că asta era ultima lor după-amiază la Kaliniec. Trebuiau să se ducă ba ici, ba colo, iar seara se pusese la cale o adunare de adio în casa lui Daniel și a Michalinei Ostrzeński. Nu venea numai familia, ci fuseseră poftiți mai toți prietenii lor dinainte, banda lor veselă din anii trecutei tinereți. Bogumil nu cunoștea pe nici unul din ei, dar nu părea stînjenit din pricina asta. Doar că nu lua parte la discuțiile lor, părea mai mult un spectator la întrunire, fuma, oferea țigări celorlalți și-i privea pe toți cu multă bunăvoință.

Între timp, în salon se discuta cu aprindere despre reprezentațiile date de Modrzejewska în America și despre lucrările talentatului scriitor Henryk Sienkiewicz, al cărui nume devenise cunoscut în ultimul timp și flutura pe buzele tuturor. Tînărului scriitor i se prezicea un viitor strălucit ; Michalina citi din ultima lui lucrare pasajul care începea cu fraza :

A fost odată o corabie cu numele Purpura...

Pricepură numaidecît cu toții că vasul acela simboliza Polonia, că era vorba de dezordinea care dezbinase echipajul, de furtuna care se dezlănțuise, de atacul neașteptat al piraților și apropiata scufundare a corăbiei. Intr-un cuvînt, era limpede pentru fiecare că aveau de-a face cu o povestire pătrunsă de un înalt patriotism și oaspeții se simțeau tulburați.

— „Cu toții jos! La pompe!“ strigă doamna Michalina, cu o voce sonoră, ca de bronz, căci cu acest îndemn se termina această scriere alegorică.

Musafirii ascultară îngîndurați finalul, aplaudînd ideile cuprinse în lucrare; nu se mai îndoia nimeni că acum, cînd toate armele fuseseră smulse din mîna poporului, numai munca la temeliile vieții, munca fiecăruia la locul său mai era în stare să salveze ceva și să întărească sufletele. Era o chestiune de mare răspundere și fiecare se simțea parcă în pielea matelotului, jos, la pompe, fiecare își da seama de primejdia în care se afla corabia și erau într-un fel fericiți că sosise ceasul în care orice cetățean de rînd putea găsi în el destulă putere și pricepere pentru a îndeplini cu munca lui de fiecare zi această înaltă chemare pentru salvarea patriei. Atunci, simțiră nevoia să dea glas și altor simțăminte mai puternice, dovedind că sînt neclintiți în hotărîrea de a se împotrivi dușmanului. Cineva lovi clapele și oaspeții, care pe unde se afla, sau strîngîndu-se în jurul pianului, porniră să intoneze vestitul cîntec al răsculaților:

Răzbunare dușmanului mișel,
cu Dumnezeu sau chiar și fără el...

In timp ce cîntau, își mai aruncau din cînd în cînd privirile spre ferestre; doamna Michalina se duse și trase storurile.

Barbara se apropie de Bogumil.

— Știai cîntecul ăsta? îi șopti ea.

— Nu, acum îl aud pentru întîia oară.

— Cum așa? oftă ea. Nu cunoști: *Străbunii*[1]. Credeam că îl cîntați acolo.

— Nu, repetă Bogumil, nu-l cîntam.

Barbara îl părăsi și începu să cînte și ea. Toți cei care luau parte la această înălțătoare manifestare patriotică a spiritului și a inimii îi păreau mai dăruiți luptei decît omul care-i era soț, care stătea mereu deoparte, nu citea lucrările interzise și nici nu cunoștea cîntecul acesta vestit. Stătea și asculta în liniște. Barbara se uită în jur. Ah, cît de mult îi lipseau acum cei doi ochi cu luciri reci de oțel, și totuși mîngîietori, părul negru și barba neagră ce încadra buzele acelea purpurii, ademenitoare.

Oaspeții mai cîntară două-trei cîntece, apoi începură să-și amintească de tinerețea lor și de vechii lor prieteni, care nu mai erau de față. Doar un nume nu-ndrăznea nimeni să-l rostească, numele unui om iubit cîndva de toată lumea, și Barbara își dădu seama de ce nimeni nu-l spune, înțelese că ceea ce ei i se părea un secret era bine cunoscut tuturor și se simți descumpănită. Din fericire pentru ea, oaspeții începuseră să vorbească despre altceva, unii întrebîndu-se care anume era cel mai mare scriitor al timpului, alții discutînd despre concertul care urma să aibe loc în curînd la Kaliniec în cadrul Asociației prietenilor muzicii. Dar n-apucară să vorbească prea mult. Stefania Holszańska se așeză din nou la pian și-n salon răsunară primele acorduri ale preludiului lui Chopin: „Răscoala". Cîțiva din jur spuseră aproape în același timp: „Ți-aduci aminte? Melodia preferată a Basiei Ostrzeńska!"

Barbara auzi aceste vorbe și se îmbujoră la față de plăcere. N-ar fi putut spune cum trebuia cîntată melodia asta, nu mai știa. Pentru ea preludiul lui Chopin evoca acum chipurile prietenilor, ochii, buzele, zîmbetele, plimbările, rîul de la marginea orașului, plînsul, rîsul și tinerețea lor. Se simțea din nou în mijlocul lumii pe care o părăsise, care dispăruse pentru ea o dată cu trecutul, dar care aici trăia încă fiind totodată prezent și viitor. La

[1] Poem dramatic de Adam Mickiewicz (1798—1855).

început, i se păru ciudat, ba chiar jignitor că această lume continuă să existe fără ea, dar se împăcă repede cu gîndul și fu mulțumită că oamenii aceștia o primiseră iar cu brațele deschise, în mijlocul lor. Ar fi dorit să rămînă cu ei. Pentru Dumnezeu ! Doar nu i se întîmplase nimic deosebit care s-o facă să creadă că trecutul era o carte închisă pentru totdeauna, la care numai cu gîndul se putea gîndi. Voia cu toată ființa ei să se întoarcă la viața asta, să trăiască aici așa cum trăiau soții Ostrzeński, ai căror copii alergau prin salon. Aveau doi băieți, Anselm și Janusz, cam de aceeași vîrstă cu fetele Teresei, frumoși ca niște paji, cu bucle aurii, îmbrăcați în costumașe de catifea cu gulerașe de dantelă. Păreau cînd uimiți, cînd pe deplin convinși că tot ce se petrece acolo li se datorează într-o măsură și lor ; alergau de la un musafir la altul, rămîneau o clipă pe loc, privind tăcuți și din nou își începeau goana. Toți se dădeau în vînt după ei, cu excepția lui Daniel, care părea că nici nu-i ia în seamă. Cînd se apropiau de el, le spunea : „Hai, ștergeți-o de-aici !“ iar dacă-i vedea punînd mîna pe ceva, striga la ei : „Nu pune mîna !“ și copiii se fereau de el și-l ocoleau. Barbara, văzîndu-l cum se poartă cu propriii lui copii, rămăsese de-a dreptul uluită. „Nu cumva, spre deosebire de Lucian, i-o fi necaz că n-a avut fete ?“ se gîndea ea, amintindu-și ce-i spusese Teresia, că Daniel își iubea copiii numai în timpul cît Michasia era însărcinată cu ei, pentru că atunci era silită să rămînă mai mult acasă. Barbara zîmbea, mîngîia cîrlionții mătăsoși ai băiețașilor și se gîndea că și ea își dorește să aducă pe lume cît mai repede un prichindel pe care să-l vadă alergînd aici, printre picioarele oaspeților. Da, căci băiețelul conceput întîmplător la Krempa și pe care-l purta acum în pîntece aici va trebui să crească și aici se va zbengui peste cîțiva ani. Era sigură că va fi băiat. Băiat desigur, dar cu părul negru și ochii căprui. Gîndea „căprui“ deși-i vedea de culoarea oțelului, iar obrazul acestui viitor băiețel părea de pe acum încadrat de o barbă deasă, bărbătească, retezată scurt.

Michasia și Stefania se apropiară de ea și o luară la o parte, risipindu-i gîndurile. Îi lăsaseră pe musafiri singuri în voia lor, ele dorind să mai schimbe o vorbă cu Barbara înainte de despărțire. Doamna Holszańska, căreia-i plăcea, așa cum li se întîmplă unora, să dea mereu sfaturi, deschise vorba :

— Știi care-i părerea mea, Basia ? Eu zic că voi n-ar trebui să rămîneți la țară.

— De ce ? întrebă Barbara, prefăcîndu-se indiferentă.

— Doar n-o să rămîi, scumpo, toată viața nevastă de vechil, continuă Stefania Holszańska cu dulceață în glas.

Barbara se simți cuprinsă brusc de o vîlvătaie. Pentru a doua oară în seara aceea îi fu teamă să nu-i pricinuiască vreun rău copilului. Doamna notăreasă vorbi însă mai departe :

— Cei care și-au pierdut poziția socială la țară n-au decît o singură scăpare : orașul. Cu tradițiile noastre, cu însușirile noastre înnăscute, numai aici ne putem da toată măsura, pentru că numai aici au valoare, înțelegi, calitățile intelectuale ale omului. La țară, după pierderea averii, începe decăderea. Pe cîtă vreme aici, ieșim în frunte, avem putința să ne punem forțele în slujba ideilor noi, în slujba științei și a progresului.

— Dă-mi voie, o întrerupse doamna Michalina. Bine zici : în slujba progresului și ce-i mai important, draga mea, numai aici putem să mai realizăm cîte ceva. În comerț, în industrie, pretutindeni, iubito, se găsesc o sumedenie de posturi vacante și dacă dai puțin din coate o scoți la capăt cum nu se poate mai bine. Aici, în ziua de azi, noi putem să ajungem departe, căci tîrgoveții aceștia, lăsîndu-i deoparte pe negustorii evrei, sînt niște adevărați troglodiți, orice pas înainte îi sperie. Dacă n-am fi fost noi cine s-ar fi gîndit să înființeze aici, de pildă, Asociația nautică ? Și doar rîul e la doi pași. Dar noi și cei cîțiva avocați, notari sau doctori, cu toții veniți de pe la moșii, ne-am adunat, ne-am sfătuit și iată acum avem o Asociație nautică și una a cicliștilor...

— Și ce-i cu asta ? o întrerupse, nerăbdătoare, Barbara.
— E foarte important. Pentru că, vezi tu, îi putem găsi cît ai bate-n palme ceva de lucru domnului Bogumil. Ar putea intra la o agenție de asigurări, sau ceva asemănător.
— Da, întreabă-l pe Lucian, repetă doamna notar Holszański.

Dar nu mai era timp nici de întrebat, nici de discutat prea mult, căci se făcuse tîrziu. Își luară așadar bun rămas de la cei de față. Gazdele îi zoreau ; diligența, cu care soții Niechcic plecau a doua zi, pornea la drum la ora nouă dimineața.

Bogumil ridică băieții în brațe, spunîndu-le :

— La revedere, ștrengarilor. Veniți la Krempa și o să vă dau să călăriți un ponei pe care-l cheamă Morișcă.

Doamna Michalina, abia cînd îl văzu pe Niechcic cu copiii în brațe, își dădu seama că băieții ei nu dorm încă și se mînie cumplit. Dar ei nu se lăsau așa ușor alungați în pat.

— Și cît e de mare poneiul matale, Morișcă ? întrebă unul.

— Cum cît e de mare ?

— Poate să sară peste șanț ? strigau ei, în timp ce ușile se închideau în urma oaspeților.

Barbara se întoarse acasă tulburată de cele ce vorbise pe apucate cu cumnata ei și cu sora acesteia.

— Prevăd că n-o să dorm toată noaptea, spuse ea, după ce se culcară.

— Ar fi foarte rău, se necăji Bogumil. Trebuie să te odihnești înainte de a porni la drum. Încearcă neapărat să dormi.

— Îți spun doar că nu pot, spuse Barbara, scoasă din fire. Și adăugă după o clipă : Nu mă simt bine.

Avea grețuri. Amîndoi se speriară foarte tare. La începutul sarcinii avusese aceeași stare rea, dar se liniștise de mult și cei pricepuți în astfel de lucruri spuneau că pentru totdeauna.

De ce o apucaseră iar grețurile ? Nu cumva era bolnavă ? Bogumil se sculă, aprinse luminarea și-și puse

hainele. Barbara stătea în pat, uitîndu-se fix într-un punct.

— Călătoria asta mi-a făcut rău, spuse ea. De ce-om fi plecat noi de-acasă ?!

Bogumil voia să se ducă să scoale pe cineva, să ceară ajutorul cuiva, dar Barbara îl opri. După un timp, se simți mai bine și începură iar să vorbească.

— Ei, ești mulțumit ? îl întrebă Barbara. Ți-a plăcut ?

— Cum să nu, mi-a plăcut foarte mult, răspunse Bogumil și încercă să-i arate printr-un zîmbet de satisfacție mai mult decît spuneau cuvintele. Dar n-ar fi mai bine să te culci ?

— Știi ce ? izbucni Barbara în șoaptă. Toți cei de aici sînt oameni răi la suflet. Nu merita să ne obosim atît pentru ei.

— Oameni răi la suflet ?... repetă Bogumil uimit. Cine ? Rudele tale ?

— Rude ? Ce fel de rude ? Holszańska nu mi-e rudă. A fost întotdeauna rea și ascunsă și i-a plăcut întotdeauna să-și bage nasul unde nu-i fierbe oala. Am bănuit eu și înainte că din cauza intrigilor ei... Barbara tăcu, speriată de ce voise să spună.

Bogumil puse această neașteptată enervare pe seama stării ei și n-o mai întrebă nimic. O rugă iar să se culce, zicîndu-i că e tîrziu, că ar vrea și el să doarmă.

— Nici nu știi cît mă bucur, adăugă apoi, răspunzîndu-i abia acum la întrebare, că ne întoarcem acasă. Știi, poimîine o să fim la Krempa.

— Și o să rămînem acolo pe vecie, trăind ca niște cerșetori, zise ea cu dușmănie. Dar, văzînd privirea lui speriată, se grăbi să adauge : Păi, da ! Știi ce ești tu în ochii tuturor de aici ? Un biet econom.

Bogumil lăsă să-i cadă capul în piept și tăcu.

— De ce nu spui nimic ? întrebă ea, speriată.

— O, Doamne, ce să spun ? Nu sînt numai econom, dar dacă stăm să ne gîndim, altădată n-am fost nici măcar atît.

— Isprăvește ! se răsti ea. Asta-i cu totul altceva. La urma urmei, crezi că mie îmi pasă ce spun ei ? Dar crede-mă, că nici eu nu văd nimic bun în viitor, nu văd nici o scăpare dacă o să rămînem mai departe la Krempa. O să putrezim acolo, zise ea și începu să plîngă.

— Să putrezim ? întrebă el mîhnit. De ce să putrezim ? Și unde vezi tu c-am putea duce o viață mai bună ?

— Aici, la oraș. Nu le-ai văzut cum trăiesc aici ? n-ai văzut-o pe Stefcia sau pe Michasia ? Cît sînt de active ! Dacă ne-am muta la oraș, aș putea fi și eu ca ele.

— Nu, zău ! zise Bogumil, sărind în sus. Chiar ți-ar face plăcere să pălăvrăgești pe la întruniri, să întemeiezi orfelinate și azile ?

Auzindu-l, Barbara își dădu seama că într-adevăr nu dorise niciodată lucrul ăsta. Se înspăimîntă și tăcu, întrebîndu-se : „Atunci ce vreau, pentru Dumnezeu ?"

Se întinse pe pat, închise ochii și se căzni să înțeleagă ce anume voia. Voia oare să ia mereu parte la serate, să trăiască mereu cum trăise în cele cinci zile pe care le petrecuseră aici ?

Între timp Bogumil își lepădase iar hainele, stinsese lumînarea și se culcase. Nu mai aștepta nici un răspuns la întrebarea pe care-o pusese, dar cînd se lăsă întunericul în cameră, spuse cu amărăciune :

— Știam eu că dacă venim aici, ai să vrei să mă lași.

— Ei, bine, asta-i culmea ! Cine-ți spune că vreau să te las ?

— Tu. Cînd unei femei îi trec prin cap asemenea gînduri, înseamnă că vrea să-și lase bărbatul.

— Nu mă chinui ; și așa sînt destul de nefericită.

— Asta-i bună ! De ce ești nefericită ?

— Fiindcă sînt bolnavă. Tu n-ai ochi să vezi ? Astăzi m-am simțit prost toată ziua. Nici nu mai știu ce spun.

Bogumil se sculă iar din pat, gîndind s-o ajute cu ceva, dar asta o înfurie și mai mult.

— O, Doamne ! De ce nu te potolești odată, omule ? Nu spuneai tu adineauri că trebuie să dormim ? N-am ne-

voie de nimic! Nu-mi lipsește nimic! Vreau doar un pic de liniște.

Ca să scape de gura ei, Bogumil se-ntinse iar în pat, dar Barbara spuse numaidecît:

— Parcă mi-e frică să pornim mîine cu diligența pe drumul ăsta plin de hîrtoape! Calea ferată ar fi trebuit de mult să treacă prin Kaliniec.

— N-are de ce să-ți fie frică, scumpa mea, începu Bogumil rugător și Barbara așteptă în zadar să audă ce-o să urmeze. Bogumil adormise vorbind.

— A adormit. Doarme dus! șopti cu ironie în glas.

Ea rămase trează multă vreme. Purta discuții aprinse cu cumnata ei și cu notăreasa, ieșind mereu învingătoare, strivindu-le sub argumentele ei care nu sufereau replică.

— Bine-ați făcut că v-ați mutat la oraș, dar fiecare trăiește cum crede de cuviință. Și fiecare se ocupă cu ce-i place. Lui Bogumil, de pildă, îi place munca la țară, și-i place atît de mult, încît ar fi mai bucuros să fie acolo argat, decît Dumnezeu știe ce la oraș. Eu sînt mîndră în sufletul meu că e așa cum e, și sînt gata să-l urmez oriunde. Aveți răbdare și-o să vedeți ce-i în stare să facă. O să vedeți, le amenința ea, da, o să vedeți voi!

Apoi, toate gîndurile i se învălmășiră, era ca și cum s-ar fi rătăcit într-o pădure neumblată, neștiind să-și răspundă de ce-o amărau toate astea. Ce s-ar fi întîmplat dacă Bogumil ar fi fost argat și nu vechil? Mai putea oare să se rușineze de asta, ea care se scuturase de orice prejudecată? Și apoi orice-o fi el și orice-o face, nu rămînea oare același luptător neînfricat pentru libertate, care, disprețuind onorurile și bunăstarea și închinîndu-și viața unui țel înalt, pornise spre pieire fără să-i pese ce lasă în urmă? Barbara n-avea somn. Își freca fruntea și se gîndea înciudată: „Oh, de ce nu le-am spus și lor toate astea? Să le fi spus: Orice-o fi el și orice-o face rămîne un luptător neînfricat pentru libertate.“ Ah, de-ar mai putea s-o întîlnească din nou, o clipă numai pe nevasta lui Daniel! Nu trebuie să uite vorbele astea. Le mai spuse în gînd o dată și încă o dată, deși își dădea bine seama

că n-o să le rostească niciodată. De ce să nu le scrie ? Nu, n-o să le scrie. Nici Holszańska, nici soţia lui Daniel nu erau în stare să-nţeleagă asemenea lucruri. Cine-şi mai amintea de măreţia acestor fapte ? Toţi socoteau că răscoala fusese o adevărată năpastă, chiar şi cei care luaseră parte la ea. Nu auzise oare, cu urechile ei, că acum trebuie să muncească fiecare ca matelotul, la pompă, pe fundul vasului ? Să vorbeşti despre ceva la timp nepotrivit e ca şi cum ai minţi, te bîlbîi şi te ruşinezi. Ajunge, ajunge ! Să nu se mai gîndească la asta ! Mai bine să doarmă. Dar cum să dormi cînd un gînd şi mai groaznic îţi sfredeleşte mintea ? Fără îndoială că toţi cei de aici îşi spun în sinea lor : „Ce să-i faci ! Se vede treaba că nimeni nu şi-a pus mintea cu ea. Nimeni n a ajuns s-o iubească. S-a măritat şi ea cu cine s-a-ndurat mai întîi s-o ia, lăsînd la o parte dragostea !“ O, dac-ar putea să le arate şi lor şi lumii-ntregi că nu frica şi resemnarea, ci dragostea atotputernică şi adîncă o unise cu Bogumil. Văzuse un tablou în care un rege falnic îşi depune coroana la picioarele unei biete cerşetoare. De ce ea n-ar putea să iubească un argat ? Chiar dacă Bogumil ar fi fost cerşetor, argat sau ţigan, ce importanţă ar fi avut, de vreme ce dragostea îi unea pe vecie ? Dar oare îi unea într-adevăr ? Sau poate îi va uni cu vremea ? Bogumil e într-adevăr îndrăgostit nebuneşte de ea. Dar ea ? N-ar fi fost mai bine să fi rămas încă o zi şi să le arate tuturora, să simtă toţi că şi ea... Şi toţi să-şi şoptească : „Ce dragoste ! Cînd te uiţi la ei îţi dai seama ce-nseamnă dragostea ! Ca-n povestea lui Tristan şi-a Isoldei !“

Cuvintele astea erau pe buzele tuturor, îi auzea aievea şoptindu-le, dar parcă nu despre ea şi Bogumil era vorba, ci de ea şi de celălalt. Îl şi zărea parcă alături o clipă, apoi chipul lui pierea ca o umbră şi ea începea să-l blesteme : „O, ticălosule, ticălosule, de ce m-ai părăsit ? Te-aş fi iubit atît de mult, atît de mult !“

Tot zbătîndu-se astfel, auzi cum bate ora două, apoi trei, patru şi număra cîte ore de somn îi mai rămîn, dar erau tot mai puţine. La cinci se hotărî să nu mai doarmă de

loc. Dar tocmai atunci adormi și setrezi cînd se luminase de ziuă și vrăbiile ciripeau la geam. Sări din pat, convinsă că trecuse de mult ora plecării. Era abia șapte. Își trezi bărbatul din somn și-l puse să se îmbrace.

— Mai avem o groază de timp, zise el, frecîndu-se la ochi. De altfel, poștalionul o să treacă pe-aici să ne ia. Cînd o veni o să sune din corn.

Barbara însă se grăbea. La opt era îmbrăcată, băuse ceaiul și, pentru orice eventualitate, își luase chiar un provizoriu rămas bun de la toți. Îi făcea rău cînd vedea cît de încet și de tacticos își strînge lucrurile Bogumil, i se părea mereu că diligența o să plece fără ei. Se hotărî să-i iasă înainte.

Ieși, deci, din casă și o luă spre strada Grodzka unde se afla stația de poștă. Își mai aducea vag aminte de zbuciumul ei de peste noapte.

— Ce drac m-o fi zgîndărit ?! se gîndea ea. Doar o să am un copil. Și ziua e atît de frumoasă !

Se opri în Piața Swientojański. În mijlocul pieții se înălța un monument ca un obelisc negru. Dar monumentul n-o interesa. O interesa fîntîna țîșnitoare de alături. De la această fîntînă aduceau întotdeauna apă pentru ceaiul doamnei Ostrzeńska, pentru că aici era cea mai bună apă din tot orașul. Barbara auzi parcă plutind în aer sau venind dinlăuntrul ei, vorbele de demult ale maică-si : „S-a dus careva să aducă apă de la monument pentru ceai ?“

Zîmbi și trecu mai departe. Privea, mergînd, turlele bisericilor, acoperișurile turtite, frontoanele înalte ale vechilor palate, răscrucile străzilor învăluite în ceața roză a dimineții, mugurii de pe crengile castanilor strălucind în soare. Umezeala nopții de primăvară udase caldarîmul și înviorase culorile acoperișurilor. Totul era umed, senin și proaspăt. Barbarei i se păru deodată că în lumea asta mai e ceva de făcut, ceva foarte însemnat din care va radia bucuria și că tocmai ea era sortită să înfăptuiască lucrul acesta extraordinar așteptat de oameni, că tocmai ea era sortită să-i dea viață și că în clipa aceea lumea se

va umple de lumină și de cîntece voioase. Gîndul ăsta răspîndea în ea raze de lumină și ea alerga în lumină, bucurîndu-se și cîntînd, și cînd auzi sunînd cornul poștalionului, începu chiar să cînte plină de voie bună, imitîndu-i sunetul.

9

Era spre ziuă. Bogumil se îmbrăca încet ca de obicei, cînd Barbara începu să geamă. Alergă numaidecît după Ludwiczka, pricepută într-ale moșitului. Cînd se înapoie se cam clătina pe picioare și trase în piept cu nesaț aerul rece și umed de rouă al dimineții. Îi era frică. Lumina zorilor era încă cenușie, dar pomii fructiferi galbeni și roșcați aruncau pîlpîiri calde în pîcla toamnei.

Se opri în sufragerie, ascultînd de acolo cu inima strînsă gemetele Barbarei. Își mușca mîinile ca și cum chinurile ei ar fi trecut prin el, și, speriat, repeta în șoaptă :

— O să treacă, comoara mea scumpă, o să treacă.

Ludwiczka băgă capul pe ușă și-l întrebă pe unde umblă, cînd ar trebui să fie lîngă doamna. Intră deci în cameră și, luînd mîna Barbarei într-ale sale, repetă :

— O să treacă, comoara mea scumpă, o să treacă.

Ludwiczka îi poruncea Barbarei cînd să se scoale, cînd să umble, cînd să stea. Bogumil o sprijinea, o așeza, îi ștergea fruntea îmbrobonată de sudoare, iar ea, gemînd într-una, îl privea cu ochi atît de rugători că lui i se sfîșia inima. Așa s-a chinuit cîteva ore, pînă cînd geamătul ascuțit s-a schimbat într-un țipăt sfîșietor.

— Acușica, spuse Ludwiczka.

Dar „acușica“ se prelungea fără sfîrșit. Abia spre prînz Barbara amuți și numaidecît după asta se auzi țipătul copilului. Bogumil le ajuta ca-n vis Ludwiczkăi și Bylisiei să ducă și să aducă apă, să înfeșe copilul, să-l spele și să-l șteargă.

Se duse apoi la bucătărie să verse căldarea cu apă însîngerată şi o văzu pe Bylisia galbenă ca ceara, cu spaima-n ochi, spălînd cearceafurile şi prosoapele pline de sînge.

„O, Doamne, se-ntrebă el, de ce atîta sînge ? Parcă ar fi fost înjunghiat cineva." Şi se gîndi că şi el odată zăcuse astfel scăldat în sînge, pe cînd era un băieţandru.

În bucătărie intră în fugă Nebelski să anunţe că moşiereasa, aflînd de la oameni că doamna Niechcicowa e-n chinurile facerii, vine s-o vadă. Bogumil ieşi s-o întîmpine.

Mai tîrziu, amintindu-şi naşterea lui Piotruś, îşi vor povesti unul altuia cum se petrecuseră lucrurile, ce anume simţiseră şi ce gîndiseră atunci. Bogumil o asigura că naşterea nu durase de loc şapte ore, ba că el se mirase chiar cît de uşor venise Piotruś pe lume. Mai ales că era primul copil şi că Barbara era atît de fragilă. Se bucurau că, deşi robust, copilul nu-i dăduse prea mult de lucru mamă-si.

— E semn bun, spunea Bogumil. O să aibă inima bună şi viaţa uşoară.

Iar Barbara spunea că se şi vede că o să aibă un suflet de aur.

Şi, într-adevăr, era un copil bun, nu făcea nazuri şi nu le dădea prea mult de furcă. Noaptea aproape că nu se trezea din somn, ziua se simţea la fel de bine dacă-l luau în braţe, îl lăsau singur în leagăn, în patul mamei sau al tatălui. Rămînea ore-ntregi cu privirile aţintite-n tavan. Numai cînd era bolnav dădea semne de nelinişte, dar se îmbolnăvea rar. Chiar şi cînd i-au ieşit dinţii n-a scîncit mai mult de două nopţi. Nu prea-l auzeai plîngînd. Ludwiczka era chiar de părere că plînge prea puţin şi ca să restabilească echilibrul, de cîte ori îl vedea, începea ea să plîngă şi, strîngîndu-l în braţe, îl alinta printre sughiţuri :

— Comoara mea ! Îngeraşule ! Puişor scump ! Uită-te la el cît e de frumos şi de voinicos ! Ptiu ! Să nu te deochi ! După care, întorcîndu-se către părinţi, adăuga :

Mulți copii am moșit eu în viața mea, dar așa mîndrețe de băiat nu mi-a fost dat să văd.

— E, lasă, lasă, îi spunea Barbara. Pesemne că pe toți îi lauzi așa. Văd și eu că e un băiat de toată frumusețea, dar ca el sînt cu miile în lume.

În scurt timp, Barbara părăsi patul și viața lor intră pe făgașul obișnuit. Mai întîi s-a dus la curte să-i mulțumească doamnei Krempska și fiicelor ei pentru bunăvoința, grija și prietenia pe care i-o arătaseră. În urma acestei vizite, familia Krempski veni și ea la ei, să-l vadă pe Piotruś.

Relațiile dintre Barbara și cei de la curte fuseseră la începutul venirii ei la Krempa oarecum reci Barbara se cam ferea, cu oarecare dispreț, de familia moșierului. Ea socotea că doar cel care luase parte la răscoală, își pierduse avutul și sărăcise din pricina asta poate fi socotit într-adevăr nobil. „Cei care s-au îmbogățit sau și-au sporit averea de pe urma nenorocirilor țării, spunea ea, ar merita să fie șterși de pe fața pămîntului de mînia poporului."

Cei de la curte se țineau și ei la distanță, sau poate se simțeau prost că le dăduseră mizera locuință din clădirea anexă. Căci îndată ce soții Niechcic s-au mutat în casa din grădină, domnișoarele Krempski veniră în vizită, iar după nașterea lui Piotruś relațiile dintre ei s-au îmbunătățit în așa măsură, încît deveniră aproape prieteni. Cînd Piotruś era încă purtat în cărucior, Barbara se oprea cu el sub teiul bătrîn din parcul Krempski și rămînea acolo ceasuri la rînd, citind cărți împrumutate de la curte, iar după ce copilul începu să umble, mama și fiul porneau împreună la curte. Asta se-ntîmpla destul de des și băiețelul alerga de colo-colo pe podelele strălucitoare, fără să-i pese c-ar putea cădea, vesel de parcă acolo s-ar fi născut. Cînd soții Niechcic erau invitați la curte, li se atrăgea atenția întotdeauna ca nu cumva să vină fără Piotruś. Barbara nu mai putea de bucurie că feciorul ei e îndrăgit de toată lumea, că e liniștit și cuminte, dezghețat și frumos la chip. Acum familia moșierului pe care înainte o vorbea de rău. nu mai era „cei de la curte", ci niște cunoscuți cu numele

de Krempski, care-l îndrăgiseră nespus pe Piotruś. Uitase ce fel de slujbă avea Bogumil la moșie. Blazonul lor era acum băiețașul, iar ei deveniseră pur și simplu Barbara și Bogumil, părinții lui Piotruś. Nu-și mai vedeau de treburile casei ca mai înainte, ci tot timpul și-l închinau îngrijirii băiatului. Totul avea acum altă valoare și altele erau acum raporturile dintre soți. Orice nu avea directă legătură cu viața copilului își pierdea din importanță, iar lumea nu mai era un loc al frămîntărilor, neînțelegerilor și temerilor, ci izvor de bucurie și de entuziasm. Viața își întorsese spre Barbara chipul ei luminos și limpede. Nu mai dorea nimic. Se simțea bogată și fericită.

Relațiile cu cei de la curte începură a fi și mai strînse cînd tînărul Krempski, după scurta încercare pe care-o făcuse de a administra moșia împreună cu tatăl său, se lăsase păgubaș și părăsind Krempa începu să cutreiere localitățile balneare din străinătate, căci avea sănătatea cam șubredă, sau să stea cu lunile la conacul unei mătuși, în Lituania, unde se pare că-i pria. Așa că, în ce privea administrarea domeniului Krempa, Bogumil era acum mîna dreaptă a moșierului.

Bătrînul domn Wojciech Krempski credea că moșia e un dar pe care Dumnezeu îl hărăzise familiei sale. De altfel, după el, tot ce se petrecea în lumea asta se petrecea din voia Domnului, care-i încerca pe oameni, dîndu-le prilejul să dovedească ce sînt în stare să-nfăptuiască pe calea cinstei, și cînd sînt în impas și atunci cînd totul le merge-n plin. Claca o socotise, cu deplină seninătate, nu ca un mijloc de a obține mînă de lucru ieftină, ci ca pe o stare de lucruri în care ambele părți — fiecare în felul său — trebuia să dea dovadă de cît mai multă virtute creștină. Era un om integru pentru care în afară de orele închinate muncii și de cheltuielile absolut necesare familiei și casei, restul timpului și avutul lui aparțineau țăranilor. Îi bătea, îi cicălea, îi hrănea, îi îngrijea, îi vindeca, ba chiar preîntîmpina bolile, aducînd în fiecare primăvară un bărbier care lua sînge tuturor oamenilor din sat. Dacă în cursul acestei campanii se întîmpla ca vreunul să fie trecut cu vederea, omul

socotea că i se face o nedreptate de neiertat şi se prezenta la curte să-şi ceară drepturile.

Domnul Wojciech nu privea cu ochi buni ceea ce oamenii înţeleg îndeobşte prin progres, dar era destul de ascuţit la minte ca să poată alege din interpretarea laică a lucrurilor sămînţa folositoare concepţiilor sale religioase. Cînd începu să bată deci vîntul înnoirilor, el înţelese mai repede ca alţi vecini ai săi, care-şi însuşeau cu plăcere din cuceririle progresului numai pe cele ce le uşurau viaţa, îngăduindu-le să trăiască în şi mai mare belşug, că ţăranii vor deveni creştini adevăraţi doar cînd îşi vor putea îndeplini obligaţiile nesilit, ca oameni liberi.

Le-a dat pămînt ţăranilor înainte de izbucn.rea răscoalei, deşi nu a şovăit de loc să adune bani, ajutorîndu-i să-şi organizeze o colonie pe o fîşie de pămînt, anume destinată acestui scop şi dinadins separată de restul moşiei.

Domnul Wojciech era habotnic, respectînd datinile creştineşti aidoma unui călugăr şi nu doar de formă. Trăia modest, sărăcăcios aproape, dormea pe o laviţă îngustă şi fără saltea, într-o odaie foarte puţin încălzită. Se scula în zori, inspecta el însuşi zilnic toate treburile în curs, iar seara făcea planuri, revedea socotelile sau citea, fie lucrări în legătură cu agricultura, fie scrierile părinţilor bisericii şi mai ales Sfînta Scriptură a cărei lectură îi dădea deplină satisfacţie. Străinilor, sau celor mai puţin apropiaţi, le părea poate avar, deoarece nu prea se-ndura să cheltuiască bani pentru menţinerea fastului, pentru petreceri, sau numai ca să le facă pe plac celor din jur. În schimb, nu-şi precupeţea banii cînd era vorba să vină în ajutorul cuiva şi nu ţinea să cîştige cu orice preţ, refuzînd să intre în afaceri care erau în contradicţie cu concepţiile sale, jignindu-i onoarea. Cu toate acestea, fiind din născare un om chivernisit, averea lui creştea văzînd cu ochii. Unii ziceau c-ar fi maniac şi morocănos, dar cei care-l cunoşteau mai bine, cum îl cunoştea de pildă Bogumil Niechcic, ştiau că nu-i cerea nimănui să se conducă în viaţă după principiile sale. Căile Domnului sînt nenumărate, spunea el, şi fiecare îl poate sluji urmîndu-şi calea sa, chiar şi un hîtru

bun numai de glume, poate prin glumele lui s-aducă laudă Domnului.

— Cel ce aduce laudă lui Dumnezeu, spunea el, se cunoaște numaidecît după felul cum se roagă, cum muncește, cum se poartă față de aproapele său. Trebuie să te rogi cu credință, adăuga el, să muncești cu nădejde, să fii pătruns de dragoste pentru aproapele tău.

Soția și cele cinci fiice ale domnului Wojciech erau dornice să iasă în lume, le plăcea veselia, și el nu le sta împotrivă, lăsîndu-le în voia lor cu condiția însă să nu depășească suma prevăzută pentru nevoile familiei. De altfel, nici ele nu întreceau măsura, se supuneau fără murmur acestei restricții și dacă li se întîmpla vreodată să aibă nevoie de mai mulți bani se sileau să-i cîștige prin munca lor. Nici una dintre fete nu se căsătorise încă, deși trecuseră de vîrsta măritișului și erau destul de prezentabile. Primiseră o creștere aleasă, și din această pricină nu se mulțumeau cu orice. Pe urmă nici nu prea aveau timp să se gîndească la măritiș, căci erau mereu ocupate. Instalaseră o adevărată farmacie de casă, vindecau oamenii de prin împrejurimi, învățau copiii să scrie și să citească, iar pe fetițele mai mari să croșeteze și să brodeze felurite lucruri pe care le vindeau apoi la Varșovia, pe bani peșin. Mai înființaseră la curte și un magazin sătesc folosind jumătate din venitul ce-l aducea pentru ajutorarea țăranilor loviți de vreo nenorocire sau prea sărmani, iar jumătate pentru nevoile lor. În afară de asta, mai administrau împreună cu mama lor un soi de fermă unde lucrau numai femei, din cîștigul căreia foloseau iarăși o parte pentru rochii, petreceri, note și cărți. Într-un cuvînt, aceste tinere domnișoare erau foarte active și se descurcau de minune, erau inteligente și în pas cu vremea. Nu le plăcea bigotismul tatălui lor și, fiind fete bogate și de neam bun, își puteau îngădui să adere la concepții ceva mai progresiste și laice în ce privește literatura, științele sau viața socială. Și dacă aceste concepții nu erau chiar cele mai înaintate, la Krempa ele păreau foarte avansate, ba chiar de-a dreptul îndrăznețe.

În anturajul lor Barbara întîlni iar strălucirea vieții pe care-o dusese înainte la Kaliniec și nu-și dorea nimic mai mult. Se cam temea doar de bătrînul domn Krempski. Tot ce-i povestea Bogumil o făcea să nu-l prea aibă la suflet, deși îl admira într-un fel. „Un om extraordinar“ — spunea ea, dar se vedea cît de colo că, în ce o privea, n-avea nici o dorință să fie extraordinară ca el. Se simțea stingherită cînd îi zărea făptura înaltă și uscățivă, fața trasă, ochii cu priviri tăioase, mustățile lungi lăsate pe oală și fruntea cu brazde adînci. Ar fi vrut ca bătrînul să aibă o părere bună despre ea, dar el zîmbea — ceea ce nu era puțin — privind-o pe sub sprîncene și tăcea, ca și cum ar fi avut anumite rezerve. Poate că îi zîmbea pentru că ținea la Bogumil, deși Barbara nu știa nimic în această privință. Bogumil nu-i vorbea aproape niciodată despre felul cum se purtau cu el oamenii cu care avea de-a face.

Domnul Wojciech făcea parte din categoria oamenilor care nu-și dau în vileag sentimentele, dar după felul cum se purta cu Niechcic îți puteai da totuși seama că nu-i era indiferent. Iarna de pildă, cînd se vedeau mai des, după ce luau ceaiul, domnișoarele Krempski începeau, de obicei, să cînte ceva, în vreme ce bătrînul se așeza pe canapea și-l chema pe Bogumil să vină lîngă el. Stăteau așa unul lîngă altul, tăceau, pîcîind din lulele, și păreau să fie foarte bucuroși că sînt împreună.

Mîna uscățivă a domnului Wojciech se întindea adesea să mîngîie părul bălai al lui Piotruś, căruia-i spunea „băiețașul“. Doamna Krempska, o femeie rumenă, cu părul cărunt, voinică, își oprea de asemenea ades privirile asupra micuțului Niechcic. Atunci, prin ochii ei negri, plini de foc, trecea o undă de admirație și de tristețe.

Se pare că bătrînii se cam necăjeau cu propriul lor fiu. Tadeusz era copilul lor cel mai mare și nu lăsa nimic de dorit în ce privește înfățișarea. Înalt, bine clădit, deși de constituție delicată, avea aerul plin de farmec al unui adolescent visător, cu părul bălai, cu niște gene și sprîncene negre de toată frumusețea,

Barbara îl cunoscuse pe Tadeusz Krempski abia în al doilea an al șederii ei la Krempa, în timpul cît acesta se mai ocupa încă, împreună cu tatăl său, de treburile moșiei. Îl văzuse de cîteva ori în trecere, cînd venea pe la curte. Avea pe atunci douăzeci și șase sau douăzeci și șapte de ani, dar părea de cel mult optsprezece.

Barbara spunea că nu e genul ei, că are o frumusețe prea feciorelnică. Dar dacă îl privea o clipă numai și-nchidea ochii, sau îi întorcea de la el, multă vreme n-avea în minte decît chipul lui cu trăsături delicate și pure, așa cum îți rămîne în minte soarele coborînd spre apus, dacă apuci să-l privești o dată. Totuși, pe fața, în mișcările, în felul de a fi al acestui tînăr, plutea o somnolență ciudată, părea cu totul absent, ca și cum natura, făcînd prea mari eforturi pentru a desăvîrși trăsăturile lui exterioare, nu mai fusese în stare să-și ducă pînă la capăt opera. Cînd vorbeau între ei despre el, Barbara spunea că-i face impresia unui om care nu trăiește decît pe jumătate, iar Bogumil repeta ce auzise de la bătrînul Krempski. Bătrînul spunea că feciorul lui face parte din tagma făpturilor despre care Sfînta Scriptură scrie că nu sînt nici calde nici reci și care n-ajung oameni adevărați decît înfruntînd asprele încercări ale vieții. Și Bogumil adăuga :

— Cu oamenii se poartă bine, nu pregetă la treabă, e cumsecade, deși cam ciudat. E plin de rîvnă, își dă silința, dar rar izbutește să ducă ceva la bun sfîrșit. Cînd ia un lucru în mînă, stă și se uită la el ca picat din cer. E un flăcău zdravăn, s-ar părea că e în stare să răstoarne pămîntul, dar de orice s-ar apuca se lasă repede păgubaș. Parcă n-are destulă vlagă să-și trăiască viața. Păcat de el.

Mamei și surorilor lui, Tadzio le apărea ca bunătatea întruchipată, deși din cînd în cînd oftau din greu, zicînd :

— Parcă noi știm ce-i cu el ? Ni s-a destăinuit parcă vreodată ? Nimeni nu știe ce-i în sufletul lui. Dar o fi oare ceva ?

Se spunea c-ar fi fost îndrăgostit, dar fetele îi mărturisiră o dată Barbarei :

— Tadzio, chiar cînd iubește, e ca și cum n-ar iubi.

— E tare frumușel stăpînul nostru cel tînăr, spunea Ludwiczka despre el. Da' se mișcă de parc-ar urca la Dumnezeu în ceruri, sau ar fi încă în burta maică-si.

Nu-i de mirare, deci, că bătrînii Krempski oftau cînd venea vorba de fiul lor și priveau înduioșați la Piotruś, gîndindu-se, poate fără vrere, că băiețașul făgăduia să fie om adevărat, nu un becisnic ca unicul lor fiu. Dimpotrivă, copilașul părea să aibă prea multă viață în el. Poate că nu prevestea o prea mare frumusețe, dar chipul lui de copil era de pe acum oglinda profundă a unei ființe pline de sensibilitate și oriunde se ivea stîrnea vîlvă, toți se-nvîrteau în jurul lui, ca și cum fără el lumea n-ar fi putut să existe. Era ca și tatăl său voinic, nălțuț și lat în umeri, cu o fetișoară deschisă, senină ; părul bălai, rotunjit pe frunte, îi cădea pe umeri, asemeni copiilor din portretele medievale, ochii căprui, și mai frumoși decît ai mamei lui, erau plini de neastîmpărul viu care se pare că prezice o viață intensă. Îngîndurați, ochii lui puteau scînteia totodată, învăpăiați de o nestăpînită și spontană bucurie. Cine-l vedea o dată, dorea să-l vadă mereu. Fiecăruia i se părea că tocmai el, tocmai Piotruś, îi lipsise pînă atunci în viață.

„Vino la mine ! Hai cu noi ! Nu vrei să rămîi la noi pentru totdeauna ?“ De cîte ori nu auzise Piotruś asemenea vorbe, vorbe care se spun adesea copiilor, dar care adresate lui aduceau a rugăminți pornite din adîncul sufletului. Le era drag Piotruś celor din Krempa, dar le era la fel de drag și rudelor Barbarei, care din această pricină veniseră de cîteva ori în vizită. Cînd familia Ostrzeński se-napoia de la mare, din Polangos sau Sopot, se oprea de obicei cîteva zile la Krempa. Cei doi băieți rămîneau însă aici pentru tot restul verii. Teresa venea și ea să-și aducă fetițele și pleca numaidecît în Lituania la familia soțului ei, sau în vreo localitate balneară de peste graniță, să-și caute de sănătate. Rămăsese ca și înainte, cea mai bună prietenă a Barbarei, deși cele două surori nu mai simțeau nevoia confidențelor. Barbara era chiar

puțin tristă din pricina asta, dar nu exagera lucrurile. Prietenia sorei sale nu-i mai era absolut necesară ca înainte vreme, așa că amîna mereu să-nnoade firul confidențelor. Se mulțumea, deocamdată, cu scurta ei prezență în casa lor, care-i aducea de fiecare dată emoție și bucurie. Era bucuroasă că-și putea primi oaspeții într-o casă modestă, dar frumos aranjată, cu livada plină de fructe, cu straturile încărcate de flori și unde toată lumea se simțea bine. Uneori totuși se mai necăjea, zicîndu-și că lucrurile nu sînt așa cum ar trebui să fie. Dacă cineva îi spunea că-i place cîte ceva în casa ei, ea îi răspundea:

— Îți place într-adevăr? Mă mir. Mie mi se părea că am dat greș, că trebuia să iasă cu totul, dar cu totul altfel.

Și se necăjea dacă oaspeții continuau să laude un lucru care ei i se părea că e doar o palidă umbră a ceea ce trebuia să fie. Alteori, se-nspăimînta la gîndul că nu-și primește musafirii așa cum se cuvine. Atunci, se străduia să-și distreze musafirii, arătîndu-le tot ce credea că-i mai de seamă la Krempa și în împrejurimi: pădurea, casele vechi din Borek, conacul familiei Krempski. Își făcea un punct de onoare să le arate celor care veneau la ea, cel puțin de departe, pe tînărul Krempski. Căci, deși gîndea despre el așa cum gîndea, socotea totuși că e cea mai interesantă figură din Krempa. Și era atît de ahtiată să-l arate tuturor, încît o dată, zărindu-l pe fereastra bucătăriei cum trece agale pe lîngă gardul grădinii lor, năvăli în salon unde se aflau soții Ostrzeński și începu să strige:

— Dacă vreți să-l vedeți, veniți repede în bucătărie!

Săriră cu toții de pe scaune, dar pînă să ajungă acolo, frumosul tînăr se făcuse nevăzut. Și cum soții Ostrzeński rămîneau, de obicei, doar cîteva zile la Krempa, iar tînărul Krempski dădea foarte rar pe acasă, nu avură prilejul să-l cunoască. Îl cunoscu doar Teresa într-o toamnă tîrzie cînd veni să-și ia fetițele. Teresa le plăcuse atît de mult bătrînilor Krempski, încît, întîlnind-o întîmplător plimbîndu-se prin pădure, veniră s-o vadă în casa lui Niechcic. Domnul Tadeusz era și el cu ei la plimbare în pădure și-i întovărășise cînd veniseră la Niechcic.

Barbara nu prea era în apele ei, căci tînărul se purta într-un fel cu totul neobişnuit. Deşi ştia cu cine are de-a face, purtarea lui o supăra mai mult ca de obicei. Nu scotea o vorbă şi expresia feţei lui trăda mîhnire şi supărare. Uneori, chipurile celorlalţi, pline de veselie şi bună voie, i se păreau Barbarei mai frumoase chiar decît al lui. Se învioră abia spre sfîrşitul vizitei şi atît de brusc de parcă cineva i-ar fi tăiat dintr-o dată firele nevăzute care-l ţinuseră legat pînă atunci. Cît ai clipi, deveni curtenitor cu toată lumea, mîhnirea îi dispăru ca prin farmec şi chipul lui frumos se umplu de viaţă. Le mărturisi că niciodată şi nicăieri nu se simţise atît de bine ca în casa lor şi că îşi da seama cît pierduse nevenind să-i vadă mai des. Acum însă se invită singur şi-o să vină mereu, fie că-l doresc, sau nu. N-are ce face! Nu poate altfel!

Şi cine, Doamne, i-ar fi putut sta împotrivă?! Toată lumea din casă îşi arătă bucuria, mai ales că tocmai atunci Piotruś se căţărase pe genunchii tînărului şi, lipindu-şi fruntea de fruntea lui, îl apucase de bărbie cu mînuţele lui dolofane, şoptindu-i la ureche:

— Ai să vii? Spune drept: ai să vii?

După ce musafirii plecară, Barbara o întrebă pe soră-sa:

— Ei, ce zici? Nu-i aşa că-i o mîndreţe de bărbat?

— Nu, răspunse Teresa, rîzînd uşurel, nu-l găsesc de loc frumos.

— Ei, lasă-mă! se supără Barbara, auzind cum fusese categorisită perla cea mai de preţ a Krempei. Lasă-mă cu prostiile tale!

— Ascultă-mă pe mine, spuse Teresa. Omul ăsta nu iese niciodată din letargie?

— Dar ai văzut ce vioi e cînd vrea să fie. Ce-ai fi vrut? Să turuie într-una aşa cum fac de obicei bărbaţii chipeşi?

— Nu, tocmai asta îmi place la el, că e zgîrcit la vorbă. Şi că umblă de parc-ar fi pe altă lume. Uite-aşa.

Ridicîndu-se de pe scaun, Teresa îi arătă cum umblă tînărul domn Krempski. Piotruś începu s-o maimuţă-

…ască. Ea îl luă în brațe și, tot strîmbîndu-se unul la …ul, căzură amîndoi pe canapea.

— Va să zică numai asta-ți place la el : cum umblă ? întrebă, uimită, Barbara. Ciudate gusturi ! Trebuie să cunoști, totuși, că pînă și mersul lui nesigur e plin de …rmec !

— Nu e vorba de gusturile mele ciudate, zise Teresa, …venind serioasă. Dar după părerea mea, cu oamenii se …trece același lucru ca și cu tablourile, cărțile, sculptu…e. Nu-ți aduci aminte ? Cînd ceva era prea desăvîrșit, … ne plăcea. Eu cred că o mică stîngăcie sau mai degrabă …anumită neglijență este absolut necesară pentru a trezi …evărata emoție. Nouă ne-a plăcut întotdeauna emoția …etică și am căutat-o mereu, chiar fără voia noastră, …ai ales în sufletul omului.

— Oh, oh, oh ! Eu nu mai sînt bună pentru discuții …ît de subtile, spuse, rîzînd, Barbara. Fiindcă veni vorba …e emoție află că tînărul Krempski este un om cu mult suflet. E bun ca pîinea caldă și poate de asta place așa de mult tuturor. E fericita îmbinare a unui chip îngeresc și-a unui suflet rar.

Stînd în fața ferestrei, Teresa începu deodată să scrie cu degetul pe geamul aburit.

— Mă tem...

Apoi, întrerupîndu-se, se întoarse brusc spre Barbara și zise :

— Mă tem că nu...

— Ce anume ? voi să afle Barbara, dar în clipa aceea fetițele Teresei năvăliră din curte și discuția luă sfîrșit. Pe urmă uită să mai înnoade vorba, iar Teresa, se pare, nu l-a mai întîlnit niciodată la Krempa pe tînărul domn Tadeusz. De altfel, nici el nu se grăbi să-i copleșească cu vizitele, deși se mai invită de cîteva ori.

Copiii celor două familii, Kociell și Ostrzeński, se făcuseră mari. Puteau fi despărțiți în două perechi. Pe de o parte, Anzelm Ostrzeński și Oktawia, veseli, nebunatici, vicleni ; pe de altă parte, Janusz și Sabina, sentimentali, timizi, închiși în ei. Și unii și alții erau însă nebunatici

din cale-afară, se ţineau numai de şotii şi uneori Barbara îi pierdea din ochi ore în şir. Atunci o apuca neliniştea, căci se simţea răspunzătoare de viaţa lor ; totuşi, făcînd socoteala, îi aduceau mai multe bucurii decît necazuri. Neliniştea îi trecea repede. Veselia era mai durabilă. Îi dădeau însă foarte mult de lucru. Mereu le era foame şi trebuia să le dea să mănînce, să le cîrpească, să le ţeasă, să-i doftoricească şi, pe deasupra, să le bage în cap una, alta. Cît erau ei acolo Barbara nici nu se mai putea ocupa de altceva. Dar asta-i făcea bine şi ar fi fost pe deplin mulţumită dacă relaţiile dintre ea şi Bogumil n-ar fi luat o întorsătură neplăcută. După ce născu, veni un timp cînd i se făcu iar dor de nopţile dinainte, din primul lor an de căsnicie, dar de data aceasta nu mai găsi ceea ce căuta. I-ar fi plăcut ca Bogumil să se poarte în timpul zilei cît de atent, de delicat şi de drăgăstos cu ea, dar ar fi dat nu ştiu ce ca în timpul nopţii dorinţele lui să se manifeste cît mai arzător şi mai nestăvilit. El credea dimpotrivă că tocmai atunci are prilejul să-i arate cît de mult o iubeşte, prin purtarea sa grijulie şi plină de atenţie, neştiind că, de fapt, îi lasă nepotolite dorinţele pe care ea n-avea curajul să i le mărturisească. Zadarnic spera că Bogumil o să-nţeleagă pînă la urmă toată frămîntarea ei. Bărbatul nu înţelegea ce se petrecea cu ea şi atunci Barbara nu-mai lăsa nici s-o sărute. Alteori, devenea îndrăzneţ, tocmai cînd ei îi lipsea acea arzătoare pornire care îngăduie totul şi sfinţeşte orice capriciu. El se fîstîcea şi nu mai ştia ce să facă, căci o iubea din tot sufletul şi nu voia s-o supere cu nimic. În curînd însă toate aceste porniri pieriră neîmplinite, ca o furtună ce se arată limpede în zare şi pînă la urmă ne ocoleşte. Barbara s-a potolit şi dorinţele ei s-au stins într-atît, încît orice apropiere mai intimă a bărbatului ei începu s-o chinuiască şi s-o irite, şi dragostea lui Bogumil să-i pară nesăţioasă şi imposibil de satisfăcut. Dacă-l vedea seara dornic şi plin de nădejde, îi spunea, înainte să intre în pat :

— Gîndește-te cîte am avut de făcut și cît a trebuit să mă zbucium azi. Nu mai pot de oboseală și n-am altă dorință decît să mă culc și să dorm buștean.

— Nu mai ții de loc la mine ? Nu mă mai vrei ? întreba el cu teamă.

Dacă i-ar fi răspuns : „Da !“ ar fi rostit adevărul adevărat, dar se sfia s-o facă. Și pe urmă se gîndea că poate totuși cîndva, se va trezi în ea acel ceva, pe care l-ar fi socotit cu bucurie reînvierea dragostei pentru bărbatul ei. Își da seama că, purtîndu-se cum se purta, n-ar fi de mirare ca Bogumil să-și întoarcă privirile spre altele. Era doar bărbat încă tînăr și viguros. Țărăncile tinere, cînd treceau pe lîngă el, îi aruncau întotdeauna ocheade supuse sau ademenitoare. Ea suferea dacă se-ntîmpla să fie de față, căci deși nu sîntem întotdeauna în stare să iubim, sîntem întotdeauna capabili să fim geloși. Și-i era frică, se-nspăimînta, gîndindu-se că s-ar putea să rămînă singură în mijlocul unei lumi care i-ar fi întors spatele. Așa că îi răspundea :

— O, Doamne, ce tot spui ! Știi bine că țin la tine. Vezi și tu că sînt ocupată pînă peste cap cu casa, cu Piotruś, cu celelalte. Acum trebuie să am grijă și de copiii iștia. Fii și tu înțelegător. N-o să fie mereu așa. Mai așeaptă un pic să rămînem singuri...

Și cînd rămîneau singuri, spunea :

— Mai așteaptă și tu un pic. Știi doar cîtă osteneală mi dau să termin treaba asta. Așteaptă să isprăvesc și totul va fi ca mai înainte.

Și el aștepta, răbda și-aștepta, sperînd prostește ca toți oamenii îndrăgostiți pînă-n adîncul ființei lor, sperînd iarăși și iarăși că va veni odată bucuria mult dorită.

„Așa e, se gîndea el. Muncește toată ziua și ea n-a fost obișnuită cu munca. Trebuie să fiu înțelegător și s-o cruț, s-o cumpa de ea.“

Și dacă uneori îi trecea prin minte că nu poate fi pe lume o muncă atît de istovitoare, încît doi oameni care se iubesc să nu-și poată arăta totuși într-un fel dragostea, alunga gîndul acesta.

— Poate greșesc, își spunea el. Oamenii au firi diferite. În vremea asta, Barbara trebuia să lupte cu ea însăși ca să-și înăbușe enervarea. O enerva nu numai dragostea, ci și persoana lui. Îl privea ca și cum i-ar fi fost străin. În acțiunile mari, acolo unde toți oamenii văd lucrurile cam în același fel, se înțelegeau repede. Dar cînd era vorba de lucruri mărunte, el se purta întotdeauna altfel decît ar fi dorit ea. De pildă, niciodată nu rîdea la timp și nu se necăjea la timp. Cîteodată, i se părea chiar că e de prisos, că o încurcă, că ar putea să trăiască mai bine dacă ar fi doar ea cu Piotruś. Uneori, gîndul ăsta i se-nfigea în creier și simțea nevoia să-l rostească. Dar tocmai atunci se întîmpla să plece Bogumil pentru o zi sau două, chemat de treburile moșiei. În răstimpul cît lipsea, se iveau fel de fel de lucruri pe care nu le putea duce la bun sfîrșit fără el. Și atunci tot ce i se păruse sigur începea să se clatine și dacă, mai înainte, chiar și scurtul răgaz pe care-l petreceau împreună ar fi vrut să țină cît mai puțin, acum îi simțea lipsa și atunci cînd treburile o scoteau afară din casă. Nu simțea atît nevoia prezenței lui ca atare, ci simțea că în ansamblul de mărunțișuri care constituiau viața Krempei, el îi era absolut necesar.

În asemenea clipe, Barbara se învîrtea fără rost cu băiețașul prin casă sau prin curte, murmurînd : „Sîntem triști, sîntem triști fără tăicuțul“. Cînd se întorcea, era fericită că nu-și rostise gîndurile negre în fața lui, că nu se întîmplase nimic grav între ei, că nu era nevoie să se despartă, să plece pentru o vreme cu copilul la maică-sa, sau alte lucruri asemănătoare. Urma o perioadă de destindere, în care se lăsa în voia soartei, pînă cînd iar începeau s-o frămînte gîndurile sumbre, căci vechea ei stare de spirit rămînea totuși neschimbată. Veni o vreme cînd Barbara începu să creadă că ar fi putut fi fericită dacă și-ar fi închinat viața altui om pe care-l avusese la îndemînă. Omul acesta nu era altul decît învățătorul din Borek, un holtei cu ochii negri și cu un profil semeț, *à la* Kościuszko. O întîlnea pe Barbara la familia Lada sau în alte case din Borek, venea și la Krempa, se spunea în

glumă că e îndrăgostit de ea, dar nimeni nu lua seama la asta. Un învățător tînăr trebuie, prin firea lucrurilor, să se îndrăgostească de toate femeile măritate. Într-o bună zi însă, conducînd-o pe Barbara cînd pleca de la familia Lada spre casă, îi făcu o adevărată declarație de dragoste. Ea însă i-o reteză hotărît, trezindu-l la realitate. Așa cel puțin îi scria mai tîrziu sorei ei. Atunci înțelesese, mai scria ea, că n-avea nimic comun cu omul la care se gîndise c-ar putea s-o facă fericită. O măgulise desigur declarația de dragoste a învățătorului. Deși acum avea un copil, ba chiar mai mulți în grijă, și era ocupată pînă peste cap cu felurite treburi și deci nu se mai simțea atît de slabă și nefericită încît să-și dorească mereu ca cineva s-o adore, îi făcea totuși plăcere să constate că mai avea încă farmec. Această constatare îi dădea parcă noi puteri și era atît de satisfăcută, încît la început nici nu se gîndise ce-o să se întîmple cu bietul învățător. Abia mai tîrziu i se făcu milă de el și începu să se gîndească ce-ar putea face ca să-l liniștească. Dar continua să fie aspră cu el. Și de ce nu ? Dacă ea, ca femeie, fusese în stare să-și înfrîneze o dragoste nefericită, fusese în stare să-și biruie decepția amoroasă și să ia viața de la-nceput, el, ca bărbat, putea cu atît mai mult afla mijlocul care să-i aducă uitarea. Din cînd în cînd, se gîndea la el cu părere de rău, dar aceste clipe de remușcare nu-i întunecau viața care-i aducea atîta bucurie. Bucuria ei era, în primul rînd, băiatul — Piotruś.

„Lumea e atît de minunată — se gîndea, privindu-l — că și fără așa-zisa dragoste poți fi fericit în viață."

Simțea că are de ce se sprijini pentru a urca mai departe cărarea abruptă a vieții.

10

Piotruś împlini patru ani, într-o toamnă blîndă și caldă. Barbara ieșea adesea să se plimbe cu el în pădure. Deși copilul nu o putea apăra de nimic, ci dim-

potrivă ea trebuia să-i fie pavăză, totuşi i se părea că fiind împreună e la adăpost de orice primejdie. Intra adînc în pădure şi ajungea pînă la drumul spre Mlawa, ba uneori intra şi-n pădurea de cealaltă parte a drumului, ajungînd pînă la izvor, lucru pe care n-ar fi avut niciodată curajul să-l facă de una singură. Mergînd, priveau cerul şi pămîntul, Barbara îl învăţa pe băiat să recunoască soiul pomilor, aşa cum o învăţase fratele ei, Daniel, pe vremuri, la Piekary.

— Uite, spunea ea, ăsta e un plop tremurător.

Frunzele rare ale plopului tremurau uşor printre ramurile galbene, ca un roi de fluturi.

— Palc-al vlea să cadă flunzele, îi spuse Piotruś cu capul dat pe spate, ţinînd-o pe maică-sa pe loc pînă cînd se îndura să cadă vreo frunză.

— Da, dar nu de asta tremură, îl învăţa Barbara. Aşa tremură ele întotdeauna. Hai, băieţaş, că te doare gîtul stînd aşa.

Mergeau mai departe, dar nu după mult timp se opreau din nou să privească muşchiul creţ şi atît de verde.

— Vezi, ce frumos muşchi ? îl întreba mama, dînd cu mîna la o parte frunzele ce-l acopereau.

— Vezi, ce flumos muşchi ? repeta cu sfinţenie băiatul. Şi cînd întîlnea iar vreun smoc verde, o trăgea pe maică-sa de mînecă şi spunea :

— Vezi ce flumos muşchi ? Vezi ?

Uneori Piotruś îi punea întrebări neaşteptate, la care Barbara îi răspundea în grabă sau încerca să se sustragă răspunsului, de teamă să nu sădească în mintea lui imagini false sau nedorite. O dată, dînd peste o broască, Barbara zise :

— Ce broască micuţă, se vede că-i pui. Ştii că ieri în grădină mama a văzut o broască uite-aşa de mare ? Aşa.

— Aşa ? întrebă Piotruś şi arătă şi el cu mîna. Aşa de male ?

Dar, nedumerit încă, adăugă :

— Aşa, cît pantoful meu ?

— Da, cam aşa.

Tăcu o clipă, mîndru că putuse să-şi închipuie cum arată o broască mare. Pe urmă se-ntoarse la subiect.

— Da bloasca poate să fie aşa de male ca pantoful mamii ?

— Nu. Sînt însă ţări unde trăiesc broaşte mai mari decît cele de la noi.

— Cît de mali, mămico ?

— E... puţin mai mari.

— Aşa mali ca pomu ?

— Nu, puiule. Broaşte mari cît pomul nu sînt nicăieri pe lume.

— Dal aşa, mai întrebă el, cît toată pădulea ?

— Vrei să rîzi de mine, copile ? Cum ar putea o broască să fie mare cît pădurea ?

Piotruś zîmbi bucuros şi-ncepu să sară. Apoi, vorbind împleticit, îşi dădu cu presupusul :

— Păi da, cum să fie bloasca aşa de male cît pădulea ? Mai male cît pădulea, atunci asta... atunci pădulea al fi în bloască. În bultă, preciză el. Şi noi doi cu mămica... noi... am melge şi am cledea...

— Am crede.

— ...am clede că nu e bloască... Noi n-am şti ! Mămico ? ! Poate pădulea să fie în bultă la bloască ?

Barbara zîmbi, dar numaidecît fu cuprinsă de o teamă caraghioasă. Şi dacă într-adevăr toate se petrec în burta unei broaşte buboase ? Oare oamenii n-ar putea fi nişte viermişori în burta unei dihănii ?

— Fu ! strigă ea. Ce-ţi trece prin cap !

Piotruś alergă rîzînd înainte. Apoi, oprindu-se, privi în jurul lui şi întrebă :

— A cui e pădulea ?

— E, poftim ! A cui e ? În fiecare clipă, la fiecare pas, n-aude decît vorba asta. Ludwiczka sau Bylisia îl întreabă de zeci şi zeci de ori : Al cui eşti ? Ale cui sînt jucăriile astea ? Iar el le răspunde :

— Al mamei. Al tatei. Ale mele.

Barbara se necăji, aducîndu-și aminte lucrul ăsta. Cuvintele „al cui e?“ i se părură deodată nelalocul lor, ba chiar primejdioase. A spune că un lucru e al cuiva anume, e ca și cum în lumea-ntreagă nimeni n-ar mai avea dreptul să se bucure de el.

Piotruś nu se clintea de lîngă ea, întrebînd-o mereu și așteptînd răspuns, în vreme ce Barbarei îi treceau prin minte o mulțime de explicații savante, destul de neclare pentru ea însăși și fără înțeles pentru mintea fragedă a copilului. Tocmai cînd voia să răspundă că pădurea este a domnului Krempski, cum și era, îi trecu prin minte altceva:

— Vezi tu, zise ea, pădurea e a domnului Krempski, dar e și a noastră și a pădurarului și a oamenilor care vin să adune vreascuri și ciuperci, să culeagă zmeură...

Piotruś ca totdeauna îi dădu crezare și, pe deplin lămurit, continuă:

— Și a Bylisiei, și a Ludwiczkăi, și a lui Nebelski... Mamă, și a lui Nebelski?

— Da... și a lui.

Dar el continuă să extindă proprietatea pădurii și asupra altor persoane.

— Și a lui Anzelm, Janusz, Okcia, Sabinka, tanti Terenia, unchiu, bunica...

Ajungînd aici se opri, căci se ivise o nouă întrebare:

— Mămico, da pădulea poate să fie a lu cățelu?

Din fericire, nu avea de rezolvat întotdeauna probleme atît de complicate. De obicei se plimbau, priveau lucrurile din jur și atîta tot. Urcau încet dealul împădurit și-l coborau pe urmă în goană pe o cărare îngustă ce șerpuia printre desișurile multicolore. Păienjenișul strălucitor de rouă le lovea fața, frunzele ude, din care țîșneau arome amețitoare, foșneau sub tălpile lor.

— Simți cum miros frunzele? întreba mama.

Pe urmă coteau și cărarea, pîn-atunci umedă și neagră, devenea deodată nisipoasă, galbenă, uscată, pă-

durea se rărea, umbra se risipea, se zăreau ici, colo, mărăcinișuri uscate și printre ele mesteceni subțiri ca niște facle, răspîndind o lumină aurie, strălucitoare, din pricina căreia azurul cerului părea mai palid.

— Vezi, aici i s-a făcut rău unchiului Klemens, îi spunea Barbara copilului. Locul ăsta se cheamă Gryczol.

Și iarăși începeau întrebările și răspunsurile, oftaturile și rîsetele.

Uneori, în liniștea somnolentă auzeau un ciocănit și atunci căutau din ochi, prin copaci, cu răsuflarea tăiată, să vadă ciocănitoarea.

— Uite-o colo, colo, șoptea mama cu privirile ațintite asupra căpșorului păsării, care se îndepărta și se apropia ca într-un dans, de trunchi, pe fondul azuriu al cerului. Îl lua pe băiat în fața ei, sau chiar îl ridica în sus, gîfîind, pînă cînd privirile lui întîlneau și ele căpșorul păsării.

— Uite colo, îi șoptea, pe copacul de colo, al doilea, sub creanga aceea uscată. Mai jos ceva, mai jos. Ai văzut-o ? O vezi, copile ?

— O vezi... copile, repeta Piotruś.

Cîteodată, o veveriță le sărea înainte. Apoi ca dintr-un arc țîșnea fără zgomot, cățărîndu-se în copaci, săltînd de pe o ramură pe alta. Era aproape cu neputință să-i urmărești salturile. Ba zbura abia atingînd pămîntul, ba dintr-un salt lin, fără veste ajungea în vîrful pomului. Nu se-ndurau să se despartă de ea. Erau amîndoi curioși să vadă ce-o să mai facă veverița, pe ce ramură o să sară, cît de repede o să coboare la pămînt, cufundîndu-se în maldărul de frunze. Și cînd se hotărau să plece, se tot uitau înapoi, sperînd s-o mai zărească.

Veni însă și vremea copacilor pleșuvi și a miresmelor pe ducă, vremea cînd frunzele începură să putrezească și copacii căpătară frumusețea subtilă, veșnică parcă, a ramurilor goale. Veni și vremea serilor lungi, în timpul cărora Piotruś amesteca în jocurile lui amin-

tirea plimbărilor din toamnă. Ore întregi alerga în jurul mesei, imitînd foșnetul frunzelor, sau se clătina încetișor, jucîndu-se de-a căzutul frunzelor, și în cele din urmă se întindea pe podea cu fața-n sus, declarînd că este o frunză căzută din pom.

— Ridică-te, scumpule, spunea atunci mama. Ai să răcești pe podea. Trage pe sub toate ușile.

Și dacă tocmai atunci intra tăticul, îl apuca pe Piotruś de subsuori și-l ridica sus, sus, pînă-i cădea capul pe spate și i se resfira părul, dezvelindu-i fruntea netedă și senină ca zorile. Dar tata îl ridica și mai sus și-l așeza pe dulap. Ceea ce însemna că frunza a zburat din nou în sus și s-a lipit de ramură. Barbara își acoperea ochii cu palmele.

— Jocul ăsta mă sperie, striga ea. Cel puțin îl ții bine ? Dă-l jos de-acolo !

Și cînd băiatul se odihnea iar pe podea, ea începea să-l ia la rost pe Bogumil.

— De ce-i spui asemenea lucruri ? De ce-i spui că frunzele zboară la loc ? De ce-l zăpăcești ?

În curînd însă jocul luă altă întorsătură. Bogumil cumpără la Mlawa o vioară și acum îi cînta toate cîntecele pe care și le mai aducea aminte. Barbara se supără iar, necăjită că se apucă să cînte cînd el habar n-are.

— Ce te pricepi tu să cînți la vioară ? Unde ai învățat ? îl întrebă ea neîncrezătoare.

— Știu să scîrții oleacă, răspunse Bogumil. Am învățat și eu, iar cînd eram în Germania am cîntat chiar la vioară ca să mai scot un ban. Am cam uitat, ce-i drept, nu-s mare muzicant, dar cel puțin nu cînt fals, încerca el s-o convingă ; în cele din urmă, ca să n-o întărîte, se retrase cu vioara în cămăruța rece de la mansardă. Teama Barbarei era să nu-și închipuie că-i ia în serios scîrțiiala. Așa, în joacă, n-avea decît să cînte cît voia, mai ales că lui Piotruś îi plăcea să-l asculte.

— Dacă tot zici că ești violonist, atunci ia-ți inima în dinți și cîntă față de toată lumea.

Bogumil, mulțumit că-i vorbise astfel, o luă de bună. Le cînta mereu și Barbara se obișnui să-l asculte, ba chiar începu să-l asculte cu plăcere, deși scîrțîitul lui n-avea nici o legătură cu ceea ce în tinerețe considerase ea drept muzică. Bogumil cînta după ureche cîntece săltărețe, înfiripînd melodii, așa cum cîntă țăranii la joc sau la nuntă. Dar punea atîta suflet că te înduioșa.

Cum auzea vioara, Bylisia își făcea numaidecît apariția, căci o apuca un fel de plăcută amețeală, după spusele ei, cînd îl auzea pe domnul cîntînd. Era scundă, durdulie, nu prea arătoasă la chip, dar buzele ei mici și pline trădau atîta blîndețe, onestitate și veselie, erau atît de expresive și de fermecătoare, că restul ființei ei părea un adaos lipsit de importanță. Buzele acestea o făceau oricui simpatică de la prima vedere și pe drept cuvînt, căci firea ei era aidoma cu buzele. Ele singure erau expresia materială și adevărată a sufletului acestei fete. Bylisia asculta tulburată cîntecele lui Bogumil și încerca să le interpreteze, dansînd cu Piotruś. Îl prindea de mîini și se învîrteau amîndoi, iar el tropăia în tactul cîntecului, privindu-și atent picioarușele.

Dansul îl interesa în așa măsură pe Piotruś, că adesea după ce-l culcau, se smulgea din așternut, strigînd :

— Nu-i încă timpul de culcat... și începea să danseze în cămașă de noapte.

— Ce-i asta, puișor ? îl certa mamă-sa. Treci la culcare. Ai să te împiedici în cămășuță.

Dar el își sălta cămășuța cu mîinile și juca mai departe, murmurînd cuvinte fără nici o noimă.

— Ce faci ? îl întreba amuzată Barbara. Bogumil, ia vino să vezi ce face feciorul tău !

Bogumil venea și-l lua în brațe. De cîteva ori încercă să-l culce înapoi în pat.

— Culcă-te, copil neascultător ! se prefăceau ei tare supărați. Dar încetul cu încetul dansurile acestea în cămașă de noapte începură să le placă și lor. Ba de la un timp tata își lua vioara și-i cînta, iar mama, bătînd din

palme în tactul muzicii, îi ținea isonul, născocind strigături sau murmurînd cîntecul unchiului Klemens :

Cînd dansez ușoară sînt...

Jocul acesta începea întotdeauna la fel : Piotruś sărea din pat și striga :

— Nu e timpul de culcat... și la lumina jucăușă a focului din cămin începea dansul. Era ca la o petrecere, cînd mesenii se scoală cu părere de rău de la masă și înainte de plecare se-ntorc să soarbă din pahare ultimele picături.

Dar cum de vreo două ori Piotruś nu mai putu să adoarmă după reprezentație, Barbara fu nevoită să ia măsuri.

— Trebuie să isprăvim odată cu povestea asta. N-are nici un rost și-l obosește prea tare.

Văzînd că tatăl și fiul n-aveau de gînd să-i dea ascultare, îl luă din scurt pe Bogumil, reproșîndu-i că a cumpărat vioara numai ca să-i strice somnul copilului, așa că mai bine-ar fi să scape de ea. Ajunseră să se certe. În cele din urmă, Bogumil se hotărî să-i dăruiască vioara cuiva.

— I-o dăruiesc lăutarului din Borek, spuse el.

— Păi da ! oftă Barbara. Acum, cînd știi că băiatul nu mai poate fără muzică și că, în definitiv, și pentru mine asta-i singura plăcere în pustietatea asta, tocmai acum vrei să dai vioara. Eu nu zic să nu cînți, dar cîntă și tu ziua, nu noaptea.

Între timp veni iarna, cu ninsoare și ger. Piotruś se sătură să mai danseze înainte de culcare. Îl interesau mai mult acum florile de gheață de pe geamuri și pentru că se apropia Crăciunul, povestirile de Crăciun.

După sărbători, într-o zi senină cînd nu era prea frig, ieșiră cu copilul la plimbare, dar, ajungînd la marginea pădurii, fură nevoiți să se întoarcă, căci se însera.

— Am ieșit prea tîrziu, spuse Barbara și grăbiră pasul. Mergeau, ținîndu-l pe Piotruś de mîini, iar el, cînd alerga

înaintea lor, trăgîndu-i după el, cînd rămînea în urmă, lăsîndu-se să alunece pe zăpadă, cînd sărea pe loc, și taică-său îi spunea atunci : „Hop ! Hop !“ Uneori, dădeau în nămeți, pe vreo cărare înzăpezită, și se împiedicau unii de alții

— Ascultă, Bogumil, nu crezi c-o să răcească ? îl întrebă Barbara.

— Nu, n-avea grijă, o liniști el. Vremea-i frumoasă. Parcă nici n-ar fi iarnă. N-ai băgat de seamă ce calde-i sînt mînuțele ?

— Ți-e cald, scumpule ? îl întreba, neîncrezătoare, Barbara. Și copilul răspundea :

— Ți-e cald, foalte cald. Cald ca de aici pînă la șanț. Ba nu. Mai mult. Cald ca de aici pînă la cel.

— N-ai asudat ? Nu ți-e prea cald ?

Pe cerul încă senin apăru luna și lîngă ea prima stea. În mijlocul tăcerii înzăpezite, luna părea o floare vie, roșietică, zăcînd ca pe-o tipsie pe azurul palid.

— Uitați-vă, a răsărit luna, zise Barbara și simți că o năpădește un val de bucurie și de putere așa cum ni se-ntîmplă cîteodată fără să știm bine de ce, un impuls care ne zguduie ființa ca și cum ar fi fost determinat de cine știe ce întîmplări neobișnuite, atît de adînc și de puternic, încît ni se pare că niciodată nu se va sfîrși. Lăsă să-i scape mîna copilului, luă în pumn puțină zăpadă și o aruncă în Bogumil. Piotruś începu s-arunce și el cu zăpadă, dar se sătură repede și o luă la fugă înainte. Atunci părinții, înțelegîndu-se din ochi, așa plini de zăpadă cum erau, se ascunseră în niște tufișuri de porumbar. Piotruś fugea mai departe, fiind sigur că se țin după el. Dar se opri deodată și privi înapoi.

— Mămico ! țipă el, speriat, și pornind înapoi în goană, se-mpiedică și căzu. Barbara sări din ascunzătoare și într-o clipă fu lîngă el. Îngenunche, îl luă în brațe și, glumind, încercă să-l împace.

— Ce-i, flăcăul mamei ? Te-ai lovit ? Nu ? Ai vrut să prinzi un iepuraș ? Țiști iepurașul !

Piotruś nu plîngea. Bogumil care se apropia încet, îi văzu căpșorul aplecat peste umărul Barbarei. Căciulița îi alunecase din cap, părul îi căzuse într-o parte și-i dezvelise fruntea albă. Ținea ochii închiși, pe fețișoara lui îmbujorată se citea mulțumirea că era la adăpost, în brațele mamei. Mînuțele vîrîte în mănușile cenușii cu un deget se strîngeau spasmodic de gîtul ei.

— S-a speriat sărăcuțul, spuse Barbara, mirată, căci alteori Piotruś o pornea de unul singur, lăsîndu-i mult în urmă. Nu trebuia să ne-ascundem de el, adăugă întristată.

— S-a speriat din pricina noastră, rîse Bogumil. A crezut că ne-a mîncat lupul!

Piotruś începu să rîdă și ca să le arate că i-a trecut sperietura, porni să sară prin zăpadă. Obosi însă repede și-i întrebă dacă mai e mult pînă acasă.

— Nu te dor picioarele, băiețașule? De ce faci azi atîtea nazuri? Nu vrei să te ia tăticu în brațe?

— Cum? Băiat mare! Să ducem în brațe coșcogeamite călăreț? zise, rîzînd, Bogumil. Dar, hai, să fie tăticul călușul tău.

Piotruś se împotrivi:

— Nu. Eu singul. Plin zăpadă.

Și așa, pe înserat, ajunseră acasă.

Noaptea Piotruś se zbătu prin somn. Capul îi dogorea și mîinile îi erau fierbinți. Spre dimineață, începu să aiureze și în zori toată moșia află că băiețelul soților Niechcic s-a îmbolnăvit.

— Nu vă speriați, doamnă, spuneau domnișoarele Krempski, care veniră să-i dea primul ajutor. La copiii mici temperatura crește din nimica toată. Nu e nimic grav. Cîte cazuri de astea n-am vindecat noi.

Barbara le privea cu ochii duși.

— Nu mă tem, le spuse ea. N-am nici o presimțire rea. Și doar e știut că mama presimte răul. Sînt sigură că o să-i treacă.

Piotruś aiura, gîfîia, căuta uneori speriat mîna mamei și-o întreba :

— Mămico ! Ești aici ?

— Aici, scumpul mamei ! Sîntem aici lîngă tine, îi răspundeau amîndoi.

După amiază sosi doctorul de la Mlawa, apoi felcerul din Borek. Spre seară veni și doamna Lada. Umblau în vîrful picioarelor, se auzea clinchetul ventuzelor și al sticluțelor, clipocitul apei în cană cînd pregăteau comprese și în răstimpuri glasul aspru al doctorului dînd dispoziții.

În urma acestor îngrijiri, starea bolnavului se îmbunătăți oarecum. Pe la zece seara, Piotruś se uită în jur și spuse :

— Tăticule ! Vocea lui răsună ascuțită și tăie ca un cuțit tăcerea care domnea în odaie.

— Ce-i băiețașule ?

— Tăticule, repetă copilul, ia vioala și cîntă.

— Îi e mai bine, spuse cineva din cei de față. Vrea să-i cînte tăticu...

— Vioara, stai, unde-i vioara ? Și Bogumil începu s-o caute cu înfrigurare ca pe un colac de salvare. Barbara ieși după el și-l apucă de mînă.

— Nu pleca de aici, îl rugă, nu pleca. Ascultă ! El n-a fost niciodată bolnav. N-a fost bolnav niciodată, izbucni, disperată, ca și cum acest lucru îi dădea deodată prevestiri rele.

Auziră cum cineva rostea în cameră :

— Nu-i ajută la nimic vioara.

— De ce-i atîta lume aici ? se sperie deodată Barbara.

Se întoarseră la copil care începuse iar să aiureze. Toți erau tare îngrijorați. Doctorul și una din domnișoarele Krempski rămaseră la căpătîiul lui toată noaptea, în bucătărie vegheau Bylisia, Ludwiczka și Nebelski, gata în orice clipă să le sară în ajutor.

Spre dimineață, Piotruś își dădu sufletul. Forfota se potoli. Barbara leșină. Încercară s-o readucă în simțiri,

dîndu-i să miroasă săruri și frecînd-o cu lavandă. Bogumil ieși în tinda casei. În zăpăceala de peste noapte cineva lăsase ușa de-afară deschisă. Sufla un vînt înghețat. În revărsatul zorilor, a căror lumină roșiatică se zărea pe deasupra copacilor negri, zăpada părea vînătă. Bogumil căuta pe bîjbîite să ia ceva agățat de perete.

11

Barbara nu luă parte la înmormîntarea lui Piotruś. Patru zile și patru nopți zăcu încinsă de febră, zbătîndu-se, aiurînd și plîngînd, refuzînd să mănînce, respingînd orice ajutor, nevoind să recunoască pe nimeni din cei care se aplecau asupră-i, încercînd să o readucă într-un fel la viață. Nici cu Bogumil nu știa ce se petrecuse în timpul acesta. Slugile de la curte spuneau că, după moartea copilului, ieșise în ogradă cu pușca de vînătoare, o sprijinise de un pom și încercase să apese pe trăgaci, dar pînă să apese, leșinase și se prăbușise la pămînt cu armă cu tot. Bylisia și Ludwiczka îl văzuseră cu ochii lor și alergaseră să-l ridice. Ele dăduseră sfoară-n țară, povestind întîmplarea mereu într-alt fel. Mai spuneau că, nefiind în stare să-l ridice pe Bogumil, Ludwiczka fugise după ajutor și Bylisia, rămînînd singură cu el, fu cuprinsă de spaimă, văzîndu-l întins pe zăpadă, așa că o tuli spre sat, strigînd :

— S-a omorît domnul ! Se jura că auzise pușca descărcîndu-se cînd căzuse Bogumil. Dar pînă să sosească oamenii, Bogumil își veni singur în fire, se ridică, intră în casă și căzu pe o laviță, unde dormi aproape zece ore. Cînd se trezi din somn, părea că se liniștise. Luă parte laolaltă cu ceilalți la pregătirile de înmormîntare și la expedierea telegramelor. Nimeni însă dintre rude nu apucă să vină la înmormîntare. Fură de față doar soții Lada și oamenii din Krempa. Numaidecit după înmormîntare sosi Teresa Kociellowa. Barbara nu mai avea febră,

dar nu se putea încă ridica din pat. Zăcea pe spate cu ochii ațintiți în tavan, cu fruntea încruntată, întrebîndu-se mereu :

— De ce ?

Cînd se apropia Bogumil de ea, întorcea capul, iar cînd o zări pe Teresa, izbucni în hohote, cutremurîndu-se de plîns : ca și cum vederea ei îi adusese dintr-o dată în minte chipul drag, pierdut pentru vecie.

Teresa Kociellowa își îmbrățișă sora în tăcere, deși adînc mișcată, și o ținu strîns la pieptul ei pînă cînd încetă să plîngă. Nu rosti vorbe de prisos. Porunci să fie lăsată în liniște. Își luă asupră-și treburile casei și îngrijirea lui Bogumil, care umbla ca vai de lume, nebărbierit, și cînd se întorcea acasă, se înfunda în vreo cameră și fuma pînă cînd îi cădea luleaua din gură și ațipea. Teresa încercă să-i țină de urît. În prima zi, s-a simțit stingherit de prezența ei, peste puțin își descleștă limba și începu să-i vorbească, ușurîndu-și sufletul.

După trei, patru zile Teresa îl întrebă dacă-i adevărat ce spuneau oamenii că încercase să-și ia viața.

Întrebarea ei îl tulbură și-și ascunse fața în mîini.

— Oare m-a văzut cineva ? întrebă el, speriat, și continuă rugător : Teresa, Teresa, să nu-i spui asta niciodată Barbarei. Niciodată. Și fă așa să nu afle de la alții întîmplarea aceasta.

— Mai mult n-am ce face ! oftă ea, apatică. Ce-am putut, am făcut. Le-am spus tuturor să-și țină gura. Să nu mai faci niciodată una ca asta. Să știi că m-ai dezamăgit, Bogumil.

Bogumil nu se miră de vorbele ei. Părea chiar că se bucură în tristețea lui că-i face reproșuri și că astfel îi dă prilejul să se explice în fața ei.

— Nu știu ce-a fost cu mine. Parcă nu eu, ci altcineva m-a împins să fac fapta asta. N-am mai știut pe ce lume mă aflu : nu mai aveam nici judecată, nici inimă. Își luaseră zborul o dată cu moartea copilului. Eram un ghem de durere și gîndul că trebuie să sfîrșesc cît mai grabnic mi se înfipsese ca un țăruș în minte. N-am crezut niciodată, adăugă el cu o voce răgușită, n-am crezut că

pot îndura atîta suferință. M-am chinuit destul în viață, prin multe am trecut, dar atunci mi s-a părut că nu cunoscusem durerea adevărată.

Teresa zîmbi în sinea ei și-i spuse în șoaptă :

— Toți oamenii cred adesea că au ajuns la capătul suferinței. Și mereu alte suferințe-i încearcă, alte bucurii și alte necazuri.

— Da, da, așa e, zise Bogumil, mirat și bucuros totodată. Cît e de adevărat și cît de bine înțelegi tu viața, Teresa.

— O, nu, nu înțeleg mare lucru. Cu cît trec anii, cu atît înțeleg mai puțin. Dar mi-e dragă viața și nu mi-am pierdut încrederea.

— Încrederea în ce ?

Teresa nu-i răspunse. Simțiră amîndoi că și-au spus destul și tăcură.

— Să mergem s-o vedem pe Basia, rupse tăcerea Teresa.

— Să mergem, se învoi Bogumil, dar se opri în sufragerie lîngă fereastră și rămase acolo.

Barbara zăcea la lumina slabă a candelei. Deschise ochii, își văzu sora și o recunoscu.

— Bogumil ăsta, întrebă cu glas ridicat, glasul ei obișnuit, are ce să mănînce ? Îi face cineva de mîncare, se îngrijește cineva de casă ?

Teresa se așeză pe pat lîngă ea, arătîndu-i ce măsuri luase ca viața să-și continue cursul. Barbara ascultă în tăcere, apoi spuse :

— Eu nu mai stau în pat.

Și într-adevăr, deși era seară, se sculă, se îmbrăcă și inspectă, clătinîndu-se pe picioare, toată gospodăria. A doua zi, se sculă dis-de-dimineață, luînd asupră-i și treburile casei. Dar pe toate le făcea ca în vis. Curînd, Teresa trebui să plece. Cînd rămaseră singuri, Barbara îi spuse într-o zi bărbatului ei :

— Vino cu mine !

S-au îmbrăcat în tăcere și-au pornit-o pe jos spre cimitirul din Borek. Barbara s-a oprit lîngă mormintele

alăturate, ale mamei și unchiului Klemens, dar Bogumil a tras-o de-acolo :

— Nu aici.

S-au dus mai departe.

Piotruś fusese îngropat de cealaltă parte a potecii, dincolo de cavoul unde-și dormeau somnul de veci preoții parohi din Borek, în locul unde erau înmormîntați copiii. Mormîntul se deosebea de celelalte. O mînă grijulie scuturase de zăpadă coroanele de cetină care-l acopereau și cetina verde și proaspătă mai purta încă mirosul pădurii. Barbara silabisi parcă nedumirită inscripția arsă în lemnul crucii : Piotr Niechcic, în vîrstă de 4 ani — apoi dintr-o dată se prăbuși la pămînt, scuturată de un plîns neomenesc. Bogumil voi să o ridice, dar trupul ei țeapăn se făcuse atît de greu că renunță. Rămase lîngă ea, tulburat și vînăt de frig, pînă cînd, auzind-o murmurînd ceva printre hohotele de plîns, își înnoi puterile și reuși s-o ridice.

— N-am presimțit nimic, repetă ea. De ce n-am avut nici o presimțire ?

— Scumpa mea, nici unul din noi nu putea să-și închipuie una ca asta, spuse el neîndemînatic.

— Unde-s mînușile mele ? șopti ea, frecîndu-și mîinile roșii de frig.

El le ridică de jos, din zăpadă, și i le dădu, dar Barbara uitase de ele. Cu mîinile goale, înghețate, începu să curețe mormîntul, să îndrepte coroanele, să dea la o parte frunzele căzute.

— Haide, spuse, în sfîrșit, și la întoarcere se arătă mult mai vioaie. Bogumil înclină să creadă că greul trecuse, ceea ce nu se adeveri însă. Barbara își luă obiceiul să plece în fiecare dimineață la cimitir și să rămînă acolo ore în șir. Vremea era încă geroasă, cu zăpadă și ceață și uneori se întorcea atît de înghețată că toată ziua nu se mai putea încălzi. Bylisia, după ce încercă în fel și chip s-o împiedice, în cele din urmă îi spuse lui Bogumil că doamna stă dimineți întregi la mormîntul copilului. Speriat, Bogumil se repezi a doua zi călare de la

cîmp şi îşi găsi într-adevăr nevasta acolo. Mergea repede pe cărare încoace şi încolo, probabil ca să se încălzească. Se prefăcu că venise ca din întîmplare acolo, simţind nevoia să se reculeagă la mormîntul lui Piotruś.

— De ce nu mi-ai spus că vii aici singură? o întrebă. Mi-e teamă să nu răceşti. E tare frig.

Ea ridică din umeri şi-i răspunse cu duşmănie.

— De ce să-ţi fi spus? Nu răcesc. Mi-e chiar prea cald. Şi fără să-l mai privească, porni supărată spre casă. El se urcă în şa şi se uită încă multă vreme în urma ei.

A doua zi, la aceeaşi oră, se duse cu brişca la cimitir. Barbara stătea lîngă mormînt, pe zăpada goală, şi Bogumil tresări, căci i se păru că o aude cîntînd. Se apropie de ea cu inima bătînd, dar nu cînta; şuiera vîntul prin tufişuri.

— Iar ai venit? spuse ea, ridicîndu-se.

— Scumpa mea, nu poţi trăi pe-o margine de mormînt. Întoarce-te-n lume.

— Uite la el, rîse ea răutăcios, de unde ştii tu ce-nseamnă lumea pentru mine? Eu n-o văd nicăieri. Totul s-a-ntors pe dos, s-a năruit. Numai ruine. Pretutindeni ruine.

Şi dintr-o dată strigă, mînioasă:

— Ce te uiţi aşa la mine? Crezi poate c-am înnebunit? Ce vrei? Vrei să plecăm de-aici? Foarte bine. Hai să plecăm. Să ne-ntoarcem în *lume*, printre oameni!

Ajunse la brişcă înaintea lui. Tot drumul pînă acasă n-au mai scos o vorbă. Bogumil mîna încet, căci vîntul spulberase zăpada şi rămăsese numai pămîntul gloduros, îngheţat. Barbara dădea semne de nerăbdare.

— Aş fi ajuns mai repede pe jos, spuse ea, şi nici nu îngheţam atîta.

A doua zi, adînc mîhnit, Bogumil n-avu curajul să se mai ducă la cimitir. Se strădui să fie atent la oamenii care cărau lemne şi dregeau hambarele conacului de lîngă pădure, dar îi venea foarte greu. Şi-i veni în gînd că ar fi fost tare bine dacă Teresa n-ar fi plecat.

„Dac-ar fi fost aici s-ar fi priceput să-i scoată din cap gîndurile negre. Eu nu știu ce să-i spun. Dac-ar trebui să fac ceva pentru ea, mi-ar fi mai ușor decît să-i vorbesc“...

La prînz veni acasă mai devreme ca de obicei, tot întrebîndu-se :

„Azi s-o fi dus, sau nu ?“

Pînă să intre și să întrebe, îi ieși Bylisia înainte cu vestea că doamna e bolnavă.

— De ce n-ai trimis pe cineva să mă cheme de la cîmp ? se sperie el și scăpă cojocul din mînă.

— Mi-a fost frică să plec, că doamna amețise și nu mai știa ce-i cu ea, zise Bylisia plîngînd, culegîndu-i de pe jos cojocul, mînușile, căciula.

Într-adevăr, Barbara nu mai știa unde se află și nici nu-l recunoscu pe Bogumil cînd acesta veni la căpătîiul patului.

De data asta se dovedi a fi un lucru mult mai serios decît febra de după moartea lui Piotruś. Barbara răcise, stînd în zăpadă, la mormînt, și căpătase o boală femeiască destul de gravă, care ținu mai mult de șase săptămîni. Bolnava zăcu în pat, cuprinsă de dureri și febră mare. Îi fu atît de rău un timp încît, o dată, cînd la capela curții bătură clopotele, oamenii crezură că murise.

Încetul cu încetul, își veni în fire. Acum știa că e bolnavă, și chiar cînd o mai slăbeau durerile, simțea în toată ființa un rău mai chinuitor parcă decît suferința. Vedea aievea atîrnînd deasupra ei, gata să cadă, tot felul de obiecte năstrușnice, pietre rotunde sau colțuroase, așchii sau țurțuri de gheață. Spînzurînd de sfori șubrede, obiectele se clătinau încoace și-ncolo, ciocnindu-se între ele, se măreau sau se micșorau, scrîșnind, foșnind și bubuind ; bolnavei i se părea că ea însăși e un obiect agățat de ceva, că atîrnă, învîrtindu-se o dată cu mulțimea aceea de forme. Din vîrtejul acela tulbure și mișcător, se desprindea un chip cu nasul strîmb, ca o mască. Se făcea din ce în ce mai mare, apoi din ce în ce mai mic,

şi cînd ajunse mic cît o nucă, Barbara auzi că cineva o întreabă :

— Ce spui, scumpo ?

Văzu deasupra ei faţa lui Bogumil şi auzi iar pe cineva întrebînd :

— Vă recunoaşte ?

Şi cum altcineva îi răspunde :

— Nu ştiu. Zîmbeşte şi spune ceva. Repetă mereu : Masca... masca...

Ar fi vrut să le poată spune : „Nu-i adevărat“, dar glasul n-o ajuta. Închise ochii şi cînd îi deschise din nou era lumină şi faţa lui Bogumil se apleca deasupra ei ca şi mai înainte. Barbara voi să-i spună ceva şi se enervă că o întreabă mereu :

— Ce spui, iubita mea ? Ce tot şopteşti tu acolo ? şi o împiedică să vorbească.

— Vis... vis, repetă ea şi începu să rostească cuvintele clar şi tare ca şi cum ar fi vorbit unui surd : Am visat lunca ; parcă-mi spunea : îţi dau fiul înapoi, aşteaptă pînă o să te doară.

— Ce spui, sufletul meu ? Să aştept ? O să aştept, o să aştept, cît zici tu.

— Aşteaptă pînă o să te doară, aşa mi s-a spus, repetă ea, nerăbdătoare şi plictisită.

Bogumil o privi atent, speriat că-i revine febra.

— Cine stă aici lîngă tine, iubito ? o întrebă. Spune, mă recunoşti ?

Se uită la el cu ochii obosiţi şi zîmbi plină de compătimire.

— De ce-mi pui asemenea întrebări ? spuse pe deplin conştientă. Febră nu mai avea într-adevăr, dar se întrema foarte greu, căci boala o storsese de vlagă.

După leacurile şi îngrijirile pe care le primea, se lămuri că e foarte greu bolnavă şi asta o întristă. Se ruşina, le ruga pe domnişoarele Krempski să nu mai vină. Într-o bună zi, Bogumil o găsi plîngînd. Îngenunche şi-şi puse capul pe pernă, lîngă ea.

— De ce plîngi ? Vezi doar că te faci bine. Vine primăvara.

— Primăvara, repetă ea cu amărăciune în glas. Capul îi lunecă neputincios pe umărul lui, el îi puse cu grijă brațul sub cap și se așeză pe marginea patului, trăgîndu-și un scaun sub picioare.

— Ai să vezi că se-ndreaptă lucrurile. O să ne fie iar bine, îi șopti, cuprins de bucurie, căci de la moartea lui Piotruś, pentru prima oară se apropia de el. Spune-mi de ce te necăjești ?

Ea trase de cîteva ori aer în piept și rosti încet :

— Ele mi-au spus că eu... că eu n-o să mai pot avea copii niciodată...

Bogumil simți că se-năbușă. Da, doctorul îi spusese și lui același lucru. Dar se-năbușea acum de emoție din cu totul altă pricină. O, Doamne, se gîndea, dacă a ajuns să-i pară rău de asta înseamnă că se-ntoarce la viață. Vrea să trăiască, să trăiască alături de el, ca mai înainte. O, ce fericire !

— Cine ți-a spus asta ? Doamna Krempska, Ludwiczka, Bylisia ? Vorbe goale. Cine poate ști cu siguranță asemenea lucruri ? Dacă mă iubești, o să avem copii. Dacă... voi să repete ce spusese, dar își luă seama, cînd ea ridică ușor din umeri.

— Dac-ar fi cum spun ele, își continuă ea gîndul, ar însemna că nu mai sînt om întreg.

— Eh ! răspunse el după o clipă de gîndire. Trece omul prin încercări mai grele și tot rămîne om.

— Ce încercări ?

El tăcu. Se făcuse întuneric și cum stăteau întinși în pat îi cuprinse somnul, cînd deodată Barbara întrebă iar :

— Ce încercări ?

— Nu știi că am fost rănit aici, lîngă Borek ?

— Știu. Și ?

— Rănit grav... într-un cuvînt, străpuns tot. Măcelărit. Puteam și eu să mă gîndesc atunci că n-o să mai fiu bun de nimic. Dar nu m-am gîndit, căci am căzut într-un leșin frate cu moartea...

— Și-apoi ? Spune mai departe.

— Și cum îți spun : am leșinat. Cînd mi-am venit în fire, amețit cum eram, am simțit că mă apasă ceva vîscos și rece. Zăceam sub un morman de cadavre. N-am priceput numaidecît ce se-ntîmplă cu mine. Pe urmă am înțeles, mai mult cu simțurile decît cu mintea, că m-aruncaseră într-o groapă plină cu cadavre. De frică mi-am pierdut iar cunoștința și cînd m-am trezit din leșin, cum stam cu urechea lipită de țărînă, am auzit cum duduie pămîntul deasupra. Bocăneau niște oameni și i-am auzit spunînd : „Să-i aruncăm mai repede-n groapă". Și mai spuneau ceva. Eu mă luptam din răsputeri să gem, să strig, să le dau un semn de viață, dar mă dobora mereu leșinul. Se vede însă că strigasem sau mă mișcasem totuși, pentru că m-au scos din groapă și cînd m-am trezit iar, năucit de durere, am înțeles că nu mai zac în groapa cu cadavre. Zăceam într-o căruță cu vrejuri uscate de mazăre. Niște oameni mă urcaseră în căruță. M-au dus și m-au lăsat într-un conac din preajmă. Mama, aflînd unde sînt, a venit după mine și m-a îngrijit pînă m-am pus pe picioare.

— Și ? întrebă nerăbdătoare Barbara.

— Și nimic. Dar eu n-aveam de gînd să-ți povestesc istoria asta. Nici n-a fost cea mai grea încercare din viața mea.

— Bineînțeles, ripostă ea aspru. N-ai murit și nu ți-a murit nimeni.

— N-am murit din păcate, zise el cu amărăciune și voi să se ridice, dar ea îl apucă de mînă.

— Și unde zac îngropați ? Sub movila din Borek ?

— Da, răspunse el îmbunat. Acolo zac. Era să zac și eu sub movila asta pe care puneai coronițe de flori cînd erai domnișoară. O dată, cînd te-am întîlnit acolo, ți-aduci aminte ? m-ai întrebat dacă am aflat că movila e mormîntul răsculaților. Ți-aduci aminte că mi-a venit să rîd și nu m-am putut opri, deși știam c-o să te supere rîsul meu.

— Taci, taci, șopti ea și-și lipi buzele de pieptul lui. Taci, repetă, sărutîndu-i mîinile.

— Ce faci ? tresări el fericit.

Ea rămase dusă pe gînduri și tîrziu întrebă :

— Dar care a fost încercarea cea mai grea din viața ta ?

— Mi-e tare greu să-ți spun, deși nu-i mare lucru. Am să-ți povestesc cîndva...

— Cum vrei, șopti ea, plictisită, și el simți din nou cum ridică ușor din umeri. Parcă i-ar fi părut rău de clipa de duioșie. O auzi murmurînd : Nici nu știu de ce ți-am vorbit despre asta. De fapt mi-e totuna dacă o să mai am sau nu copii. Oricum, *pe el* n-o să-l mai nasc a doua oară. De alți copii nu-mi pasă. Eu *pe el* l-am iubit.

— Las' c-o să treacă, o să treacă, o să treacă, zise el, mîngîind-o pe păr. Să fim noi împreună și e mare lucru.

— Lasă, spuse ea și se trase deoparte. Bogumil se sculă repede și se duse la fereastră, însă ea adăugă : Îmi acoperi ghivecele cu cercelușii mei.

Atunci fugi din cameră ca să nu mai audă nimic, să nu mai înțeleagă nimic. Voia să prelungească cît mai mult clipa fericită prin care trecuse, să nu i-o spulbere cu vorbele ei aspre.

Acea clipă fericită n-avea să se mai repete.

Barbara se ridică din pat și începu, de bine, de rău, să-și trăiască viața. Era doar umbra celei care fusese odată. Nimic nu-i mai era pe plac, n-avea nici o dorință, nu voia să iasă nicăieri, nu voia să vadă pe nimeni, și puțin îi păsa cum arată. Se mișca greu din loc și numai cînd era absolută nevoie să facă ceva prin casă. Singurul simțămînt care mai rămăsese viu în ea, amplificîndu-se chiar, era frica. Și cu toate că i se făcuse lehamite de viață, o speria din cale-afară gîndul morții. Uneori, noaptea, îl trezea din somn pe Bogumil, strigînd :

— Bogumil, mor ! Simt că mi se oprește inima în loc. Mi-e frică, mi-e frică !

Sau îl smucea de mînă și, cînd el se trezea, întrebînd-o ce s-a întîmplat, îi spunea în șoaptă :

— Isuse Doamne ! Mi s-a părut că nu mai sufli.

Și de spaimă inima-i bătea atît de tare că tremura cămașa pe ea. O dată Bogumil întîrzie seara la curte. Ea, tot așteptîndu-l să vină, adormi și, trezindu-se după un timp, se sperie atît de tare că nu era lîngă ea, încît sări din pat, își aruncă pelerina peste cămașa de noapte și fugi la conac. Dar, neîndrăznind să intre înăuntru, așteptă în tindă cam vreun ceas, încercînd să afle după mișcările din casă dacă Bogumil e acolo sau dacă i se întîmplase ceva. Trăia mereu cu gîndul că moartea e-n stare oricînd să-i șteargă pe toți de pe fața pămîntului, dacă-n pornirea ei nemiloasă se-ndurase să i-l ia pe Piotruś, pe care-l iubea ca pe lumina ochilor.

Bogumil, gata oricînd să fie fericit la cele mai slabe dovezi de dragoste din partea Barbarei, dîndu-și seama că nu din dragoste ci din teamă se neliniștea pentru el, se-ntristă și mai mult.

Barbarei începu să-i fie silă de el, de Bylisia și de toți ceilalți care continuau să trăiască și să-și vadă de treburi, deși peste casa lor coborîse nenorocirea. Dar dacă cineva dintre ai casei își amintea de Piotruś, oftînd, se mînia cumplit, ca și cînd nimeni în afară de ea n-ar fi avut dreptul să-l plîngă, ba nici să se gîndească la el sau să și-l amintească. Bogumil i-a spus o dată :

— Draga mea, crezi că pe mine nu mă doare ? Fiecare suferă-n viață.

— Ce știi tu ? îi răspunse disprețuitor. Tu ți-ai pierdut doar fiul. Eu am pierdut totul.

El nu-i mai vorbi nimic, dar se întorcea mereu cu gîndul la spusele ei. Mai întîlnise în viața lui oameni care piereau cu zile, crezîndu-se nimiciți dacă li se-ntîmpla să le moară iubita, soția sau mama, sau dacă erau nevoiți să-și schimbe felul de viață cu care se obișnuiseră. Îi compătimea și le respecta durerea, fiind încredințat că sînt oameni cu suflet ales, care știu iubi adînc și adevărat. Față de ei se simțea un om mărunt

și se rușina că loviturile soartei nu-l doborau, ci parcă-l întăreau și-l făceau mai puternic.

Dac-ar fi respectat poruncile cerului, ar fi putut crede că Dumnezeu, în marea lui milă, îi hărăzise puterea asta, dar el nu era un fiu prea cucernic al bisericii și nu fusese nici în tinerețea lui zbuciumată, pe care și-o petrecuse printre oameni cu credințe diferite, venind din lumi diferite. Dar așa-i era firea : la orice s-ar fi uitat și oriunde și-ar fi întors privirile, i se părea că totul merită să fie trăit. Chiar dacă nu mișca un deget, se considera participant la tot ce se desfășura în juru-i, și chiar atunci cînd un lucru ieșea din sfera preocupărilor sale nu i se părea cu desăvîrșire străin. De cîte ori își amintea trecutul și-l deplîngea, dar și cînd nu și-l amintea, trecutul acesta, fără să-și dea prea bine seama cum, i se părea că se amestecă și se contopește la fel de viu cu viața lui de acum. Ba uneori întîmplările din trecut îi apăreau acum mai reale decît atunci cînd se petrecuseră sub ochii lui. Așa și cu Piotruś.

— Nu știu dacă-l visez sau îmi apare într-altfel, n-aș putea spune, dar îl simt ca și cum nu l-aș fi pierdut, îi mărturisea Bogumil bătrînului Krempski. Barbarei nu mai îndrăznea să-i spună nimic. Încercase o dată, dar ea îl luase în batjocură :

— Fugi încolo cu născocirile tale ! Ciudată mîngîiere ! La asta se reduce, deci, sentimentul vostru patern. Și toate sentimentele voastre, în general.

De atunci tăcu, privind-o amărît cu cîtă pătimașă încăpățînare se închide în chinul ei. Starea ei de spirit îl neliniștea. Dacă oamenilor străini supuși durerii le purta milă și respect, nu voia și nu putea sta cu mîinile în sîn, lăsîndu-și soția pradă chinului ucigător.

„Dacă nu găsește în ființa ei destulă putere să trăiască — se gîndea el — trebuie să răsădesc eu în ea puterea aceea, să fac ceva neobișnuit care s-o zguduie și s-o trezească la viață.“ Era nespus de trist că nu putea fi el însuși acel „ceva“, dar își spunea că Barbara se purta astfel pentru că prin prezența lui o face să sufere, amin-

tindu-i de Piotruś. Poate că s-ar purta altfel și el i-ar apărea altfel, dacă s-ar muta undeva în alt loc. Îi veni în gînd să părăsească Krempa și să se mute cu casa altundeva, departe de-acolo. Aici, la Krempa, ea nu mai putea afla nimic nou, nimic care s-o atragă, dimpotrivă totul îi făcea rău, amintindu-i clipele fericite. Era mai bine să plece undeva, cît mai departe, într-un ținut străin și cît mai puțin asemănător cu acesta, cu un alt peisaj, unde să ia viața de la început. Gîndul plecării îi da mereu tîrcoale și devenise aproape o hotărîre, conștient fiind că numai printr-o schimbare radicală îi mai putea ajuta într-un fel nefericitei sale soții. Și dacă uneori, cugetînd că nu poți să-i faci cuiva binele cu sila și nu-i poți schimba viața fără voia lui, îl cuprindeau temerile, le alunga, zicîndu-și că Barbara nu-și mai dorea nimic acum și că n-o să aibă deci nimic împotrivă nici atunci cînd el va lua anumite măsuri spre binele ei.

Dar treaba asta cerea chibzuială. Nu putea porni în necunoscut. Așadar se retrase într-o seară în cămăruța care-i servea de cancelarie și-i scrise Teresei o lungă epistolă.

Cît bolise Barbara, Teresa Kociellowa se simțise și ea rău și stătuse mai mult într-o localitate din Sud, recomandată de medici. Acum însă era acasă și trimitea dese scrisori la Krempa, la care, de obicei, răspundea Barbara. Ultimele însă rămăseseră fără răspuns. În seara aceea Bogumil răspunse la toate scrisorile de pînă atunci ; era fără-ndoială cea mai lungă scrisoare pe care o întocmise în viața lui.

Îi scria cît de prost se simte Barbara și că toate încercările lui de a-i umple viața dăduseră greș. „Aș vrea deci — scria el — să mă sfătuiesc cu tine, dacă n-ar fi mai bine să plecăm de aici și să ne mutăm undeva prin împrejurimile Kaliniec-ului, unde nevastă-mea are atîtea rude și prieteni. Poate s-o găsi ceva de lucru pe-acolo și pentru mine. Tu ce părere ai, Terenia ?“ Voia să mai adauge ceva despre influența binefăcătoare pe care apropierea Teresei ar putea-o avea asupra Barbarei, voia s-o

roage să vină din nou la ei, dar scrise toate astea cu tocul, în aer, fără să aștearnă nimic pe hîrtie.

Răspunsul Teresei Kociellowa se lăsă mult așteptat. Veni și vara cu zilele-i senine și fierbinți, iar Bogumil, sorbindu-le lumina, nu mai simțea atît de mult ca înainte dorința de a părăsi Krempa. Din zi în zi situația i se părea mai puțin disperată. Sub razele calde, Barbara începu să prindă viață și într-o bună zi, cînd Bogumil plecă la cîmp, o zări cum privea pe fereastră ca mai înainte cînd Piotruś se juca pe lîngă casă. Ea zîmbi și spuse :

— Grozavă căldură. Dar ce vreme minunată ! Ai grijă numai să nu te bată soarele la cap.

Spuse vorbele astea cu glas vioi și lui i se păru că se deschid uriașe aripi de fericire spre trecut și spre viitor. Deveni visător, dornic să hoinărească, să privească cerul și pămîntul. Ar fi vrut să se oprească la fiecare pas, deși se grăbea la strînsul fînului. Se opri totuși în dreptul sălciilor de lîngă pîrîul care curgea zglobiu, bolborosind prin albia plină cu pietriș și lemne putrede. Apa strălucea în soare cu mii de steluțe negre și aurii, și-n mersul ei făcea cercuri și dungi lucitoare. Bogumil o asemăna cu spinarea lucie a unui crap. Se opri mult s-o privească, bucuros că descoperise cît de mult seamănă cu solzii peștelui mișcarea apei repezi, lunecînd pe prundiș. Porni mai departe, de-a lungul malurilor argintii, dar cînd ajunse la moară se mai opri o clipă. Apa clipocea în scoc, izbind cu zgomot scîndurelele roții. Moara duduia necontenit, iar pereții ei negri, de lemn, tresăreau ca o vînă sub năvala sîngelui. Tresăreau ca vîna de la încheietura mîinii Barbarei, pe care atîtea zile o ținuse cu deznădejde în palmă, rugîndu-se Celui-de-Sus să-i scadă febra. Apropierea acestor lucruri atît de diferite îi păru lui Bogumil de bun augur și-o luă drept un îndemn de a rămîne mai departe la Krempa. Din două una, se gîndea el : sau viața merită să fie trăită și-atunci o poți trăi oriunde și nu-i nevoie să umbli prea departe după ea, sau nu merită și-atunci oriunde te-ai duce nu-i ajuți cu nimic. Oriunde-ar fi, se gîndea el, dacă omul știe să privească pînă-n adîncul lu-

crurilor, nu se poate să nu izbîndească. În ziua aceea el se socotea drept un asemenea om şi dorea s-o convingă şi pe Barbara că dreptatea e de partea lui. „Ah, visa el mai departe, dacă am putea să ne uităm toate suferinţele, să ne întoarcem la viaţa dinainte şi să rămînem aici ! Eu oriunde m-aş duce, sînt nevoit să muncesc pentru alţii şi unde în altă parte aş putea găsi un om mai de treabă ca bătrînul Krempski ?“ Se gîndi iar la toate astea seara, înainte s-adoarmă.

„Rămînem aici fără-ndoială. Aştept să vină Teresa“...

Căci, lucru ciudat, o aştepta să sosească de la o zi la alta, şi-n ultimul timp cu fiecare oră creştea în el convingerea că Teresa o să vină la ei. E drept că nu-i scrisese nimic în această privinţă, dar i se părea că din felul cum îi scrisese nu se putea ca ea să nu înţeleagă. Încetul cu încetul îi pieri din minte ceea ce-i scrisese într-adevăr şi-i luă locul ceea ce voise să-i scrie : rugămintea fierbinte ca Teresa să vină la ei să-i ajute. Îşi mai amintea din cînd în cînd cu părere de rău că-i scrisese ceva despre plecarea de la Krempa şi că-i ceruse un sfat. Atunci îl apuca furia că-i putuse adresa unei femei o asemenea rugăminte. Dar furia-i trecea repede şi nu se mai gîndea la sfatul pe care i-l ceruse Teresei, ci o vedea pe ea, aievea, stînd, alături de el, Bogumil, într-un amurg, pe canapeaua din salonaş, şi spunîndu-i :

— Eu iubesc viaţa şi cred...

Se auzea şi pe el, întrebînd-o :

— Ce crezi, Teresa ?

Mai departe nu se mai gîndea la nimic, dar se simţea atît de bine, ca şi cum ea ar fi fost acolo în clipa aceea şi-ar fi vorbit cu el, într-adevăr.

12

Poşta, care înainte ocupa un loc atît de important în viaţa Barbarei, încetă s-o mai intereseze după moartea lui Piotruś. Acum Bogumil lua scrisorile şi ziarele de la curte,

iar în ultima vreme era foarte grijuliu cu treaba asta, ca nu cumva răspunsul Teresei să cadă în mîinile Barbarei. Se temea să nu se supere, închipuindu-și că pusese ceva la cale, fără știrea ei. Mai ales că planul lui căzuse baltă, căci se răzgîndise și hotărîse să rămînă mai departe la Krempa. Voia doar ca Teresa să vină la ei în vacanța de vară.

Dar într-o zi, după ce sosise acasă de la cîmp, Barbara îi spuse :

— Am trecut azi pe la conac. Am primit o scrisoare. Uite ce scrie Terenia.

— Ai fost la conac ? repetă el surprins și luă scrisoarea. Mîna îi tremura și o puse pe masă ca s-o poată citi. Era nerăbdător să afle ce spunea Teresa despre proiectul lui de a părăsi Krempa. Literele îi fugeau din fața ochilor și căuta ca nevastă-sa să nu-i observe nerăbdarea. Cînd sfîrși de citit se liniști : Teresa scria ca și cum nici n-ar fi primit scrisoarea lui, adresîndu-se amîndurora, cu toate că răspundea la toate întrebările pe care el i le pusese. Liniștit, citi încă o dată scrisoarea și abia acum se gîndi la cuprins.

Teresa îi vestea că la o milă depărtare de Kaliniec se află o moșie mare, de vreo nouă sute de pogoane, proprietatea unei doamne pe nume Letycja Mioduska și că stăpîna, stînd mai toată vremea la Paris, caută pe cineva care să-i administreze moșia. Că însărcinase cu rezolvarea acestei chestiuni pe omul ei de încredere, un oarecare Daleniecki, care, deși sta și el mai tot timpul la Paris, venise anume în acest scop la Kaliniec. Rezolvarea acestei chestiuni nu suferea întîrziere. Daleniecki ar vrea să încheie contractul numaidecît sau cel mai tîrziu în octombrie. „Dacă vă interesează — scria Teresa — e absolut necesar ca Bogumil să vină aici pentru cîteva zile. Eu plec cu fetele în vacanță la Piekary, la moșia consilierului Joachim, dar Daniel, nevasta lui și Lucian rămîn aici și vor face totul cum e mai bine. De altfel, de mine nici nu este nevoie în treaba asta, mai rău v-aș încurca ; în schimb ei se pricep ca nimeni alții în asemenea treburi. Lucian crede

că mai tîrziu o să puteți lua în arendă moșia, iar dacă nu, cu timpul s-o găsi pentru voi ceva mai bun pe aici. Pămîntul e rodnic prin locurile astea, recolta e mai bogată, așa că venitul fiind mai mare o să puteți agonisi mai repede ceva decît acolo, la Borek. Mă gîndesc că aici, printre noi, vă veți simți și voi mai bine și că n-ar trebui să scăpați acest prilej, căci aveți nevoie de o schimbare ca să vă refaceți sufletește. Anunțați telegrafic pe adresa lui Lucian, dacă să mai discute în continuare cu Daleniecki și dacă vine Bogumil aici. Moșia se numește Serbinów. Sînt sigură că Basia a auzit de ea, ca și de această doamnă Mioduska. Acum cîțiva ani, a făcut mare vîlvă. Dar astea-s alte povești. Cel mai de seamă lucru acum e să chibzuiți și să răspundeți cît mai repede."

— Ce zici de asta ? întrebă Barbara cu vădită curiozitate.

— Ce să zic ? repetă el, abătut. Stătea întristat, cu brațele atîrnîndu-i de-a lungul trupului, ca și cum scrisoarea Teresei i-ar fi năruit toate planurile.

— Eu... nu mă gîndeam să plecăm de la Krempa, spuse, înroșindu-se.

— Cum nu te gîndeai ? Doar n-o să stăm aici o veșnicie ! Poate că niciodată nu ni se mai ivește o asemenea ocazie, spuse ea cu neașteptată vioiciune.

— Vrei să plecăm de aici unde sînt îngropați mama, unchiul, Piotruś ? întrebă el, plecînd ochii.

— Mi-e absolut indiferent, răspunse Barbara, căzînd din nou în apatie. Piotruś nu e nici aici unde e îngropat, nici acolo. Nu e nicăieri. Nu înțeleg cum poți spune asemenea lucruri. Doar nu eu strigam : „Nu poți să trăiești printre morminte. Trebuie să te întorci la lume." În sfîrșit, să lăsăm asta. Citind scrisoarea Tereniei, mă gîndeam la tine. Aici nu te-așteaptă nimic bun. Familia asta, Krempski, e prea mare, prea multe fete, prea mulți viitori gineri. Acum sîntem în relații prietenești, dar tu singur spuneai că totul va fi așa cît trăiesc bătrînii. Pe urmă ? Parcă știi ce-o să-i treacă prin cap tînărului Krempski, dac-o vrea sau nu să conducă moșia ? Acolo cel puțin n-o

să ai pe nimeni pe cap. Ai să fii stăpîn pe acțiunile tale și-o să răspunzi de ele. n-o să mai fii nevoit să asculți mereu de poruncile altuia.

Bogumil se simțea prost căci ea, deși indiferentă la tot ce o înconjura, se gîndise totuși la el și pe deasupra privea atît de realist lucrurile. I se păruse, pînă acum cîteva zile, că e o dovadă de curaj să rămîi la Krempa. Poate fi oare curaj mai mare decît să rămîi acolo unde te-a lovit nenorocirea, să nu fugi și să nu-ți cauți uitarea aiurea ? Acum însă gîndea tocmai dimpotrivă că numai teama îl împingea să rămînă, teama și lenea omului obosit care nu se mai încumetă să schimbe locul și să-nceapă o altă viață. Lupta cu sine și nu putea să-și înfrîngă teama aceasta. Dacă soarta i-ar fi dictat această schimbare, fără nici un amestec din partea lui, atunci n-ar fi avut încotro. Dar el singur o provocase. Înger păzitor, Teresa îi ascultase rugămintea și se grăbise să-i împlinească dorința nechibzuită. Și tot gîndindu-se la Teresa, își aruncă privirile pe scrisoare și spuse deodată dezamăgit :

— Ne scrie că ea nici n-o să fie la Kaliniec.

— Ei și ce ? se înfierbîntă Barbara. De ce să fie cînd prezența ei nu e necesară ? Are dreptate. Nimeni n-o poate înlocui cînd e vorba să îmbărbăteze sau să aline pe cineva. Atunci n-o întrece nimeni. Dar n-are spirit practic și mai totdeauna încurcă lucrurile. Parcă n-o știi ?

— Așa e, răspunse Bogumil. Credeam totuși c-o să-și petreacă la noi vacanța, dar ea preferă să se ducă la Piekary.

— Doamne ferește ! Cum ți-o veni să te gîndești la asemenea fleacuri ? La Serbinów o s-o avem mereu lîngă noi pe Terenia... Și la urma urmei, de ce-ar veni aici ? La cine ? adăugă Barbara cu lacrimi în glas. Aici nu mai e nimeni. Cînd stăm la masă mi se pare adesea că aici nu mai e nimeni, că nici noi nu mai sîntem. Parcă mereu așteptăm pe cineva, ne tot întrebăm de ce nu mai vine, dar cu cît ar veni mai mulți oameni, cu atît ar fi mai pustiu.

Bogumil tăcea, înfricoșat, văzînd-o iar deznădăjduită. Ar fi vrut să încheie discuția, dar Barbara începu deodată să plîngă.

— Gîndește-te puțin și la mine! Mi-ai spus doar că ești tare amărît că nu pot să-mi revin aici. Cine știe? Dacă am pleca de aici poate aș mai prinde și eu viață. De ce trebuie să-ți spun eu toate astea? De ce nu ți le spui singur?

— Ești nedreaptă cu mine, răspunse Bogumil, mișcat. Îți jur că tot timpul nu m-am gîndit decît la asta. Erai încă bolnavă cînd luasem hotărîrea să plecăm de aici. Și nu știu de ce tocmai acum cînd a venit vremea să-mplinesc ce hotărîsem, șovăi. Se vede c-am îmbătrînit și mi-e greu să mă mișc din loc. Tu ai dreptate: nici n-avem ce mai discuta. Mi-e teamă numai că Krempski n-o să-mi dea drumul cu una, cu două. Nici pentru aste cîteva zile nu știu dacă o să mă lase să plec. Secerișul e-n toi. Fiecare ceas cîntărește aur.

— Ce tot spui? se sperie Barbara. Cum să nu te lase Krempski? Doar nu ești legat de mîini și de picioare. Dacă-ți anunți plecarea din slujbă cu trei luni înainte nimeni nu te poate împiedica să pleci. Și după o clipă de gîndire, strigă: Aleargă într-un suflet la el! Peste cel mult trei luni ar trebui să iei în primire Serbinów-ul. Dacă tărăgănezi, Krempski o să aibă tot dreptul să spună că nu l-ai anunțat la timp. Să te duci chiar astăzi!

— Bine. Am timp. Nu-i vorba aici de termene, ci de faptul că eu m-am legat de el.

— Ei, asta-i! Se vede că viața nu te-a învățat încă să te desparți de cei ce-ți sînt aproape.

— Ba, tocmai pentru că m-a învățat... De altfel, n-are rost să ne certăm. Totul o să fie cum e mai bine.

— Cine se ceartă? De ce m-aș certa, cînd mie mi-e absolut egal. Aici sau acolo, pretutindeni pustietate. Fă cum crezi.

— Ce-am hotărît rămîne hotărît și n-am să dau înapoi. Dar nici pe Krempski nu pot să-l las așa, singur. Trebuie să-i găsesc om în loc.

— O să-i găsești, n-avea grijă. Sînt destui. N-o să fie nevoie să cauți prea mult, se înfierbîntă ea. Du-te numaidecît la curte. Du-te, dragul meu.

Bogumil plecă, dar fu reținut la curte și abia a doua zi de dimineață găsi prilej să-i vorbească bătrînului.

„Da, se gîndea el, pornind de la grajduri spre conac. Nu trebuie să-mi scape din mînă Serbinów-ul. Basia s-a-nviorat numai la gîndul plecării."

Lui Krempski, o să-i spun chiar așa că sînt nevoit să plec din pricina nevestei care se stinge aici văzînd cu ochii. Boala ei sufletească are nevoie de o schimbare, de altă ambianță, întocmai ca la bolile trupești care cer schimbarea aerului. Așa gîndea cînd puse mîna pe clanță. Dar numaidecît și-o retrase. Alt gînd îi răsări în minte. Nu. Nu trebuia să-i spună nimic bătrînului în legătură cu starea Barbarei. O să-i spună pur și simplu că e vorba de îmbunătățirea situației lor materiale. Așa și făcu.

Era ora șase dimineața. Intră prin bucătărie. O găsi acolo pe Ludwiczka care stătea lîngă sobă și smîntînea laptele. O chemau pe ea să-l smîntînească, servitorii casei fiind ocupați cu alte treburi mai de seamă, iar ea era bucuroasă, amintindu-și de timpurile de demult cînd, fetișcană încă, fusese chemată tot pentru treaba asta dintr-o colibă de clăcaș.

Wojciech Krempski își lua micul dejun în sufrageria largă. Tocmai ducea la gură cana cu lapte. Văzîndu-l pe Bogumil, se sculă și-i ieși înainte. Bogumil trecu numaidecît la subiect și-i arătă de ce anume venise.

— După cît înțeleg din scrisoare, spuse el, e vorba de un post de răspundere, unde voi avea toată libertatea de acțiune. Oricine ar fi bucuros să-l primească și cu atît mai mult eu, care, deși trecut de jumătatea vieții, am rămas în urma tuturor. Mă cunoașteți și știți că nu-mi place să arunc vorbe în vînt. Vă mărturisesc că nu asta mă atrage. Am trecut prin multe și am văzut adesea cît de îngrădiți și de stingheriți sînt unii oameni în posturi mari și cum alții izbutesc să fie propriii lor stăpîni în cea mai modestă slujbă. Cred însă că un asemenea prilej nu-i de

lepădat. De vreme ce soarta mi-l... — aici se încurcă — de vreme ce soarta mi-l scoate în cale, s-ar putea să aibă un înțeles pe care acum nu-l pot desluși, dar care se va dovedi mai tîrziu de mare importanță pentru mine. Iată pentru ce am venit la dumneavoastră. Aștept sfatul dumneavoastră și vă asigur că-l voi urma întocmai. Doar dacă, adăugă el, se ivește ceva neprevăzut, care să-mi strice planurile.

Bătrînul moșier, dîndu-și seama că nu e vorba de un lucru mărunt, îi mai ceru unele amănunte și-i făgădui să-i dea neîntîrziat răspuns. Bogumil ieși de acolo, mustrîndu-se că-i vorbise pe șleau, dar încredințat totuși că nu putea face altfel.

După cîteva ore Wojciech Krempski îl întîlni pe cîmp. Îl luă deoparte și-i spuse că chibzuise și că-l sfătuiește să plece la Kaliniec.

— În situația voastră, îi spuse el, îndoliați cum sînteți și dornici de alinare, deși e greu s-o aflați schimbînd doar locul, cred totuși că plecînd de aici și începînd altă viață s-ar putea să dați grabnic uitării nenorocirea ce v-a lovit. Mare e Dumnezeu ! De aceea, dragă Bogumil, eu n-am să te împiedic să pleci, cu toate că mi-e tare greu să mă despart de dumneata și că în privința condițiilor voastre materiale aveam alte gînduri. Să nu-ți închipui că nu m-am gîndit la viitorul vostru. Dar acum e vorba de soția dumitale. Domnul atotputernic poruncește adesea slugilor sale care bîjbîie în întuneric să apuce pe un anume drum, pentru a întîlni lumina și mîngîierea. Multe minuni s-au petrecut. Poate și doamnei Niechcic schimbarea asta o să-i aducă mîntuirea suferințelor.

— Așa nădăjduiesc și eu, spuse Niechcic, deși știa că fiecare înțelege într-alt fel acest lucru. Bogumil nu era prea încîntat de vorbele lui Wojciech Krempski. Totuși, era mulțumit că nu se ivise nici o încurcătură. Îi povesti Barbarei în linii mari felul cum decursese discuția lor, dar ea nu se arătă de loc mulțumită.

— Ca și cum de-abia aștepta să se descotorosească de tine. Și ce dragoste, Doamne, ce prietenie ! Ar mai lipsi

ca Serbinów-ul ăsta să nu fie decît un balon de săpun și să fii nevoit să te întorci aici și să nu mai găsești nimic de lucru. S-ar putea, nu? Atunci ce ne-am face? Și mai e ceva. Ce-o fi vrut să spună cînd ți-a mărturisit că se gîndea la viitorul nostru?

— Nu știu, zise Bogumil, dar, dacă vrei, îl întreb. Crezi c-ar fi mai bine să dau înapoi?

Barbara se temea să rămînă, dar se temea și să plece. Ah, Doamne! De-ar găsi un loc sigur unde să se poată adăposti!

— Nu, nu, zise ea, muncită de gînduri, nu putem să rămînem aici. Deși, pe de altă parte îmi pare rău de grădină și de casa asta! Și de împrejurimi... Acolo la Kaliniec nu prea ai ce vedea. Aici sînt dealurile astea, pădurea... În cele din urmă, se hotărî:

— Știi ce? Merg și eu cu tine. Trebuie să văd cu ochii mei Serbinów-ul ăsta, să nu-mi pară rău pe urmă.

Dar cînd începură să se socotească, văzură că nu pot pleca amîndoi. Înmormîntarea și boala înghițiseră foarte mulți bani.

Cînd Bogumil era pe picior de plecare, Barbara fu cuprinsă de altfel de îndoieli.

— Ascultă, zise ea, stai să ne mai gîndim puțin. Mi-aduc aminte că-n tinerețe se șopteau multe pe socoteala lui Daleniecki și a Mioduskăi. Poate c-ar fi mai bine să nu avem de-a face cu oameni de soiul lor.

— De ce? se miră Niechcic.

— Se șopteau cam multe despre ei. Mioduska asta e străină, de neam bun se pare, fata unui răsculat grec sau ungur, deposedat de avere și surghiunit. Mioduski o adusese de la Paris. Nu știu ce făcea pe-acolo. Se vede însă că a iubit-o, căci pînă la urmă s-a însurat cu ea...

— Și ce-i cu asta?

— Mioduski era bogat nu glumă, continuă Barbara. Avea domenii întinse, ba stăpînea chiar cîteva orășele ca de-o pildă Czalbów și Nieznanów. Era omul cel mai de vază din tot ținutul Kaliniec, dar un risipitor și-un petrecăreț fără pereche... Și-a risipit toată averea. Nici

doamna Letycja nu se dădea în lături să-şi trăiască viaţa şi prin Kaliniec circulau sumedenie de zvonuri în legătură cu ea. Pînă la urmă, le-a rămas doar moşia Serbinów. După moartea lui Mioduski, ea s-a întors la Paris. Dar se vede treaba că înainte de-a muri bărbat-su, trecuse moşia pe numele ei, de vreme ce ea o stăpîneşte. Mergea vorba că bătrînul murise de inimă rea ; era înglodat în datorii şi pe deasupra gelos pînă la nebunie. Ea, dimpotrivă, era din fire cam nestatornică. Eu nu-i găsesc nici o vină. Cu toată firea ei putea fi totuşi cea mai bună femeie din lume. Era frumoasă, cum rar întîlneşti. Brunetă, cu faţa ca o piersică.

— Dar Daleniecki de unde-a răsărit ? o întrerupse Bogumil ?

— Asta nu ştiu. S-or fi întîlnit la Paris. Mai demult locuise o vreme la Kaliniec, dar nu cred s-o fi cunoscut atunci. În tinereţe, fusese avocat la Petersburg şi se mai abătuse de cîteva ori prin Kaliniec pentru nişte chestiuni de posesiune ale unui client de-al lui. Se pare că e complet rusificat. A studiat la Petersburg şi publică în gazetele de acolo. La urma urmei, n-ar fi nimic dacă şi-ar publica articolele în gazetele progresiste. Rău e că şi le publică în cele mai reacţionare, unele chiar antipoloneze. O dată, mi-aduc aminte, a scris un articol de-a dreptul scandalos despre societatea din Kaliniec şi mai ales despre Banca Agrară de Credit din localitate. Şi-a ridicat în cap tot soiul de oameni, dovedind, totodată, că e un om care nu-şi iubeşte ţara. Ce-i drept — adăugă Barbara — se pare că Banca aceea de Credit era pe atunci într-adevăr o adunătură de lichele care se acopereau unii pe alţii...

— Aşa se-ntîmplă cîteodată la noi, zise el. Cu cît cineva e mai ticălos, cu atît e mai demn de laudă. Nu ţi-e permis să te atingi de nimic, n-ai voie să deschizi gura nici atunci cînd ticăloşiile se petrec sub ochii tăi. Trebuie să spui că totul merge strună. O fi avut dreptate să le dea peste nas.

— Da, dar pe de altă parte nu-i de mirare că în situația asta, cînd guvernul lichidează totul, oamenii văd în fiecare societate pe acțiuni o reprezentanță a națiunii polone.

— Adevărat, recunoscu Bogumil. Și pe urmă, răul nu poate fi dat în vileag oricum. Trebuie să ții seama de împrejurări.

— Cred că nici nu se gîndea să-i spună răului pe nume. Lui puțin îi păsa de asta. Toată lumea știa că nu urmărește decît propriile sale interese și că abia așteaptă să tragă folos din orice. Cel puțin așa se spunea. Eu una nu l-am cunoscut.

Bogumil rămase o vreme pe gînduri, apoi își urmă vorba :

— Chiar de-ar fi așa, eu nu mă sperii. Din păcate, nu poți să-ți petreci toată viața numai printre oameni cinstiți și cumsecade. Propunerea nu e rea în sine. Rămîne de văzut dacă în asemenea împrejurări poți să rămîi om cinstit. Poate că da. Nu. Mie nu mi-e teamă.

— Atunci du-te, răsuflă Barbara, ușurată și mulțumită că luase totul asupra lui.

Cînd îl văzu plecat, începu iar să se frămînte, gîndindu-se la buna reușită a afacerii. Auzise lucruri extraordinare despre acest Serbinów pe vremea cînd mai domnea acolo doamna Letycja Mioduska. Auzise, de pildă, că moșia era pusă la punct, bine utilată, că avea camere frumos aranjate, pavilioane, lac cu lebede și alte minunății. Nu-i venea să creadă că vor avea norocul să stea într-un loc atît de neobișnuit.

— Asta nu-i de noi, se gîndea ea.

Bogumil se înapoie de la Kaliniec vesel și vorbăreț ca niciodată. Încă din prag strigă :

— S-a făcut ! Am semnat un contract pe cinci ani.

— Doamne, Dumnezeule, cum asta ? Ai fost acolo ? Ai văzut moșia ?

— Cum să nu, am fost ! strigă el, avîntat de parc-ar fi ajuns la porțile raiului. Am cutreierat peste tot. Am văzut tot. E un tablou al mizeriei și disperării.

Și începu să-i spună că Serbinów-ul este complet pustiit, devastat, adus în ultimul hal de proasta administrație. În grajduri e pustiu, în hambare pustiu, iar pe ogoare pirul înăbușă semănăturile. Din pricina asta Daleniecki fusese silit să anuleze contractul cu administratorul vechi.

— Se spune că pe vremea soților Mioduski erau pe-acolo nu știu ce splendori, dar acum n-a mai rămas din toate astea decît un pod alb, lăcuit, pînă la insula din mijlocul eleșteului aflat în spatele casei. De fapt și din podul ăsta n-a rămas decît o ciosvîrtă. Conacul are într-adevăr camere spațioase și înalte, dar și el e într-o stare de plîns.

Barbara se întristă pînă-n adîncul sufletului.

— Și tu ai semnat contractul în condițiile astea? se miră ea. Abia ne mai înfiripasem puțin aici, și acum s-o luăm de la capăt cu mizeria și cu greutățile?

— Păi eu credeam... începu Bogumil intimidat, dar numaidecît ochii îi străluciră iară. Și de ce nu? Nu vorbi așa! Gîndește-te! Nu-i ușor să aduci o moșie ca asta într-o stare înfloritoare. Muncă nu glumă! Să-ți spun drept, eu de-abia aștept.

Vorbea cu atîta înflăcărare că Barbara nu mai știu ce să facă: să se lase în prada disperării sau să-și adune puterile pentru a porni la asalt.

— Știi, era și Terenia acolo, adăugă el după un răstimp. Tocmai se-ntorsese de la țară. I-a plăcut grozav de mult lui Daleniecki. Așa că prezența ei a fost binevenită. Căci deși Lucian și Michasia pregătiseră terenul cum nu se poate mai bine, am băgat de seamă că Daleniecki a devenit și mai amabil cu mine după ce-a cunoscut-o pe Terenia.

— Și ce-i cu asta? spuse Barbara bucuroasă, dar și contrariată. Doar nu Terenia ia moșia în administrare.

— Nu, dar oricum m-am bucurat că a văzut și el cu cine are de-a face. Arată foarte bine și parcă a mai întinerit.

— Zău ? se bucură Barbara. Dar asta n-are importanță, adăugă repede. Spune-mi ce fel de om este acest Daleniecki.

— Foarte prezentabil, un *dandy* de mîna-ntîi. Toți spun că Mioduska e nebună după el.

— Ei, nu, ești nemaipomenit ! Ce-mi pasă mie de amorurile lui Daleniecki ? Mai bine mi-ai spune cum îți închipui viața noastră în pustietatea aceea ?

— Dar n-o să fie de loc pustietate. Poate că în primii ani o să ne fie ceva mai greu. Dar pe urmă... Ascultă-mă pe mine. Îți spun eu c-o să fie bine. Moșia este splendidă, numai că au jefuit-o toți cît au putut și Daleniecki a fost mereu nevoit să schimbe administratorii. A încercat s-o dea în arendă, dar arendașii au făcut prăpăd. Ultimul administrator, un oarecare Lalicki, a desăvîrșit jaful început de ceilalți. Daleniecki a făcut ce-a făcut și i-a reziliat contractul.

— Dacă a fost în stare să rezilieze contractele încheiate cu alții, de ce n-ar face același lucru și cu tine ? Nimeni nu știe cine anume e vinovat de proasta administrare a moșiei și nimeni nu știe cum s-au petrecut lucrurile. Poate că au lucrat în condiții atît de mizerabile, încît ruina a venit de la sine, spuse Barbara cu îndoială în glas.

— Alții nu știu ce-or fi făcut, dar l-am cunoscut pe Lalicki, care mai era încă acolo, și mi-am dat seama ce fel de om e. Nu i-aș încredința nici o para chioară. În ceea ce mă privește, pot să spun că am încheiat un contract minunat. Michasia și Lucian și-au dat silința să-mi asigure toate avantajele. Trebuie să recunosc că am fost atît de interesat să văd moșia, încît n-am dat prea multă atenție documentului pe care l-am semnat. Cînd însă l-am citit mai tîrziu m-am minunat cum de s-au gîndit la toate. Ce oameni practici ! Și ce oameni buni ! Michasia asta e o femeie tare energică. Hai să vezi și tu contractul.

— Eh, cum te aprinzi tu pentru orice lucru ! N-ai să ajungi departe. Dar acum ai făcut-o și n-are rost să

ne mai tînguim. Nu ne rămîne decît să ne strîngem calabalîcul și să o pornim iar în lume, unde om vedea cu ochii, spuse Barbara cu un glas jalnic ca și cum toată viața n-ar fi făcut altceva decît să umble prin lume de colo colo.

Și așa vorbind de una, de alta, de ce-o să fie și ce n-o să fie, și văzîndu-și de treburile obișnuite, trecură zilele și săptămînile, se scurse vara și se apropie toamna cînd într-adevăr nu le mai rămînea altceva de făcut decît să-și strîngă lucrurile, să-și ia rămas bun și s-o pornească la drum.

13

Înainte de a începe împachetatul, soții Niechcic s-au repezit la Turobin și la Borek să-și ia rămas bun de la cei de acolo. S-au dus și la unii și la alții în aceeași duminică, Barbara nevoind să lungească lucrurile și să-și piardă două duminici. Au luat masa de prînz la Hipolit Niechcic și masa de seară la familia Lada din Borek.

Familia Hipolit Niechcic, cu toată priceperea recunoscută a doamnei, nu o ducea prea bine. Dimpotrivă, din ce în ce mai prost. E drept că în cămară găseai, ca și înainte, o mulțime de conserve și de preparate, dar tot ce făcea doamna Urszula, era ca un fel de oază în mijlocul unor cîmpii prost cultivate, prost îngrășate, cu vite slăbănoage și unelte uzate care refuzau să-și mai facă datoria. În timpul prînzului, Hipolit Niechcic nu se putu opri să le spună că-l invidiază pe Bogumil pentru postul lui la Serbinów, căci acum numai dacă muncești la altul, cu simbrie, mai poți lega două capete, aici la țară. Cei care-și cultivă singuri ogorul, ajung, pînă la urmă, în sapă de lemn. Și în timp ce rostea aceste cuvinte, ochii lui mari, albaștri, străluceau pe fața lui frumoasă, dar pămîntie, fără vlagă, luminată parcă din-

afară. Doamna Urszula nici nu aproba, nici nu infirma tristele lui constatări. Părea că nici nu-l aude și credea probabil că nici cei din jur nu-l iau în seamă. Îi lua vorba din gură, povestind într-una despre marile ei biruințe și succese din ultimul timp. Spunea, de pildă, că luase un tipar de la surorile Kunke din Varșovia după care-și croise un costum și, întîmplîndu-se să ia parte cu mulți alți oaspeți la un prînz, în casa notarului din Mlawa, toată lumea crezuse că și-l comandase la vestitul croitor Hers. Sau că, în timp ce tuturor vecinilor le fermentaseră și li se zaharisiseră dulcețurile încă din iarnă, ale ei erau și acum curate ca lacrima, căci nimeni nu se pricepe să le pregătească mai bine ca ea. Era atît de preocupată, atît de absorbită de treburile ei mărunte, atît de mîndră de priceperea ei, încît tot ce se petrecea în afară de asta, în bine sau în rău, nu avea pentru ea nici o importanță. După prînz, Hipolit îi spuse nevestei-si :

— Fii bună și adu cărțile.

După care s-au așezat amîndoi la colțul mesei și au jucat șaizeci și șase, pe nuci. Între timp, Bogumil și Barbara discutau cu Helcia care promitea să fie o domnișoară tare drăguță, însă cam lasă-mă să te las, ca și taică-su. O întrebară dacă Ania le scrie, căci Ania fusese trimisă la un pension, în Mlawa.

Mai tîrziu, doamna Urszula dădu deoparte husa de pe pian și le cîntă oaspeților „Sonata Lunii" de Beethoven și romanța „*Oci ciorniia*". Cînd erau pe picior de plecare, Hipolit îl întrebă pe Bogumil, dacă mai are șaua și harnașamentul pe care i le arătase cîndva.

— Poate mi le lași mie, spuse el. Ce rost are să cari asemenea lucruri ? Acolo te duci la de-a gata, pe cînd eu aici, adăugă el necăjit, am fost nevoit să-mi vînd pînă și șaua. Trec pe la voi înainte de plecare și ne-nțelegem.

Bogumil se gîndi că la Serbinów nu văzuse nici urmă de șa, ba nici hamuri pentru cai ; oamenii spuneau că Lalicki vînduse totul cînd mirosise că n-o să mai stea mult în slujbă. Și apoi, în afară de îmbrăcăminte, șaua

şi harnaşamentul erau singura lui avere personală. Dar cum, în repetate rînduri luase seama că lucrurile pe care refuza să le dea cuiva pierdeau pentru el orice valoare, îi spuse :

— Bine ! Vino, sau trimite pe cineva să le ia.

Doamna Urszula le dărui verilor săi pentru drum două borcane de dulceaţă de căpşuni, dulceaţă care din tot ţinutul numai la ea se păstrase curată ca lacrima. Era foarte tulburată şi Barbara fu mişcată şi ea, ca şi cum ar fi primit în dar toată cămara.

Înapoindu-se de la Turobin, soţii Niechcic se spălară, se schimbară şi porniră spre Borek.

Barbara îi anunţase din vreme că n-ar dori să vadă pe nimeni altcineva în afară de ei, dar pentru Jan Lada doi musafiri nu însemnau nimic, căci el trebuia să joace *whist*, să bea, să danseze, voia mişcare, gălăgie şi înghesuială în jurul său.

Intrînd pe poarta conacului Borek Dworski, văzură strălucind toate ferestrele casei în întunericul jilav. Erau prezenţi cu toţii : secretarul judecătoriei, învăţătorul, dirigintele poştei, preotul, arendaşii din împrejurimi şi cîţiva moşieri mai mărunţi, toţi oaspeţi obişnuiţi ai petrecerilor de pe vremea cînd Barbara era domnişoară.

Învăţătorul din Borek, tînărul acela cu profil îndrăzneţ şi cu ochi mari, negri, şi Lada veniră repede în antreu s-o ajute pe Barbara să-şi scoată haina.

Cînd intrară în casă, amuţiră cu toţii o clipă ; o tăcere plină de compătimire. Barbara se înroşi de necaz. Îi spuse în şoaptă lui Bogumil că nici nu se gîndeşte să ia parte la tot bîlciul ăsta.

— O s-o rog pe Zenia să mă lase să stau undeva, într-o cameră alăturată. Tu rămîi dacă vrei. Ştiu că-ţi place petrecerea.

— Fetiţă scumpă, şopti Bogumil, întristat, încearcă totuşi să fii mai veselă. Doar toţi oamenii aceştia s-au adunat aici pentru că ţin la noi.

— Nici nu mă gîndesc.

Învățătorul, văzînd-o că se retrage din mijlocul invitaților, îndrăzni să se apropie de ea.

— O, Doamne, spuse el, pălind și trăgînd cu ochiul la Bogumil pe care-l și înconjuraseră doamnele. Ce bucurie că ați binevoit să vă arătați din nou ochilor noștri și, spre nefericirea mea, încă...

— Ce vreți să spuneți cu „spre nefericirea mea, încă“ ? — întrebă Barbara și deodată încetă s-o mai supere mulțimea oaspeților.

— ...încă și mai frumoasă după toate cele cîte-ați avut de suferit, răspunse el, privind-o cu uimire.

Barbara se uită repede în oglindă — de la moartea copilului aproape că nu se mai uitase — și zări o persoană încruntată, parcă nu tocmai bine cunoscută, dar cît de tînără, cît de fermecător de simpatică ! I se păru că cineva îi restituie un dar pe care, după căsătorie, îl socotise cu totul lipsit de valoare, iar după moartea copilului pierdut pentru vecie. Și asta se întîmpla datorită învățătorului cu ochi negri ca o noapte caldă de vară. Drept mulțumire, se hotărî să fie mai binevoitoare cu el, să nu-l mai repeadă ca de obicei.

„Am să-l amețesc astăzi pe bietul băiat, se gîndi ea. Am să-i spun că seamănă cu cel mai frumos dintre portretele lui Kościuszko, cel cu ochii înflăcărați, cu părul castaniu fluturînd în vînt.“

Dar nu mai avu prilejul să pună în aplicare ce plănuise, căci Lada se apropie grăbit de ei. Nu mai era omul de acum cinci ani. Se îngrășase cam prea mult, dar avea aceleași buze purpurii de femeie sub mustața stufoasă, aceeași vioiciune și umor nesecat. De multe ori îi dăduse Barbarei dovezi că nu-i e indiferentă, dar acum începu să-i facă de-a dreptul curte și să-i arate deschis cît de mult îi plăcea. Ba îi sărea în față, bătînd din călcîie ca la mazurcă, ba îi mîngîia mîna, spunîndu-i :

— Pe Dumnezeul meu, mi s-a părut că-i o bucată de mătase.

Iar cînd, în timpul toasturilor cineva ridică paharul și o stropi fără să vrea pe Barbara pe gît, el pismui soarta fericită a picăturii de vin.

— De ce, șopti el, gîfîind, nu sînt eu picătura aceea? Complimente nemeșteșugite, din topor, dar Barbara se cam amețise și acum îi era totuna cine i le face și în ce fel ; se mulțumea cu gîndul că-i sînt adresate ei. Rîdea și-i arunca priviri sfredelitoare învățătorului care o fixa de la distanță. Bogumil, care deși nu întrecea niciodată măsura era, de obicei, plin de viață în timpul petrecerilor, acum își pierduse voia bună : e știut că oamenii apropiați rareori se comportă la fel într-o societate veselă. Cînd unul e prea vesel, celălalt se întristează.

Și el, și Barbara au refuzat să danseze. Oaspeții înțelegători îi lăsară în pace și lumea începu să se distreze, jucînd jocuri de societate. Unul le arăta o scamatorie cu cărțile, altul cu banul, sau răsucindu-și degetele, și ceilalți încercau să-i imite, repetînd fără succes scamatoria pînă se plictiseau.

Învățătorul căuta să fie mereu în preajma Barbarei, să-și recapete locul pierdut, se sustrăgea domnișoarelor care-l asediau, apropiindu-se strategic de ea, cînd dintr-o parte, cînd din alta. Și cînd izbutea să-i fie mai aproape, se grăbea să-i spună cîteva vorbe.

— Ați citit ultimul volum de versuri al lui Asnyk ? îi sufla el de pildă. După părerea mea, versurile sînt minunate. Totuși, nu credeți că sînt oarecum lipsite de sentiment ?

Aceste cuvinte nu le rostea la întîmplare, ci cu speranța că Barbara își va aminti, auzindu-le, că și el scrie versuri, și-o să-l roage să-i recite ceva. Barbara nu-i prea răspundea, căci nu voia să atragă asupra lor atenția celorlalți. Îi arunca răspunsuri monosilabice, sau se făcea că n-aude, deși auzea prea bine tot ce-i spunea, ba chiar se bucura, gîndindu-se : „E cult. Asta-i bine."

Doamna Lada nu lua parte la petrecere. Apărea din cînd în cînd printre oaspeți, ca să dea unele dispoziții sau să vadă dacă totul e în ordine, apoi se retrăgea pe

nesimțite în camera ei și se lungea în pat, dormitînd sau văitîndu-se. Se simțea foarte rău, uneori i se părea că în seara aceea o să-și dea sufletul. Cei doi fii ai lor, care veniseră de la școală să-și ia rămas bun de la tanti Basia, se furișau pe lîngă pereți, iar dacă se întîlneau cu tatăl lor, întîlnirea lua proporțiile unei ciocniri.

— Ce vă ascundeți prin colțuri ? Ce-s mutrele astea de înmormîntare ? țipa la ei neînduratorul lor tată, iar ei bolboroseau ceva ca niște cățeluși care scheaună, se tem, dar își iubesc cu smerenie stăpînul.

Barbarei nu-i scăpaseră scenele astea și-și spunea din cînd în cînd :

„Trebuie să mă duc la Zenia, trebuie să vorbesc cu băieții".

Dar amîna mereu, furată de voia bună care domnea în juru-i. Oaspeții se hotărîră să-nceapă totuși dansul.

— Încă puțin vin și o să intri în dans. Trăim numai o dată, scumpă doamnă, o îndemna Jan Lada. Porunci să se aducă șampanie din pivnița lui plină cu băuturi.

Cineva, poate parohul, sau altul, porni să cînte :

Să bem, să bem, în cinstea dragostei...

O doamnă bătrînă, respectabilă, cu nas lung și ascuțit, începu să cînte la pian un vals, Lada smulse paharul de la gura Barbarei, îl bău pînă la fund, îl sparse de podea, spre veselia tuturor, și, strivindu-i aproape mîna în palma lui mare, o rugă să danseze. Era atît de amețit și de pornit, că-i spunea pe nume.

— Hai, hai, repeta el, cu mine, cu mine...

„Ce-i cu mine ?" se gîndi deodată Barbara și Lada îi păru o brută. Zări, ca prin ceață, ațintite asupră-i ochii albaștri și triști ai lui Bogumil și ochii negri îndurerați ai învățătorului. Apoi o zări pe doamna Zenobia Lada care se retrăgea în altă cameră și-și dădu seama că toate acestea, povestea cu paharul și invitația la dans, se petrecuseră sub ochii ei.

„Destul ! Asta e prea de tot.“ Cu vorbe aspre îl puse la locul lui pe Lada, se ridică și plecă s-o caute pe stăpîna casei.

Zenobia Lada zăcea întinsă pe pat în camera ei, printre hainele, pardesiele și pălăriile oaspeților — aduse aici și întinse peste tot. Medicamentele care, de obicei, se aflau pretutindeni risipite prin cameră fuseseră strînse și puse pe dulapul pe care sta lampa. Băieții se jucau în puținul loc care mai rămăsese liber, smiorcăindu-și nasurile și încercînd pălăriile oaspeților. Cu mustrarea-n suflet, Barbara se așeză la căpătîiul verișoarei sale. Se simțea vinovată și voia să se justifice într-un anumit fel, dar pînă să apuce să spună ceva, doamna Lada o prinse de după gît.

— Ah, draga mea, îi zise ea cu glas trist, cît de rău îmi pare că plecați de aici ! Erai singura mea bucurie, erai izvorul dătător de viață. Dar știi ce-mi trece prin minte și mă mîngîie oarecum ? Mă gîndesc să vin la voi la Kaliniec. Să stau mai mult cu voi. Poate chiar toată iarna. Aici n-avea rost să vin : era prea aproape. Nu se făcea să stau la voi aici, cînd puteam să vă vizitez în fiecare duminică. Toată lumea ar fi crezut că nu mă împac cu bărbatu-meu. Și nici el n-ar fi fost de acord. Dar cînd veți fi departe, o să pot veni. O să le spun tuturor că doctorii mi-au recomandat să schimb aerul.

Barbara o mîngîie, o strînse la piept și i se păru că strînge o mînă de oase. „Doamne, Dumnezeule, se gîndea Barbara, ce ființă nefericită ! Cît sînt oamenii de amărîți și eu cît sînt de păcătoasă !“

În camera mare dansul era în toi. Soții Niechcic își luară rămas bun în grabă. Barbara nu-și mai amintea bine cum se întîmplase totul. Ținea minte doar, că la plecare, învățătorul îi vîrîse o hîrtiuță în mînă, și ea o ținuse tot drumul strînsă în pumn, ca pe un talisman. Își mai amintea că brișca se lovise de o piatră pe drumul gloduros, zgîlțîindu-i, că Bogumil îi spusese :

— Ține-te de mine.

Și că ea, cu gîndul în altă parte, îi răspunsese :

— De ce n-am luat-o pe Zenobia, de ce n-am luat-o pe Zenobia cu noi la Serbinów ?

Se trezi de-a binelea de-abia acasă și cum Bogumil mai rămăsese o clipă în curte, desfăcu pumnul și netezi bilețelul primit de la învățător. Pe hîrtiuță scria : „Ultima mea poezie“, iar dedesubt, strîmb, cu creionul „Ție, doamnă !“

Și Barbara citi :

Eu care-am sfîșiat cu pieptul furia vîntului turbat
Și stelele-am atins, în zbor, cu vîrful aripilor mele,
Azi năruit din ceruri, distrus, nebun, de tină împroșcat,
Cu aripile frînte zac, tîrîndu-mă în fața ta,
Căci tu mi-ai dat puterea să zbor pînă la ceruri...

Auzind pașii lui Bogumil, Barbara se întrerupse din citit, rupse hîrtiuța și o aruncă peste jăraticul din cămin. O flăcăruie roșietică pîlpîi, străluci o clipă și pieri. După ce intră Bogumil, cu toate că se făcuse tîrziu, mai stătură un timp de vorbă.

— Te-ai amețit ? o întrebă el și se sili să zîmbească. Dar, la drept vorbind, era înspăimîntat. „Dacă în felul ăsta începe să se trezească la viață — se gîndea el — unde-o s-ajungem ?“

— Da, m-am amețit. Știai doar că-mi place să beau. Nu trebuia să mă lași.

— Basia, trezește-te ! Ce-i cu tine ? Ce ți-a spus Lada ?

— Nimic. N-am făcut bine că ne-am dus. Îți spusesem că nu vreau să văd pe nimeni. De ce-ai ținut morțiș să ne ducem ? Acum, na, bucură-te !

— Ce tot spui ? o întrebă el, disperat. Doar nu s-a-ntîmplat nimic rău. Ce-a fost ? Nu cumva te-a jignit ?

Barbara ridică din umeri.

— Se spune, vorbi ea ca în vis, că femeia se simte jignită, auzind anume cuvinte. Minciuni. Nici vorbă de

așa ceva. Poate să-i facă scîrbă, dar de jignit... n-o jignește...

— Basia, ești beată, nu mai știi ce spui.

— Ei, își reveni ea, glumesc.

Dar el n-o mai credea.

— Nu glumești, spuse supărat. Dacă bădărăniile unui chefliu nu-s în stare să te jignească, înseamnă că nu mă mai iubești, ci ai de gînd să mă lași și să pleci.

Ea nu-i răspunse. Bogumil strigă înnebunit :

— O, Doamne ! N-o să mai vină niciodată timpul cînd erai atît de bună cu mine ? E dus pe vecie ?

— Atunci cînd eram bună cu tine, aveam mai multă nevoie de tine decît am azi.

— Cum ? Azi cînd ai mai multă nevoie de mine ca niciodată vrei să mă lași și să pleci cu altul ? De ce-mi răpești și puținul ce-mi rămăsese ?

— Nu-ți răpesc nimic, nu vreau să te las și nu vreau să fug cu nimeni.

— Dacă n-ai să ai copii, sînt sigur c-o să mă lași.

— Să te las pentru cine ? întrebă ea cochetă și-i îngădui lui Bogumil s-o ia pe genunchi.

— Nu știu, nu știu, răspunse cu durere în glas, căci într-adevăr nu era în stare să-și închipuie cine-ar putea fi viitorul cuceritor al soției sale și asta i se păru, deodată, cea mai cumplită înfrîngere din viața lui.

Barbara se gîndi o clipă și, după o scurtă luptă cu sine, spuse :

— Dacă voiam să te părăsesc, te părăseam de mult. Prilejurile n-au lipsit. Acum doi ani s-a îndrăgostit de mine... da, s-a îndrăgostit cineva de mine în așa hal că mi-a cerut mîna și voia să mă despartă de tine.

— Cine ? întrebă Bogumil, gîfîind.

— La ce bun să-ți spun ? Au, Bogumil, stai, îmi rupi brațul. Ai niște mîini de fier. N-am dreptul să-ți spun, nu e numai taina mea... Dar oricum... Am să-ți spun ca să nu-ți închipui Dumnezeu știe ce. Învățătorul din Borek. Acela cu ochii negri.

— Învăţătorul ? Şi tu ? Tu ce-ai făcut ?

— Nimic, am rîs. Trădarea nu m-atrage. Nici în dragoste. Nu-mi stă în fire. Şi dacă ţi-am jurat odată credinţă în faţa altarului, ţi-am jurat şi gata.

— Iată ce fel de lucruri s-au petrecut în spatele meu şi eu habar n-aveam.

— Cum ce fel de lucruri ? Doar îţi spusei că nu s-a petrecut nimic. Linişteşte-te. Asemenea discuţii între noi sînt de-a dreptul caraghioase. Doar nu mai sîntem tineri.

— Ba tu eşti tînără, eşti încă tînără, spuse el, disperat. Atunci îl aveai pe Piotruś. Dar acum, cînd el nu mai e, ai să mă înşeli, ai să pleci.

— Nu ştiu dacă am să te înşel sau nu, zise ea, somnoroasă, dar ştiu că niciodată n-o să-ţi mai spun nimic despre mine. Şi totuşi n-o să te-nşel niciodată.

— Dac-ai şti, spuse el, legănînd-o în braţe, ce bine, ce minunat e să fii credincios şi să iubeşti o dată pentru totdeauna. Nu pentru că aşa se cere, pentru că aşa am jurat în faţa altarului, ci pentru că... pentru că e atît de bine, atît de bine...

— N-o să te înşel, mai şopti ea, şi, moartă de oboseală, adormi în braţele lui.

Bogumil rămase treaz, ascultînd încă multă vreme ecoul vorbelor schimbate-ntre ei, apoi cuvintele se amestecară, prăbuşindu-se parcă într-un abis.

În faţa ochilor lui se iviră deodată cîmpiile de la Serbinów, pîrloagele, sfecla acoperită de pir, cartofii înăbuşiţi de buruieni, pustiul din grajduri şi hambare. Dar nimic, nimic nu-l putea împiedica să le-ndrepte prin muncă. Frămîntările lor de aici sînt pure închipuiri. E de ajuns să nu te mai gîndeşti, să nu mai vorbeşti de ele, şi dispar fără urmă.

Cu multă grijă încercă s-o scoale pe Barbara.

— Trezeşte-te, iubito. E trecut de unu. Dezbracă-te şi culcă-te. Mîine dimineaţă începem să împachetăm.

14

A doua zi în zori începură pregătirile. Bogumil scăpase de slujbă numai cu numele, căci cei de la curte nu puteau rezolva nimic fără el și-i trimiseră vorbă că-l așteaptă. Se duse cu gîndul c-o să termine repede, dar, găsind neorînduială pe la grajduri și pe cîmp, se apucă de treabă și abia după amiază se-napoie acasă.

Între timp, Bylisia, Ludwiczka și Barbara scoseseră mobilele mai ușoare, scuturaseră, curățaseră, ticluiseră velințele și hainele, iar Nebelski bocănea pe iarba din fața casei presărată cu frunze veștede, întocmind lăzi din niște scînduri vechi.

Barbara nu putea înțelege de unde se adunaseră atîtea vechituri.

— Niciodată n-am avut ce ne trebuie, se plîngea ea în timpul prînzului, și acum nu știu cum o să ne cărăm cu toate astea. Mă bate gîndul să las aici jumătate din lucruri.

Bogumil n-avea nimic împotrivă.

— Cu toată paragina de acolo, casa e bine mobilată și o parte din lucruri rămîn în folosința noastră. Lalicki n-are dreptul să înstrăineze nimic. Daleniecki mi-a spus clar că în afară de mobila din salon și din dormitor, totul și mai ales bucătăria intră în folosința noastră. Noi n-avem cine știe ce mobile de preț. Unele nici nu merită să le cărăm atîta drum.

Cineva intră, vestindu-i că-i caută un om din Turobin.

— A venit după șa, spuse Bogumil și se ridică să poruncească s-o dea jos din pod.

După puțin timp, omul din Turobin, încărcat cu șaua și harnașamentul, îi cerea scuze lui Niechcic că onorabilul său stăpîn nu putuse veni personal, dar că-i roagă să dea în scris viitoarea adresă ca să le poată trimite ce se cuvine pentru șa. Bogumil se sfătui cu Barbara și-i scrise un bilețel lui Hipolit, în care-i spunea că dacă dorește să mai ia de la el vreun dulap sau vreo

laviță, lucrurile îi stau la dispoziție și poate veni să le ridice oricînd.

Tot ce mai rămăsese neîmpachetat fu mutat seara într-o aripă a casei, iar cealaltă fu curățată și pregătită pentru noul administrator, care a doua zi de dimineață s-a și mutat. „S-a mutat“, adică i s-a pus acolo un pat de fier adus de la curte, o masă și un scaun, pe care s-a așezat imediat și a rămas așa dus pe gînduri cea mai mare parte a zilei. N-avea familie și urma să locuiască la curte într-o cameră mobilată. Așa cum Bogumil nu se îndura să se smulgă de la treabă, noul administrator nu se-ndura să-și scuture lenea, zicînd că nici vremea, nici împrejurările nu-s potrivite pentru a se așterne pe lucru.

Barbara era furioasă. Sfîrșise de mult cu împachetatul, în timp ce Bogumil mai alerga încă pe la conac, iar hîrtiile și catastifele cu socoteli zăceau încă grămadă în dormitor, căci el nu îngăduia nimănui să se atingă de ele.

Abia spre seară se apucară amîndoi să pună rînduială în hîrtii, rupînd tot ce n-avea valoare. Chitanțele, socotelile. rețetele vechi, resturile de medicamente, zecile de nimicuri înfundate în cei cîțiva ani prin sertare, cufere, unghere și cotloane, adunate grămadă în speranța că mai pot fi cuiva de folos, zburau unul după altul pe gura căminului, și se mistuiau, aruncînd flăcări de diferite culori și emanînd felurite mirosuri. Era același cămin în fața căruia, cu mai puțin de un an în urmă, dansase Piotruś. Acum ei se foiau prin fața căminului în foșnetul hîrtiilor, prin praful care le irita gîtlejurile, încremenind locului din cînd în cînd pentru a citi fițuici îngălbenite, sau întrebîndu-se unul pe altul :

— Ce-i asta ? Ia vezi, n-o fi bună la ceva ? De ce-oi fi oprit-o ?

Sleită de puteri, Barbara plecă, în sfîrșit, în sufragerie, se așeză pe un scaun și ascultă, fără să audă, ce-i povestea noul administrator, în timp ce Bogumil împa-

chetă într-un cufăraș din lemn de vișin hăinuțele, jucăriile și alte lucrușoare rămase de la Piotruś.

A treia zi de dimineață, Hipolit Niechcic trimise o căruță să-ncarce lavițele pe care voia să le cumpere.

— Cred că i-ai scris în bilețelul acela cît are de plată, spuse grijulie Barbara.

— Nu i-am scris, roși Niechcic. Să fac negoț cu șei? Cu niște lavițe vechi? De altfel... o să discutăm noi asta mai tîrziu. Nici la ei nu-i mare belșug. Tu singură spuneai că le merge din ce în ce mai prost.

— Da, dar vezi că în felul ăsta îi înveți să trăiască pe spinarea altora, spuse Barbara, mai mult ca să spună ceva. Se necăjise, crezînd că Bogumil fusese neglijent sau incapabil să se ocupe de treaba asta. Aflînd însă că făcuse totul cu bună știință, îi trecu necazul.

A doua zi, după ce-au încărcat și i-au dat drumul căruței trimise de Hipolit și după ce au expediat lucrurile la gară, soții Niechcic se abătură pe la cimitir. Pe mormîntul lui Piotruś fusese pusă o cruce nouă de piatră la fel cu cele de pe mormîntul Florentynei Niechcicowa și al lui Klemens Klicki. Apoi, la prînz, se duseră să ia masa la familia Krempski de unde scăpară foarte tîrziu. Abia au mai avut timp să-și închidă valizele și să-și ia în grabă rămas bun de la oameni. Barbara dădu o goană pînă la Nebelski ca să-i ducă nevestei lui o rețetă împotriva umflării picioarelor, pe care o găsise printre hîrtiile rămase de la mama lui Bogumil. Bylisia și Ludwiczka căpătară în dar felurite nimicuri, Ludwiczka o sumă de bani cu rugămintea ca atît cît o trăi să sădească flori pe mormîntul lui Piotruś. Moșierul îi îngăduise lui Nebelski să-i dea răsaduri pentru flori oricînd i-o cere. Plîngînd și bocind bătrîna se jură că o să facă întocmai.

Familia Bylisiei locuia în Borek, dar ea rămăsese la Krempa pentru că un om de pe moșie îi făgăduise c-o ia de nevastă, deși trecuse de prima tinerețe. Cu toate astea îi părea rău că rămîne și plîngea ca și Ludwiczka, zîmbind printre lacrimi foștilor ei stăpîni.

Clipa plecării se apropia, dar Bogumil și Barbara parcă nu se mai îndurau să plece. Știau și-și doriseră lucrul ăsta, dar nu-și închipuiseră că despărțirea va fi atît de grea. Priveau cu jale la casa pustie, îndoliată, pe care-o lăsau în urmă, și cu spaimă la drumul necunoscut, tulbure, care-i aștepta. Se simțeau aproape ca și cum ar fi murit, se temeau și sufereau.

La Varșovia au făcut transbordarea de la o gară la alta. Era tîrziu și-n liniștea nopții, se auzea doar zăngănitul căruțelor de gunoi, iar tropotul calului de la trăsura care-i ducea răsuna parcă în tot orașul. Doar pe Marszalkowska mai era ceva viață, trăsuri cu cei care se-ntorceau acasă de la teatru, bărbați eleganți, dornici de distracții nocturne, și pietoni ca niște umbre de-a lungul trotuarelor.

Moțăiră cîteva ore în sala de așteptare a gării pentru via Varșovia-Viena. La drept vorbind, moțăise Bogumil, căci Barbara nu închisese un ochi de grija bagajelor și de teamă că pierde trenul.

La șase dimineața, porniră mai departe și aproape de prînz luară poștalionul care mergea la Kaliniec, trecînd prin Czalbów și Nieznanów. La Czalbów schimbară ultima oară caii și făcură popas mai lung. Printre căsuțele strîmbe, de cealaltă parte a pieții, se zărea, pe culmea din față, într-un noian de frunze galbene, un splendid conac căzut în paragină.

— Ia privește! Conacul de colo a fost și el cîndva al soților Mioduski. Se pare că l-au vîndut unui morar. Ce zici de orășel? Destul de frumușel, nu? Pe-aici, prin părțile noastre, orășelele sînt mai îngrijite și mai curate ca la voi. Se vede că sînt mai spre apus — adăugă Barbara, vădit înviorată.

Au băut ceai la han și Barbara, care nu demult era convinsă că nimic pe lume n-ar putea s-o trezească la viață, făcu uluitoarea constatare că e destul să călătorești, să bei ceai la han și să-i arăți cuiva priveliști și locuri necunoscute, ca să te simți pe deplin fericit.

Dar pe înserat, cînd poștalionul se opri, așa cum era stabilit, la răscrucea drumului spre Serbinów, Barbara își pierdu buna dispoziție și totul din jur i se păru din nou străin.

Vizitiul și ajutorul lui coborîră să le dea jos cuferele și cei rămași în poștalion le dădură nimicurile pe care, în grabă, le uitaseră.

— V-ați uitat bastonul. Batista asta trebuie să fie a dumneavoastră.

Se înserase. Jur împrejur, cît vedeai cu ochii se întindeau, sub cerul cenușiu, cîmpii netede, pustii. La dreapta de locul unde coborîseră, o moară de vînt își rotea aripile, scîrțîind. La stînga, acolo unde se întîlnea drumul de țară cu șoseaua, se înălța o mică capelă din piatră. Întregul peisaj era vinețiu și rece ca fierul. În mijlocul drumului, pe care sclipeau tulbure ici și colo băltoace, se deslușea printre pomi o formă greoaie, neagră. Era careta care-i aștepta. Un om se apropie de ei, îi salută, înclinîndu-se pînă la pămînt, după care, fără o vorbă, începu să care cuferele și legăturile într-o căruță care se oprise mai la o parte. Apoi îi veni altul în ajutor. Bogumil o lăsă pe Barbara și începu să vorbească cu oamenii, trebăluind laolaltă cu ei în jurul căruței. Ușa poștalionului se-nchise cu zgomot și cineva strigă :

— Gata ? Vizitiul sună din corn, dînd semnalul, același pe care Barbara îl știa din copilărie și care, ciudat lucru, făcu să-i apară aceste locuri mai străine, mai triste.

Săltînd și hurducîndu-se, poștalionul porni spre Kaliniec, iar ei se urcară într-o caretă cu iz de catifea prăfuită.

— Căruțele s-au dus la gară după mobile ? întrebă Bogumil.

— S-au dus două, răspunseră într-un glas oamenii cu fețele mohorîte, care-i ajutaseră la căratul lucrurilor și care miroseau a cojoc și-a sărăcie.

Niechcic închise ușa caretei. Strigătele oamenilor se auzeau ca de la mare depărtare.

Vizitiul de la caretă mormăia ceva, aprinzînd felinarele. Ceilalți doi care-ncărcaseră se arătau nerăbdători.

— Hai, dă-i drumu! strigau ei. Cît ne mai ții aici?

În sfîrșit, porniră.

— Mai e mult? întrebă, după un timp, Barbara.

— Nu, sîntem în Serbinów. Să tot fie o verstă pînă la conac.

Barbarei i se părea însă că drumul n-are sfîrșit, că trăsura nu merge-nainte, ci cotește cînd într-o parte, cînd în alta, clătinîndu-se, că se-nfundă, scîrțîind, în noroi. Dar trunchiurile groase și înalte care defilau mereu prin fața geamului îi dovedeau totuși că nu sta pe loc.

— Ce pomi sînt ăștia? Plopi?

— Da, plopi, răspunse Bogumil.

— Ce glod e pe-aici! Acolo nu era niciodată noroi.

— Pămîntul era mai afînat. Aici e cu totul altfel, îi zise Bogumil.

Careta trecea acum prin fața unor colibe cu ferestruicile luminate.

— Barăcile, spuse Bogumil. Numaidecît intrăm în grădină.

Într-adevăr, careta ieși tîrîș-grăpiș de pe drumul noroios și roțile începură să duruie pe o alee pietruită. De jur împrejur se-nvălmășa desișul negru și des al grădinii, abia vizibil la lumina nesigură pe care o arunca doar unul din felinarele trăsurii. Celălalt se stinsese de mult.

15

Soții Niechcic locuiau acum în mijlocul unei cîmpii netede și curate ca fața unui lac, lipsită de umbra copacilor. Parcul bătrîn care-mprejmuia conacul, cu desișul lui, era singura oază de răcoare. Pădurile fuseseră de mult doborîte, pe o distanță de mai multe mile în jur.

Singurele locuri sălbatice erau șanțurile adînci pe marginea cărora creșteau tufe de mărăcini, de porumbari și măcieș. Privirea obișnuită să întîlnească pretutindeni, la Krempa, zidul de nepătruns al codrului sau spinările dealurilor, aici, la Serbinów, alerga nestingherită pînă la limita orizontului, a cărei linie pură era întreruptă, din cînd în cînd, de pîlcuri de copăcei cu frunzișul palid, după care se ascundeau satele.

Dar vasta cîmpie deasupra căreia se boltea cerul nesfîrșit i se părea Barbarei întunecată ca o văgăună. E adevărat că parcul și conacul erau așezate mai în vale, dar lucrul acesta aproape că nu se băga de seamă. În jurul casei era umbră deasă și răcoare. Doar arșița verii izbutea să usuce de tot noroiul și atunci pe fundul băltoacelor se prindea o crustă cenușie ca o piele zbîrcită și crăpată. Plimbîndu-se prin grădina sălbăticită, Barbara își amintea cu părere de rău de căsuța ei de la Krempa, așezată pe coastă.

— Ce frumos se vedea de la fereastră ! îi spunea lui Bogumil. Cît cuprindea privirea dealuri, păduri, lunci ! Și ce loc sănătos. Nici pic de umezeală ! La un ceas după ploaie, puteai să ieși fără galoși. Aici e întuneric, umezeală, numai gîrle de jur împrejur.

— Și totuși la Krempa te plîngeai tot timpul, încercă Bogumil să-i aducă aminte.

— Nu de asta mă plîngeam. Nu-ți spuneam mereu că priveliștea e minunată ? Nu-ți spuneam că-mi place foarte mult așezarea ? Ți-am spus-o din prima zi, din ziua cînd ne-am logodit. Cum de-ai uitat ?

Barbara ținea morțiș să-i aducă aminte. El, însă, frămîntat de alte gînduri, îi spuse :

— Nu sta nici tu toată vremea între pomii ăștia. Vino cu mine la cîmp, prin luncă. La Krempa nu era cîmpie deschisă, ca aici. E un loc cum nu se poate mai prielnic pentru agricultură. Și ce pămînt ! Hai, vino să vezi !

Barbara îi răspunse că sînt destule treburi de făcut la casa omului și că nu-și poate pierde ziua hoinărind pe cîmp. Pe urmă adăugă că plimbările nu-i mai spun nimic

de multă vreme, că i s-a scîrbit de ele o dată pentru totdeauna.

— Pe mîna cui să las casa ? Nu-ți dai seama ce harababură ar fi la noi dacă mi-ar veni chef să mă țin după tine pe cîmp ?

Într-adevăr, avea berechet de lucru. Erau atîtea de făcut, încît Barbara, numai gîndindu-se la asta i se părea că e sleită de oboseală. La drept vorbind, n-o trăgea inima la treabă pentru că fostul administrator Lalicki nu se mutase încă.

Iarna, casa scăpa din strînsoarea bătrînei grădini. După căderea frunzelor, desimea întunecată a grădinii dispărea și printre crengile goale se vedeau pînă departe cîmpia și apele. Dar prezența lui Lalicki și a familiei sale, oricare-ar fi fost anotimpul, îi incomoda, punîndu-i într-o stare de provizorat. Lalicki n-avea unde pleca. Își găsise o slujbă la altă moșie, dar între timp nu mai fusese nevoie de serviciile lui și nu voia să le cadă pe cap rudelor sale din Kaliniec. În schimb, puțin îi păsa că le stă lor pe cap, ba era încredințat că Niechcic se năpustise asupra lui, făcîndu-i viața amară. Slab, scund, veșnic încruntat la față, Lalicki umbla toată ziua prin grădină și prin curte cu mîinile la spate, tîrîind un băț după el. Cînd o zărea de departe pe Barbara, grăbea pasul, iar ea știa și fără să se mai uite, auzind numai foșnetul bățului printre frunzele moarte, că iar vine Lalicki s-o bată la cap. O sîcîia în fel și chip. Dacă nu izbutea s-o facă să-l compătimească, arătîndu-i cît este de nefericit din pricina lor, atunci căuta s-o convingă că nu se pot aștepta la nimic bun, pentru că venirea lor acolo se datorește unor manevre. Încerca prin toate mijloacele s-o facă să urască Serbinów-ul.

— Cum ? Aici aveți de gînd să semănați legume, doamnă ? Păi aici, scumpă doamnă, nu rodește nimic. Oh ! N-o să mai treacă mult și-o să blestemați clipa cînd ați venit. Aici toți au dat greș. Nimeni n-a fost în stare să facă nimic și nimeni n-a văzut un ban cîștig. Nu zic de mine, că eu mă pricep la așa ceva. Toți ai mei și din

partea soției au fost proprietari de pămînt. Katerwa — neamul Katerwa, adăuga după o vreme.

— Cine știe? se apăra Barbara. Văd că pămîntul aici e minunat, dar l-a mîncat paragina. Așa că, cine știe...

— Cine știe? o ironiza cu amărăciune în glas Lalicki. Au mai fost pe-aici oameni care n-au crezut pînă nu s-au convins singuri. Și pe mine m-au încîntat. Și eu am venit la pomul lăudat. Și cînd colo, am găsit un pom putred. Toți își spun că moșierul nu-i aici și că deci o să le fie mai bine. Moșierul lipsește, e adevărat, dar lipsesc și veniturile. Fiți pe pace: dac-ar avea ce păzi, n-ar pleca el. Sau mai bine zis — ea.

Dacă în timpul unor asemenea discuții îl zărea pe Bogumil venind de la cîmp, Lalicki îl saluta cu ironică aroganță, spunîndu-i:

— Bună ziua, domnule! Cîte căruțe cu pir ați încărcat azi? Grozavă moșie, nu? Ai și iarna ce strînge, numai să nu dea gerul. Ascultați-mă pe mine, domnule, lăsați-vă păgubaș. Nimeni n-o să-i vină de hac pirului și bălăriilor de aici. Ehe! Ce-am mai cărat și eu! Pînă la urmă m-am lăsat păgubaș. Te sfătuiesc și pe dumneata să faci la fel. Ascultă-mă pe mine.

— He, he, rîdea Bogumil. Nu prea se vede că l-ai fi smuls. S-ar părea mai degrabă că ai cărat tot pirul din lume și l-ai sădit aici.

— L-am sădit! Ați auzit, stimată doamnă? Lalicki se întorcea spre Barbara, luînd-o martoră pentru nedreptatea cumplită ce i se făcea. Apoi îi spunea lui Bogumil: Așa au să spună și despre dumneata, n-avea grijă! Și ai să pleci de pe moșia asta, cum plec și eu. Aici nu face nimeni purici. Ascultă-mă pe mine. Toți ai mei au fost proprietari de pămînt...

— Pînă una-alta văd că nu prea te-nduri să părăsești moșia asta, deși s-ar cuveni, răspundea Bogumil și ochii începeau să i se aprindă.

Barbara-l trăgea de mînecă și-i șoptea cu teamă:

— Lasă-l. Nu-l ațîța! Vrei să-ți sară-n cap?

Bogumil nu prea avea prilejul să lege cu Lalicki astfel de discuții, dar avea nenumărate prilejuri să constate neobișnuita lui capacitate de a descoperi prin toate ungherele lucruri asupra cărora dreptul lui de proprietate era, după spusele lui, neîndoielnic.

Cum trecea de gardul grădinii, Bogumil da de el învîrtindu-se pe la rotărie sau fierărie, pe lîngă căruțe sau unelte.

Se lăsa pe vine, cotrobăia, trăgea cu ochiul, cerceta atent dinții boroanei, brăzdarele plugului, lanțurile.

— Ce cauți pe-aici ? îl întreba Bogumil.

— Plugușorul ăsta parcă-ar fi al meu, răspundea Lalicki după o clipă de gîndire.

Bogumil îl lua peste picior cu o glumă sau îl repezea cu asprime, dar Lalicki nu se da bătut. Se ținea după el și-l bătea la cap pînă-l innebunea, să-i arate că într-adevăr el era proprietarul plugului. Uneori, încerca zadarnic. Alteori însă, cînd era vorba de vreun mărunțiș, lucrul dispărea după o asemenea discuție și, o dată cu obiectul, se făcea nevăzut și Lalicki. Ieșea în șosea, aștepta pînă cînd se-ndura careva să-l ia la oraș și se întorcea după două zile într-o extrem de proastă dispoziție. Cui vrea să-l asculte îi spunea că umblase să-și caute slujbă, dar că umblase iarăși degeaba. Cînd îl căutai, își descoperea drepturi conform cărora i se cuveneau anumite procente și rații, pe care și le însușea fără întîrziere. Dar cum nu găsea nimic mai bun și nimeni nu voia să-l ajute, îl vedeai cărînd mereu în spate cîte un săculeț de mazăre.

Bogumil se făcea foc și pară și nu-nceta să-i arate Barbarei că omul ăsta continuă să jefuiască moșia, găsind fel de fel de tertipuri. Nu știa ce să facă. Desigur, ar fi putut să-i scrie lui Daleniecki și să-i ceară împuternicirea de a lua măsuri împotriva acestor furturi. Dar Bogumil se cutremura la gîndul acesta. Cum adică ? Să-și caute un aliat împotriva acestui om învins ? L-a găsit aici și n-are ce face. E nevoit să-l mai suporte o vreme. Dar murea de necaz cînd plătea toate așa-zisele drepturi ce-

rute de Lalicki care întorcea pe o parte și pe alta în folosul său nu știu ce legi inexistente. Se apucase însă să înstrăineze lucruri din încăperile conacului. La venirea lor nici vorbă să găsească mobilele și inventarul care, conform contractului, trebuiau să treacă în folosința lor. Și chiar din bruma ce găsiseră, Lalicki le cerea mereu cîte ceva ca fiind dreptul lui. Cum să-i spui lui Daleniecki toate astea ? Ușor nu era, căci multe lucruri necesare casei sau fermei trebuiau cumpărate sau făcute din nou. Bogumil fu de la început nevoit să se împrumute și se temea că dacă Lalicki mai rămîne acolo o să aibă necazuri din ce în ce mai mari. Așa că începu chiar el să-i caute un loc pe undeva, prin intermediul lui Lucian Kociell și a unui negustor ambulant, evreul Szymszel, care locuia în Kurza, un sat din apropiere.

Între timp însă, Lalicki nu-și găsea astîmpăr, amenința, se plîngea în dreapta și-n stînga și fura cît putea. Într-o bună zi, Barbara își pierdu răbdarea. Lalicki se luase iar de ea, cerîndu-i să-i dea o oală de tuci care, după spusele lui, îi aparținea și se afla în cămara de sub scară. Barbara nu găsi nici o oală de tuci în cămară și atunci își ieși din fire.

— Ascultă, domnule, strigă ea, cine-ți dă dreptul să-ți bați joc de mine ? În momentul de față, în cămară nu-i nici o oală și dacă-a fost cîndva sînt sigură că de mult ai luat bani pe ea.

Îi fu teamă că Lalicki o să se supere. Dar Lalicki nu se supără, ci-i ceru sus și tare să-i dea oala. Atunci ea se aprinse din nou și-i declară că, dacă nu-i dă pace o să-i spună pe șleau tot ce crede despre el. Și fără a pierde vremea, îi spuse că nu se gîndește decît la jaf, că a adus la sapă de lemn moșia care, indiferent a cui era, trebuia să rodească pîine pentru oameni și nu mărăcini și pir. Că în casă igrasia e de două palme. Igrasie într-o casă ca asta ! Ce fel de gospodari se cheamă că sînt dacă au părăginit totul ? Și pe deasupra le mai otrăvește și lor viața cu prostiile lui, ca și cum n-ar avea și așa destule necazuri.

— Eu plec acum. Dar te rog o dată pentru totdeauna să nu ne mai scoți sufletul cu balivernele dumitale, încheie ea.

Lalicki însă o imploră să nu plece, căci avea să-i spună două cuvinte. Și nu sfîrși nici după o oră să-i spună cele două cuvinte, fiind un om căruia-i plăcea să-și convingă aproapele că dreptatea e întotdeauna de partea lui. Încercă să explice că moșia fusese devastată de înaintașii lui, tot ei lăsaseră pereții să se mucegăiască. În ce-l privește, a făcut tot ce-a putut să iasă cît mai bine, dar nu e făcător de minuni ! „O să vă convingeți, o asigură el, că nici dumneavoastră nu sînteți făcători de minuni."

Se despărțiră, cerîndu-și reciproc scuze, și o vreme fu liniște. Pe urmă totul reîncepu ca mai înainte.

Igrasia de care vorbea Barbara, invadase pereții și podelele camerelor dinspre miazănoapte în așa măsură că nu se mai putea sta în ele. Podelele nu puteau fi înlocuite decît în primăvară și cum nu erau în total decît patru camere, iar Lalicki cu soția și fiica se instalaseră în camera cea mai frumoasă dinspre sud-est, soții Niechcic se văzură siliți să stea înghesuiți în cămăruța mică dinspre răsărit, unde Bogumil voia să-și instaleze odată și odată cancelaria. Familia Lalicki trecea spre bucătărie și curte, prin camerele goale, igrasioase. De altfel, doamna Lalicka se arăta foarte rar. Era o femeie grasă, neglijentă și arogantă. Purta întotdeauna un capot ponosit, înzorzonat, măturînd cu poalele-i lungi praful și gunoaiele. Chiar și în grădină ieșea în același capot, peste care punea o scurtă vătuită. Cu toate că treceau prin zile grele, ținea o slujnică, ocupată în exclusivitate cu pregătirea diferitelor mîncăruri fie pentru doamna, fie pentru domnișoara Alusia. Barbara susținea că aceste două ființe nu fac altceva decît să mănînce toată ziua, pentru că fata le căra mereu de la bucătărie, cînd ouă bătute cu zahăr, cînd compot, cînd mere coapte, dat fiind că doamna Lalicka nu-și vînduse găinile și mai avea încă fructe culese din toamnă. Între fata de la curte care servea familia Niechcic și servitoarea fostului administrator izbucneau necontenit certuri, fiecare susți-

nînd că are întîietate la folosirea plitei și a lemnelor de foc. La început, Barbara crezu că e vorba de o gîlceavă măruntă, care se va potoli de la sine. Curînd însă își dădu seama că cearta nu poate fi potolită și că intervenția ei în această privință e cu totul zadarnică. Cele două fete trecuseră de la ceartă la păruială, așa că le lăsă în plata Domnului ; cînd veneau la ea să se plîngă sau să se pîrască, le spunea : „Smulgeți-vă părul, dragele mele, dacă asta vă face plăcere !“

Curînd însă lucrurile se agravară.

Anul acela luna noiembrie fusese senină și uscată, dar în decembrie începură ploile. Prin acoperișul spart al hambarului șiroaiele curgeau peste cereale. Cîrpelile n-au ajutat la nimic și cînd podeaua putredă fu gata să se prăbușească cu oameni cu tot — hambarul se afla deasupra oieriei — Bogumil fu silit să-l golească. Cără grînele în coșmeliile de deasupra cotețelor de găini și în podul conacului. Vrînd însă să aibă vînturătoarea la îndemînă, o instală în salonul pustiu și plin de igrasie. Duruitul vînturătoarei umplea casa de vuiet, iar praful din cereale pătrundea pe sub toate ușile, și de acolo în gîtlejurile și piepturile oamenilor, din care pricină Barbara strănuta mereu și era într-una răgușită. Ușa dinspre curte nu se mai închidea niciodată, iar oamenii care vînturau tropăiau și bocăneau cu tălpile de lemn prin tindă, pe scări, în pod. Uneori, prin cîteva cuvinte bine simțite, rostite cu glas aspru, își exprimau cît se poate de simplu concepția lor despre viață. Cînd se termina lucrul, trebuia să cureți pînă noaptea tîrziu, să aerisești și să faci focul, să se mai încălzească un pic pereții veșnic reci. Pe lîngă toate mai era și nemulțumirea mereu crescîndă a familiei Lalicki, supărată foc că nu e lăsată să trăiască în tihnă. Din camera lor, de care o despărțea doar o ușă înfundată cu un dulap, Barbara îi auzea cum zbiară dinadins.

— Aș vrea să știu, striga Lalicki enervat, pe unde ne e permis să circulăm ? Pe fereastră, poate ?

Și doamna Lalicka ;

— Ce educație! Să faci din locuință grajd! Să aduci în casă atîta mizerie! Cică-s de familie bună. Păi se vede cît de colo c-au fost slugi la moșie.

Bogumil vedea, auzea și tăcea. Era tare încurcat; nu și-ar fi închipuit că instalarea vînturătoarei poate încărca într-un asemenea grad atmosfera și așa destul de încărcată. Se ferea să dea ochii prea des cu Barbara, rugîndu-se-n gînd: „Oh, de-ar mai avea puțină răbdare. Doar n-o să dureze o veșnicie."

Dar răbdarea ei era demnă de admirație. Povara atîtor necazuri parcă-i îndoise puterile. Lui Bogumil nu i se plîngea de nimic, deși se gîndea deseori că viața de aici e mai grea decît cea de la Krempa. Strîngea însă în ea nemulțumirea și o dată, auzind ocările familiei Lalicki, care întrecuseră orice margine, se hotărî să stea de vorbă cu ei. La gîndul ăsta inima începu să-i bată mai tare, se culcă și așteptă pînă cînd glasurile de dincolo se mai potoliră, stătu în cumpănă o vreme și, în sfîrșit, trecînd prin salon, unde din fericire în ziua aceea nu se lucra, bătu în ușă. Peste o clipă se afla, pentru prima oară, în camera ocupată de familia Lalicki. Aerul era închis și rău mirositor. În cămin ardea un foc de vreascuri, iar aerul din cameră era atît de greu și de înăbușitor, că numai pîlpîirea focului părea să mai înviorezе atmosfera aceea stătută. Ziua era înnorată și camera, deși cu fața spre soare, părea întunecoasă, mai ales că ferestrele erau parțial acoperite cu mobile. În general, încăperea era atît de înghesuită cu tot felul de lucruri că nu părea cameră de locuit, ci un depozit de vechituri. Abia mai tîrziu Barbara o zări pe fetiță jucîndu-se sub masă și imediat după asta pe doamna Lalicki în persoană, lungită pe o canapea, după un dulap, într-o mînă cu o farfurioară și în cealaltă cu un măr copt din care tocmai mușca. Apoi dintr-o altă despărțitură a acestui depozit de mobilă ieși domnul Lalicki. Cînd o văzu pe Barbara, fetița fugi la maică-sa, iar cei doi soți se arătară destul de surprinși.

Barbara hotărîse să le vorbească într-un moment de furie, dar acum, cuprinsă de compătimire, nu mai

avea nici un chef de ceartă. Ar fi dorit să le vorbească despre relațiile dintre oameni, în principiu, ca mod de viață, dar se temea că soții Lalicki n-au s-o înțeleagă. Nu voia să se certe cu acești oameni străini pentru niște chestiuni mărunte, de fiecare zi. De altfel, un conflict cu Lalicki, nu putea aduce după sine, după părerea ei, decît urmări dintre cele mai neplăcute, mai greu de îndurat decît orice altceva.

Între timp însă, soții Lalicki începură singuri să se scuze că sînt nevoiți să mai stea la Serbinów și să regrete că-i necăjesc atîta cu prezența lor. Apoi i-au oferit Barbarei o clătită rece cu magiun de prune, pe care ea o refuză sub pretext că îi era rău de la stomac, fiindu-i scîrbă să mănînce în camera aceea cu aerul închis, mirosind a cîrpe murdare. Ar fi vrut să-i întrebe de ce se chinuiesc în înghesuiala aceea, de ce nu pun unele mobile în sufrageria goală, sau în tindă. Dar își dădu seama că întrebarea ei ar putea fi greșit înțeleasă și tăcu. Îi întrebă însă cu totul altceva și anume dacă n-ar dori să dea la o parte dulapul din ușă, și să le deschidă trecerea prin camera lor, de vreme ce nu se încumetă să treacă prin nenorocitul acela de salon. Auzind-o, cei doi Lalicki, mai să se supere.

— N-am ajuns pînă acolo, zise doamna. Cum ne-am îngădui să deranjăm pe cineva, dînd buzna în cameră? Toți din familia noastră au fost proprietari de pămînt. Știm ce se poate și ce nu.

Și, redobîndindu-și graiul, începură amîndoi să vorbească aproape în același timp.

— Dar dumneavoastră, stimată doamnă, înțelegeți, că oricine în locul nostru, dacă i s-ar vîrî o vînturătoare sub nas, ar lua-o drept șicană.

— Dumneavoastră știți însă că nu e vorba de o șicană, ci de un lucru absolut necesar, spuse Barbara apăsat. Nu-mi închipui că sînteți de rea-credință.

Și iată cum reaua-credință duse la ceartă.

S-au mai chinuit așa încă vreo cîteva luni. Abia în februarie, într-o dimineață, Lalicki le ceru căruța,

anunțîndu-i că se mută. Un cunoscut de-al lor, fost și el proprietar, deschidea la Kaliniec un așa-zis magazin sătesc, iar ei ca experți în produse agricole, fuseseră însărcinați să-l conducă.

Cît timp familia Lalicki locuise acolo, fără nădejdea că s-ar putea muta, le fusese foarte antipatică. Acum însă, cînd era limpede că se pregătesc de plecare, Barbara mai ales, se mustra pentru fiecare cuvînt aspru pe care-l rostise la adresa lor. Ca și Bogumil se străduia să dea dovadă de bunăvoință, ba începu să le ofere diferite mărunțișuri, rugîndu-i să le ia cu ei. Barbara era de-a dreptul deprimată, apăsată de vina de a se fi purtat urît cu ei.

— O. Doamne, se gîndea ea, ce bine era să fi plecat de aici cu sentimentul că ne-am purtat omenește cu ei, deși n-o meritau.

Iar mai tîrziu își zise :

„Cine știe, poate că nu erau oameni răi, dar așa ni s-a părut nouă pentru că ne stăteau în cale. Poate că noi i-am nedreptățit. Poate că sînt pe drept cuvînt supărați pe noi..."

Nu se putu opri să-i spună lui Bogumil ce gîndea. Acesta rămase cu gura căscată.

— Cum ? Zici că pleacă supărați ? Că noi le-am făcut zile fripte ? Că s-ar cuveni să le cădem în genunchi ? Ei, draga mea. Nici Dumnezeu din ceruri nu poate fi drept cu toată lumea. Și pe urmă, te rog să mă crezi : alde Lalicki au plecat de aici cît se poate de mulțumiți și dacă n-ar fi amîndoi niște oameni posomorîți și cusurgii, ar rîde de sentimentalismul nostru prostesc.

— Poate că ai dreptate, zise Barbara fără convingere.

Oricum însă, plecaseră de-a binelea. Nu le mai stăteau în drum ; Bogumil și Barbara răsuflară ușurați, simțindu-se, în sfîrșit, liberi.

Veni și luna lui april. Crengile pomilor se spuziră de muguri, apoi o haină verde, proaspătă, cu miros

amărui, înveli copacii negri pînă atunci. Pe urmă ploile calde spălară carapacea lipicioasă a mugurilor, ieșiră frunzele și văzduhul se umplu de mirosul ademenitor al pămîntului umed, plin de sevă. Barbara alerga ametită prin grădină și-și făcea planuri mărețe. Dar cum să-ți faci planuri cînd de la început te izbești de greutăți ? Cum s-o scoți la capăt, dacă de jur împrejur nu dai decît de gîrle și iazuri ? Văzu abia acum că iazurile și gîrlele se puneau de-a curmezișul vieții lor mai dihai ca familia Lalicki. Să fi fost o gîrlă, sau un rîu, sau un lac, treacă-meargă. Dar nu ! Șase iazuri, nici mai mult nici mai puțin, înconjurau casa din toate părțile ; șase gropi cu apă stătută, poate focare de malarie, fără să mai vorbim de țînțarii care zumzăiau veșnic deasupra lor. Chiar în spatele casei, se afla un eleșteu uriaș. O cărare ducea de la veranda casei pînă la el. Acesta cel puțin avea o priveliște frumoasă, căci aleea cu pomi și tufișuri decorative, care-l înconjura, îi dădea într-adevăr un aspect romantic. În mijlocul eleșteului se afla insula unde doamna Mioduska își invita pe vremuri oaspeții să bea ceaiul într-un chioșc cu muzică. Din resturile podului care ducea pînă la insulă rămaseră doar niște pari deasupra apei. Bineînțeles că și aici răufăcători necunoscuți avuseseră grijă să ia măsuțele din chioșc, băncile și tot ce se mai putea lua, dar insula era tot frumoasă, iar malul opus, pe care crescuseră pîlcuri înalte de trestie, îți înveselea ochiul. Celelalte gîrle însă nu aveau nici un farmec. Una din ele, duhnind a nămol, se întindea între cocine și grajduri. Alta, mai mult băltoacă decît gîrlă, plină de lintiță care plutea la suprafață sau se depunea pe malurile cenușii, bătătorite, se lăfăia chiar în mijlocul curții. Alta, un fel de groapă cu malurile rotunde pe care creștea iarbă, cu apa verde, plină și ea de lintiță, zăcea lîncedă lîngă un hambar vechi și năruit, transformat în șopron pentru unelte. A patra își avea locul la capătul potecii numite „spre portiță", care ducea din grădină pînă în curtea de animale. Într-o parte se

mărginea cu lunca, în alta cu țarcul mînjilor. Pe maluri creșteau sălcii cu tulpinile mai umflate sus și mutilate de fierăstrău. Crengile nu se-nclinau spre pămînt, ci țîșneau drept spre cer. Cel mai plăcut la vedere era poate cel de-al cincilea iaz, aflat în luncă, cu malurile acoperite de stuf și tufe de măcieș.

„Cum să trăiești, cum să ajungi la un liman aici, în locul ăsta umed și nesănătos? se gîndea Barbara. Aici putrezește totul și noi o să murim de friguri."

Îl rugă pe Bogumil să ia măsuri ca măcar cîteva gîrle să fie secate.

— Bine, o să văd eu ce-i de făcut, îi răspundea el și ea se liniștea. Uneori se gîndea că-i vine poate greu să sece gîrlele, pentru că aveau și ele un rost. Nu ele erau oare izvorul vegetației abundente, care sporea văzînd cu ochii, revărsîndu-și din zi în zi tot mai mult bogăția? Încîntată de strălucirea apelor în care se oglindeau soarele, luna, azurul cerului, norii, aurora, mișcată de corurile solemne ale broaștelor, care nu conteneau toată noaptea, Barbara înclina să considere eleșteele nu ca pe o piedică în viața lor de aici, ci ca pe unul din farmecele ei. Și, ajungînd la concluzia că gîrlele trebuie să rămînă la locul lor, se apuca, bucuroasă, să-și înfăptuiască planurile. Curtea din jurul casei, ca și potecile din grădină nu mai fuseseră greblate probabil de ani de zile. Cum se împrimăvără, bălăriile și buruienile năvăliră din toate părțile cu atîta vigoare de parcă ar fi fost semănate într-adins. Aleea care ducea de la poartă spre casă era întunecoasă ca un tunel subteran. Copacii care înconjurau curtea și gazonul neîngrijit te făceau să crezi că te afli într-o pădure. Ramurile frasinilor acopereau ferestrele de sus ale casei, iar cînd bătea vîntul loveau în geam. Iasomia, liliacul, trandafirii sălbatici, lemnul cîinesc și măcieșul împleteau, printre arbori, tufișuri de nepătruns. Grădina și livada, care se întindeau dincolo de parc, erau și ele năpădite de bălării și ierburi, cu excepția grădiniței pentru legume, ceva mai bine îngrijită. Pomii fructiferi, lăsați în voia soartei, se sălbăticiseră și aproape nu

legau rod ; șopronul de lemne căzuse într-o rînă, cotețele găinilor nu erau bune de nimic. Toate trebuiau drese, curățate, plivite, rărite, cultivate.

Barbara se apucă deocamdată, ajutată de fata de la bucătărie și de un băiat, să grebleze aleile. Curînd însă își dădu seama că e mult de lucru și că n-o să poată ține pasul cu timpul care trecea nemaipomenit de repede. Avea nevoie de ajutoare și mai ales de bani. Dar Bogumil nu-i putea da acum nici oameni și nici bani. Avea de învins și el atîtea greutăți. La început, crezuse că pînă la semănăturile de primăvară o să scape cel puțin de pir, dar văzu că în privința pirului Lalicki avusese dreptate într-o oarecare măsură. Pirul adus de pe cîmp și depus în grămezi într-un cotlon al curții înverzi ca prin minune. Și înverzi tot atît de frumos ca și pe cîmpul de unde-l smulseseră cu sudoarea frunții. Bogumil nu se îndoia că pînă la urmă o să-i vină de hac, dar știa tot atît de bine că bătălia va mai ține cîțiva ani. Clădirile anexe și uneltele se aflau și ele într-o stare de plîns. Bogumil renunță să mai spere că o bucată de vreme le-ar mai putea folosi. După toate indiciile deci, deocamdată, trebuia să investească bani grei. Cît despre venit, nici vorbă. Îi venea greu să-i ceară lui Daleniecki. Mai ales că în contractul care i se păruse lui Bogumil atît de abil întocmit nici nu se pomenea de așa ceva. Își amintea de altfel că însuși Daleniecki i se plînsese tocmai de faptul că administratorii de pînă atunci cereau într-una bani. Așa că Bogumil se căznea s-o scoată la capăt aproape fără unelte, iar banii pentru cheltuielile mai mici îi scotea din buzunarul lui, mai bine zis din buzunarele altora, pentru că era nevoit să se împrumute. Săptămîni în șir se chinui să întocmească o scrisoare către Daleniecki în care voia să-l anunțe că n-o să-i poată trimite nimic în primii ani, ba nici leafa n-o să și-o poată scoate și că, dată fiind situația, s-ar putea să apeleze la el pentru a-i procura o sumă de bani necesară tîrguirii uneltelor de primă urgență.

Dar scrisoarea rămînea mereu neterminată din pricina lipsei de timp. Pe de altă parte, Daleniecki, nu prea priceput într-ale gospodăriei, dar încredințat că Niechcic este un administrator fără pereche, în loc să-l ajute s-o scoată mai repede la capăt, îi dădu dispoziții să achite niște polițe de mult timp neplătite. Cu oamenii de pe moșie o ducea iarăși greu. Simbria n-o mai primiseră de cine știe cînd, casele li se părăginiseră și pentru că fuseseră învățați timp îndelungat să lucreze cu anasîna, fără vreun folos pentru ei, se arătau dușmănoși, muncind ca vai de lume.

Neoazurile în loc să scadă, creșteau necontenit, așa că abuzurile și toanele lui Lalicki li se păreau acum un strop de amărăciune, sau nici atît. Cel puțin atunci aruncau toate relele în spinarea lui, pe cîtă vreme acum nu mai aveau nici această ușurare. Trăind într-o continuă încordare, Bogumil nu mai avea răbdarea de altădată și cînd Barbara îi cerea sprijin ca să pună pe roate grădina și să repare coteţele găinilor, Bogumil își pierdea firea și ajungeau la ceartă. O dată îi spuse că ar fi trebuit să înceapă treaba din iarnă, întrucît atunci i-ar fi fost mai ușor să-i găsească oameni.

— Cum era să greblez potecile și să sap pămîntul pentru legume pe ger și pe zăpadă ? întrebă ea.

Și așa mai departe. De obicei Bogumil se dezmeticea primul, îi părea rău și-i cerea iertare. Cu toate lamentările ei, trebuia s-o recunoască : Barbara lupta cu înverșunare împotriva paraginii din juru-i și făcea tot ce-i stătea în puteri. Uneori, îl cuprindea teama, o ruga să nu se obosească prea mult, căci aștepta un copil. Dar ea nici nu voia s-audă. Înainte de nașterea lui Piotruś se cruțase prea mult chiar și totuși copilul se prăpădise. Acum o să ia pildă de la țărance. Poate așa copilul va fi mai rezistent. Săpă brazde, sădi, semănă, plivi. Cîteodată, cînd se ridica asudată de la lucru, absorbită numai de ceea ce se petrecea pe o rază de cîțiva pași în jur, i se părea că se trezește dintr-un somn greu și se întreba :

— Ce-oi fi căutînd eu aici ?

Dar, muncind cu rîvnă neîntreruptă, izbutiră totuși să aibă unele rezultate spre toamnă. Bogumil plăti datoriile care nu mai sufereau amînare, strînse o recoltă de două ori mai mare decît în anii trecuți și se apucă să îngrașe toate ogoarele, în afară de locurile oprite pentru pășune. Se înțelege că deocamdată nu putea fi vorba de venituri. Daleniecki, care veni pentru cîteva zile în timpul verii, înțelegînd cum stăteau lucrurile, se arătă mulțumit de rezultatele obținute, de modul scrupulos în care-i fuseseră prezentate socotelile și-i plăti lui Bogumil cu bani gheață leafa din urmă, din fondurile pe care doamna Mioduska i le pusese la dispoziție. Din banii primiți cumpărară lucruri de primă necesitate pentru casă și bucătărie și se apucară să înlăture igrasia. Au scos podelele putrede, au răzuit, au curățat și-au văruit tot, din temelie pînă-n pod. Apoi au dres podul, hambarele, staulul și cocinele. Barbara semănase o treime din grădină, iar livada o dăduse în arendă. Era un venit în plus, nu cine știe ce, dar oricum bun la nevoie. Viața era mai ușor de-ndurat. Și iată că, la un an după venirea lor în aceste locuri, Barbara născu o fetiță. Nașterea fu grea, iar copilul atît de firav și lipsit de putere că le fu teamă să-l ducă la biserică. Preotul din Malocin o boteză acasă, dîndu-i numele Agnieszka Teresa. Nași i-au fost mătușa Teresa Kociellowa și vărul Anzelm Ostrzeński, elev. Au mai fost de față : bunica, Lucian Kociell și Daniel cu soția, dar masa modestă s-a scurs fără veselie, căci nimeni nu credea să le trăiască copilul. Fetița însă a trăit și numai după cîteva zile s-a dovedit a fi un copil foarte vioi.

16

Soții Niechcic nu erau în vizită cu vecinii și deocamdată nici nu voiau să fie. În zilele de lucru n-aveau pic de răgaz, iar sărbătorile, dacă nu erau ocupați cu copilul,

citeau ziarele, fumau — căci Barbara se apucase de fumat după moartea lui Piotruś — sau trăgeau un pui de somn, fiindcă în cursul săptămînii abia apucau să doarmă cîteva ore pe noapte. Bogumil încercă de cîteva ori să pună în discuție problema înfiripării de relații cu vecinii, dar Barbara nici nu voi s-audă.

— Parcă nu-i cunoști, nu știi cine sînt acești domni proprietari de pămînt? Niște încrezuți și niște analfabeți, care au impresia că averile lor vor dăinui veșnic și că toate ușile trebuie să li se deschidă înainte. De altfel, continuă ea, chiar dac-aș vrea să merg, n-aș avea cu ce să mă îmbrac. Cînd vrei să ieși în societate, nu poți ieși îmbrăcată oricum.

— Dar ai o rochiță de toată frumusețea, rochița neagră cu paiete. Poți să te-arăți cu ea oriunde și-n fața oricui. Îți stă minunat, o asigura Bogumil.

Acest entuziasm nelalocul lui avu darul s-o enerveze pe Barbara, căci i se părea o dovadă în plus a modestiei lui supărătoare.

— În primul rînd, zise ea, disprețuitoare, rochia asta n-am mai pus-o Dumnezeu știe de cînd. Și apoi, ție ți s-ar părea că-mi stă de minune chiar dac-aș umbla îmbrăcată într-un sac.

Nu era vorba însă numai de lipsa toaletelor sau de faptul că nici unul dintre vecini nu prezenta cine știe ce importanță. Barbara se mai temea de un lucru, se temea că va fi rău primită.

Cînd careva din vecini venea la Bogumil cu vreo treabă gospodărească, ea se ascundea și nu voia să-l cunoască, temîndu-se ca nu cumva s-o invite, să fie deci nevoită să-i răspundă la invitație și să lege relații care aduc întotdeauna dezamăgiri sau înjosire.

Doi oameni totuși se bucurau de atenția ei. Unul dintre ei era Walenty Przybylak, proprietarul conacului Środa, așezat chiar lîngă Nieznanów, la cîteva verste de Serbinów. Era un om simplu, dintre țărani, care se îmbogățise încă din tinerețe, muncind din răsputeri în Saxonia, și-și sporise mai tîrziu averea, lucrînd la parce-

larea moşiilor. Se spunea că nevastă-sa umbla şi acum cu basma pe cap şi că nu ştia să citească ; el însă purta surtuc, deşi nu pierdea prilejul să spună că e ţăran. Cînd voia să se laude cu cine ştie ce treabă grozavă pe care-o făcuse, zicea, de obicei :

— Că io nu mi-s domn şi n-am stat mult pe gînduri. Mi-am suflecat mînecile şi m-am pus să lucru.

Cînd venea cu vreo treabă la conac şi, ca între vecini, se aşeza să ia cu Bogumil o gustare şi un păhărel de rachiu, Barbara se arăta bucuroasă. Îi plăcea să-l asculte cum povesteşte despre oameni şi lucruri, îi plăcea chiar să discute cu el. Nu era om de societate, era departe de orice ambiţii de acest fel, şi cu toate astea ea n-avea nici o temere că s-ar putea simţi stingherită în prezenţa lui. Parcă ar fi avut în faţa ei un peisaj pitoresc, care-ţi dăruie mult, fără să-i ceri nimic, şi de care te poţi bucura din toată inima, fără să te gîndeşti la nimic altceva şi fără să-ţi pese ce-o să spună alţii. Admira isteţimea înnăscută a lui Przybylak, darul lui de povestitor şi judecata lui sănătoasă.

Cel de al doilea era Leon Wojnarowski din Pamientów. Îşi făcu apariţia abia la sfîrşitul celui de-al doilea an al şederii lor la Serbinów. Cei doi ani care se scurseseră şi-i petrecuse fie în străinătate, fie la Varşovia, mereu în ceartă cu nevastă-sa, de care divorţase şi căreia nu voia să-i lase pe cel mai mic copil al lor, o fetiţă de cîţiva anişori. În cele din urmă însă, n-avu ce face, îi lăsă ei copilul şi se înapoie singur la moşie. Puţin după asta veni la Bogumil să împrumute nişte nutreţ pentru vite. Dar Bogumil nu putu să-i dea. Cu toate astea, domnul Wojnarowski nu s-a arătat supărat şi n-a plecat să caute nutreţ în altă parte ; dimpotrivă, s-a aşezat la taifas. Făcea, într-adevăr, impresia unui om căruia-i place să discute. Era mai în vîrstă decît Bogumil, avea peste cincizeci de ani, dar arăta destul de tînăr, poate pentru că-şi rădea barba. Barbara zicea că seamănă a actor sau preot.

Îi plăcea să stea cu el de vorbă, căci era om citit, capabil să vorbească ore întregi, cu aceeași pricepere despre orice.

Barbara asculta, îl aproba, își arăta admirația și chiar ea îl îndemna pe vecinul lor cel învățat să mai stea, să nu plece încă. După un timp însă se sătură să-l tot asculte și încercă să facă un schimb de păreri. Dar se dădu bătută. Domnul Wojnarowski privea cu aceiași ochi galeși și tulburi cînd la Barbara, cînd la Bogumil, dar nu se lăsa atras în discuții lăturalnice. Se învîrtea cu îndărătnicie în jurul subiectului, se întorcea la el și nu se lăsa pînă nu-și spunea ultimul cuvînt. Barbarei i se păru plicticos și încetă să-i mai poarte simpatie. Mai mult decît atît, Wojnarowski îl invită o dată pe Bogumil la un joc de cărți, de unde se înapoie acasă spre ziuă. Era prima boroboață de acest fel de cînd se luaseră și Barbara nu putu închide ochii toată noaptea, fiind aproape sigură că i se întîmplase o nenorocire. Din ziua aceea pieri și dramul de simpatie ce-l mai avea pentru moșierul din Pamientów.

— Nu-i de mirare, spunea ea, că l-a lăsat nevasta. S-o fi plictisit și ea să-l tot asculte vorbind și să-l vadă împărțind cărțile. Nu m-aș mira să-i placă și băutura.

Bogumil îi lua apărarea, zicînd că-i un om cumsecade și bine crescut. Ba-i mărturisi că are pentru el o slăbiciune deosebită și că-i pare rău că Wojnarowski nu-și vede cum trebuie de treburile moșiei, din care cauză, Pamientów merge spre ruină. Și, într-adevăr, Wojnarowski se ocupa de moșie pe apucate, abia așteptînd prilejul să se întoarcă la cărți și la nesfîrșitele lui conversații. Peste puțin, plecă. Lipsi multă vreme, lăsînd moșia pe seama unui vătaf. Astfel, pieri din ochii soților Niechcic și, într-o oarecare măsură, și din memoria lor.

Le rămăseseră așadar numai relațiile de familie. Dar și cu rudele se vedeau din an în Paște. Barbara rar simțea nevoia să le vadă. Înainte de nașterea lui Piotruś, lumea aceasta a familiei era toată viața ei, iar căsătoria, Krempa și chiar timpul plăcut petrecut la Varșovia îi

apăreau ca un voiaj sau ca o școală nu cu totul lipsită de bucurii, revenind însă mereu în gîndurile ei la Kaliniec, ca la adevărata ei casă. Cît trăise Piotruś, lucrurile se schimbaseră. Trecutul pălise deodată și se rupsese de ea. Viața căpătase alt țel, altă perspectivă, iar rudele, prietenii din tinerețe încetaseră să-i mai fie absolut necesari. Deveniseră niște cunoscuți simpatici, pe care-i știa de multă vreme, apropiați, gata oricînd să-i sară în ajutor familiei Niechcic, calități atît de apreciate de Barbara. Acum însă era altceva. Piotruś murise și Barbara nu mai putea să revină la ființa care fusese înainte de existența copilului. I se părea un lucru îngrozitor, o înfrîngere definitivă, confirmarea că nu mai așteaptă nimic de la viață. De aceea dorea să evadă locurile și oamenii de la Kaliniec numai în amintire. Cînd îi vedea aievea, în carne și oase, se speria ca de niște stafii. Trezeau în ea un fel de spaimă, se-nspăimînta cum se-nspăimîntă oamenii în toată firea cînd visează că sînt iar mici și iar merg la școală.

Altfel se-ntîmpla cu Teresa. Pe ea o simțea aproape, pentru că erau apropiate sufletește, aveau aceleași gusturi și concepții, iar prietenia lor de-acasă nu ajunsese pînă acolo, încît să le stingă curiozitatea. Barbara nu s-ar fi arătat niciodată ciufulită în fața surorii ei, niciodată n-ar fi discutat cu ea lucruri prea intime sau anumite secrete femeiești. Era mai puțin degajată cînd vorbea cu ea decît cînd sta de vorbă cu maică-sa sau cu soția lui Daniel, dar se simțea mai mulțumită și mai înviorată în preajma ei. Și sentimentul acesta s-a păstrat întreg, deși relațiile dintre familiile Niechcic și Kociell nu tindeau spre o prietenie mai strînsă. Teresa îi făgăduia mereu că va veni la Serbinów pentru mai mult timp, de cîteva ori fixase chiar și data, dar în ultima clipă trebuia să renunțe, căci sau i se îmbolnăveau fetițele, sau era chemată în Lituania la familia soțului, sau pleca în străinătate la tratament.

Viața de familie se destrăma, casa rămînea goală luni întregi, pentru că atunci cînd Teresa era plecată, fetițele

stăteau sau la Serbinów, sau la mătușa Ostrzeńska, în grija bunicii care acum locuia acolo. Și chiar cînd se intîmpla ca Teresa să fie prezentă nu mîncau acasă, ci cu un etaj mai sus, la bătrîna franțuzoaică Bonnard, fosta guvernantă a fetițelor, care acum ținea pensiune și se apucase de croitorie. Teresa nu mai punea atîta suflet ca mai înainte în ce făcea. Treburile casei o plictiseau și într-o măsură chiar copiii. În casa familiilor Ostrzeński și Holszański se vorbea adesea despre schimbarea care se petrecuse cu ea. Doamnele își manifestau dorința să o readucă pe calea cea bună, fiecare în felul ei, iar domnii se enervau și îi luau apărarea. Chiar Daniel, care era de părere că misiunea femeii e să-și vadă de copii și cămin, făcea excepție în privința Teresei și-i găsea circumstanțe atenuante.

— Nu din vina ei, spunea el, nu este o mamă și o gospodină exemplară, cum ar fi putut fi. Nenorocirea ei a fost că s-a măritat cu prostul ăla de lituanian, care n-a știut s-o prețuiască.

Dar Daniel Ostrzeński exagera : Lucian nu era de loc prost. Daniel vedea lucrurile prin prisma propriilor lui supărări. Pe cumnatul lui nu-l iubea printre altele și pentru că, fiind nebun după afaceri, o atrăgea și pe soția lui, Michasia, în sfera lor.

Barbara se necăjea și-i lua apărarea Teresei. Totuși, recunoștea în sinea ei că Teresa era peste măsură preocupată de ceva, fără îndoială de boala ei, căci era suferindă de inimă și ficat. Ocupîndu-se de fetițe în lipsa ei, Barbara nu putea să nu observe că îngrijirea lor lăsa mult de dorit. Și, ciudat lucru, de cîte ori observa ceva care era în detrimentul Teresei, avea chef întotdeauna să-i spună lui Bogumil. Dar de fiecare dată o oprea teama, teama c-ar putea și el să se supere ca Daniel și Holszański, cînd cineva o ponegrea pe Teresa. Și atunci nu-i mai spunea. Apoi își venea în fire și se rușina că voise s-o vorbească de rău pe singura ființă la care ținea din tot sufletul, pe care o iubea pînă la adorație.

În al treilea an al șederii lor la Serbinów, într-o vară, Barbara plecă la Kaliniec după cumpărături. Umbla de colo colo prin magazine, ba găsea, ba nu găsea ce căuta, i se părea că un lucru costase prea mult după ce-l cumpărase sau că era cu totul altceva decît voise să cumpere. Dar nu asta o necăjea. Era abătută sufletește și chiar umblatul după cumpărături, care de obicei nu cerea nici un fel de justificare, i se părea timp irosit fără rost. Mereu îi venea în minte aceeași întrebare: „la ce bun toate astea?" Cînd da să plece, află de la soția lui Daniel, pe care o întîlni întîmplător, că Teresa e acasă. Se întorsese fără veste din străinătate, mai curînd decît era vorba, dar se părea că vrea din nou să plece undeva. Știrea aceasta o trezi din lîncezeală. Parcă deodată existența își recăpătase sensul și valoarea lucru atît de necesar pentru a te putea ocupa în liniște de treburile personale, mărunte ale vieții de toate zilele. Nu mai era plictisită, ba mai mult, alergă să-i îndeplinească și lui Bogumil nu știu ce rugăminte, deși cu puțin înainte se hotărîse s-o lase pe altă dată. Apoi porunci vizitiului Klimecki să mîne repede la casa familiei Kociell.

Nu erau decît fetițele acasă. Vorba vine fetițe, căci acum erau adevărate domnișoare: la chip leite tatăl lor, dar avînd picioarele grațioase și gura frumoasă a mamei. Sabina broda ceva la gherghef, iar Oktawia stătea lîngă fereastră, îmbufnată, gata să plîngă.

— Mama unde-i? întrebă Barbara cum intră în cameră. Nu-i acasă?

— Mama s-a dus după flori. Diseară avem musafiri la masă.

— Tu, Okta, de ce ai nasul roșu? Ai plîns? Ce-i cu tine?

Oktawia începu să i se plîngă că mama nu-i dă voie să-și lungească rochița. Cum să apară așa în fața musafirilor?

— E, poftim! rîse Barbara. Dar nici n-ai împlinit șaisprezece ani și-ți stă foarte bine cu rochița scurtuță. Eu am purtat rochie scurtă pînă la optsprezece ani.

— Dacă sînt destul de mare ca să pot sta cu oaspeții la masă, îi demonstra Oktawia, fără s-o asculte, atunci de ce să fiu prea mică pentru a purta rochie lungă? Era din fire repezită, nerăbdătoare, se-nghesuia să ocupe un loc în viață și, ca să-l obțină, era gata de orice sacrificii, de orice eforturi.

— Mămica ar vrea să fim mereu mici. Îi e rușine cu noi c-am crescut mari. Pe mine asta mă scoate din sărite.

— Cum poți să vorbești așa despre mama ta? se răsti la ea Barbara.

— Pe mine, chiar dacă m-ar îmbrăca în rochie cu coadă și m-ar așeza în capul mesei tot nu m-aș duce, spuse Sabina din colțul ei. Căci îi plăcea să atragă atenția prin independența și gusturile ei deosebite. Pentru asta era gata să renunțe la orice altceva. Cînd avem musafiri la masă e o plictiseală de moarte, adăugă ea cu superioritate.

— Mama vine degrabă, nu știți? întrebă Barbara.

— A și venit, strigă Oktawia, care auzise zăngănitul cheii în ușă.

Într-adevăr, Teresa intră cu un buchet de flori în mînă. Îl aruncă pe masă și se grăbi să-și îmbrățișeze sora. Dar zîmbetul bucuros îi pieri deodată, un spasm îi schimbă chipul și din ochi începură să-i picure lacrimi.

— Ce ai, Terenia? se sperie Barbara.

— Nimic, răspunse ea, ștergîndu-și ochii și reluîndu-și zîmbetul. Nu lua în seamă lacrimile. Îmbătrînesc și nervii nu mai vor să m-asculte.

Barbara n-o văzuse de mult pe Teresa și, din cîte auzise despre boala ei, își închipuia că va întîlni o ființă obosită, fără poftă de viață. Dar Teresa era mai atrăgătoare și mai elegantă ca oricînd. Departe de a fi o frumusețe cum scrie la carte, ființa ei plină de farmec te încînta. Barbara o privea mîndră și bucuroasă, dar nu putea alunga fiorul de teamă ce-o străbătea de la o vreme-ncoace cînd își vedea sora. În fundul sufletului ei simțea și o ușoară părere de rău că vremea n-o urîțea și n-o

îmbătrînea. Doar ei i-ar fi fost dragă oricum. Pentru ea Teresa era unică.

Teresa o rugă să rămînă și seara, dar Barbara nu se lăsă înduplecată.

— Să te văd laolaltă cu atîția oameni, spuse ea, e ca și cum nu te-aș vedea de loc. Așa că mai bine plec, dar trebuie să stăm o dată mai mult de vorbă. Cînd ai avea timp ? Am auzit că iar vrei să pleci.

— Îmi iau fetițele și plec pentru toată vara în Lituania. Mă înfund la țară, să nu mă vadă nimeni, să nu mă audă nimeni. Dar, știi ceva ? Am să trec pe la voi mîine sau poimîine.

— Bine. Numai că mîine vine Daleniecki și iarăși o să vrei să stai mai degrabă cu el de vorbă decît cu noi. Iar n-o să mă aleg cu nimic din vizita ta.

— Daleniecki ? ridică Teresa din umeri. Ce-aș putea avea eu cu el ? Daleniecki o să-și vadă de-ale lui și noi de-ale noastre. Pot să nu-l văd de loc, dacă vrei.

— Bine, atunci e bine, repetă Barbara, emoționată. Și tăcură.

— Mămico ! zise Oktawia, care aștepta cu nerăbdare acest moment. Am dus rochița la doamna Bonnard. Și ea e de părere că trebuie neapărat lungită.

— Las-o să-și lungească rochița, interveni Barbara. Am găsit-o plîngînd, mititica.

— Asta-i bună ! rîse Teresa, puțin necăjită. Nu știam că avem gusturi diferite. Rochița lungă nu te avantajează. Ai semăna cu o fetiță de la orfelinat. De altfel, cred că doamna Bonnard nici n-ar putea să ți-o facă pentru azi.

— Ba da ! A și desfăcut tivul. Mă duc și eu să-i ajut. Peste un ceas e gata ! strigă Oktawia și ieși glonț din cameră.

— Ai văzut ? A desfăcut tivul ca să nu mai am ce zice, oftă Teresa. Fetele mele sînt pline de inițiativă. Și nu-i rău. Au să se descurce mai bine în viață cu felul lor de a fi decît noi cu fețele noastre frumoase.

— Ah, zise Barbara într-un acces de sinceritate, Oktawia te acuză că ți-ar fi rușine să spui că ai fete atît de mari.

Teresa se înroși și, fără să-i răspundă, își scoase pălăria din cap și-și dezbrăcă pardesiul. Părul ei întunecat îi căzu tinerește pe frunte și ea-l dădu la o parte cu o mișcare a mîinii care-o făcu pe Barbara să-și amintească de Piotruś. De altfel și privirea ei îi amintea de Piotruś. Culoarea ochilor era alta, azurie, Teresa îi părea întreagă azurie, dar privirea semăna cu a lui Piotruś. Descoperirea asta o zgudui. Așadar, Piotruś nu-i semănase ei ! Semăna cu Teresa și Bogumil. Lovitura fu atît de năprasnică, încît i se păru că cineva îi răpea pentru a doua oară fiul. Se văzu azvîrlită-ntr-un colț, alungată din viață, părăsită de toată lumea, căci avu dintr-o dată impresia că Teresa și Bogumil erau adevărații părinți ai copilului ei. Voia să ajungă cît mai repede acasă. Se sculă și-și luă rămas bun.

— Nu mai stai puțin ? Nu mi-ai spus ce-ți face fetița. E tot așa de nostimă ?

— Din pricina ei mă grăbesc. Agnisia a rămas singură cu nebuna de Rozalia, minți Barbara. Și uite acum se întunecă.

— Așa-i. E aproape întuneric, spuse Teresa. Îți strici ochii, scumpo, îi zise fetiței, care continua să brodeze. E prea întuneric. Lasă lucrul.

— Tocmai mă gîndeam și eu, spuse apăsat fetița. Și, voind să-i arate că ea singură decide întotdeauna, mai împunse cu acul de cîteva ori. Abia cînd spusele mamei își pierdură ecoul și conversația se-nnodă iar între cele două surori, Sabinka se sculă, își strînse lucrul și ieși.

Gîndindu-se că sora ei vrea să plece pentru multă vreme, Barbara fu cuprinsă de neliniște.

— De ce vrei să pleci în Lituania ? întrebă ea. Vino mai bine să-ți petreci vacanța la noi. Ne-ai făgăduit de atîtea ori la Krempa că ai să vii să stai mai mult la noi.

Teresa clătină în tăcere din cap. Spuse, aproape gemînd :

— Nuuu... nu pot. Trebuie să plec în Lituania.

Apoi, cu gîndul la ceva pe care numai ea îl știa, oftă din adînc :

— Oh... Krempa... Krempa... Acolo a început....

— Ce a început ? întrebă Barbara, pălind. O, Doamne, oare presimțirile ei se adevereau ? Ce fusese la Krempa ? Ce a fost la Krempa ? întrebă ea cu o neliniște rău prevestitoare. „Oh, se gîndea ea, cum poți să fii totodată mîngîiere și chin ?“

Teresa nu răspunse, ci ridică doar ochii spre sora ei, care stătea în picioare. Chipul ei era plin de o negrăită suferință, frămîntat, îmbătrînit. Barbara nu-și cercetase niciodată sora mai îndeaproape, nu se amestecase în problemele ei personale. Conversația luase o întorsătură atît de neobișnuită că nu știu ce să mai spună.

— Cît de mult te-ai schimbat, Terenia ! Terenia ! spuse ea, disperată.

— Da ! Multe s-au schimbat în viața mea. N-aș fi crezut niciodată c-o să scap firul...

— Firul ?

— Da, știi ! Am scăpat firul ca la ciorapi. Și Teresa făcu cu mîinile o mișcare, ca și cum ar fi împletit un ciorap. Apoi mîinile-i căzură inerte în poală. Privindu-și palmele, dădu din cap și șopti : Am avut prea multă încredere în viață. Am crezut că orice s-ar întîmpla cu voia sau fără voia ta, rămîi în siguranță. Că trebuie să te lași dus de valul vieții... să nu-ți înfrînezi... sentimentele... Am crezut că avem în noi destulă putere pentru a păstra o măsură în faptele noastre... Dar n-avem putere să ne împotrivim, rosti ea dușmănos după o vreme. Și n-avem măsură. Ar trebui să ai o busolă... De unde s-o iei ?

Barbara o compătimea din suflet. Îi părea rău că Teresa se chinuiește.

— Bineînțeles. Ar trebui să ai o busolă, spuse ea, făcînd eforturi să-și adune gîndurile. Și să nu te-ncrezi

în viață! Să-ți fie teamă de fiecare pas pe care-l faci, de fiecare pornire, eu am trecut prin asta... E îngrozitor.

Apoi, dîndu-și seama că vorbele ei se bizuie numai pe vagi bănuieli, că plutește în gol și că de fapt nu știe nimic, începu să strige:

— Eu vorbesc, vorbesc și habar n-am ce s-a-ntîmplat. Nu înțeleg nimic. Și nu pricep de ce-mi spui mie toate astea?

Teresa își dobîndi dintr-o dată obișnuita ei liniște senină.

— Nimic! Prostii, spuse ea. Nervii.

Barbara plecă acasă cu inima strînsă. Cînd îl întîlni pe Bogumil, se uită la el ca la un vinovat, ca și cum pe fața lui ar fi deslușit urmele clipelor furtunoase prin care trecuse. Dar el nu băgă de seamă, preocupat cum era cu întocmirea rapoartelor pentru Daleniecki.

Totuși, cînd Barbara îi dădu de știre că Teresa se întorsese acasă pe neașteptate, se lumină la față parc-ar fi răsărit soarele. Barbara nu se mai putu stăpîni și-i povesti dinadins întîmplarea cu rochița Oktawiei. Bogumil nu se arătă de loc surprins:

— Care părinte, zise el, n-ar vrea să le rămînă copiii cît mai mult timp copii?

— Tu și Teresa, conchise Barbara, sînteți făcuți unul pentru altul. Ce ironie a soartei că nu v-ați luat!

— Haida, de! Mai spune-mi-o! Spune-mi-o mereu, rîse Bogumil, că pînă la urmă o s-o cred și eu.

Și se înroși.

— Ce găsești de rîs? se enervă Barbara, dar pînă să mai spună ceva, Bogumil fu chemat și această ciudată discuție se încheie brusc.

A doua zi, au fost ocupați cu pregătirile în vederea sosirii lui Daleniecki, care de astă dată urma să rămînă la moșie mai mult timp: o săptămînă întreagă. Se instală în aripa dinspre nord a casei. Mînca în camera lui, luîndu-și micul dejun la douăsprezece și prînzul seara la șase, după obiceiul parizian. Primele două zile le petrecu în cancelarie cu Bogumil, încercînd să pătrundă toate tai-

nele administrării moșiei, iar următoarele două zile cutreieră moșia, cercetînd ogoarele, ogrăzile, clădirile anexe, starea mașinilor, felul cum decurge munca pe cîmp. Cei doi bărbați erau foarte mulțumiți unul de altul. Daleniecki considera excelente rezultatele obținute pînă acum și-l împuternici pe Niechcic să facă unele investiții absolut necesare. Bogumil fu atît de bucuros, că nu-i mai vorbi nimic de privațiunile îndurate în primul an și nici de faptul că acoperise cu banii lui lipsurile din inventarul viu. De fapt nu-l prea trăgea inima să-i ceară despăgubiri, de teamă că, plătindu-le, Daleniecki ar putea să fie mai zgîrcit la investiții, fără de care moșia nu mai putea face un pas înainte. Dar și aici lucrurile luară o întorsătură fericită. Deși moșia nu aducea încă venituri, Daleniecki îi propuse înainte de plecare un împrumut în contul viitoarelor tantieme, spunîndu-i că poate să-și îngăduie acest lucru, întrucît doamna Mioduska cîștigase ceva la acțiunile unor întreprinderi din Franța. În sfîrșit, vorbiră despre felul cum s-ar putea administra mai bine moșia pe viitor.

— Deocamdată, începu Bogumil, trebuie să mă mulțumesc cu un vătaf și un paznic la cîmp. Cînd moșia va începe să aducă venituri, o să-mi iau un contabil.

Daleniecki îl rugă pe Bogumil să-l anunțe cînd va trece la înfăptuirea acestui lucru, pentru că, avînd o sumedenie de cunoscuți prin satele din Wolynia ar putea să-i recomande pe cineva corespunzător, dintr-o familie cumsecade.

— Ar fi minunat, spuse Bogumil. Aș ști și eu cu cine lucrez.

Teresa Kociellowa sosi la Serbinów în ultima zi a șederii lui Daleniecki. Dintr-o dată, se schimbă totul. Daleniecki îi invită să ia masa împreună în sufragerie unde pînă atunci mîncase singur. După masă, ieșiră cu toții pe verandă să-și bea cafeaua. Vorbeau de fapt doar Teresa și Daleniecki. Soții Niechcic tăceau și ascultau, oferindu-le mereu cînd țigări, cînd fructe, cînd cafea.

Pînă la venirea Teresei, Barbara era mulțumită că Daleniecki nu-i deranjase cu prezența lui și că lua masa de unul singur. Acum însă își făcea mustrări că-l lăsase singur, se gîndea că poate purtarea ei îl jignise și, frămîntată de gîndul ăsta, aproba, fără să asculte, tot ce spunea. Uitîndu-se la franțuzitul spilcuit și parfumat, cu barba lungă, îngrijită, mătăsoasă, își zicea că și el s-ar potrivi foarte bine cu Teresa. Ce pereche fermecătoare ar face împreună! De cînd fusese ultima oară la Kaliniec, Barbara era tentată să și-o închipuie pe Teresa în anumite relații cu orice bărbat de lîngă ea. Era aproape convinsă că bărbații care-o cunosc trebuie să se îndrăgostească de ea. O socotea cea mai demnă, singura femeie care merită să fie iubită și n-avea putere să lupte împotriva acestei admirații. Ba o dată îi trecu prin minte că nici o altă femeie nu mai are rost să trăiască pe lume. Dorea fierbinte ca Teresei să i se ducă faima în toată lumea, să ajungă pe culmile unde nu ajung niciodată oamenii obișnuiți, de unde mai sus nu se mai poate urca și de unde nu poți primejdui fericirea altora. Teresa nu vorbea niciodată despre sentimentele ei. Mai degrabă ea era aceea care asculta mărturisirile altora. În timp ce alte femei, cărora le place să se laude, sau să se plîngă, își puneau în joc fantezia cînd era vorba de micile lor aventuri, ea tăcea. Ce taine se puteau ascunde în dosul unor cuvinte simple ca „Multe s-au schimbat în viața mea..." sau „Krempa... Krempa... Acolo a început!" Și, amintindu-și asta, Barbara nu mai avu nici un pic de liniște. Pentru Dumnezeu, ce puteau însemna aceste cuvinte?

Surescitarea ei ajunsese la un asemenea grad că nu mai lua seama la ce se petrecea în jur. Între timp, Daleniecki își luă rămas bun și porni spre mica gară, situată la cinci verste de Serbinów, în apropiere de granița prusacă. Bogumil îl întovărăși ca să-i fie de ajutor la vamă. Surorile s-au retras în dormitor; Teresa s-a jucat îndelung cu fina ei Agnisia. După întoarcerea lui Bogumil, au cinat, apoi au dat poruncă să înhame iarăși caii la

caretă, căci Teresa se încăpăţîna să plece acasă chiar în seara aceea.

Cînd au deschis uşa caretei, au văzut că era plină cu buchete de iasomie.

— Ce-i asta? întrebă, surprinsă, Barbara. Şi-i trecu prin minte că poate Daleniecki umpluse în cinstea ei careta cu flori de iasomie. Dar Teresa, rîzînd cu rîsul ei profund şi sonor, se aplecă şi întinse amîndouă mîinile spre Bogumil.

— Mulţumesc! Mulţumesc! strigă ea. Sînteţi cu toţii atît de buni cu mine!

Barbara înlemni.

— Ah, ce zăpăcită sînt! Cum de nu m-am gîndit să-ţi dau cîteva flori? se scuză ea, tulburată. Noroc de Bogumil. Dar vezi să nu te ameţească parfumul.

— Nu, nu... Am să deschid ferestrele.

Teresa îi invită la ea pentru duminică la prînz. Plecarea ei în Lituania se amîna de pe o zi pe alta; urma să plece săptămîna viitoare.

Au rămas pe treptele verandei, pînă cînd careta a ieşit pe poartă.

— A fost plăcut, nu-i aşa? zise Bogumil. Totul a mers cît se poate de bine.

Barbara îl fulgeră cu privirea.

— A fost îngrozitor, izbucni ea.

— Cum asta? De ce?

— Te rog să mă laşi în pace! îi strigă ea drept răspuns.

17

Bogumil nu înţelegea ce se petrecuse cu Barbara. Se duse după ea în dormitor, dar ea se aşezase lîngă pătuţul copilului şi se făcea că nu-l vede. O vreme tăcu şi el, dar în cele din urmă o întrebă:

— Nu cumva te-ai obosit prea mult?

Răspunsul țîșni ca și cum ar fi fost de mult pregătit.

— După ce rupi floarea, miră-te că s-a ofilit și întreabă dacă e obosită !

— Nu înțeleg la ce faci aluzie ! Vorbește limpede. Te-am supărat cu ceva ?

— Oh, sfîntă prefăcătorie ! Mai bine taci că trezești copilul. Și lasă te rog țigara !

Deodată, ca și cum s-ar fi înțeles, trecură amîndoi în cancelarie. Acolo lucrurile se lămuriră numaidecît.

— M-ai pus într-o situație stupidă, spuse Barbara. Nu se cade să dăruiești atîta puzderie de flori cuiva, fără să-mi spui.

Bogumil o privi revoltat, dar nu prea sigur de el.

— Fără să-ți spun ? Nu cumva glumești ? încercă el să zîmbească. I-am poruncit vizitiului să taie cîteva ramuri de iasomie. Ce mare lucru ! Doar nu e pentru prima dată cînd ofer flori unui oaspete la plecare.

— Cîtă ipocrizie ! Știi bine că pînă acuma eu eram aceea care mă îngrijeam de flori pentru musafiri. Și cînd nu puteam, trebuia să-ți aduc întotdeauna aminte să trimeți un om să le taie.

— Se poate... Așa o fi... Dar dacă-i așa, ar trebui să fii mulțumită că m-am gîndit și eu o dată la asta.

— Da. Te-ai gîndit pentru că era la mijloc Teresa.

Bogumil nu-i răspunse.

— Te-ai gîndit, pentru că era la mijloc Teresa ?! repetă ea.

— Poate... răspunse el, privind în pămînt. Îmi face plăcere să-i dau flori Teresei mai mult decît oricui din familia ta. Și dacă e ceva rău în asta, n-am ce face.

Barbara își trecu tulburată mîinile peste față, ca și cum ar fi vrut să se convingă că nu visează. Repetă de cîteva ori :

— Va să zică pînă acolo ai ajuns că nu mai ai ce face...

— N-am ajuns nicăieri, răspunse Bogumil, redobîndindu-și stăpînirea de sine. Gîndește-te la ce spui. Teresa

place tuturor și-mi place în aceeași măsură și mie. De ce ți se pare atît de ciudat? Doar și tu o iubești...

— Dar eu nu mă înțeleg cu ea pe ascuns, îl întrerupse Barbara.

— Pe ascuns?!

— Chiar așa, zise ea apăsat de parcă abia acum își dădea bine seama de ce e supărată. Crezi că e vorba numai de flori? Florile-s un fleac. Ai dreptul să oferi flori cui dorești. Dar de ce ea a înțeles numaidecît că sînt de la tine și ți-a mulțumit? Asta m-a făcut să bănuiesc că a fost ceva între voi doi și tu i-ai oferit iasomia, ca și cum...

— Femeie! Dă-ți seama ce spui! Nu era oare firesc să mulțumească cuiva? Mie sau ție, ce importanță are cui? zise Bogumil, dar sufletul i se lumină, amintindu-și scena. Și pe urmă, mai adăugă el, toată ziulica vorbise numai cu franțuzul acela și a vrut pesemne să fie amabilă cu mine.

— Ascultă, îl întrerupse din nou cu violență Barbara. De ce mă chinuiești? Spune-mi c-o iubești și gata. N-o să ți-o iau în nume de rău. Văd doar că numai ea e demnă de dragoste pe lumea asta. Dar trebuie să aflu și eu adevărul și să se isprăvească odată.

— Ce să se isprăvească? ridică Bogumil din umeri. Cum aș putea să-ți spun un neadevăr? Eu... n-o iubesc pe Teresa.

Tăcu, mirat și întristat că rostise aceste cuvinte. Se analiza în tăcere. Pentru prima oară se gîndea cum s-ar putea numi ceea ce simțea el pentru Teresa și dacă ar putea într-adevăr să fie calificat într-un fel. Era singura ființă la care ținea mereu și la fel de mult, cu toate că în viața lor nu se întîmplase nimic care să-i îndreptățească această dragoste. Și chiar în ciuda faptului că niciodată nu discutase prea mult cu ea. Dar cînd ea se afla în apropierea lui, totul se lumina, da, totul i se părea posibil, plin de făgăduieli... Și nu neapărat legate de ea, de Teresa. Desigur, îi plăcea nespus și vocea ei, și chipul, și felul ei de a se purta. Dar entuziasmul acesta

nu ducea la nimic, era destul că există ca atare, întreținut de propria lui intensitate. Promisiunile și speranțele pe care le trezea Teresa în inima lui Bogumil nu se refereau atît la raporturile dintre ei doi, cît la lucrurile și chestiunile din jurul lor. Dacă ceva nu mergea, dacă se apuca fără poftă de un lucru și tocmai atunci apărea Teresa, totul i se părea iarăși că merită osteneala ; uneori, era de ajuns să se gîndească la ea, ca treburile de fiecare zi, de care, de altfel, nu se plictisea niciodată, să-i pară mai necesare și să le facă mai cu spor.

Era o stare de spirit care nu avea în vedere ceva anume, un sentiment neprețuit, pe care și-l îngăduie bărbatul cu experiență bogată, știind că o serie de lucruri îi sînt ușor accesibile.

Bogumil ar fi fost oricînd gata să dea socoteală soției lui de aceste simțăminte, dar nu știa cum. Totuși încercă.

— Pot să te asigur, spuse el, că toate astea sînt o mărturie a faptului că-mi face plăcere cînd o văd. Că-mi face plăcere cînd mă gîndesc la ea. Niciodată n-o să fie nimic mai mult.

Și pentru că ea nu răspunse nimic se mai lumină la față și, încurajat, adăugă :

— Știi, iubito, dacă n-ar fi vorba de Teresa, pe care într-adevăr o nedreptățim, vorbind cum vorbim despre ea, dacă n-ar fi vorba de Teresa, aș fi tare fericit că ești geloasă.

— Nu sînt geloasă. Oh, dac-ai ști cum greșești și cum nu-nțelegi nimic ! strigă ea cu o furie atît de sinceră și îndurerată, că pentru o clipă Bogumil se sperie. Dar numaidecît după aceea se întoarse la gîndul lui :

— Ba ești geloasă, ești geloasă, spuse el în glumă. Așadar tot ții un pic la mine.

Și dădu s-o sărute, dar ea se feri. Barbara se întoarse brusc cu spatele, căci izbucnise în rîs. Da, rîdea, rîdea de toate cuvintele pe care și le spuseseră. Cît de departe erau de adevărul adevărat ! Nu era decît o neînțelegere. Și nu era vorba de gelozie, sau, în orice caz, nu de

gelozia care-l făcea pe Bogumil să se bucure atît. Și în timp ce el, aprinzîndu-și țigara, începu să se plimbe prin cameră, repetînd naivele și după părerea ei încrezutele cuvinte : „Ești geloasă, geloasă“, ea își scrută cu dezgust sentimentele tulburi.

Înțelegea, o, înțelegea destul de bine ceea ce simțea Bogumil pentru Teresa. Știa perfect că niciodată nu încercaseră să rămînă singuri. Dar în locul acestor neclare situații, favorabile oricăror presupuneri, ar fi preferat ca Bogumil să-i spună că se sărutaseră. Propriile ei legături cu Bogumil i se păreau acum jalnice, serbede, meschine, față de entuziasta simpatie care-i apropia pe cei doi. Pentru că Teresa ținea la el. Nu fără rost întinsese astfel mîinile spre el, să-i mulțumească pentru iasomie, nu fără rost spusese atunci la Kaliniec : „Krempa... Krempa...“

Icoana acestor efemere simțăminte, neîntemeiate pe fapte concrete, se confunda aproape în mintea ei cu propriul ei zbucium de mult apus. Simți din nou deschizîndu-se vechea rană. Józef Toliboski și ea au ars cîndva să-și mărturisească unul altuia dragostea. O soartă vitregă nimicise totul și ea se resemnase, mințindu-se că nici nu pot exista pe lume asemenea simțăminte. Și, închipuindu-și dragostea nemărturisită dintre Teresa și Bogumil, era tristă nu pentru că-l pierdea pe Bogumil, ci pentru că se repeta parcă pierderea lui Józef Toliboski.

Dar nu era numai atît. Toată istoria asta ridica spre ea zeci de capete, ca o hidră !

Marea dragoste pe care i-o arătase Bogumil tocise unii din ghimpii suferinței : nu-i mai păsa că-și călcase pe inimă. Căsătoria ei nu fusese un triumf și, totuși, de multe ori în momentele grele, se îmbărbăta cu gîndul că își luase într-un fel revanșa și că undeva departe, departe, în satul Borowno, Józef Toliboski a aflat, știe, cum trăiește ea, o aude, o invidiază și o regretă. De cînd se mutaseră aici, Borowno era aproape, la mai puțin de zece mile de Kaliniec. Și tocmai acum, cînd

știrile puteau ajunge atît de ușor la urechile lui Józef Toliboski, revanșa ei în dragoste să fie atît de jalnică ?! Ei, nefericitei, i se părea că cel pe care în scrisorile către Teresa îl numea steaua luminoasă a vieții ei, știe totul, a aflat și de careta plină cu flori de iasomie, știe că Bogumil o va părăsi, că altă femeie i-a luat locul în inima lui și toate astea nu sînt în ochii celuilalt decît dovada vie că ea, Barbara, n-a fost niciodată demnă de dragostea cuiva.

Astfel de gînduri o frămîntau, în timp ce Bogumil repeta mereu : „Ești geloasă, așadar tot mă iubești puțin“, și, fără să-și dea seama, o irita într-atît, încît abia se reținea să nu-i arunce adevărul în față, punînd capăt fericirii lui mioape.

Chinuindu-se că nu poate găsi o ieșire din impas, strigă, disperată :

— E îngrozitor ! Nu știu cum de pot îndura ! Și deodată, ca și cum nu numai propriul ei zbucium i-ar fi fost povară, dar și obiectele din jur, apucă de pe masă geanta ei de voiaj și o trînti cu toată puterea de pămînt.

Timp de o clipă, Bogumil n-avu curaj să se miște. Nu-i venea să-și creadă ochilor. Pe urmă se aplecă și ridică geanta.

Îi era milă de Barbara.

— Ei, lasă. Gata. Nu-i nimic, zise el. Nu s-a întîmplat nimic. Și cînd te gîndești că eu sînt principalul vinovat. Niciodată nu mi-am închipuit că poate să te preocupe atît ce face un prost ca mine. De-acum încolo am să deschid ochii. Dar te încredințez, iubito, că n-ai de ce să fii geloasă. Parcă tu nu știi că n-ai de ce să fii geloasă de nimeni și de nimic ? Te asigur, te asigur, repeta fără să-și dea seama dacă dragostea sau bunătatea îl îndeamnă să vorbească așa.

Barbara ajunsese la capătul puterilor.

— Termină ! Termină odată ! îi porunci printre dinții încleștați. Nu mă face să-ți spun lucruri de care să-mi pară rău. Bine ! Fie ! Sînt geloasă. Și ce-i cu asta ? Îți închipui că-i o dovadă de dragoste ? Află dar

că acela pe care l-am iubit putea să facă nu ştiu ce, să presare cu flori pe nu ştiu cine, şi eu i-aş fi iertat totul pentru un zîmbet de-al lui. Nu sînt geloasă şi nu mă frămînt din pricina ta şi nici din pricina sentimentelor tale. Nu pot pur şi simplu suporta să se spună că şi tu m-ai lăsat pentru alta. Înţelegi ? Poate acum ai să încetezi, în sfîrşit, să mai repeţi : „geloasă, geloasă".

Se lăsă o tăcere grea, apoi Bogumil murmură :

— Acum am să încetez, în sfîrşit.

Pe urmă se apropie de birou, mută nişte hîrtii din loc, se întoarse şi ieşi brusc. Ieşise din casă, căci se auzi închizîndu-se uşa de la intrare.

Zbuciumul Barbarei se potoli deodată. Dar era numai răstimpul senin de după furtună, urmat de vreme înnorată şi ploi fără sfîrşit. Căci alte temeri începură s-o încerce. Îşi spunea că abia acum Bogumil o va părăsi cu adevărat sau, dacă nu, în orice caz îi va pierde dragostea. Se simţea în clipa aceea un monstru, un monstru care nu merita dragostea nimănui. Şi tremura din toate fibrele trupului ei, la gîndul că Bogumil o va părăsi şi că-şi făcuse răul acesta cu mîna ei.

„Numai tu, om josnic şi fără inimă, numai tu m-ai adus în starea asta de decădere", îi striga în gînd lui Józef Toliboski, dar nu izbutea să-l urască atît cît ar fi vrut în clipa aceea. Tot ce dusese la acea neaşteptată ruptură, i se părea acum o himeră, un foc de paie. Singurul lucru adevărat, important era despărţirea care-o ameninţa. Ea ar fi însemnat înfrîngerea totală, nefericirea, distrugerea. Din cînd în cînd, pîlpîia ce-i drept în conştiinţa Barbarei ceva ca un sentiment de eliberare, ca şi cum arzînd podurile în urma ei s-ar fi aflat iarăşi la începutul vieţii, capabilă să o modeleze din nou. Dar pîlpîirea asta se stingea repede, alungată de certitudinea că făptuise un lucru ale cărui urmări îi depăşeau puterile şi chiar dorinţele. În faţa ei se deschidea pustiul şi întunericul, gata fie s-o înghită pentru totdeauna, fie să-i deschidă o nouă geană de lumină. Dar Barbara nu credea, n-avea încredere nici în această iluzie şi nici

în faptul că din întunericul pe care singură îl dezlănțuise, s-ar mai putea ivi o nouă scînteiere. De altfel, își dădea prea puțin seama de însemnătatea propriei existențe, ca să poată înțelege de ce ar fi în stare și de ce nu. Viața în ea pulsa numai atît cît să simtă cum o trec fiorii, cum i se face pielea de găină pe mîini și pe picioare, cum i se ridică părul măciucă. Voia să alerge după Bogumil, dar picioarele nu-i dădeau ascultare. Auzind că Agnisia se zvîrcolește în pătuțul ei, trecu în dormitor, sprijinindu-se de mobile. Copilul se trezise într-adevăr și, amintindu-și probabil că la cină primise o prăjitură din porția pregătită pentru musafiri, cerea într-una :

— Mămico, dă-mi prăjitură.

— Șii, șii ! Adormi, fetițo, dormi, șopti Barbara și încercă să-i cînte. Dar vocea îi pierise, răgușise. Renunță. Dormi, fetița mamii, spuse ea. Mămica vine numaidecît înapoi.

Copilul începu să gîngurească, oprindu-se după fiecare cuvînt, întrebîndu-se parcă :

— Mămica — Aisia — dă-mi prăjitură ? și adormi, vorbind.

Barbara rămase o vreme aplecată asupra pătuțului, apoi, împleticindu-se, se duse în camera servitoarei. Nastka stătea numai în cămașă lîngă pat, împletindu-și părul în coade la lumina gălbuie a lămpii de gaz. Ajunsese tocmai la vîrful cozii, subțire ca un șiret. Ținea mîinile ridicate, încruntînd din sprîncene :

— Pe unde-mi umbli, Rozalia ? De ce lași copilul singur ? întrebă cu voce slabă Barbara și, fără să mai aștepte răspuns, se înapoie în dormitor. I se păruse că se-ntorsese și Bogumil din curte, dar nu găsi decît copilul adormit în pătuțul lui.

— Unde ești, Rozalia ? Unde-i domnul ? țipă ea, cuprinsă de o spaimă nedeslușită pentru soarta lui, și alergă în antreu.

Bogumil, care era pe verandă, deschise ușa cînd o auzi strigînd și intră în cameră.

— Ce e ? Liniștește-te !

— Vreau să-ți spun ceva, șopti ea, sprijinindu-se de perete.

— Ce să-mi spui ? Mi-ai spus tot ce-ai avut de spus. Știam eu de mult... dintotdeauna... că nu mă iubești. Și de celălalt de asemeni auzisem de mult, înainte de a mă logodi cu tine, știam de la soții Lada. Dar mă obișnuisem să cred că fusese un capriciu de-al tău, o copilărie. Chiar tu, de altfel... chiar tu mi-ai spus „nu iubesc pe nimeni". Așa-mi trebuie ! M-am încrezut în vorbele tale ca un licean și-mi merit pedeapsa.

— Nu te-am mințit, spunîndu-ți ce ți-am spus, gemu ea. Acesta-i adevărul. Nu iubesc pe nimeni, în afară de...

— În afară de ?...

— În afară de tine, spuse ea într-un hohot de plîns și îngenunche, înfrîntă, acolo unde se afla, departe de el, lîngă perete. Întoarce-te, spuse ea printre suspine, am să-ți explic totul. Nu fi supărat.

Îi venise îngrozitor de greu să pronunțe aceste cuvinte, dar n-avea încotro. Izbucnise în ea, nestăvilită, acea pornire care apare adesea în sufletele hărțuite de disperare și teamă. Oare el, care era atît de sensibil la cel mai mic semn de dragoste din partea ei, va rămîne insensibil la focul mistuitor care izbucnise deodată în ea ? Sau va trece cu indiferență pe lîngă ceea ce, știa ea bine, visase neîncetat ? Nu, nu rămăsese insensibil. Murmură de cîteva ori :

— Pe tine... Pe tine... La ce bun toată comedia asta ? Ca pe urmă să-mi fie și mai greu ?

Dar cînd se apropie ca s-o ridice de jos și o văzu rușinată de moarte și aprinsă — nu se mai îndoi de adevărul spuselor ei, se-nfierbîntă și el, părtaș la ceea ce cu o clipă înainte crezuse că e o simplă comedie. Cum ar fi putut să nu dea crezare acestei inimi care bătea să se spargă, acestei totale dăruiri ?

Barbara se temea să se trezească din nebunia în care căzuseră pe neașteptate. Se temea că, trezindu-se, va

deveni cea dintotdeauna, cea care se rușinează și suferă. Deocamdată, era fericită, fără să știe de ce anume. Oare pentru că-și plătise cu dărnicie datoria care-o apăsa de atîta vreme, sau pentru că păcălise soarta, izbutise s-alunge teama, sau cunoscuse o fericire în care nu mai spera ?

Dar, spre uimirea ei, nu era o stare de spirit trecătoare : își simțea inima ca o grădină deschisă din toate părțile. Satisfacția pe care i-o dăduse lui Bogumil nu-i stinse dorința de a-și cere iertare și de a fi mereu generoasă. Se simțea încă vinovată față de Teresa. Cînd, dumineca următoare, plecară amîndoi la Kaliniec după cum făgăduiseră, văzînd, spre bucuria ei, că sînt numai între ai lor, îi mărturisi :

— Terenia, știi tu ce fel de soră ai ? Închipuiește-ți că i-am făcut o scenă de gelozie lui Bogumil din cauza ta. Dar nu-i de mirare. Ai atîta farmec, încît nu se poate să nu se îndrăgostească de tine toată lumea. Și dacă în căsnicie bărbatul trebuie să fie încîntat de altcineva, îndrăgostit de altcineva, atunci, o, Doamne, de cine ar putea fi Bogumil mai încîntat decît de tine ?

Vorbi multă vreme așa, pătrunsă de credința că binefăcătoarea lumină a sincerității va risipi umbrele ce-i mai stăteau împotrivă. De altfel, în ultimele zile verificase din nou sentimentele lui Bogumil față de ea. Se convinsese că nu pot fi de nimic zdruncinate, că nu se plictisise de ea, că dragostea pătimașă de la început nu se stinsese, ci izvora tot mai puternică. Putea să-și rîdă acum de soartă, putea să joace totul pe o carte. Chiar dacă se va-nșela. N-avea importanță ! Important e să treci prin toate astea cu seninătate și mîndrie, fără să-ți pară o clipă rău că împarți oamenilor comoara ta nesecată. În fine ! Mai bine să piardă totul decît să mai trăiască o clipă cu sentimentul acela de dispreț pentru sine, prin care trecuse după scena cu iasomia. Se pregătea tocmai să strige : „Și chiar dacă vă iubiți într-adevăr"... dar Teresa și Bogumil, înveseliți, începură să

glumească. Teresa îl sărută pe Bogumil ca pe un frate și-i spuse :

— Asta ca să te pedepsesc pentru gelozia ta, soră rea ce ești. Îmi pare bine că ești geloasă, că prea erai încrezută. Dar liniștește-te : știm cu toții că Bogumil nu mai are ochi pentru nimeni alta în afară de tine.

Sosi și Lucian Kociell și printre hohotele de rîs îi povestiră și lui ce fusese. Acesta fu de părerea soției sale.

— Chiar așa ! spuse el. Am vrut să-l oprim într-o seară la cărți. A dat din colț în colț ca o domnișoară de pension pînă cînd pastorul Wenorden a spus : Lăsați-l în pace pe domnul Niechcic ! Se grăbește întotdeauna cînd îl așteaptă nevasta.

Barbara respinse, cu un aer triumfător, spusele lui. iar Teresa își privi soțul care devenise deodată centrul discuției.

— Oh, spuse Teresa, Lucian se învinuiește pe nedrept. Acum o să vă închipuiți că el trage pe alții la petreceri.

Cînd veniră și fetele în cameră, Teresa spuse, emoționată, aproape cu lacrimi în ochi :

— Să țineți minte, fetele mele : tatăl vostru este o comoară.

Parcă și ea ar fi avut de plătit o poliță bărbatului ei.

Mai tîrziu trecură pe acolo soții Ostrzeński să-și ia rămas bun de la Teresa, care urma să plece a doua zi și imediat se așezară să joace *whist*. Lucian, cînd nu ieșea de acasă, era dornic întotdeauna să aibă măcar la cărți lume.

Barbara, ca o dovadă de totală încredere, îi lăsă pe Teresa și Bogumil să dezlege șarade cu fetele și plecă s-o viziteze pe mama ei. Era o seară foarte frumoasă, o lumină aurie inundase cerul, lăstunii spintecau, ciripind, văzduhul. Barbara mergea, murmurînd un cîntec. Se gîndea că de acum înainte va trăi altfel, va fi iar veselă și senină ca în tinerețe. Cînd se înapoie, murmura același cîntec. Era încîntătoare, cu flacăra biruinței în ochii ei căprii. În timp ce se pregăteau în antreu de

plecare, o auziră pe Michalina Ostrzeńska spunînd în salon :

— Slavă Domnului că a ieșit din starea în care căzuse după moartea copilului. Ați văzut-o ? Parcă-i alt om.

— Ce năzdrăvănii ai făcut ! rîse Bogumil. Ești un drac și jumătate.

Barbara îl privi pe furiș să vadă dacă sub rîsul lui nu se ascunde ceva. Dar în ochii lui nu văzu decît așteptarea înfrigurată a apropiatei clipe de fericire.

18

Lăptarul care dusese a doua zi în zori trandafiri de la Serbinów pentru Teresa ca să-i aibă pe drum, întrebat fiind mai tîrziu dacă ajunsese la timp cu florile, căci Teresa urma să plece cu poștalionul de dimineață, răspunse că da, ajunsese la timp, dar că doamna Kociellowa își amînase plecarea. Nu știa de ce, fiindcă sosise acolo cu noaptea-n cap, dar slujnica îi spusese că i se poruncise să nu mai servească micul dejun la șapte cum fusese vorba. Doamna nu se simțea prea bine și amînase plecarea pentru a doua zi.

Barbara îi povesti lui Bogumil ce auzise.

— O doare des capul, adăugă Barbara, și cînd o doare așa, nu-i bună de nimic.

Deocamdată, nu se necăji prea tare. Dar după o vreme, știrea aceasta începu s-o frămînte. De la un timp, Teresa era tare capricioasă. Ce-ar fi să-și fi schimbat planurile și să nu mai plece de loc ? Barbara se cam temea de lucrul ăsta. Nu era sigură că generozitatea de care dăduse dovadă în ultima vreme o s-o țină prea mult. Chiar astăzi de dimineață simțise cum o încearcă iarăși bănuiala și temerea, dar se gîndise : „Teresa va pleca și totul se va liniști". Întotdeauna omul e înclinat să creadă că vremea pune lucrurile la locul lor.

Ce-o să fie iară, dacă Teresa rămîne, sau poate vine să stea la ei? Încet, încet, începu să se obișnuiască cu acest gînd și chiar să-și dea curaj. „Da, se gîndea ea liniștită, poate așa ar fi cel mai bine.“ Și pe măsură ce trecea timpul, această eventualitate i se părea tot mai atrăgătoare. Începuse să pregătească în gînd cînd o cameră, cînd alta pentru sora ei și să facă o mulțime de planuri cum să-și petreacă mai plăcut timpul.

Acum o necăjea numai nesiguranța, faptul că nu știa dacă Teresa va lua într-adevăr această hotărîre. Cu fiecare clipă bucuria legată de venirea ei probabilă în casa lor creștea. Ce de cărți ar citi împreună! Și ce bine i-ar prinde Agnisiei în tovărășia mătușii și a fetelor ei!

După amiază, Barbara plivea împreună cu Nastka florile de rezedă de sub ferestre, cînd aceasta se ridică și-i spuse că cineva vine cu trăsura de la oraș. Amîndouă priviră cu încordare și într-adevăr, o trăsură greoaie de piață intră pe poartă.

Din ea coborîră Oktawia și Sabina, ducînd o valiză, și o vestiră, speriate și plînse, că mămica lor s-a îmbolnăvit foarte rău și tata le-a trimis la Serbinów, temîndu-se să nu aibă variolă sau tifos. Barbara opri trăsura, se îmbrăcă în grabă și plecă la soră-sa. Între timp, Oktawia îi povestise că mămică, încă de ieri, după plecarea musafirilor, se simțise rău, îi fusese frig, luase chinină și dormise toată noaptea, iar spre dimineață se deșteptă cu amețeli și dureri groaznice de cap.

— Nu mai plîngeți. Vă descurcați voi aici cu Nastka și cu unchiul. Aveți grijă de Agnisia. Să n-o lăsați pe Rozalia să plece de lîngă ea. Fruntea sus, scumpele mele! O să ne ajute Dumnezeu să trecem și prin asta cu bine. Voi trebuie s-o respectați și s-o iubiți pe mama voastră, le atrase atenția Barbara, în timp ce cu mîinile tremurînde își prindea voalul. Fetele, smiorcăind, îi aduseră la trăsură poșeta și umbrela.

Bogumil, care se afla pe cîmp, anunțat de Nastka, alergase într-un suflet și sosi tocmai cînd trăsura pornea din loc. Barbara o opri.

— Plec, îi zise ea. Trimite trăsura mîine dimineață să mă ia. O să-ți spună fetele ce s-a-ntîmplat. La revedere.

Și plecă. Pietrele kilometrice și stîlpii de telegraf treceau agale pe lîngă ea, rămînînd în urmă, în timp ce restul peisajului, pămîntul arat, satele de la orizont se tîrau încet înainte.

— Dragul meu, mai repede, îl tot ruga Barbara pe vizitiu. Și ca să-i dea ghes, adăugă : Păcat că n-am luat caii noștri. Acum am fi fost acolo.

Închise ochii, zicîndu-și : „Granița moșiei Serbinów e la doi pași, acum am trecut de ea, începe să se zărească mahalaua Pogórze..."

Deschise brusc ochii, dar crucea dintre stufărișuri care vestea că hotarul moșiei se apropie, era mereu înaintea ei, iar mahalaua Pogórze nici gînd să se zărească.

Atunci se înarmă cu răbdare și se întoarse cu gîndurile la Teresa.

„Doamne, Doamne, de unde i-o fi venit ? se gîndea ea. Poate că nu-i nimic grav."

Și se adresă iar vizitiului :

— Dragul meu, de pe capră nu se vede oare Pogórze? Stătea mai sus decît ea, deci cu siguranță vedea mai departe.

În curînd zări și ea Pogórze, o pată vînătă, a cărei apariție la orizont însemna că orășelul Kaliniec e foarte aproape. Duruitul roților pe caldarîm și peisajul care-și schimbase înfățișarea, devenind ceva mai citadin, îi dădeau impresia că trăsura merge mai repede. Cîțiva copii se ridicară din șanțul șoselei și o luară la goană după trăsură, agățîndu-se în spate. Alții strigau de departe la vizitiu : „Arde-i cu biciul ! Arde-i !" Oamenii, cu gîndul la treburile lor, treceau încolo și încoace ; bătrînul cerșetor legat pe sub barbă cu o basma roșie, stătea rezemat ca de obicei de zidul bisericii Bernardi-

nilor. Nimic nu se schimbase aici și Barbara se simți ceva mai liniștită, ca și cum ar fi fost o dovadă că nici la Kociell nu se petrecuse nimic grav.

În fața casei, fratele ei, Daniel, umbla încoace și-ncolo, așteptînd pe cineva. Nu se miră cînd o văzu pe Barbara, care după ce dăduse drumul trăsurii, se oprise în fața lui, neîndrăznind să-l întrebe nimic.

— Ei, zise el, slavă Domnului c-ai venit. Du-te la ea, dar să nu stai prea mult. Și, draga mea, trimite-mi-o pe Michasia.

— Ce are Terenia ?

— Terenia ? Amețeli. O doare mijlocul. S-ar putea să aibă variolă.

— Variolă ? Dar e îngrozitor, Daniel !

— Da, e îngrozitor, zise Ostrzeński convins. Eu abia-mi mai simt picioarele. Închipuiește-ți : de două ore o aștept pe nebuna de Michasia, care n-a dormit toată noaptea. Nici nu se gîndește, închipuiește-ți, că are și ea copii. Și unde mai pui — vaccinați o singură dată !

Barbara se miră de grija lui subită pentru sănătatea băieților, de care altfel nu-i prea păsa.

El însă se arăta de-a dreptul disperat.

— Amintește-i că are și ea copii, o rugă el. Poate așa o să se clintească din loc. Dacă se prăpădește, mor și eu. Femeile slăbuțe ca ea se molipsesc ușor.

— Liniștește-te, Daniel. Doar Terenia e bolnavă, nu Michasia. Spune-mi mai bine, ai fost acolo ?

— Am fost, răspunse el mai potolit. Dar nu văd la ce-ar sluji să stăm înfipți lîngă ea. N-o poate decît obosi pe sărmana Terenia. E o nebunie. Ca s-o vindece sînt oameni de specialitate, doctori, surori. Poate că ea n-are nimic grav pînă la urmă și voi o să vă dați sufletul.

Barbara își privi fratele cu milă și mirare.

— Ești un caraghios, zise ea, ridicînd din umeri.

— Eu am fost la ea, strigă Daniel, mergînd cu Barbara pînă în ușa casei. N-are nici un rost, înțelege-mă.

Și nu uita ce te-am rugat, draga mea, rosti el cu glas jalnic, trimite-mi-o pe Michasia.

Înăuntru, Barbara o găsi pe mama ei, pe soția lui Daniel și cîțiva doctori adunați pentru consult.

— Tifos sau congestie cerebrală, șopti doamna Michalina, bucurîndu-se c-o vede pe sora soțului ei.

Barbara veghe împreună cu mama și cumnata ei la căpătîiul Teresei toată noaptea. A doua zi nu se întoarse la Serbinów, ci trimise doar un bilet vestindu-i pe-ai săi că mai rămîne. Rămase și zilele următoare, trimițînd și primind vești prin lăptar.

După cîteva zile grele, febra scăzu puțin și Teresa începu să-și vină în fire. Lucian îi tot întreba pe doctori dacă boala trecuse de criză, dar aceștia nu știau să-i spună nimic sigur. Evitau răspunsul, luau mereu mîna bolnavei, îi cercetau pulsul, îi dublau doza de camfor. În cele din urmă, afirmară, fără prea multă certitudine, că e posibil ca, într-adevăr, criza să fi trecut. Se sfătuiau cum s-o hrănească pe Teresa. Deocamdată, îi recomandară smîntînă dulce și puțin zer proaspăt. Barbara se bucură foarte mult. Dacă era vorba de asemenea lucruri, însemna că totul merge spre bine. În zilele de spaimă, cea mai mică scînteie de speranță pare o fericire fără margini. Dar, încercînd acest sentiment, Barbara era neliniștită și temătoare, căci fericirea aceasta i se părea totodată și viguroasă și fragilă. Ar fi vrut să fugă cu ea, convinsă că numai așa o poate păstra. Întrebă dacă ar putea pleca liniștită pentru cîteva ore acasă. Ar aduce smîntînă și zer mult mai proaspete decît se găseau la oraș. Doctorii îi răspunseră că, firește, poate pleca, în clipa de față bolnava fiind în afară de orice pericol. Începu să se pregătească în grabă de drum, spunîndu-și că dacă urma să rămînă s-o îngrijească mai departe pe Teresa, trebuia în orice caz să treacă pe acasă, să vadă dacă acolo totul e în ordine, să dea unele dispoziții și totodată să-și ia unele lucruri, căci plecase fără nimic, iar cei de-acasă nu se pricepeau să-i trimită ce-i trebuia. Pe măsură însă ce clipa plecării se apropia,

toate gîndurile i se îndreptau cu teamă spre casă. E adevărat că primise zilnic vești de acasă, dar ce pot să însemne veștile scrise cu cîteva ore în urmă ? Agnisia putea dimineața să fie sănătoasă, și la prînz bolnavă în pat, zgîlțîită de friguri.

— Portarul a sosit cu trăsura, o vesti, în sfîrșit, slujnica.

Barbara se aplecă deasupra Teresei :

— Terenia, am să-ți aduc smîntînă și zer, spuse ea, veselă. Ce să le spun fetelor ? Vrei să vină aici ? Vrei să ți le aduc ?

Teresa, pe deplin conștientă, dar amețită încă, abia era în stare să-și adune gîndurile.

— Fetele... spuse încet, cu glas străin.

Nu-și manifestă dorința să-și vadă copiii. În schimb, începu să șoptească :

— Dac-am să mor... vezi, dac-am să mor, atunci în scrin... Nu-nu-nu, nu în scrin... nu în scrin, se corectă repede. Și, încruntîndu-și sprîncenele, privi în jur, cerînd parcă ajutor.

— Am uitat, se plînse și o luă iar de la capăt. Dac-am să mor...

— Ce tot vorbești ? se sili Barbara să zîmbească. Acum ți-e mai bine. Doctorul ți-a permis să bei zer. Eu tocmai mă duc să ți-l aduc. Pînă diseară sînt înapoi.

Teresa clătină din cap și deschise palmele care se odihneau pe plapumă, în semn de neputință. Barbarei i se rupea inima. O apucă de mîini și, strîngîndu-i-le, îi spuse :

— Am să-ți aduc smîntînă și zer, surioară. Smîntînă și zer proaspete, proaspete, repetă ea ca pe un descîntec capabil s-o dezlege de toate farmecele.

În camera alăturată găsi pe unul din doctorii care o tratau pe Teresa și care fusese pe vremuri îndrăgostit de ea. Umbla de colo colo, mușcîndu-și pumnii :

— Nu vrea să-și vadă fetele ? o întrebă el pe Barbara. Nu prea dă semne, adăugă el ca pentru sine, că ar vrea să vadă sau să aibă aproape pe cineva din fa-

milie. Nici de maică-sa nu întreabă... Asta nu-mi place. E prea indiferentă și...

— Ce tot vorbiți, domnule doctor? îl întrerupse Barbara, furioasă. Dacă s-ar fi simțit rău, mi-ar fi cerut să-i aduc fetele. Doar știți că-i este mai bine.

— Da, firește, firește, e bine... repetă doctorul, dus pe gînduri.

Dar pe drum, spre casă, Barbara își recăpătă încrederea clătinată în ultima clipă. „Dacă ar fi ceva grav, n-aș merge eu atît de liniștită acasă, după zer, și nici drumul n-ar fi așa de frumos.“ Și începu să depene în minte cele întîmplate, gîndindu-se că fetelor și lui Bogumil le va povesti de boala Teresei ca despre ceva aparținînd trecutului.

Dar cînd ajunse acasă, Barbara își pierdu liniștea și nu mai fu în stare să-i îmbărbăteze pe cei dornici de vești, în măsura în care își propusese.

Cînd să pornească înapoi pe întuneric, simți o fierbințeală prin tot trupul.

— Nu-ți pierde firea, o rugă Bogumil. Mîine dimineață vin și eu cu fetele acolo. Totul va fi bine.

— Să dea Dumnezeu, răspunse ea. Oare ai înfundat cumsecade sticlele cu smîntînă și zer? Să nu se verse.

Sticlele nu se vărsară, dar Barbara n-o mai găsi în viață pe sora ei. Teresa murise la o oră după plecarea ei.

— Sînt sigură că nu i-ați făcut injecția cu camfor, șoptea ea, plîngînd în hohote. Sînt sigură că doctorul n-o fi fost aici.

I-au arătat că doctorul fusese de față și că-i făcuseră injecția cu camfor. Venise și preotul; mama și slujnica se îngrijiseră să-i dea de știre, dar nu mai apucă decît s-o ungă cu sfîntul mir, căci Teresa murise fără să-și recapete cunoștința. Lucian îi arătă Barbarei, plîngînd, fiola de camfor spartă.

A doua zi de dimineață, locuința se umplu de lume. Toți se mișcau încet, vorbeau pe șoptite și doar rareori spărgea tăcerea glasul cuiva, răgușit de atîta plîns.

— Unde-ați pus luminările ?

— Arătați oamenilor cum să așeze florile !

Din camera fetelor se auzea clănțănit de foarfecă și foșnetul stofei. Barbara, ajutată de o croitoreasă costelivă și gălbejită, care cosea prin case, și de franțuzoaica Bonnard, pregătea în grabă rochiile de doliu pentru Sabina și Oktawia.

Bogumil plecă în oraș cu Lucian să-i ajute la împlinirea formalităților. Daniel și fiii lui mai mari, Anzelm și Janusz, veniră doar la puțin timp înainte de pornirea cortegiului și rămaseră în antreu. Băieții își cercetau din cînd în cînd panglica de doliu și se uitau pe sub sprîncene să vadă ce impresie fac. Ușa locuinței era larg deschisă. Pe scări se înghesuiau o mulțime de oameni, atît cei care veniseră la înmormîntare, cît și străini, curioși să vadă moarta.

Salonul în care nu demult își luaseră atît de vesel rămas bun de la Teresa, înainte de plănuita ei călătorie în Lituania, era cufundat în semiîntuneric. În mijloc odihnea Teresa, gata să pornească într-o călătorie mult mai scurtă, dar fără întoarcere.

Cortegiul funerar pornea de acasă direct la cimitir. Așteptară mult timp sosirea preotului. În sfîrșit, porniră. Lucian Kociell era membru de onoare al Asociației pompierilor, așa că fanfara pompierilor intonă marșul funebru, de îndată ce dricul începu să se legene pe pietrele caldarîmului. O mulțime de trandafiri și flori de iasomie, tremurînd ușor din pricina mersului zgîlțîit al dricului, acopereau coșciugul, scuturîndu-și petalele parfumate. De o parte și de alta a dricului pășeau cîțiva pompieri în mînă cu torțe aprinse.

Și astfel, din nou un copil al acestui pămînt, născut în chinuri și sînge, își croia drum spre mormînt, printre flori, flăcări și muzici ca și cum experiența de veacuri a semenilor lui, abia acum îl conducea în triumf spre poarta adevăratei vieți.

19

Cînd Bogumil și Barbara se înapoiară acasă de la înmormîntarea Teresei, se opriră în prima cameră, în birou, lipsindu-le puterea să înainteze. Acum, după această pierdere, propria lor casă li se părea mută și pustie. Bogumil se așeză la birou ca și cum ar fi avut ceva grabnic de făcut, iar Barbara, privindu-i fața palidă, spuse deodată :

— De ce n-am murit eu ? Eu, pe care nimeni nu mă iubește, după care n-ar fi plîns nimeni !

Bogumil își adună puterile și-i spuse, zîmbind :

— Nimeni ? Pe mine mă treci cu vederea ? De mine nu-ți pasă ?

Nu știa dacă-i pasă sau nu, dar cuvintele astea o mai întăriră, și existența ei nu i se mai păru atît de jalnică.

— Nu-mi lua în seamă vorbele, spuse ea. M-a copleșit durerea, vorbesc într-aiurea. Dar, într-adevăr, cei care merită să trăiască mor de tineri... Cei mai buni, cei mai scumpi, mor de tineri...

— Poate că-și cîștigă mai repede dreptul la ceva mai bun decît viața asta a noastră de aici, răspunse el, fără să-și dea seama ce voia să spună cu asta.

— Nu ! Soarta asta crudă știe întotdeauna să lovească, acolo unde trebuie ca să le fie mai greu bieților oameni.

Și, dintr-o dată, dădu frîu liber durerii :

— Știu, începu ea să-i spună, plîngînd, știu că și ție ți-e greu, dar tu nu poți să suferi ca mine. Tu n-ai nici o vină.

— Dar tu de ce ești vinovată ?

— Că a murit Teresa.

— Basia, ce-i cu tine ? Cine poate fi vinovat de moartea ei ?

— Eu, șopti Barbara, fulgerîndu-l cu privirea. Mereu mi se pare că moartea ei este o pedeapsă trimisă mie de Dumnezeu pentru că sînt așa... adică... pentru

că nu sînt așa cum ar trebui să fiu... într-un cuvînt...
Tăcu dintr-o dată, dar Bogumil înțelese la ce se gîndea.

— Cît ești de încrezută, zise el aspru. Crezi că Dumnezeu, presupunînd că există, ar lovi atîția oameni dintr-o dată, ar întrista atîtea inimi și ar ucide o ființă atît de minunată, numai ca să te pedepsească pe tine pentru niște prostii, sau chiar pentru un păcat mai mare ? Las-o mai bine pe sărmana noastră moartă să odihnească în pace și nu te apuca tu să cîntărești sentințele soartei.

Barbara îl privi cu recunoștință. Oh, ce balsam erau pentru sufletul ei cuvintele lui aspre și hotărîte.

„Adevărat, se gîndi numaidecît, și Teresa ar fi putut să-și închipuie sau să spună, fără să știu. ceva rău despre mine. S-ar putea chiar ca fără știrea mea, să fi fost vreodată necinstită față de mine. Oare pentru atîta lucru merita să fie astfel pedepsită ? Chiar și cînd oamenii se iubesc cu adevărat, se-ntîmplă asemenea lucruri. Cu siguranță că așa a fost și cu Terenia. Era cochetă, cum a fost și cu Bogumil, nu-și controla privirile, zîmbetele și nu se întreba dacă cineva suferă din pricina lor. Iată deci cum stau lucrurile. Și iată cît e de bine să nu despici firul de păr în patru, ci să ai încredere la bine și la rău în judecata sănătoasă a altcuiva. Pe cine-am mai auzit spunînd cuvintele astea ? Așa-i, chiar pe Terenia."

Dar deși scăpase de gîndurile sumbre și își aflase deocamdată un echilibru, Barbara era stăpînită încă de sentimentul că greșelile Teresei nu aveau aceeași importanță, aceeași greutate ca păcatele comise de ea. De altfel, nu voia să-i aducă nici o vină Teresei. Nu, ea era bunătatea întruchipată. Altfel ar fi fost oare atît de sincer îndurerată că pierise ? Și, brusc, auzi aievea parcă vorbele ei : „Dacă mor, în scrin... nu, nu în scrin..." Ce-o fi vrut să zică ? O, Doamne ! Singurele cuvinte pe care Teresa i le adresase înainte de moarte. Ce-or fi însemnînd ? Poate că Teresa voise să-i încredințeze un secret ? Ce avea în scrinul acela ? Nu, nu în scrin, doar

spusese că nu în scrin... Și totuși, poate că ar fi trebuit să se uite acolo. Cum de-a uitat? Dar chiar dacă și-ar fi adus aminte, ar fi putut parcă nitam-nisam să cotrobăiască prin lucrurile Teresei? Nu, vezi bine că nu, așa că cel puțin n-avea ce să-și impute. Dar abia se calmase, că îi încolți în minte întrebarea: dar dacă o fi ceva în legătură cu Bogumil? Nu, nu se poate. Dacă-ar fi fost așa, Terenia nu i-ar fi încredințat tocmai ei taina. Dar judecata chibzuită nu era în stare să oprească avalanșa de întrebări și presupuneri care o asaltau. De ce nu? Și dacă totuși?... Poate că dinadins a vrut să ți-o încredințeze ție. Barbara stătea nemișcată în birou, acolo unde se opriseră, clătinîndu-se ușor, pătrunsă din nou de teamă, simțindu-se iarăși jignită și vinovată.

— De ce nu spui nimic, draga mea? o întrebă Bogumil, trezindu-se din îngîndurare.

— Mă gîndeam și eu, răspunse ea, distrată. Nimic. Cred că ai dreptate. Ai dreptate. După o clipă adăugă: Mîine iau niște răsaduri și mă duc la Terenia. Vreau să-i sădesc tufănele și micșunele. Mai sînt încă destule în seră. Trec să văd ce fac bietele fetițe.

Bogumil o sfătui să mai aștepte cîteva zile. Mormîntul nu era încă gata și n-avea unde să sădească. Barbara îi ascultă sfatul. De altfel, tot n-ar fi putut pleca. Răcise și fu nevoită să stea cîteva zile în pat, pe urmă Agnisia avu, cine știe de ce, febră, așa că trecu destulă vreme pînă cînd izbuti să treacă pe la cimitir.

Lucian era un om care nu lăsa lucrul de azi pe mîine. Barbara găsi mormîntul mai ticluit decît s-ar fi așteptat. Era bătătorit și nivelat, înconjurat cu un gărduleț de fier și semănat cu iarbă care nu răsărise încă. La cap: o placă de granit roz-cenușiu cu inscripție neagră. De ambele părți ale granitului, flori și glastre. Barbara fu încîntată. Nu-i plăceau munumentele încărcate și pretențioase și se bucură că Lucian dovedise bun gust. Se apucă să sădească florile, înviorată, aproape veselă, ca și cum ar fi început o brazdă nouă într-o grădină, la care lucra cu mai multă rîvnă decît la altele. Pe urmă

se opri, îngîndurată, şi încercă să-şi dea seama că se află la mormîntul Teresei.

În cimitir creşteau arbori înalţi, iar într-unul din ei, chiar deasupra capului Barbarei, un sturz fluiera un cîntec vesel, săltăreţ. Cîntecul acesta vioi, picurînd peste verdeaţa aurită de soare, o întristă pe Barbara. Îngenunche şi plînse, gîndindu-se că nici Teresa şi nici Piotruś n-au să mai audă niciodată zvonurile vieţii şi n-au să mai vadă strălucirea luminii. Nu se mai plîngea pe sine, nu se mai simţea ea cea nedreptăţită de pierderea celor două fiinţe dragi, ci în clipa aceea pe ei îi socotea adevăraţii nedreptăţiţi.

Cînd pe urmă îşi şterse ochii şi o porni spre ieşire, luă seama că pe o potecă lăturalnică se îndrepta spre mormîntul Teresei un bărbat înalt, subţire, pe care-l recunoscu numaidecît. Cînd ochii îi întîlniră chipul, o străbătură fiori şi grăbi pasul ca şi cum ar fi vrut să fugă. Se opri însă şi privi în urmă, dar omul înalt nu se mai vedea nicăieri, îl acoperise frunzişul des.

„Oare e cu putinţă ? se gîndea ea surprinsă. Nu, mi s-a părut numai." Se opri, şovăind între dorinţa de a pleca şi de a rămîne, de-a aştepta, de-a cerceta. Se hotărî totuşi să plece şi porni spre poarta cimitirului, cînd grăbind pasul, cînd încetinindu-l, repetînd mereu : „Nu, mi s-a părut. Dar ce asemănare nemaipomenită ! Ce asemănare !"

Acasă, la Kociell, îi deschise chiar Lucian.

— Oh, ce bine c-ai venit, Baszka, aşa-i spunea el. Tocmai voiam să vă scriu. Nu îţi dau mîna. Am umblat cu hîrtii vechi şi cărţi şi-s plin de praf. Ia loc. Mă duc să mă spăl. Fetele nu-s acasă.

Barbara se aşeză şi se uită în jur cu sentimentul acela de sufocantă uimire, pe care-l trezeşte după fiecare moarte omenească muta prezenţă a obiectelor.

După ce se întoarse Lucian, abia dacă schimbară cîteva vorbe. Nu ştiau cum să-nceapă şi ce să-şi spună. Barbara îndrăzni prima :

— Parcă ziceai că voiai să ne scrii ?

— Da, își aminti Lucian, și încă într-o chestiune foarte importantă. Ne mutăm la Czenstochowa.

— Nu se poate !

— Ba da. Mi-am dat demisia. Vreau să deschid acolo o fabrică de ciment. Se-nțelege, nu singur. Eu am să conduc lucrările din Czenstochowa. Am hotărît să mă apuc de afaceri.

— Întotdeauna ți-au plăcut, șopti Barbara, dar nu-i oare prea riscant ?

— Ha ! Poate, răspunse el, rîzînd scurt, fără veselie. Riscul e elementul meu. M-am săturat de viața asta stătută, de birou, de club, de jocul de cărți, de bețiile de la Peszke și mărunte tranzacții comerciale printre picături. Astea-s bune pentru doamne ca de-alde Michasia. Eu am nevoie să întreprind ceva durabil, pe scară mare.

— Terenia cred că n-ar fi fost de acord.

— Cu siguranță. Terenia s-a pus întotdeauna de-a curmezișul. Ura afacerile. Iar eu, cît mi-a fost cu putință, i-am dat ascultare. Era, de altfel, singurul lucru pe care mi-l cerea. Nu puteam să nu-i îndeplinesc rugămintea... eh, dar să nu mai vorbim de asta. Acum văd că rău am făcut și că, dîndu-i ascultare, i-am pricinuit necazuri mai mari. Căci tot prisosul meu de energie îl cheltuiam în petreceri, pricinuindu-i numai necazuri. Petrecerile o supărau, știu bine, deși nu mi-a spus niciodată un cuvînt...

Lucian vorbea cu volubilitate, ca și cum în el s-ar fi rupt un zăgaz. Întotdeauna fusese plin de viață, dar Barbara nu-l văzuse încă niciodată atît de aprins, atît de hotărît. Își desfășura în fața ei planurile ca pe un măreț program de transformare a lumii. Fabrica de ciment nu însemna pentru el pur și simplu o fabrică de ciment. Se adăugau cărămidăriile, fabricația ghipsului și a unui anumit soi de țigle, numite eternit. Lucian mai vorbea de niște amestecuri de pap, fier și lemn, care legau mai repede și mai temeinic cimentul, în mintea lui întreprinderea de la Czenstochowa fiind concepută ca o mare întreprindere de construcții.

— Dar pentru o treabă ca asta e nevoie să fii inginer sau arhitect, nu? îndrăzni să întrebe Barbara.

— Am un inginer grozav, o asigură Lucian. Dar la o asemenea treabă nu inginerul este omul de bază, ci organizatorul. A fi organizator e o meserie pe care la noi nimeni n-o apreciază la justa ei valoare, dar fără de care nu poți să faci un pas înainte. Și eu sînt organizator. Sînt organizator din instinct. Da, da! Doctorii, continuă el aprins la față, nu mă lasă să beau. Prostii! Cînd oi avea de lucru, n-am să mai beau. Vor să mă sperie, spunîndu-mi că pe dinăuntru ar fi ceva în neregulă. Eu însă am să trăiesc mai mult ca ei toți. Mai mult ca ei. Nu-i o dovadă că am viață în mine dacă mă trage inima să mă apuc așa de tîrziu de lucruri atît de mari? Cine moare curînd se grăbește să facă ce are de făcut, să termine cît mai repede. Eu pînă acum am vegetat. Crede-mă, azi mă simt mai sănătos ca oricînd.

Spunînd acestea, se plimba prin cameră cu pași mari, își netezea părul des și negru crescut deasupra frunții înguste și-și prindea în pumn barba, răsucind-o ca și cum ar fi vrut să o stoarcă de apă.

— Să-ți ajute Dumnezeu... începu Barbara, dar el n-o mai asculta.

— Sînt sigur, continuă el, că totul are să-mi reușească. Sînt sigur! Nu numai pentru că am deplină încredere în mine. Știu că și Teresa o să-mi ajute.

Se așeză și începu să vorbească mai domol, dar cu aceeași înflăcărare.

— Închipuiește-ți, eu cred că oamenii, după ce mor, au o putere de influență mai mare decît în viață. Poate că tocmai de aceea ne părăsesc uneori atît de brusc, pentru că vor să ne ajute mai bine.

— Crezi în viața de apoi? întrebă Barbara cu speranță și îndoială.

— Da... adică, nu. Rațiunea desigur îmi spune că nu există. Și cu toate acestea nu-mi pot înăbuși convingerea că moartea... sau morții... sau morții... da, morții, transformă totul cu o putere mai mare decît cei vii. Eu,

de exemplu, mă simt astăzi un alt om, capabil Dumnezeu știe de ce. Mă gîndesc chiar cîteodată : o, de-ar putea să mă vadă acum Terenia ! Dar pe urmă mă cert singur : prostule, îmi spun, doar pentru asta a plecat, ca să te sprijine în planurile tale.

— Cum... cum să te sprijine ea... cum să te sprijine pe calea asta, de vreme ce spui că era împotriva unor asemenea lucruri ? încerca Barbara să-l înțeleagă, din ce în ce mai curioasă și mai uimită.

— Ei, asta-i ! Fiind aici, n-a putut pricepe totul. Dar acum are o gîndire superioară, pe care noi cei în viață... ha-ha ! cei în viață, adăugă el cu condescendență, nici n-o bănuim. Acum ea știe că pentru asta sînt făcut. E clar, nu ?

— Dar n-ai să te plictisești ? încercă Barbara să se apere de admirația pe care începea s-o simtă pentru el. Îmi face impresia că ție îți place să începi multe, dar te lași repede păgubaș.

— Doamne ferește ! Doamne ferește ! se indignă Lucian. Eu ? Da' de unde ! De altfel, poate că ai dreptate. Mie îmi revine sarcina să pun în mișcare toată afacerea. Eu vin cu ideile, eu aduc energia, și ceilalți n-au decît să pună la punct cu răbdare amănuntele. Diviziunea muncii, scumpa mea ! E clar, nu ? De altfel, să știi că de cînd sînt convins că Teresa vrea acest lucru, nu mă mai reține nimic. Teresa mă va sprijini. Numai așa pot s-o mai am alături. Nimeni dintre voi nu știe ce înseamnă pentru mine pierderea ei, hohoti scurt, fără lacrimi. Puteam s-o neglijez, să n-o văd zile întregi și totuși... Nu, voi femeile n-o să-nțelegeți asta niciodată.

Barbara era zguduită. Îl cunoștea de atîta vreme pe cumnatul ei, și abia acum își dădea seama că nu știuse ce fel de om este. Ce om plin de calități, ce fire întreprinzătoare ! Nici Barbara nu putea să sufere așa numitele afaceri, dar faptul că el le socotea nu o sursă de cîștig, ci un prilej de acțiune și muncă, era pentru ea un lucru nou, foarte atrăgător. Și nici felul lui de a vedea viața Teresei dincolo de mormînt, basmul acesta pe care

i-l povestea Lucian, n-o supăra de loc. Şi această contopire dintre credinţa mistică şi contrariul ei — energia practică a vieţii, nu i se părea de loc forţată, ba dimpotrivă foarte la locul ei şi chiar justificată. Lucian îi înfăţişase lucrurile aşa, încît atinsese în ea coarda romantică pe care în ultima vreme o simţea vibrînd tot mai rar, înclinarea aceea nepreţuită de a ne înfrăţi cu tot ce ne iese în cale, o stare în care spiritul nostru se cufundă, încîntat, în şuvoiul vieţii fără să se împotrivească, să şovăie sau să critice.

— Bine, dar trebuie să pleci neapărat de aici ? întrebă ea, întristată că-l va pierde din ochi pe omul acesta, pe care acum îl vedea parcă întîia oară şi care o fermecase ; pe omul acesta care îşi deschisese în faţa ei sufletul aşa cum rar fac bărbaţii în faţa femeilor. Trebuie neapărat să te muţi ? repetă ea. Nu poţi să deschizi aici, în Kaliniec, fabrica de care spui ?

— Nu, zîmbi el de felul ei naiv de a privi lucrurile. Kaliniec e un loc închis. E ca lacul fermecat din poveste. Mie-mi trebuie un loc deschis, ca rîul care curge întruna. Czenstochowa e un nod de cale ferată, drum deschis spre ţinutul metalurgiei, cărbunelui, industriei...

— Am auzit că şi aici se construieşte cale ferată, îl întrerupse Barbara.

— Nu cred. De cînd o ştiu, nevasta lui Daniel visează cale ferată. Dar vorba ceea : paşte, murgule, iarbă verde...

Lucian se uită la ceas.

— Uitasem, spuse el, fetele se duc din oraş de-a dreptul la Daniel şi le-am făgăduit că vin şi eu la cină. Hai şi tu, Baszka.

— Nu, tresări Barbara, deşi ar fi vrut să treacă pe la fratele ei. Nu, am stat prea mult. Păcat că n-am să le mai văd astăzi pe fetiţe. Dar, ia stai... nici nu-mi vine să cred că vă mutaţi cu adevărat. Cînd vreţi să plecaţi ?

— Nu chiar acum. În septembrie însă n-o să mai fim în Kaliniec. Să nu uit ! Printre hîrtiile Teresei am găsit

și scrisorile tale. Dacă vrei să le iei, ți le aduc numaidecît.

Barbara tresări și se aprinse la față. Cuvintele Teresei dinainte de moarte îi răsăriră din nou în minte. „Poate asta era? se gîndi și o piatră i se ridică de pe inimă. Nici vorbă, la scrisori se referise."

— Bine, le iau.

Lucian îi aduse un plic mare sigilat și legat cu sfoară.

— Acum cîteva săptămîni, zise el, înainte de plecarea în străinătate, Teresa a strîns scrisorile tale, le-a sigilat și mi le-a dat, spunîndu-mi să ți le înmînez în caz că ea ar muri. E ciudat, dar îmi dau seama acum că Teresa se gîndea mai des la moarte decît ai putea să-ți închipui. Uneori, era obsedată de gîndul morții.

— Atunci, cînd ne vedem? întrebă Barbara, vîrînd plicul în poșetă.

— Aș vrea să vin la voi duminecă cu domnișoarele. Pe urmă plecăm la Krynica. Doctorul mi-a atras atenția că micuțele sînt cam anemice, iar eu trebuie să joc rolul mamei. Ha! pufni din nou în rîsul său trist, scurt. Ce să ne mai prefacem! De fapt, și mie mi-au recomandat să mă tratez de nu știu ce.

Ajunseseră în antreu și el o tot ruga:

— Nu te grăbi așa. Veșnic ești pusă pe goană. Trebuie să mă schimb înainte de a pleca la Ostrzeński, dar dac-ai vrea să mă aștepți puțin, ieșim împreună.

— Nu, nu pot. Dădaca e fată bună, dar nu mă-ncumet să las copilul în seama ei.

— Ha! rîse din nou Kociell cu rîsul lui scurt și straniu.

Cum ajunse la Serbinów, Barbara strigă din prag:

— Vă aduc o veste mare. Kociell se mută din Kaliniec.

Toată seara discută cu Bogumil numai despre asta. Abia a doua zi, în timp ce o veghea pe Agnisia care se juca (Rozalia, ca de obicei, dispăruse pe undeva), Barbara deschise plicul de la Teresa și privi emoționată foile colorate de hîrtie pe care le umpluse cu atîta hărnicie pe

vremea cînd era domnișoară. Nostime și drăguțe i se păreau mai ales scrisorile ei către Otka și Sabinka, pe vremea cînd erau încă mici. Le frunzărea, citea ici o frază, dincolo alta. Erau scrise cu slove mari, clare. O făcură să rîdă și-i dădură lacrimile la amintirea naivelor gingășii de pe vremuri: „Scumpa mea copiliță... frumusețea mea scumpă... dragă Oktenka... Un pupic pentru scrisorica dulce pe care ai scris-o atît de frumos și de îngrijit... Scrie-mi, scumpo, dacă ștrengărița de Sabina a învățat să ciripească franțuzește și nemțește. De tine nu întreb. Știu că ești silitoare și întotdeauna prima la învățătură... O să ne vedem în curînd, căci o să veniți la mine. Mi-e tare dor să vă sărut gurițele de mărgean..."

— Sfinte Dumnezeule, oftă Barbara, lăsînd să-i cadă pe genunchi legătura de scrisori, ce dragi mi-au fost fetițele astea! Și acum unde-a zburat dragostea? Cred că și fetele s-au schimbat, nu mai țin la mine ca altădată. Sau poate altădată mi se părea totul demn de a fi iubit?...

Deodată, cînd începu să răscolească iarăși printre hîrtii, dintre filele groase ale scrisorilor alunecară pe podea cîteva foițe nu prea mari. Barbara le ridică. Erau scrise de mîna Teresei, dar probabil în mare grabă, căci scrisul abia se-nțelegea. Numai una era ceva mai clară, așa că Barbara, după ce se uită o clipă pe deasupra, se apucă să deslușească scrisul:

„...condusă de acest gînd, citea ea cu mirare și neliniște, mă adresez ție, scumpe Tadeusz, cu o fierbinte rugă. Nu știu în numele cui să vorbesc, ca să mișc inima ta la fel de nesimțitoare la bine ca și la rău. Primește-mi ruga pe care ți-o fac acum în numele necunoscutei puteri care trezește în tine bunătatea. Te rog să-mi înapoiezi scrisorile pe care ți le-am trimis de-a lungul anilor. Dacă rugămintea mea te deranjează sau te supără, iartă-mă. Mă mîngîi cu gîndul că nu-ți poate pricinui decît o supărare trecătoare. Dar de ce oare mă frămînt atîta cînd știu că și pentru tine însuți existența este o suferință îndea-

juns de mare, ca să mai ai încă... Tu suferi destul numai prin faptul că exiști, pentru a..."

Aceste două fraze neterminate erau șterse, apoi textul continua :

„Știu că nu poți înțelege imediat și pe de-a-ntregul rugămintea mea. Dacă ne vom mai vedea cîndva, bineînțeles, dacă ai să dorești acest lucru, am să-ți explic atunci mai amănunțit care sînt cauzele rugăminții mele. Deocamdată, e de ajuns să-ți spun că eu cunosc o poveste cu niște scrisori care ți-au fost adresate și nu sînt atît de încrezută, încît să cred că scrisorile mele n-ar putea avea aceeași soartă."

Urmau cîteva fraze fără legătură, tăiate :

„...Ai să răspunzi... Poate c-ai să-mi spui : cu tine e cu totul altceva, dar din păcate nici eu n-am putut să trezesc la viață și fericire sufletul tău melancolic. Cred că e vina mea : nu te-am iubit destul, n-am fost în stare să te iubesc destul... N-am fost capabilă de un sacrificiu total, așa cum o cerea starea ta de spirit. E vina mea. Toate acestea trebuie... Scrisorile acestea trebuie să dispară o dată cu amintirea clipelor nefericite, dar atît de plăcute. Sînt vinovată atît față de tine, cît și față de L. și de copii, dar acesta e un lucru care mă privește pe mine și de care singură voi da socoteală în fața lui Dumnezeu. Trimite-mi scrisorile la post-restant... Am să le caut acolo...

...O, iubitul meu, adoratule, dorit de mine pînă la ultima suflare. Dacă vreodată..."

Aici pagina se sfîrșea. Ce era ? O scrisoare ? O ciornă de scrisoare ? Însemnări pentru o scrisoare ? Oare scrisoarea asta fusese transcrisă ? Fusese expediată ? Și cine era Tadeusz ? Întrebări zadarnice. Barbara primise răspunsul cu o zi înainte, la cimitir, iar după citirea scrisorii, Tadeusz Krempski îi apăru înaintea ochilor aievea. Acum abia înțelese sensul cuvintelor Teresei : „Krempa... Krempa... Acolo a început..."

Dar cum ajunseseră foițele acestea printre scrisorile ei? Din întîmplare? Fără îndoială că numai din întîmplare. Dar pentru Dumnezeu, Lucian le cunoștea? Nu. Teresa îi dăduse plicul sigilat. Deci asta era taina Teresei, taina care-i sfărîmase echilibrul și-o doborîse în ultimii ani. Barbara n-o condamna. O deplîngea din tot sufletul. Dar în același timp își spunea în bătaie de joc:

— Și tu, proasto, îți făceai gînduri negre, credeai că e vorba de tine! Sărmană ființă menită ca atîtea altele să duci o viață searbădă și să privești numai din ungherul tău, de departe, la alții, la pătimașele lor încleștări la care filozofii nici n-au visat."

I se părea că fusese înlăturată, că nu poate participa la clocotul tragic și uluitor al vieții. Nu numai ea. Și Bogumil. Și el fusese înlăturat, ba chiar luat în derîdere prin rolul pe care ea i-l dăduse în toată povestea asta.

Din avalanșa aceasta de întrebări, dorințe, presupuneri, sentințe, din acest îngrozitor chin sufletesc, o smulse Agnisia. Copilul, văzînd-o aplecată asupra hîrtiilor, alergă spre ea. Ținea în mînă o cărticică.

— Mămico, Aisia țiteste, sclie.

Ea luă fetița pe genunchi și, fără să se uite, o ajută să mîzgălească cu creionul niște poze colorate.

— Aisia sclie, insistă copilul și, întorcîndu-și fața spre maică-sa, așteptă confirmarea acestei uluitoare descoperiri.

— Aisia sclie? Sclie Aisia? Aisia?

— Nu, Aisia nu poate să scrie aici, spuse Barbara, revenindu-și. Aici sînt poze. La poze te uiți numai. Nu scrii pe ele. Uite cum le-ai mîzgălit.

Aisia căzu pe gînduri și repetă cuvîntul necunoscut pentru ea pînă atunci.

— ...găliit?

Nu putea rosti ușor decît cuvintele bisilabice. Dacă erau mai lungi, le reducea la ultimele două silabe.

20

O vreme, Barbara fu frămîntată de gîndul că ultimele cuvinte rostite de Teresa înainte de moarte însemnau cu totul altceva. Că nu era vorba de scrisorile pe care i le înmînase Lucian, nici de foile care probabil ajunseseră acolo dintr-o greșeală. Acum se gîndea tot mai rar, convinsă fiind că taina va rămîne pe veci nedezlegată.

Încă în același an în care murise Teresa, în toamnă, Bogumil ajunse la concluzia că are nevoie neapărat de un ajutor pentru lucrările de cancelarie. Pe de altă parte, avusese noroc de un an bun, strînsese o recoltă care-i îngăduia într-o oarecare măsură sporirea cheltuielilor de administrare. Trimisese o depeșă la Paris și în scurt timp primi răspunsul. Daleniecki îl anunța că în urma discuției avute în vară, se adresase numaidecît unor rude ale lui, care-i recomandară pe un oarecare Roman Katelba. Băiatul abia absolvise școala de contabili agricoli. Îl va înștiința să se prezinte la Serbinów, dar angajarea lui depinde desigur de părerea pe care și-o va face asupră-i stimatul domn Bogumil.

Katelba îi plăcu și fu imediat angajat. Barbara se bucura că de acum încolo Bogumil va munci mai puțin. Plecă numaidecît la Kaliniec să tîrguie diferite lucruri necesare noului contabil. Era atît de bine dispusă, încît acceptă invitația familiilor Ostrzeński și Holszański să ia o cafea la cofetăria din parc. Rîdeau cu toții, glumind pe seama acestui mare succes, căci Basia niciodată „n-avea timp“ sau „trebuia să plece imediat“.

Dar cînd se despărți de ei și porni spre piață, unde o aștepta Klimecki cu careta, avu senzația neclară că mai avea ceva important de rezolvat. „Ah, așa-i. Ar fi vrut să treacă pe la Teresa să-i spună și ei de noul lor salariat. Dar Teresei nu-i mai poate spune nimic niciodată. Ce jale !“

După înapoierea ei de la oraș, Bogumil o întrebă :

— Unde-l instalezi pe Katelba ?

Ea-i răspunse că probabil în clădirile anexe, acolo unde era și locuința femeii care îngrijea de găini.

Noul funcționar își făcu apariția curînd. Dar chiar în ziua în care își cără lucrurile în camera lui, se răspîndi vestea că doica și apoi dădaca Agnisiei, Rozalia, fugise. O rugase pe stăpînă-sa să-i dea voie să se ducă la biserică, la Malocin, la vecernie, și nu se mai întorsese. Lăsase un cufăraș, gol însă. Se vede treaba că-și luase lucrurile într-o legătură. Cercetară prin toată casa. Lipseau ceva bani din scrinul Barbarei. Nu prea mulți, cam atît cît i se cuvenea Rozaliei pentru ultima lună. Era o fată cumsecade, dar avea o meteahnă : nu rămînea niciodată rece la ocheadele flăcăilor.

— Cu siguranță că iar i-a picat cu tronc vreunul, zise Barbara și n-avu nici măcar timp să se uite mai bine la noul lor contabil, preocupată de gîndul cum să-și caute altă dădacă. Ovreiul Szymszel din Kurza îi aduse cîteva fete, dar nici una mai de Doamne-ajută. În cele din urmă, tocmiră una micuță, blondă, Józia, din Kaliniec, pe care doamna notar Holszańska o știa de la orfelinat și punea mîna-n foc că e fată cinstită.

Józia era atentă, săritoare și se vedea numaidecît că-i plac copiii. Agnisia îi întinse mînuțele, o îmbrățișă și, ca să-i facă pe plac noii dădace, se căzni să repete în întregime cuvintele pe care i le spunea, chiar dacă erau mai lungi de două silabe, osteneală pe care față de părinți nu și-o dăduse niciodată. Barbara, văzînd zîmbetele și cochetăriile fetiței, se întristă.

— Ce ciudat copil ! Ai văzut ? Nu mai putea după Rozalia. Acum, după ce-a plecat a mai spus de vreo două ori : „Nu-i Ozalia“, și gata. Uită-te la ea !

— Ce te aștepți de la un copil ? îi luă Bogumil apărarea. N-oi fi vrînd să țină minte ca un om mare. Pentru ea, Józia sau Rozalia cred că e totuna.

— O aperi, pentru că are firea ta. Și tu ești la fel... Te atașezi repede de oameni, dar poți să te lipsești tot atît de repede de oricine.

— Și ce vezi rău în asta? Fii bun cu oamenii, dar descurcă-te și fără ei. Nu-i mai bine așa decît să-ți închipui că nu poți trăi fără ei, făcîndu-le viața amară ori de cîte ori îi întîlnești?

— Ei, bine, bine, se sperie Barbara, dar nu-i așa că de mine nu te poți lipsi?

— De tine? Niciodată! se grăbi să o asigure Bogumil.

Barbara se ducea din cînd în cînd la biserică, deși nu era habotnică; o făcea așa, din tradiție. Iarna se ducea foarte rar, temîndu-se să nu răcească. În iarna aceea s-a dus o singură dată și în timpul slujbei a zărit-o pe Rozalia, care se ruga fierbinte.

După slujbă se strecură spre ea și-o strigă:

— Rózia! Nu mă mai cunoști?

Rozalia se rușină și parcă ar fi voit să fugă, dar își luă seama, se opri și se plecă să-i sărute mîna.

— Rózia, reluă Barbara, ce-i cu tine? De ce nu vii să-ți iei cufărul? Ai fi avînd nevoie.

— Lăsați, șopti Rozalia, înroșindu-se. După fapta pe care-am făcut-o, mi-e rușine să mai vin.

Barbara o mîngîie pe umăr.

— Spune-mi, draga mea, ce ți-a venit să pleci așa, dintr-o dată? Arăți rău. Ai slăbit. N-aș putea să te ajut cu ceva?

Rozalia nu-i răspunse. Pe urmă însă o trase pe Barbara într-un colț al cimitirului și-i povesti că fugise pentru că rămăsese din nou grea și-i fusese rușine să le spună. Că acela care-i făcuse binele ăsta nu voise să mai știe de ea. Deznădăjduită cum era, plecase încotro văzuse cu ochii, gîndindu-se că poate în lumea largă, printre străini, o să uite de rușinea pe care o pățise. N-ajunsese însă prea departe...

— Dar, pentru numele lui Dumnezeu, unde-i copilul?

Rozaliei i se opri o clipă răsuflarea. Apoi rosti cu greu:

— M-am spetit muncind și-am lepădat copilul. M-am betegit rău. Nici acușica nu pot să-mi vin în fire. Sînt mereu bolnavă.

Barbara se-ngrozi. Îi șopti plină de compătimire :

— Doamne ferește ! De ce-ai făcut asta ? Copilul ar fi crescut la noi. Și pe netrebnicul care te-a înșelat l-am fi silit să te ia de nevastă.

— Ce mai ! clătină trist din cap Rozalia. Dragoste cu sila nu se poate. Și nici nu-mi trebuie.

— Dar cum de n-am băgat de seamă ?

— La mine nu se vede niciodată, răspunse ea, zîmbind printre lacrimi.

— Și unde lucrezi acum ? Spune-mi să-ți trimit măcar cufărul.

— Am intrat slujnică la niște țărani gospodari. Nu spuse însă unde. Da-ți-l încolo de cufăr ! Să rămînă la domnia-voastră. Cel puțin cu atîta să-mi plătesc păcatele. Dați-l cui vreți.

— Nu vorbi prostii ! Hai, dă-mi adresa. N-ai vrea să vii înapoi ? S-ar găsi ceva și pentru tine la moșie. N-aș crede s-o duci prea bine pe acolo, că prea ești slabă. Unde te-ai tocmit ? La Malocin ?

Ea tot nu voia să spună.

— M-am tras de la boală. Dar de dus nu mă mai duc nicăieri. Rămîn la ăștia de sînt acum. Aici am să-mi sfîrșesc zilele.

Rostise vorbele astea cu o strălucire în ochi, care-i dădu de gîndit Barbarei. Mai tîrziu îi povesti lui Bogumil cele întîmplate.

— După cîte-nțeleg, zise el, cred că pe lîngă pierderea copilului și boală mai e ceva la mijloc. I-o fi sucit iar capul careva și iar își dă sufletul pentru el. Numai, Doamne ferește, să nu fi moștenit Agnisia apucăturile astea ale ei. Doar ea a alăptat-o.

Abia după ce-și rostui noua dădacă, Barbara spuse :

— Ei, acum să văd și eu ce fel de om e Katelba ăsta al tău.

Își dădu seama de la prima vedere că noul contabil e un om modest și la locul lui. Era tînăr și veșnic zburlit, ca un pui de vrabie, dar pentru un flăcău de seama lui zdravăn, politicos și liniștit. Potrivit de statură, voinic,

avea un grumaz scurt și vînjos. Capul ți se părea că se contopește cu trupul. Chipu-i era senin, gura mare cu buze groase, ochii albaștri, vii, adînci. Abia-i mijea mustața și se înroșea la față din te miri ce. Curat îmbrăcat, harnic și priceput la treabă. Bogumil nu mai contenea să-l laude. Prindea din zbor orice lucru și-l ducea la îndeplinire cu sîrguință și grijă, întrecînd așteptările.

— Se vede numaidecît, spunea Niechcic, că nu muncește de mîntuială. Vrea să învețe ceva. Să ajungă cineva. Asta-mi place la el.

La început, i se ducea de mîncare în camera lui. O dată, însă, întîrziind pe la cotețele porcilor, Bogumil trecu pe lîngă fereastra lui și-l văzu cum stătea singur la masă și mînca. I se făcu milă și a doua zi îl chemă să ia masa cu ei. Și așa intrase în obicei.

Primele zile o cam plictisi pe Barbara, dar, cu timpul, se obișnui să-l vadă la masă. Bogumil se bucura, căci avea un prilej mai mult să discute cu el diferite chestiuni în legătură cu administrarea moșiei.

În schimb, speranțele Barbarei că Bogumil, avînd un ajutor, va dispune de mai mult timp liber, se spulberară. Ca și înainte nici acum nu-și găsea timp să mănînce și să doarmă ca lumea, cu toate că iarna era în toi. Ba parcă era și mai ocupat. Fiecare clipă liberă și-o petrecea acum fie arătîndu-i lui Katelba cum să rezolve socotelile de cancelarie, fie căutînd în cărțile de specialitate indicații pentru mai buna gospodărire a moșiei. Își cumpărase marea enciclopedie agrară, se abonase la cîteva reviste de agricultură și de zootehnie, își făcuse rost de cărți de medicină veterinară. Era atît de ocupat și de hărțuit din zori și pînă noaptea, că nu mai puteai schimba cu el o vorbă. Barbara începu să dea semne de nerăbdare.

— Și eu, spunea ea, am destul de lucru, slavă Domnului, dar îmi găsesc o clipă să mai stau, să mai chibzuiesc. Tu parcă ești rob. Apoi văd că tînărul Katelba, în loc să-ți fie de ajutor, îți dă mai multă bătaie de cap.

— Ba de loc. Înțelege și tu că abia acum mă străduiesc să pun în mișcare gospodăria. Pînă acum n-am făcut decît să mă lupt cu jalea și mizeria pe care le-am găsit aici. Încă un an de trudă și opinteală și pe urmă totul o să meargă ca pe roate.

— Aș vrea să văd și minunea asta. Degeaba, nu știi să-ți aranjezi treburile ca să-ți mai rămînă și ție un pic de timp. Te spetești muncind. Și pentru ce ? Ca să-i umpli buzunarele lui Daleniecki. Lui și frumoasei Mioduska.

— Lui Daleniecki ? întrebă Niechcic, mirat. Ce-ți veni ? Am și uitat de ei.

— Cum ai uitat ? Văd că ești gata să te furi pe tine însuți, să-ți iei bucata de la gură, ție și celorlalți, numai să poți trimite cît mai mult la Paris.

Bogumil clătină, îngîndurat, din cap. Adevărat. Se străduia să obțină un venit cît mai mare pentru proprietari. Dar nu-i trecuse niciodată prin minte că strădania lui ar fi interpretată astfel, ca și cum scopul vieții lui ar fi să umple punga lui Daleniecki sau a doamnei Mioduska.

Și nici nu era așa. Trimiterea banilor i se părea o confirmare a succeselor muncii lui. De aceea se bucura. Nu putea să nege că lucrează pentru Daleniecki și totuși avea certitudinea că nu pentru el lucrează. Ce vină avea el că pămîntul acesta aparținea unui om bogat, care nu-l putea munci singur ? Și cum ar fi putut din pricina asta să țină mai puțin la pămîntul acesta și să trudească mai puțin ?

— Scumpa mea, zise el, încercînd s-o facă să-nțeleagă ce simțea. Mioduska și Daleniecki sînt trecători și noi sîntem trecători, dar pămîntul rămîne. Pămîntul trebuie lucrat așa cum se cuvine. Semăn ca să răsară, restul nu mă privește.

— Pe mine tocmai restul mă interesează. Dacă te-ai hotărît să slujești, slujește un țel mare.

— Pentru mine cultivarea pămîntului este un țel mare. E un scop în sine și cred că merită să-l slujesc.

— Așa ți se pare. De fapt nu e vorba aici de lucrarea pămîntului, ci de Daleniecki. Pe el îl slujești, se încăpățînă Barbara.

— Ba nu-i așa, o contrazise Bogumil și nu se putură înțelege în nici un chip.

Cu chiu, cu vai Barbara îi smulse făgăduiala c-o să se mai cruțe puțin. Pentru ei, oameni care începuseră să îmbătrînească, poate că viața și sănătatea nu mai au prea mare valoare, dar copiii vor avea nevoie de ei încă multă vreme, copiii, căci în curînd vor mai avea un copil.

— Dacă, bineînțeles, n-o să mor din naștere, adăugă Barbara, ceea ce n-ar fi de mirare în starea mea de slăbiciune.

Născu la începutul primăverii și nu muri din naștere. Noul născut era tot o fetiță. O botezară Emilia Florentyna. De data aceasta Barbara își alăptă singură copilul.

Între timp, soților Ostrzeński, care își luaseră nădejdea, le veni pe lume al treilea fiu, Bogdan. Iar cînd Emilia împlini un an și cîteva luni, le dădu Dumnezeu și Niechcicilor un băiat. Îl botezară Tomasz Michal în amintirea bunicului care murise în Siberia. Nașterea și botezul băiatului fură prilej de adevărată sărbătoare la Serbinów. Nași i-au fost Michalina Ostrzeńska și Lucian Kociell. Acesta din urmă veni de la Czenstochowa și aduse și fetele cu el. Soții Ostrzeński veniră și ei, întovărășiți de bunica și cei doi băieți mai mari. Au fost invitați chiar și soții Holszański. Urma să vină, de asemenea, doamna Lada din Borek și să rămînă o vreme la familia Niechcic, dar în ultima vreme boala i se înrăutățise, așa că fu nevoită să renunțe. Barbara mai zăcea încă în pat, după naștere, dar cum ușa de la camera ei era larg deschisă, putu să-i vadă pe oaspeți.

S-a băut mult. Bogumil, vesel din cale-afară, își îmbia într-una musafirii. Socotea că are de ce să fie mulțumit. Scosese moșia la lumină și iată că acum avea un băiat. Și fetele sînt bune, desigur, dar băieții au totuși mai multe posibilități în viață. Iar părinții își pun toată nădejdea în sprijinul lor. Așa că Bogumil își umplea paharul și le turna tinerilor vin dulce, îndemnîndu-i să bea. Barbara luă seama

că Lucian Kociell nu bea. Îl chemă pe Bogumil şi-l întrebă de ce n-o fi bînd. Bogumil încercă să afle ce e cu el şi atunci Lucian veni la căpătîiul Barbarei.

— Îmi pari trist, dragul meu ! Văd că nici nu bei, zise Barbara.

— Eh ! răspunse în felul lui deschis. Am golit eu multe butoaie de vin la viaţa mea, dar acum, basta...

— Cum îţi merg afacerile ?

— Minunat. Ca pe roate, spuse el. Dar nu sînt prea sănătos şi trebuie tot timpul să am grijă de mine. Asta mă plictiseşte.

— Vezi-ţi de treabă, spuse Barbara. Ai să trăieşti o sută de ani. Se vede după obraz.

— Nu, zău ? întrebă, luminîndu-se brusc, şi din clipa aceea fu mult mai vesel.

Într-un tîrziu, musafirii plecară.

Vara aceea se întîmplă să fie cumplit de fierbinte. Într-o zi, Barbara ieşi cu lucrul în faţa casei, pe banca de sub castani, înconjurată de cei trei copii ai ei. Agnisia vorbea într-una şi dansa prin iarbă printre tufişuri şi pe alei. Emilia, ajutată de Józia, încerca să facă primii paşi ; Tomasz dormea în cărucior, iar mama, întrerupîndu-se din cînd în cînd din lucru (împletea o dantelă) îl apăra de muşte, gonindu-le cu o crenguţă.

Era o după-amiază liniştită de duminecă. Nori strălucitori şi pufoşi pluteau pe cerul albastru ; o lumină aurie poleia verdeaţa grădinii, umbra frunzelor tremura pe feţe, pe pămînt, pe iarbă, căci se pornise un vîntuleţ uşor. Din depărtare se auzeau sunetele nazale ale armonicii şi din cînd în cînd isonul strident al copiilor din sat, repetînd : tra-la-la-la...

Gîndurile Barbarei fugeau în urmă, la viaţa ei dinainte, dar parcă nu de sine îşi amintea, ci de o cunoştinţă a ei, o fiinţă dragă, pierdută pentru totdeauna. Îi venea să plîngă şi-şi dădea silinţa să alunge aceste amintiri. „Acum sînt mai fericită, mai fericită“, îşi spunea ea mereu, încerca să îngîne un cîntec, dar glasul n-o ajuta, plînsul nici el nu voia să vină să-i uşureze sufletul îndurerat. Splendoarea

ierbii și-a frunzișului verde strălucind în soare îi părea acum ceva inutil, bun pentru viața ușoară dinainte, un decor înălțat zadarnic și așteptînd zadarnic personajele care nu se vor ivi niciodată...

În timp ce stătea așa fără să poată deosebi ce e umbră și ce e viață adevărată într-o existență determinată de timp, veni Bogumil de la conac cu o scrisoare din partea Michalinei Ostrzeńska. Aceasta scria că de cîteva zile bunica nu se simte bine și că refuză să plece cu ei în vacanță. N-ar fi mai bine dacă Basia ar veni și-ar convinge-o să-și petreacă vreo cîteva săptămîni la Serbinów ?

Barbara fu cuprinsă de remușcări.

— Mă duc, zise ea. O aduc pe mama și n-o mai las să plece de la noi.

— Bună idee, zise Bogumil. Foarte bună idee.

21

Bunica ocupa la familia Ostrzeński o cămăruță care da în coridorul de lîngă bucătărie. Pe pervazul ferestrei se înșirau cîțiva cactuși cu flori roșii, iar pe perete atîrnau portretul ei și al soțului. Portrete din tinerețe. El, un bărbat prezentabil, ras, cu privirea senină, gura frumos arcuită și un zîmbet în colțul buzelor ; ea — frumoasă, cum fusese pe vremea aceea. Avea trăsături clasice, desăvîrșite, care-i dădeau un aer distant, ochii albaștri și părul negru, ovalul feței alungit și buzele strînse într-un fel de zîmbet trist.

Sub portrete atîrna, de-a latul, o lumînare groasă cu panglică și cununiță uscată ; sub ea, un scrin pe care era așezată fotografia fiului ei, Julian, și a fiicei de curînd moarte, Teresa. O vază mică de porțelan, avînd forma unei buturugi, era așezată în fața fotografiilor. Alături de buturugă era un gărduț tot din porțelan, de care se rezema un vînător cu părul împletit într-o coadă, îmbrăcat în veșminte din secolul al optsprezecelea și cu pușca în mînă.

Bunica îşi petrecea aproape tot timpul şezînd în fotoliul din catifea roşie de lîngă fereastră, citea cartea de rugăciuni a lui Dunin, ţesea ciorapii nepoţilor, se necăjea şi aştepta să vadă cine mai vine pe la ea. Iar cînd venea careva, la început se bucura, pe urmă însă îl ruga să nu se mai deranjeze altă dată, pentru că, după cîte-şi dă seama, ea nu e altceva decît un pietroi de gîtul fiecăruia, a şasea roată la căruţă, şi-ar fi mai bine dacă s-ar milostivi Dumnezeu de ea şi-ar lua-o odată de pe faţa pămîntului. Îşi arunca în spinare tot ce era mai rău, aşteptînd ca protestele să fie cu atît mai vehemente. Erau, bineînţeles şi vehemente şi convingătoare, dar nu izbuteau s-o liniştească decît pentru scurt timp. Se ivea întotdeauna ceva care le dădea peste cap. De pildă : ieri ! Făcuseră supă cu găluşte franţuzeşti şi, cum era de aşteptat, găluştele nu ieşiseră cum trebuie. Cine se mai pricepe azi la aşa ceva ? Doar ea. Ce i-ar fi costat s-o întrebe ? Ei, însă, nu ! Preferă să li se strice totul, numai să facă de capul lor. Să zicem că Michalina n-are timp să se mai ocupe şi de treburile bucătăriei. Dar nu putea să-i spună slujnicei, Antoniowa : „Vezi, ai grijă s-o întrebi pe doamna mare cum să le faci". Că doar doamna mare nu era peste mări şi ţări. Acum, găluştele ca găluştele, dar, la drept vorbind, de ce să n-o întrebe ? De multă vreme, ea nici nu mai există pentru ei. Asemenea gînduri o frămîntau pe bătrînă. Îi reveneau mereu în minte nopţile, zilele, lunile şi anii care trecuseră. Parcă atunci cînd fusese Teresa bolnavă o lăsaseră în preajma ei ? Şi cînd murise, toţi şi-au adus aminte că fusese soţie, mamă, o femeie plină de farmec, toţi au deplîns-o pentru asta, dar nimeni nu şi-a adus aminte că era fata ei, că ei îi murise copilul.

O, în comparaţie cu toate acestea, chiar tristele vremuri cînd o măritaseră cu de-a sila i se păreau fericite. Cel puţin atunci din pricina ei se petrecuseră o mulţime de lucruri, adevărate drame care-i zguduiseră pe cei din jur. Era disperată pe atunci, dar simţea că trăieşte ! Azi, însă ? Azi ? Cînd se-ndură să treacă cineva pe la ea, se poartă frumos ce-i drept, îi vorbeşte frumos, dar ea ştie c-a dat

pe acolo numai pentru că n-avea ce face și n-avea unde se duce în altă parte, că a trecut pe la ea să se odihnească un pic între o treabă și alta. Basia vine atunci cînd Bogumil mai are ceva de rezolvat în oraș. Michasia atunci cînd întîrzie de la masă, ceea ce se-ntîmplă cam des, și e atît de obosită că dacă ar mînca imediat ar durea-o stomacul. Daniel atunci cînd, plictisindu-se să o tot aștepte pe Michasia, nu mai știe ce-ar putea face ca să-și omoare timpul. Doar în asemenea ocazii își amintesc de ea, doar atunci trec s-o vadă, atunci e și ea bună la ceva.

De unde să știe că a fi bună la ceva chiar și numai în asemenea ocazii, înseamnă totuși că cineva are nevoie de tine ? Că te poți bucura de viață la timpul potrivit, fără a influența vădit cursul ei, fără a juca un rol anume, ci doar existînd tihnit o dată cu ea ? Nu-i este dat oricui să știe la timp cum să se contopească cu viața și atunci bietul om stă în fotoliu, plîngîndu-se că e rupt de viață și uitat. O prăpastie o despărțea de lume pe doamna Ostrzeńska și în preajma bunicii nu era nimeni care s-o ajute să găsească o punte peste această prăpastie. Cui îi mai trece prin minte că sufletul hărțuit de neajunsurile trupului bătrîn își caută drum cu aceeași disperare și speranță ca și în zilele tinereții ? Că mai poate lumina, dacă-și află un rost în viață în condițiile impuse de vîrstă ?

Soții Ostrzeński considerau jeluirea și gîndurile negre ale bunicii drept o urmare firească a bătrîneții. Cine să-și mai facă griji, cine să mai scapere o ultimă scînteie în vatra care și așa trebuia să se stingă ? Se îngrijeau să aibă ce mînca, ce bea, unde dormi, iar atunci cînd era deznădăjduită și se plîngea că n-are ce face, o implorau să mai ia puțină carne de găină din supă. De altfel, la Ostrzeński acasă era aproape pustiu. În ultima vreme, Michalina deschisese în oraș un magazin de papetărie, așa că dacă nu era la o adunare de binefacere sau la vreo societate, era la magazin. Băieții, Anzelm și Janusz, amîndoi pe punctul să-și termine liceul, veneau numai la masă. Se părea că Anzelm n-o prea iubea pe bunică-sa : se ținea la distanță. Janusz era mai prietenos cu ea, dar în felul

acela glumeț și protector pe care copiii și bătrînii nu-l suportă. Daniel pînă la trei era ocupat la liceu; iar la trei cînd venea acasă, începea să se plimbe de la o fereastră la alta, așteptîndu-și nevasta, sau îl lua pe băiatul cel mic și plecau împreună s-o caute prin oraș. Cîteodată, cînd rămînea acasă, bunica, înspăimîntată de singurătate și dornică să mai schimbe o vorbă, se ducea la el. Dar Daniel o primea rece, iritat. Avea impresia că toată lumea îl împiedică să fie cu Michasia și asta-l făcea să aibă o atitudine neprietenoasă față de toți. Căci dacă Michasia nu era acasă, putea să vină dintr-o clipă într-alta și, găsindu-și acolo mama, începea iar s-o întrebe cum se simte cu sănătatea, cum a dormit, ce-ar vrea să mănînce azi și alte asemenea prostii, răpindu-i timpul și împiedicîndu-l pe el să-i spună Michasiei atîtea lucruri importante. În asemenea clipe, îi era greu să suporte pe oricine, cu excepția micuțului Bogdan. Cînd o vedea pe maică-sa venind la el, își pierdea într-atît cumpătul, că o întreba:

— De ce nu stai la dumneata, mamă?

— Voiam să văd ce mai e pe-aici, spunea bunica, timidă, apoi se retrăgea necăjită, se așeza în fotoliul ei și repeta, oftînd: O, Doamne, Doamne! Ce zi nenorocită!

Iar după ce plîngea pe săturate și se liniștea, privea cu tristețe portretele. Da, da! Fusese cîndva cu mult mai tînără decît bărbatul ei, dar iată că el rămăsese în portret tînăr pentru totdeauna, un bărbat plin de vigoare, iar ea îl privește din fotoliu bătrînă, căruntă, cu boneta pe cap. Pielea frunții, cîndva atît de netedă, se brăzdase ca mătasea putredă, iar obrajii, cu ovalul lor atît de frumos cîndva, erau acum niște biete pungi. Ce-i drept, toți din jur îi spun că este încă foarte frumoasă, dar și despre oamenii care zac în coșciug se spune la fel.

Astfel, tot frămîntîndu-se, căutînd și încercînd orbește, își găsi bunica o bucurie în mijlocul negurii care o înconjura. Dintr-o scrisoare a lui Julian trase concluzia că ar dori s-o aducă la el, în adîncul Rusiei, și, agățîndu-se de

gîndul ăsta, îl și vedea transformat în realitate și-și făcea vise cum o să-i conducă gospodăria.

Julian Ostrzeński era tot burlac, îi mergea bine, avea venituri uriașe și în fiecare an trimitea mamei și nepoților cadouri, încurcînd de fiecare dată copiii lui Daniel cu ai Teresei și ai Barbarei. Ultima oară, tinerii Ostrzeński primiseră în dar de la el un batist cu flori roz pentru rochițe, iar fetele Barbarei ceasuri de argint bărbătești. De cînd deschisese magazinul, Michalina Ostrzeńska se ducea uneori cu treburi la Petersburg, așa că, din toată familia numai ea îl mai vedea pe Julian. Povestea multe despre el, și bune și rele. Spunea că e un om de suflet, dar moale ca ceara. Se necăjea că-și risipește, „calcă-n picioare", cum se exprima ea, darurile cu care-l înzestrase soarta. Construia căi ferate și poduri în răsăritul sau în sudul Rusiei, cîștiga sume enorme și le arunca pe fereastră într-un mod rușinos. Își întreținea toate fostele lui amante, precum și un cîrd de copii, care credea că-i aparțin.

„Întreține zeci de femei de-astea și copiii lor, spunea Michalina. Se înțelege că totul nu-i decît o înșelătorie. Toate îl mint, iar el le dă tuturor crezare." Mai povestea și despre alte persoane dubioase care năvăleau asupra acestui nefericit, storcîndu-i mii și mii de ruble. Îi imputa de asemenea că nu se poartă ca un adevărat patriot. Ar fi trebuit să se-mbogățească în Rusia, apoi să se întoarcă în țară, să-și întemeieze o familie și să muncească pentru binele alor săi. Numai astfel plecările în Rusia și lungile absențe din țară își aveau rostul și puteau deveni folositoare.

Sau, de exemplu, relațiile ! Niciodată nu-și folosea relațiile spre binele Poloniei. Și cunoștea o sumedenie de oameni sus-puși. Nu-i păsa de nevoile țării, atîta doar că-i ajuta pe studenți și pe alți sărmani polonezi pribegi prin Rusia. Aceștia, într-adevăr, puteau fi oricînd siguri de ajutorul lui. Așadar nu era vorba numai de fostele lui iubite ? Nu, firește, îi mai rămîne cîte ceva și pentru alții. Doar are la dispoziție sume pe care aici în țară nu le are nimeni. Și, cu toate acestea, lăsînd la o parte lipsa lui de patrio-

tism, nu s-ar putea spune că ar fi lipsit de un ideal. E un *bon vivant*, ce-i drept, un om de viață, mănîncă în cel mai scump club, își cumpără cele mai alese și mai scumpe lucruri. Dar să-l vezi atunci cînd se apucă să construiască o nouă linie ferată! Cum îi strălucesc ochii și ce visuri minunate își face, gîndindu-se la binefacerile pe care construcția căii ferate le va aduce sărmanei populații din ținut! Parcă nu și-ar da seama că din oamenii aceia se nasc asupritorii patriei lui.

Barbara nu-i vedea cu ochi buni pe cei care plecau în Rusia. Și, totuși, ciudat lucru, în ce-l privea pe Julian, nu era de acord cu părerea Michasiei. Sînt unii oameni cu care nu ne place să fim vreodată de acord, și pentru Barbara Michalina Ostrzeńska era unul dintre aceștia. Ascultîndu-i povestirile în legătură cu viața pe care-o ducea Julian, Barbara era mereu înclinată s-o contrazică.

Din fericire, soția lui Daniel nu se prea înflăcăra dacă discuția nu se referea la partea practică a vieții. Era prea deprinsă cu aplauzele, prea răsfățată ca să ia în seamă o deosebire de păreri și cu atît mai mult să creadă că-i poate dăuna cu ceva.

Iar cînd Barbara se străduia să atenueze acuzațiile aduse lui Julian, Michalina, ca să-i facă plăcere, începea să-l laude. Îi vorbea despre marile lui succese în societate. Cît era de spiritual, de elegant, și cît era de căutat, cum alergau după el oamenii cei mai de vază, dornici să-l vadă în saloanele lor, la mesele lor.

Dar Barbarei nici asta nu-i era pe plac.

— Tocmai asta nu-mi place la el, spunea ea, viața asta stearpă, goală, de om de lume.

Cînd mama era de față se fereau să vorbească despre Julian. Dar, văzînd-o preocupată tot mai mult de gîndul plecării, Michalina Ostrzeńska clătina adesea din cap.

— Trebuie să-i scoatem mamei gîndul ăsta din minte, spunea ea. Am să-i scriu lui Julian să n-o mai amăgească zadarnic. Știu că nu se gîndește serios s-o ia la el. De altfel, ce-ar putea face ea acolo? Nu, acolo nu-i un loc potrivit pentru mama,

Dar bunica între timp se pregătea de drum. Și dacă cineva dintre cunoscuți o întreba :

— Nu vă temeți să faceți o călătorie atît de lungă ?

— Nu, răspundea ea. Fiul meu are să vină după mine la Kaliniec, sau poate Michalina mă va duce pînă la Varșovia, unde o să mă aștepte băiatul.

Barbarei și lui Daniel bunica le spunea pe nume, cînd vorbea însă despre Julian îi spunea „fiul meu", ca și cum doar el îi era copil în adevăratul înțeles al cuvîntului și mai avea nevoie de îngrijirile ei.

— De la Varșovia, își depăna ea mai departe povestea cu vădită plăcere, plecăm împreună la Odesa. Fiul meu lucrează acum acolo și a închiriat la marginea orașului o vilă cu grădină. De grădină n-are cine să se ocupe. Așa c-o să trebuiască să iau asupra mea cît mai curînd instalarea serelor, sădirea florilor, plivitul...

— Drumul e lung. N-o să vă obosească ?

— Doamne ferește ! Fiul meu are la dispoziție un vagon personal, așa c-o să călătorim cum nu se poate mai confortabil. Se află în vagon și dormitor, și bucătărie. Pui de ceai, ca acasă. Călătorind în asemenea condiții, cum ai putea să te obosești ?

Ca să le dea de înțeles că nimeni n-o poate opri să plece, bunica începu să-și împacheteze lucrurile. Săptămîni întregi așteptă astfel cu geamantanele strînse în curele și cum auzea țîrîitul soneriei ieșea grăbită să vadă cine este. Se apucă chiar să îngrămădească în comodă provizii de drum ; au stat acolo pînă s-au stricat și au fost nevoiți să le arunce, luîndu-i-le aproape cu forța.

Între timp, înapoindu-se dintr-o călătorie la Petersburg, Michalina Ostrzeńska îi aduse bătrînei o fotografie de-a lui Julian, cu dedicație.

— Nu ți-a spus în ce zi să plec ? De ce-mi trimite fotografia, cînd tot am să-l văd în curînd ? întrebă bunica, scoțînd enervată fotografia din plic.

După ce-o privi, rîse înveselită.

— Ce mi-ai adus, fetițo ? Asta-i unchiul meu. Unchiul Onufry, fratele tatii !

— Cum fratele tatii, mamă ?! E Julian.

Fotografia înfățișa un bărbat gras cu un clin de bărbuță, cu mustața răsucită, cu obrajii căzuți, pleșuv, cu un moț de păr negru, prea negru ca să fie natural, pieptănat cu grijă ca să-i acopere chelia, cu ochii umflați, buze groase, răsfrînte, de om căruia-i place să mănînce.

— Nu-i vezi semnătura sub dedicație ? dădu Michalina s-o convingă pe bătrînă.

Bunica cercetă semnătura ca pe o iscusită plastografie.

— Povești ! Uite, colea ! Îl vezi ? Asta-i Julian ! spuse mînioasă, arătîndu-i fotografia de pe scrin, care înfățișa un tînăr subțire, cu fața brună, cu ochi frumoși, visători, cu trăsături fine și buze senzuale, umbrite de un puf de mustață.

— Mamă, mamă, îți arde de glumă, rise Michalina. Așa arăta acum cincisprezece ani. Acum arată ca aici. Ce să-i faci ?

— Draga mea, n-oi fi vrînd să spui că m-am ramolit ! zise bătrîna, prefăcîndu-se că știe de glumă, dar în realitate foarte supărată.

Michalina, deși se grăbea să plece la magazin, își mai pierdu vreo jumătate de oră, dîndu-și silința s-o convingă pe bătrînă în fel și chip că bărbatul din fotografie era într-adevăr Julian. Bătrîna nu se lăsă convinsă, dar, pe neașteptate, încetă să se mai împotrivească. Sprijinindu-și cotul de brațul fotoliului, cu bărbia în palmă, se uită cu milă la noră-sa și-i spuse cu ironie în glas :

— Bine, bine ! Sînt cu totul de părerea ta. Așa e. Ai dreptate, dragă. Voi sînteți mai deștepți decît mine. Susții că acesta e Julian ? Tot ce se poate.

Michalina se sperie și se întristă. Plecă zăpăcită. Mai tîrziu, îi spuse lui Anzelm :

— Știi, băiețaș, că bunica nu mai e teafără la minte ?

Băiatul îi răspunse liniștit :

— De mult.

Așadar, Michalina se gîndi că ar fi bine, poate, ca bătrîna să plece undeva să schimbe locul și condițiile de

trai, să plece, de pildă, pentru cîteva săptămîni la consilierul Joachim Ostrzeński sau la Niechcici. Încercaseră să-i aducă la cunoștință ce gîndeau, dar de cîte ori îi pomeneau de asta, bunica se repezea la ei :

— Nu știți ce să mai faceți ca să nu plec să-mi văd băiatul. Toți sînteți împotriva mea și lui i-ați fost întotdeauna dușmani. Vreți să-l lăsați să piară fără îngrijire printre străini ! Știți doar că e singur pe-acolo. Știți că mă așteaptă ! Da, mă așteaptă !

Michalina își pierdu răbdarea. Sau poate îi veni în gînd că doar o zguduitură puternică ar mai putea s-o facă pe bătrînă să-și vină în fire. Cu glas șoptit, înăbușit de furie, îi spuse :

— Atunci află de la mine că Julian nu e de loc singur pe acolo. Află că stă cu o femeie. Ce te uiți așa la mine ? Da, cu o femeie ! Are o ibovnică ! O amantă ! Așa !

Bătrîna rămase o vreme cu gura căscată și ochii holbați. Apoi deodată scoase limba la nora ei, se întoarse și se așeză în fotoliu, acoperindu-și fața cu mîinile.

Soția lui Daniel se sperie de-a binelea.

— Mamă ! strigă ea, învîrtindu-se în jurul bătrînei, frîngîndu-și mîinile și plîngînd. Mamă, ce ți-am făcut ? Dumneata mă contrazici mereu. Mi-am ieșit din fire. Mi-am pierdut cumpătul. Femeia de care-ți spun nu e o întreținută, e iubita lui. O iubește. Poate c-o să se însoare cu ea. Dragă mamă...

— N-o să se însoare ! spuse bunica, sentențios, ridicînd un deget în sus.

În ziua aceea bătrîna nu mai vorbi nimănui. Rămase în camera ei și se puse pe scris. Compuse o scrisoare, pe care a doua zi o dădu bucătăresei Antoniowa s-o pună la poștă.

— Dă-mi scrisoarea aceea, spuse Michalina cînd o văzu.

Luă scrisoarea în mînă și citi uimită adresa : „Prealuminatului domn Julian Ostrzénski, la Iwanowice, Oficiul poștal Czalbów“.

— Sfîntă Fecioară, șopti Michalina, ce ne facem ?

Umblă o vreme cu scrisoarea în mînă prin casă, apoi, crispîndu-se și închizînd ochii ca să nu vadă parcă ce face, rupse plicul. Scrisoarea avea următorul cuprins : „Dragul meu Julian ! Ăștia d-aici te calomniază cumplit, dar eu nu cred nimic. Vino cît mai iute și ia-mă de aici. Daniel și nevasta lui sînt buni, Michalina însă seamănă cu unchiul Onufry și mă urăște. Trebuie să vin numaidecît acasă ca să lămuresc totul. Întreabă părinții dacă mă lasă să vin. Părinții sînt probabil sănătoși, tata e tot supărat ? A ta pentru totdeauna — Domnul să te aibă în pază — Jadwi."

După ce luă cunoștință de conținutul scrisorii, Michalina îi scrise Barbarei și curînd sosiră soții Niechcic. Se sfătuiră cum să procedeze cu bătrîna. Medicul, chemat să o consulte, puse diagnosticul unui început de scleroză cerebrală, îi prescrise iod și lăudă proiectul lor de a o duce pentru mai mult timp în altă parte.

— Deocamdată, îi liniști el, nu e nici un pericol. Asta poate să mai dureze ani de zile și dacă i se schimbă condițiile de viață, dacă mediul și ambianța îi sînt prielnice, își poate reveni complet în anumite perioade.

Lui Bogumil îi reveni sarcina de a o convinge pe bătrînă să plece cu ei la Serbinów. Se hotărî să nu-i pomenească nimic de Julian, pînă n-o începe ea singură.

— Mamă dragă, trecu el numaidecît la subiect, am venit să te luăm cu noi la țară. Lapte proaspăt, aer curat. Doctorul spune că în casele astea înăbușitoare de la oraș nu-ți priește. Și noi vrem de atîta vreme să vii la noi. Copiii au să se bucure nespus de mult ! Hai cu noi, dragă mamă.

Cuvintele n-aveau nimic neobișnuit, dar, rostindu-le, Bogumil se emoționă atît de tare că-i dădură lacrimile.

— Așa zici tu, drăguțule ? întrebă bunica, înduioșată. Poate că ai dreptate. Ce băiat bun și de treabă ești tu.

Și mie-mi spuneau că nu poți să mă suferi. Simțeam eu că orașul îmi face rău. Dar vezi, ei țineau morțiș să mă trimită la Piekary. Însă eu știu că tata nu m-ar fi lăsat niciodată să mă duc acolo.

— Asta nu ! Cine-s-ar duce la Piekary ? se scandaliză Bogumil. La noi însă, da. Hai, bunicuță dragă, hai acum cu noi. Trimitem mîine după lucruri. Nu-mi dai să trag puțin tabac, bunică ?

— Ia te uită la el ! I s-a făcut să tragă tabac ! rîse ea, încîntată. Poftim, ia. Dar vezi nu trage prea mult dintr-o dată. Stai, să-ți torn eu. Dă mîna. Așa ! Vezi ? Nu-l risipi. Și aici e nevoie de pricepere. Să-ți fie de bine !

Și așa au tot tras tabac și-au tot strănutat că cei din camera alăturată căzuseră pe gînduri. Iar bunica, înviorată și fericită, începu să se pregătească de drum. De Julian n-a pomenit nimic.

22

Bunicii i s-a pregătit la Serbinów o cămăruță în aripa mai scundă a conacului, construită ulterior, în care se mai afla bucătăria, camera slujnicei, cuptorul și cămara. Ar fi fost mai bine să stea într-o cameră la etaj, dar doctorul îi interzisese să urce scările.

— Și încă niște scări ca astea, spunea Barbara, căci treptele erau șubrede și înguste.

Cămăruța bunicii avea un neajuns : se învecina cu cuptorul, așa că un perete era mai tot timpul fierbinte. Barbara era necăjită din cauza asta, bunica însă nu-i vedea decît părțile bune.

— Și de ce-i rău pentru mine, femeie bătrînă, să fie peretele cald ? rîdea ea. Vara și așa o să stau toată vre-

mea pe-afară, la aer, iar iarna o să-mi fac veacul lîngă peretele ăsta.

Bogumil o ajută chiar el pe bătrîna Ostrzeńska să-și aranjeze camera. Îi agăță portretele în perete și-i așeză mobilele. Toate își găsiră locul potrivit, numai cactușii, nu : pervazul ferestrei fiind prea îngust, trebuiră să comande la dulgher o etajeră de lemn.

O vreme, cămăruța proaspăt văruită a bunicii a fost considerată de toată lumea drept colțișorul cel mai frumos și mai plăcut din toată casa. Mai ales Agnisia, care acum avea cinci ani, nu se mai gîndea la nimic altceva și ar fi vrut să stea tot timpul în cămăruța bunicii. Dar se luau după ea și Emilka și dădaca Józia. Ba îi aduceau bunicii flori pentru vaza cu gărduț și vînător, ba veneau în fugă să-i arate o nouă jucărie, ba s-o întrebe dacă le dă voie să se joace în camera ei. Chiar și doica lui Tomasz, Józefa, o femeie mare, ciolănoasă, cu o fire posomorîtă, închisă, care le spusese tuturor, după venirea bunicii, că ei nu i-au plăcut niciodată oamenii bătrîni, de cîte ori trecea cu copilul pe lîngă fereastra cămăruții bunicii, încetinea pasul și se uita să vadă ce se mai petrece înăuntru.

Pentru Barbara, camera bătrînei, scundă, văruită în alb, așa cum fuseseră cîndva camerele în care crescuse și ea, era un colțișor unde se simțea ca în anii de demult ai copilăriei. Și mirosul era același : mirosea a lavandă și ceară. Viața Barbarei se statornicise acum, așa că îi plăcea să se îmbete cu aroma fărîmelor unui trecut îndepărtat, care-i părea asemenea unei cărți înduioșătoare.

Își căuta mereu de lucru prin camera bătrînei, venea ba să fumeze o țigară, ba să cîrpească ceva, și-i plăcea să-i asculte povestirile din anii de demult. Și Bogumil își făcuse un obicei să treacă pe la ea și-i aducea singur veșmintele cînd aveau nevoie de o mică reparație.

Bunica lucra cu plăcere, cosea, țesea, cîrpea și era foarte bine dispusă.

— Aici la voi cel puțin simt că sînt și eu bună la ceva, spunea ea, deși făcea exact același lucru ca la familia Ostrzeński.

— Am fost o proastă, spunea ea. De mult trebuia să fi venit la voi. Aici mă simt la largul meu, nu-mi stă nimeni pe cap. Abia acum văd eu c-am fost făcută să trăiesc la țară. Pe urmă la voi e întotdeauna careva acasă, nu ca la Michasia. Acolo e mereu pustiu.

Din cînd în cînd, își mai amintea vechiul ei proiect de a pleca la Julian, dar mai degrabă criticîndu-l.

— Auzi ce gînd nesăbuit, începea ea cu un fel de supărare în glas. Lasă mai întîi să vină el, să stăm de vorbă cum se cuvine și pe urmă om vedea noi.

— Ascultă, își întrebă Barbara soțul, nu crezi că mama s-a-nzdrăvenit de tot aici ? N-am auzit-o niciodată vorbind într-aiurea.

— Vezi, se bucura Niechcic, poate că acum ai să-mi dai și mie dreptate și-o să crezi și tu că nimic nu-i mai bun ca satul.

— Numai într-o privință, căci altfel e o adevărată închisoare, îi răspundea Barbara. De la o vreme încoace, o încerca iar gîndul că viața la țară nu e la urma urmei decît o pierdere zadarnică de timp.

Ce-i drept, de la venirea bunicii gîndul acesta se mai atenuase și era mai rar pornită pe critică. Ea, ca și Bogumil, avea sentimentul că salvaseră de la înec pe cineva, că-l opriseră de-a se scufunda în beznă, că-l scoseseră la lumină și-l duseseră într-un loc sigur. Aveau pentru bătrînă o duioșie aparte, duioșia pe care o avem întotdeauna față de persoanele cărora le-am făcut un bine și avem impresia că le-am salvat. Știau că nu-i chip s-o scape de hotărîrea soartei, că-i amînaseră numai pentru scurtă vreme sentința, dar clipa aceasta de amînare socoteau că e opera lor în marea nesfîrșită a timpului. Și bătrîna simțea acest lucru. Prinsese parcă noi puteri și-și dădea silința

să nu le irosească, ci dimpotrivă să le sporească. Nu uita niciodată la micul dejun să-și mănînce porția de smîntînă și oul moale, să soarbă paharul cu vin, nu-și uita orele de odihnă și de plimbare. Și toate astea nu din egoism, nu fiindcă începuse să se iubească mai mult ca înainte, ci pentru că dorea să fie cît mai multă vreme sănătoasă în casa aceasta, în care viața căpăta pentru ea un nou înțeles.

Trecură săptămîni și luni, prezența bunicii în casă deveni un lucru obișnuit, mai ales că starea sănătății ei era destul de bună ca să nu trezească nici un fel de emoții sau de neliniști. Cîteodată, văzînd-o cum se păzește și cum se corcolește, cum nu uită de nimic, Barbara își pierdea răbdarea.

— Dar mai liniștește-te, mamă, îi spunea atunci. Nu uită nimeni nici să-ți aducă smîntîna, nici să-ți ducă fotoliul la umbră.

După o vreme, ochii bunicii parcă se spălăciseră puțin, începu să se plîngă că nu mai vede, că nu se simte bine, avea dureri de burtă, îi bătea inima, o lua cu amețeală. Barbara începu iar să se învîrtească duioasă în jurul bătrînei, să se necăjească, să o certe că nu-și poartă destul de grijă.

— Dragă mamă, o ruga ea, de ce nu ai grijă de dumneata ? N-ai voie să umbli atît, n-ai voie să obosești. Și de ce nu le-ai adus aminte azi, mamă, de smîntînă ? Te rog să ai mai multă grijă de dumneata, scumpa mea.

Într-o bună zi, bunica a scos covorașul din fața patului ei și a vrut să-l scuture. I s-a făcut rău și a rugat-o pe doica Józefa care tocmai trecea pe acolo să o ajute. Aceasta i-a răspuns, rîzînd :

— Ei, asta-i ! Că doar nu pentru asta m-am tocmit, ca să slujesc la niște ciolane bătrîne. Poate să le car afară și murdăria ?

Bogumil auzi din camera lui aceste cuvinte și o dădu afară, plătindu-i cît i se cuvenea. Bunica făcu un atac de inimă. Barbara era profund tulburată.

— Tremur toată, spunea ea. De ce n-om fi dat-o noi afară mai devreme? Nu i-o fi făcut vreun rău băiatului? Mai știi? N-o să-mi iert niciodată c-am lăsat-o să-mi alăpteze băiatul.

Józefa se duse să-și strîngă așternutul și să-și pregătească cufărul. Tocmai atunci, Agnisia și Emilia se jucau între perete și cufăr. Doica lui Tomasz împinse cufărul, ca din nebăgare de seamă, gata să-i strivească. Copiii începură să țipe și Barbara veni în fugă.

— Pușcăria o să te mănînce! strigă ea.

— Nu se știe pe care mai întîi, îi răspunse doica și-și văzu de drum.

De Tomasz se îngriji Józia cea tăcută și îndemînatică. Agnisiei îi dădură în grijă pe Emilka. Pe Tomasz începură să-l hrănească cu lapte de vacă. Îi puneau biberonul în gură și el își vedea de treabă. Pe urmă însă începu să facă mofturi, să țipe noaptea și era mereu bolnav de stomac. Barbara se mustra că dăduse doica afară.

— Era dracul gol, adevărat, dar cel puțin copilul era teafăr. Alteori o apuca groaza. Dar dacă i-a făcut ceva copilului? I-o fi făcut farmece din răutate...

— Tu care ai învățat atît mai crezi oare în asemenea fleacuri? o mustra Bugomil.

— Nu cred, îi răspundea, dar nu putea să scape de gîndul ăsta.

Mai ales că și bătrînei îi era tot mai rău. Din nou vorbea alandala. Mereu uita că o goniseră pe Józefa și se căina:

— Nu vrei să mă asculți. De ce-o mai ții? Nimeni nu mă ascultă, dar odată și odată o să vă aduceți aminte de spusele mele. Pot să jur că azi noapte a umblat pe aici, prin antreu. O să dea foc la casă. Mereu se furișează, pîndește.

Într-o bună zi, Józia veni și-i spuse Barbarei în șoaptă că la bucătărie e o femeie din sat care știe să descînte. Și dacă doica lui Tomasz îi făcuse cumva farmece băiatului și doamnei mari, femeia aceasta ar putea să le desfacă.

— Lasă-mă-n pace cu prostiile astea, se supără Barbara. Nu vreau să am de-a face cu nici un fel de doftoroaie. Să plece.

Dar după ce Józia ieși, Barbara o chemă înapoi.

— Ia stai ! Ce-ai să-i spui ?

— Am să-i spun c-ați poruncit să plece. Dar fetele se tem, cică e tare meșteră. Te pomenești că dacă se supără, le farmecă și pe ele.

— Care ele ?

— Fetele de la bucătărie. Nascia și bucătăreasa.

— Atunci, decît să trăiești cu frica-n sîn, spuse Barbara cu demnitate, fă cum crezi că-i mai bine. Eu însă nu știu nimic. Cine e femeia asta ?

— Kolańska. Mama lui Tomek, paracliserul. Al de-i spun oamenii „piticul".

Barbara nu mai zise nimic și după o clipă ieși grăbită din casă. Întîlnindu-l pe Bogumil în prag, îl preveni :

— A venit bătrîna Kolańska să descînte.

— Să descînte ? Și tu i-ai dat voie ? Unde alergi ?

— N-am avut ce face, că toate se tem să nu le farmece dacă se supără. Pe mine nu mă interesează. Mă duc la porci. Hai cu mine să-ți arăt cum s-a îngrășat unul.

Bogumil porni cu ea, șovăind parcă.

— N-ar fi mai bine să fim de față ? întrebă neliniștit.

— Ce-mi pasă mie de superstițiile lor ? ridică Barbara din umeri. Doar din curiozitate, dacă vrei să vedem și noi cum procedează.

Se opri, se-nvîrti în loc și, în cele din urmă, porni spre cocine.

Se opriră în fața cotețului, în care porcul îngrășat din cale-afară zăcea pe podea, alb și greu, cu urechile rozalii

atîrnîndu-i peste ochi, și grohăia din cînd în cînd, grav. Dar Barbara nu se mai gîndea la porc.

— Se-nțelege ! Știu că n-are cum să-i ajute, spuse, iritată, dar n-are nici ce-i strica. Dar dacă-i strică ? Hai să ne întoarcem. Să nu-i facă vreun rău copilului. Am uitat să-i spun că n-are voie să-l atingă.

Se înapoiară. Barbara mergea atît de repede, că Bogumil abia se ținea după ea.

Pe lavița din bucătărie stătea o femeie frumoasă, cu bonetă pe cap. Părea o prințesă bătrînă și bogată, cu ochii ei negri și vioi, gura zîmbitoare, în jurul căreia se răspîndeau zbîrcituri mărunte ca niște raze. Mînca pîine cu brînză și sorbea cafea dintr-o cană.

„S-o fi răzgîndit și n-a mai descîntat", se gîndi Barbara, dezamăgită.

— Ce mai faci ? spuse ea, și după ce se uită mai bine, adăugă : Te cunosc. Te-am văzut la biserică.

— Păi desigur ! strigă femeia, bucuroasă, și, ridicîndu-se, o salută, înclinîndu-se.

Barbara porni repede spre dormitor și o întrebă ironică pe Józia :

— Ei, v-ați lăsat păgubașe de descîntat ?

— Cum așa ? Ne-a descîntat, răspunse aceasta și-i povesti cum se petrecuse totul.

— De ce vă țineți de asemenea lucruri ? Oamenii învățați au dovedit de mult că astea sînt prostii, o lămuri Barbara.

Tomaszek continua să slăbească. Arătîndu-i-l, Barbara îi spunea :

— Vezi că nu i-a ajutat la nimic descîntecul ?

— Nici eu nu cred în descîntece, îi răspundea Józia. Dar cînd le-am auzit vorbind, mi-am zis : las' să fie. Ce-i poate strica ? Oamenii de la țară cred în d-astea.

După cîteva săptămîni însă băiatul s-a înzdrăvenit, s-a împlinit la trup, a prins puteri și dintr-o dată a devenit voinic și rumen de nu-l mai cunoșteai.

— Ei ! Văzut-ați de ce-i în stare Kolańska ? vorbeau fetele la bucătărie. Știe ea ce face. Numai că trebuie să ai răbdare.

— Ce tot trăncăniți acolo ? le răspundea Barbara. Băiatului îi mergea rău că-i schimbasem hrana. Acum s-a-nvățat cu biberonul și s-a-nzdrăvenit. Doar și pe doamna bătrînă a afumat-o Kolańska cu cărbuni sau Dumnezeu știe cu ce, și uite că nu-i de loc mai bine.

La drept vorbind însă și bunica dădea semne de întremare. Se simțea în putere, bătăile de inimă se liniștiseră, mînca bine, mistuia bine, dormea bine, dar de vorbit vorbea tot anapoda.

De pildă, îi spunea Barbarei în șoaptă, căci se temea mereu că trage cineva cu urechea :

— Ascultă-mă pe mine, strîngeți lucrurile și hai să plecăm. Părinții n-au să se supere.

— Și dacă se supără ? Să nu ne grăbim, îi șoptea Barbara la rîndul ei. Poate că-i mai bine să le scriu eu întîi.

— Ce să le mai scrii ? se neliniștea bunica. Te încredințez că ne așteaptă cu drag. Eu, de altfel, de-abia am fost acolo, înțelegi ? Să fie o săptămînă sau poate zece zile de cînd m-am întors și, crede-mă, nu s-a schimbat nimic. În camera mea chiar și dulapul e așa cum l-am lăsat, cu ușa crăpată. Tata n-a lăsat pe nimeni să se atingă de nimic, căci așteaptă în fiecare zi să ne întoarcem.

— Dar unde-ai fost, mamă, acum o săptămînă ?

— Cum adică ? Ce „mamă“ ? Care mamă ? Eu am fost la mama, zic, la Iwanowice. Înțelegi ?

— A, așa da, răspundea Barbara, obosită.

Cînd bunica da răspunsuri nepotrivite la întrebările fetițelor, sau se pornea să vorbească singură, fetițele se opreau din joacă și rămîneau încremenite ca în fața unui spectacol de groază. Li se părea că bunica vorbește într-adins așa și nu-și puteau lua ochii de la ea. Cîteodată,

Emilka sărea în sus și rîdea uimită. Atunci Agnisia o mustra :

— Taci, nu mai rîde.

Barbara punea cînd pe Józia, cînd pe Nascia s-o supravegheze, dar bunica se mînia văzîndu-le în jurul ei :

— Afară cu voi ! Mă țineți ca la închisoare. Să nu-ndrăzniți să mă spionați !

Cu Bogumil bătrîna se înțelegea cel mai bine. Îi povestea cu plăcere, fără să piardă șirul, întîmplări din tinerețea ei, cum își rupsese odată un dinte, căzînd pe scări, cum citea romane franțuzești cu prietena ei contesa Czarnowska.

Dar Bogumil nu putea să stea cu bunica decît duminicile, ba și atunci, obosit cum era și dornic de somn, adormea uneori, pe neașteptate, în mijlocul povestirii. Cînd se trezea o ruga pe bunică să cînte ceva împreună, căci se temea să n-adoarmă din nou. Începeau să cînte : „Hai, căluț murg, aleargă cu sîrg“, sau alt cîntec vechi.

Barbara, auzind cîntecele acestea, venind din ungherul acesta socotit de ea un altar al trecutului, cădea pe gînduri și repeta :

— Oh, vremuri, vremuri, unde sînteți ?

Acum Barbara lăsa deoparte multe din treburile casei din cauza bătrînei, căci în starea de neliniște în care era nu putea rămîne singură. O dată răsturnase o glastră grea cu un cactus, din fericire, nu pe picior. Altă dată trăsese de perdea, vrînd s-o dea jos s-o spele — cu toate că abia fusese spălată — de era să-i cadă în cap cu galerie cu tot. Se întîmplau și lucruri mai rele.

Într-o bună zi, Barbara veni la Bogumil și-i spuse, plîngînd :

— Nu mai știu ce să mă fac cu mama ! A ajuns pînă acolo că-și face nevoile în cameră, pe dușumea. Mereu stă cineva cu ea, mereu se cere afară, deși n-are nevoie, și cum ieși o clipă din cameră...

Și Barbara începu din nou să plîngă, cu gîndul la înjosirea la care fusese supusă. Bogumil se întrerupse din

calculele lui, își sprijini bărbia în pumn și o privi pe sub sprîncene, cu tristețe și compătimire. După o clipă se sculă, începu să umble prin cameră, apoi o mîngîie drăgăstos pe păr.

— Liniștește-te, iubita mea, scumpa mea... Ce putem face ? Mai bine, hai să aprindem o țigară.

Și-au aprins cîte o țigară, Barbara s-a șters la ochi și i-a spus cu glas rugător :

— N-ar trebui să trimitem mîine încă o dată după doctor ?

— Abia a fost acum trei zile.

— Poate c-ar fi bine s-o mai vadă o dată.

Au trimis după doctor și timp de cîteva zile au respectat cu sfințenie prescripțiile lui, dar pe urmă au renunțat iarăși, căci bătrîna scuipa medicamentele, iar fricțiile și compresele o iritau și mai mult.

În altă zi, iar tărăboi : bunica strănutase în tabacheră și-i sărise praful de tabac în ochi. Barbara și Bogumil năduşiră pînă-i spălară ochii. Bătrîna țipa din răsputeri și Barbara se temea să nu se prăpădească din cauza răcnetelor.

Cînd își veni în fire, nu lăsă pe nimeni să se atingă de ea în afară de Bogumil. Bogumil rămase singur cu ea încă mult timp, punîndu-i pe ochii umflați comprese cu apă rece. Bătrîna nu se împotrivea, ba dimpotrivă îi căuta pe bîjbîite mîna, i-o săruta și-i spunea, în timp ce el îi punea compresele :

— Ești un înger. Notați-vă asta. Să țineți minte cu toții. Ești un înger. Un înger din ceruri.

Pe urmă, parcă într-adevăr frămîntată de gîndul că săvîrșise o faptă cu urmări rele pentru ea și pentru ceilalți și în dorința de a șterge amintirea celor întîmplate, întreba, răsfrîngînd colțul buzelor, cum fac copiii :

— Sînt cuminte ? Acum sînt cuminte ?

Bogumil se așeză pe pat, îi dădu la o parte compresele de pe ochi, o îmbrățișă și-o legănă încetișor, șoptindu-i :

— Cuminte, cuminte ca un copil.

Barbara trecuse în dormitor. Se așeză pe scaunul din fața măsuței de toaletă și, încrucișîndu-și mîinile pe piept, începu să se clatine, cu ochii închiși. Copiii făceau gălăgie în sufragerie. Sîsîi la ei, deschise ochii și, privindu-se în oglinda măsuței de toaletă, zări în păr primele fire albe. Erau ciudate, nefiresc de țepene și strălucitoare, ițindu-se printre firele negre. Se sperie cumplit, zărindu-le. „O, Doamne, se gîndi disperată, ultimii ani ai tinereții ! Se apropie bătrînețea și eu, în loc să-mi trăiesc viața, trebuie să mă lupt cu nenorocirea asta. Și s-ar putea să dureze ani de zile.“ Își aminti de cuvintele doctorului. Avea impresia că boala bătrînei îi fura cele din urmă bucurii pe care le mai aștepta de la viață, că de-acum încolo nu mai avea nici un rost să le mai aștepte. Mai nutrea deci vreo speranță ? Care anume ? Nimic precis. Și totuși parcă mai aștepta altceva decît ce avusese pîn-atunci de la viață.

„Iar cînd voi fi în cele din urmă liberă, va fi prea tîrziu“, îi fulgeră prin gînd fără vrere și deodată tresări, dîndu-și seama că liberă, înseamnă de fapt singură.

„În numele Tatălui și-al Fiului“, șopti, negăsind alte cuvinte pentru izgonirea gîndurilor rele. Pe urmă începu să repete în neștire versuri și fraze disparate din Mickiewicz, Slowacki... „Îngerii stau... îngerii stau pe cîmpiile patriei“... „Stai, ah, stai, ulanule roșu“... „Se scurseră lacrimile mele curate, rîuri... rîuri... rîuri“...

23

La scurt timp după întîmplarea cu praful de tabac, petrecută în al treilea an al șederii ei la Serbinów, într-o bună zi bunica își puse o fustă groasă, o bonetă de catifea pe cap și, îmbrăcată astfel, plecă de acasă, cam pe la șapte dimineața. Mergea cu atîta grabă, că pînă să vină oamenii

care o văzuseră să le dea de știre la curte, ea și ajunsese pe șosea. Bogumil porunci să înhame la brișcă, urcă împreună cu Barbara și o ajunseră din urmă aproape de hotarul moșiei Serbinów. Bătrîna nu se-mpotrivi să se urce în brișcă, mai ales cînd auzi din gura lor că merg în aceeași direcție.

La înapoierea din expediție bunica fu cuprinsă de fiori de frig și fierbințeală. Se vede că fiind prea gros îmbrăcată se încinsese mergînd, iar la întoarcere îi venise de hac vîntul înșelător de martie.

Făcu o gripă ușoară, care nu ținu mult. După o săptămînă, bunica se sculă din pat, deși nu era pe de-a-ntregul înzdrăvenită. Boala o doborî din nou, o luă iar cu fierbințeală, dar acum nu din pricina răcelii. Doctorul spunea că-i sînt atacați rinichii și nici stomacul nu e prea zdravăn. Trecură zile, săptămîni, luni, iar starea bolnavei nu se îmbunătăți cu nimic. Slăbise, aproape că nu mai mînca de loc, spunînd că îi e silă de tot ce pune în gură și plîngîndu-se că dinadins îi dau tot ce-i mai rău. Din pricina slăbiciunii îi era greu să se ridice singură, iar starea subfebrilă se menținea cu încăpățînare, cedînd doar la vremea prînzului. Acum, Barbara și Bogumil o vegheau cu schimbul, dormind la căpătîiul ei. Îi puneau zilnic termometrul de cîte trei, patru ori, chinuindu-se astfel și ei și bolnava, care nu se lăsa, socotind lucrul ăsta o pacoste, văitîndu-se cumplit în timp ce i se lua temperatura. Dar singura nădejde a Barbarei era termometrul! Mereu nădăjduia că între timp survenise o îmbunătățire. Însă ca un făcut, termometrul arăta mereu aceeași febră.

Au adus tot felul de doctori. Michalina Ostrzeńska a chemat chiar o somitate medicală, în trecere prin Kaliniec. Dar atît somitatea cît și doctorii locali spuneau că starea nu este disperată, recomandau una sau alta și plecau, dîndu-le speranțe, repede spulberate. Soții Niechcic își dădeau seama că bătrîna se stinge pe zi ce trece.

Hotărîră să trimită după preot, dar cum bolnava era inconștientă, acesta n-avu altceva de făcut decît s-o miruiască cu ulei sfințit. În luna iunie, într-o seară, temperatura scăzu brusc. Barbara privi o clipă neîncrezătoare la termometru, îl șterse și-l controlă încă o dată.

— A adormit, spuse Bogumil în șoaptă, aplecîndu-se deasupra bunicii. Culcă-te și tu puțin, Basia. Abia te mai ții pe picioare. Rămîn eu de veghe.

— Bine, răspunse ea, căci într-adevăr nu mai dormise de cîteva nopți. I-ai dat medicamentele ?

— Acum o jumătate de oră. Cînd s-o trezi îi dau iar. Du-te, draga mea. Cred că ce-a fost mai greu a trecut.

Barbara plecă fără bucurie, cu senzația apăsătoare că ce-a fost mai greu n-a trecut de loc și că însănătoșirea asta nu-i altceva decît continuarea necazurilor nesfîrșite de pînă atunci.

Dar îi era aproape indiferent. În ultima vreme, se ostenise atît de mult, încît o cuprinsese o indiferență totală și orice s-ar fi întîmplat îi era totuna. După atîtea frămîntări, necazuri și nesiguranță, încetase dintr-o dată să mai sufere. Nu mai voia să știe de nimic. Se dezbrăcă și se culcă în așternutul rece, odihnitor. Era aproape o fericire.

Bogumil se întinse în fotoliul de catifea roșie al bunicii. Începu chiar să viseze ceva, căci era și el mort de oboseală. Deodată, deschise ochii : bătrîna se mișca. Văzu că scosese mîinile peste plapumă. Mișca degetele ca și cum ar fi vrut să apuce ceva, să cuprindă ceva cu gesturile șovăitoare ale sugarului sau ale muribundului, primul și ultimul gest al omului pe pămînt. Se ridică și se duse la pat ; se împiedică de măsuță ; lingurița din pahar clincheti ; voi să-i dea medicamentul, dar văzu că bătrîna tremură.

— Ți-e frig ? o întrebă grijuliu.

— Nu, nu mi-e frig, răspunse ea lămurit, mirată parcă, dar tremura tot mai tare, așa că Bogumil o cuprinse cu brațul pe după umeri.

— Nu-ți fie frică, îi șopti el, nu te teme... nu te teme...

Spre ziuă, Barbara se trezi din somnul greu în care căzuse, cînd simți mîna lui Bogumil pe fruntea ei.

— Hai, draga mea, îi spuse el. Mama a închis ochii.

Barbara începu să se îmbrace în tăcere. Agnisia se trezi și întrebă :

— Ce s-a întîmplat, mămico? Ce-a spus tăticul?

— Nimic, dormi, fetițo. Ne ducem la bunica.

Bătrîna doamnă Ostrzeńska zăcea acoperită pînă la gît, dar nu cu plapuma ca pînă atunci, ci cu un cearceaf. La capul patului, pe piedestalul pentru flori, ardea lumînarea dată jos de pe perete. Geamul era deschis, grădina se vedea cenușie sub cerul incolor. Se auzea din cînd în cînd ciripitul primelor păsări ale dimineții, răsunînd vesel și pătrunzător.

— Ajută-mă să așez cactușii, șopti Barbara, învîrtindu-se prin cameră și plîngînd. Și dă-mi un scaun. Am să-i pun lîngă ea. Toată viața i-a iubit.

Cînd se lumină de ziuă, Bogumil îl trimise pe Katelba la Nieznanów, după coșciug, și la Malocin să anunțe parohul. Încă din zori trimisese scrisori la Kaliniec prin lăptar. Ar fi vrut să trimită prin Katelba telegramele pentru Julian Ostrzeński și Lucian Kociell, dar nu le știa adresele, așa că se duse s-o întrebe pe Barbara. După primele momente de deznădejde, împietrită și uluită, se închisese în salon și plîngea. Nici nu voi să-i răspundă. Părea scandalizată că e în stare să se ocupe cu atîta sînge rece de nimicuri. Bogumil se duse și căută îndelung în comoda bunicii, pînă găsi, în sfîrșit, adresele și niște scrisori vechi. Fetițele se învîrteau prin casă, tăcute și speriate. Le luă cu el, chemă servitoarele și se apucă să îmbrace moarta.

Barbara era tot în salon, copleșită de cele întîmplate.

Îi trecuse durerea care se revarsă în lacrimi atunci cînd ne moare cineva apropiat, dar se simțea zguduită

de o disperare neputincioasă, sterilă, exagerată. De ce s-a dus să se culce și n-a fost acolo cînd a murit mama? De ce s-a revoltat împotriva vieții sale legate de soarta nefericită a bietei bătrîne cu mintea rătăcită? Ar fi trebuit să aibă destulă mărinimie și dragoste pentru a se jertfi, și nu să se revolte în atît de scurt timp, mai puțin de trei ani!

Bogumil veni din nou s-o caute. Se opri timid la ușă și întrebă:

— Pot să intru?

Apoi se apropie și, așezîndu-se, îi luă încetișor mîna.

— N-ai vrea să faci și tu ceva, Basiuchno? o întrebă el. Are să-ți fie mai ușor. Nu vrei să te repezi la Kaliniec să tîrgui niște pînză pentru dric? Poate și ceva ca să-ți faci ție și fetițelor rochițe negre. Am poruncit să înhame la caretă... N-ai vrea să te duci? Știu că ești îndurerată; dar n-are nici un rost să te lași pradă deznădejdii. Sînt atîtea de făcut și nu pot să mă descurc singur. La înmormîntare vor veni, fără îndoială, și o parte din rubedenii, pentru care vom pregăti o masă, cum se cuvine. N-ai vrea să treci pe la bucătărie și să iei unele măsuri?

Barbara se enervă și mînia ei creștea cu fiecare cuvînt ce-l rostea Bogumil. Știa ea mai bine dacă are sau nu rost să se lase pradă deznădejdii. Nimeni nu poate ști, nici înțelege ce se petrece cu ea.

— Dacă ești atît de străin și de indiferent, că poți acum să te gîndești la musafiri și mese, atunci ocupă-te tu de asta. Pentru mine moartea este un lucru mult prea grav și cumplit ca să mă pot ocupa de asemenea prostii. Nu pot să sufăr toate aceste datine, al căror principal scop este să mănînci și să bei bine. Și ca popii să aibă ocazia să-și arate îndeletnicirile lor magice. Stai, nu pleca încă. Unde sînt copiii?

Bogumil se opri ascultător în prag.

— Tomaszek se joacă în camera servitorilor, sub supravegherea Józiei, iar fetițele sînt la răposată. Le-am luat cu mine ca să vadă cum o îmbracă pe bunica. Le-am pus să rupă flori din grădină și să le aducă la năsălie. Las' să învețe, să știe cum să ne rînduiască în coșciug cînd om muri.

Enervarea Barbarei atinse culmea. Simțea că nu mai rezistă, că trebuie să-i spună o vorbă jignitoare:

— Ce nesimțit ești! Să pui copiii la treburi de-astea! Și cu cîtă grosolănie! Dar simți că nu-și vărsase tot focul, că trebuie să ajungă la capăt. V-ați țărănit cu toții, spuse, tremurînd. Sînteți lipsiți de bun-simț și de orice sentimente. Tot neamul vostru. Crezi c-am uitat-o pe maică-ta? Era cu mintea întreagă, dar n-aveai ce vorbi cu ea. Mai rău ca mama. Pe ea mi-o amintesc ca pe-o femeie inteligentă, pe vremea cînd, pentru noi, copiii, era o tovarășă de neînlocuit. Și sînt zdrobită de durere că s-a dus pentru totdeauna crîmpeiul acesta de viață. Iar tu mă bați la cap cu mesele tale pentru musafiri.

Tăcu, aproape sufocată de enervare, dar cuvintele pe care le spusese continuau să răsune în capul ei ca un ecou.

Bogumil o privea cu ochii mari, făcînd fețe-fețe. Ieși, fără să spună un cuvînt.

Barbara își reveni brusc. „De ce, se gîndea speriată, trebuie să verși atîta venin ca să te liniștești?" Bogumil nu i se mai părea nici țărănos, nici insensibil. Chiar ea vrusese să-i spună, cînd intrase, că o să-i ajute și-o să se ocupe de pregătirile pentru înmormîntare. Se supărase tocmai pentru că n-o lăsase să spună ea. O supărase îndemnul lui și mai ales că îndrăznise să considere exagerată durerea ei! Numai din răzbunare vorbise cum vorbise. Și iată că după ce-și vărsase focul, îi trecuse și disperarea, îi pierise și chinul remușcărilor, lăsînd locul unei mîhniri adînci. Oricum, mama

ei murise într-o perioadă cînd nu putea constitui pentru ea altceva decît o sursă de necazuri, iar Barbara și-o amintea ca pe o ființă dragă și plăcută, o revedea întreagă la minte, tînără, neîntinată de crudele suferințe din ultimii ani.

Și, aproape bucuroasă, se pregăti repede de drum și alergă să-l caute pe Bogumil. O chinuia teama că ar putea pune la inimă vorbele ei nesăbuite.

— Domnul s-a dus cu contabilul la cancelarie, îi spuse Józia.

Barbara se simți jignită : „Atît de mult îi pasă de ce spun eu, că s-a dus liniștit cu Katelba la cancelarie !"

Dar nu era în cancelarie, ci pe verandă. Fuma.

— Plec, spuse Barbara. Nu lua în seamă ce-am spus. Sînt clipe în care devii iresponsabil !

El se ridică și spuse repede :

— Te înțeleg. Cînd mă gîndesc prin cîte ai trecut, sărmana de tine, de cînd te-ai măritat cu mine, mă mir că mai reziști, că mai poți fi atît de bună.

— N-am trecut prin nimic, îl contrazise ea. Și nu sînt de loc bună. Tu ești bun. Numai tu în toată lumea ești bun, adăugă ea sentențios.

Klimecki, vizitiul, trăsese careta în fața verandei și fetele se și instalaseră ; voiau s-o conducă pe mama pînă la poartă.

Pe la amiază, Barbara se înapoie acasă. O dată cu croitoreasa cea slabă, adusese un val de pînză neagră pentru dric și satin pentru rochii : pentru ea negru, pentru fete negru cu picățele albe. Se apucară numaidecît de lucru și spre seară totul fu gata.

A doua zi, urmau să ducă moarta la biserica din Malocin. Nu puteau să amîne mai mult, căci, așa cum se întîmplă vara, după ploaia zilelor răcoroase se lăsase o zăpușeală umedă.

A doua zi dimineața, au dus copiii pentru ultima oară pînă în pragul odăii unde zăcea bunica. Răbufnea de acolo un miros greu de liliac veșted, amestecat cu alt

miros străin, dulceag, dezgustător, care le făcu pe fete să pălească. În jurul coșciugului îngenuncheaseră o mulțime de femei din sat. Aerul devenise înăbușitor. În antreu se înghesuiau și se îmboldeau copiii argaților. Agnisia îl trase pe Bogumil de mînecă și-i șopti :

— Noi n-o vedem pe bunica.

El se aplecă s-o ridice, dar Barbara spuse repede :

— Nu, nu, e îngrozitor !

Și, acoperindu-și fața cu mîna, se retrase din înghesuială. Bogumil se uită mai atent și zări că din nara dreaptă un firișor de lichid gros, brun se prelingea pe fața galbenă și ascuțită de suferință a bătrînei, care se odihnea printre flori. Cîțiva dintre oamenii care se rugau văzuseră și ei, așa că se produse o oarecare rumoare. Începură să se înghesuie la ieșire. Se auzeau voci : „Îi curge sînge din nas... sînge din nas... Poate că n-a murit. Slăvit fie numele Domnului !"

Bogumil Niechcic spuse tare și răspicat :

— Liniștiți-vă. Toți, asemenea ei, ne vom scurge așa în pămînt, după moarte. Domnule Katelba ! Stelmach ! Să închidem coșciugul.

— Îngrozitor, repeta Barbara, după ce ieșise cu copiii afară la aer.

— Ce e îngrozitor, mămico ? Ce s-a întîmplat ? se străduia să afle Agnisia.

Dar văzu deodată că mama ei plînge și tăcu.

Tata veni lîngă ele.

— Nu-i nimic, spuse el. Căldura asta grăbește descompunerea. Trebuie să închidem coșciugul. Am văzut de atîtea ori lucrul ăsta.

După amiază, oamenii începură să se strîngă pentru a porni la biserică. Docare, trăsuri, carete se vedeau pretutindeni în jurul casei, chiar și pe aleile livezii. Caii ridicau leneș capetele și rupeau frunze din pomi, pînă cînd, desfrunzite, ramurile zvîcneau în sus. Dricul întocmit din scînduri așezate pe loitrele unei căruțe, îmbrăcat în pînză neagră, la care erau înhămați șase

cai suri, se apropia încet dinspre acareturi. Era atît de înalt, încît se lovea de crengile pomilor. Femei și bărbați îmbrăcați în negru treceau în grupuri prin fața intrării, se așezau pe băncile de sub castani, intrau și ieșeau din casă. Ai casei se sfătuiau între ei cum ar fi mai nimerit să se alcătuiască cortegiul. Agnisia și Emilka se treziră sărutate prin faldurile unor voaluri negre. Abia după o clipă o recunoscură pe mătușa Ostrzeńska și pe doamna Holszańska. Străină li se părea și mama lor cu fața acoperită de voalul negru, transparent, și alergară la ea abia cînd auziră că-i spune Nasciei :

— Trebuie să rămîi cu Tomaszek. Nu pot să iau copilul cu mine. Ai să vii mîine, la înmormîntare.

Sicriul fu scos din casă. Barbara se uita încruntată, dar cînd începură să-l urce pe dric, se sperie și închise ochii.

— Isuse Doamne, ăștia au s-o scape pe mama.

Bogumil se duse să le ajute, apoi se întoarse.

— Urcați, urcați, spuse el. Urcă fetițele, pe Józia și pe Barbara în caretă, și închise ușa după ele.

— Dar tăticu ? întrebară copiii, dezamăgiți.

— Tăticu merge pe jos.

— Și noi vrem să ne ducem cu tăticu pe jos, începură ele să se roage și atîta se foiră, că Barbara opri careta și spuse :

— Du-te cu ele, Józia !

Fetele traversară într-o clipită drumul, săriră peste șanț și ajunseră pe poteca bătătorită pe care mergea tatăl lor. Acesta se uită la ele și le spuse doar :

— Să mergeți liniștite.

Așa că porniră tăcute una în urma alteia, căci pe poteca îngustă nu putea să meargă decît un singur om. Pe drum și pe cărărui mergeau pe jos mulți alții care veniseră la îngropăciune. Era și unchiul Daniel printre ei. Fuma o țigară de foi și murmura ceva în barbă. Trăsurile mergeau agale, scîrțîind, cortegiul

înainta cu grijă. Tîmplarul şi grădinarul se aşezaseră lîngă sicriu. Deşi îl înţepeniseră bine, trebuia totuşi să aibă grijă să nu sară la hopuri. În frunte păşea paracliserul, Tomasz Kolański, poreclit „piticul“, fiul doftoroaiei, ducînd o cruce uriaşă, care se sprijinea într-o chingă trecută pe după umăr, aşa încît ţi se părea că crucea îi iese pieziş din burtă. Alături de el păşea organistul îmbrăcat în stihar alb. Cînd o cotiră pe şosea, acesta începu să cînte, dar atît de fără veste că se speriară cu toţii.

Cine-n grija Domnului se lasă
Şi din toată inima lui crede...

Cîntecul se auzi cînd ici, cînd colo, nesigur la început, ca vîntul care pînă cînd se-nteţeşte şovăie printre ramuri, apoi răsună cu toată puterea :

...neînfricat poate vorbi :
mă ocroteşte Domnul Sfînt,
de moarte temător nu sînt...

Dintre bărbaţi nu cînta nimeni. Doar vreunul îngîna abia auzit. Cîntau însă argaţii şi oamenii din satul învecinat : Vechiul Serbinów.

La biserică fetele s-au pierdut de tatăl lor şi au fost nevoite să rămînă cu Józia. Se înghesuiră cu toatele pe o bancă din fundul bisericii. Afară se înserase şi în biserică se făcuse noapte de-a binelea. O mulţime de lumînări licăreau, banca pe care stăteau copiii se mişca şi se legăna. Deasupra capetelor lor cînta corul, iar orga intervenea cu glasul său gros, ca de bas : bu-bu-bu.

A doua zi, toţi cei care urmau să meargă la înmormîntare, s-au dus de-a dreptul la Malocin. Erau mai mulţi oameni ca în ajun. Sosiseră de departe, tocmai din ţinutul Kuiawy feluriţi vecini de-ai doamnei Ostrzeńska, din anii ei de tinereţe, cînd locuia la ţară. Venise chiar şi consilierul Joachim Ostrzeński de la Piekary.

Bogumil, Barbara și copiii au plecat mai tîrziu la cimitir, căci pînă în ultima clipă au așteptat sosirea lui Julian Ostrzeński de la Petersburg. N-a venit însă decît Lucian Kociell. Poștalionul îl adusese de dimineață pînă la Kaliniec, iar de acolo făcuse drumul cu trăsura. Era singur. Fetele plecaseră la mătușa lor, în Lituania. L-au luat cu ei și au pornit spre biserica din Malocin. Pe drum, întîlniră un curier care le aducea o telegramă de la Julian. Nu putea veni.

La prînz, s-au strîns la Serbinów cam vreo treizeci de persoane. S-au văzut nevoiți să mai aducă mese din bucătărie pentru argați, iar domnul Wojnarowski din Pamientów le împrumută bucătarul lui. Copiii au mîncat deoparte ; după masă, Tomaszek fu dus la culcare, iar fetițele o zbughiră în curte, de unde, ascunse după tufișurile de iasomie, sau pîndind printre ușile deschise, se zgîiau la musafiri. Tatăl lor le văzu, se ridică de la locul lui, ieși pe verandă și le chemă. Barbara le conduse pînă lîngă un scaun pe care stătea un domn gras cu fața roșie și cu niște mustăți albe care-i cădeau pe piept.

— Fiicele mele, domnule consilier, spuse Barbara. Înclinați-vă, fetelor.

Domnul consilier le mîngîie pe creștet cu mîna lui grea și le întrebă :

— Cum vă cheamă, fetițelor ? Hai ? Spuneți mai tare, Agnieszka și... ? Emilia ? Emilia... Frumoase nume. Frumoase. Adu-mi-le, drăguță, pe domnișoarele astea la Piekary

Ceilalți musafiri chemau și ei copiii, întrebîndu-i ba una, ba alta. Doamna Holszańska le întrebă dacă Józia le-a învățat poezia : „*Cine ești ? Un mic polonez*“, pe care ea trebuia s-o știe de la orfelinat. Îi răspunseră că le-a învățat și, la cererea doamnei, începură să recite în cor :

Cine ești ? Un mic polonez.
Care ți-i stema ? Un vultur alb.

Toți își întoarseră ochii spre ele și atunci, de rușine, s-au încurcat și au tăcut. Agnisia s-a făcut purpurie la față. Emilka a început să plîngă. Au fost numaidecît expediate în altă cameră și gălăgia din jurul mesei, întreruptă pentru o clipă, reîncepu.

Însă musafirii n-au mai stat mult. Curînd începură să plece cu trăsurile și docarele, apoi s-a strîns masa. O vreme, a mai răsunat în bucătărie clinchet de farfurii și pahare, pe urmă s-a așternut în casă obișnuita liniște. Bogumil s-a dus la cîmp, Barbara s-a așezat o clipă pe verandă să se odihnească. Și cum adormi, i se arătă în vis un dric orășenesc cu baldachin, așa cum fusese acela cu care o înmormîntaseră pe Teresa, mergînd repede pe caldarîm. Oamenii alergau după el, căznindu-se să așeze sub baldachin un sicriu deschis în care era întins cineva cu pălărie pe cap. La fiecare tresărire a dricului, pălăria sărea în sus și aluneca tot mai mult peste fața răposatului, pînă peste nas. Iar mortul semăna, rînd pe rînd cînd cu unul, cînd cu altul dintre cunoscuți. Barbara simți că nu poate privi acest spectacol, se temea ca pălăria să nu-i turtească nasul celui închis în sicriu. Încerca să dea la o parte pălăria, să i-o așeze drept pe creștet, dar nu izbutea. Pînă la urmă, se împiedică de o piatră și... deschise ochii.

Se trezi de loc înspăimîntată, cum ar fi fost firesc după asemenea vis. Dar i se păru că păsările încetaseră să mai cînte și că în jur domnește o liniște nefirească. Această constatare o înfricoșă. De fapt, păsările nu se opriseră din cîntat, ci ea se îndepărtase ciudat de mult de viața din juru-i și își recăpăta cu greu simțurile. Numaidecît după aceea auzi ciripitul lor dintotdeauna și doar lucrul acesta i se păru un prisos de viață.

Se uită la cerul înnorat. Pe fondul aurit de soarele ascuns dincolo de neguri, alunecau nori cenușii,

destrămați, mereu alții, deși imaginea cerului rămînea neschimbată.

— Ce-nsemnătate are că murim ? Viața izvorăște mereu, de pretutindeni, vorbea Barbara fără noimă. Totul trece și nimic, nimic nu se schimbă. Pe fondul auriu plutesc mereu alți nori cenușii... Ah, ce mult mă liniștește gîndul acesta, oftă ea.

Și din adîncul ei se ridică ceva ca o implorare supremă de a-i fi îngăduit să trăiască cu gîndul acesta, cu pacea aceasta în suflet.

Redactor responsabil : NINA GRIGORESCU
Tehnoredactor : AURICA IONESCU

Dat la cules 19.04.1966. Bun de tipar 28.06.1966. Apărut 1966. Tiraj 10.135 ex. broșate. Hîrtie Ediții B. satinat de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 15,09. Coli tipar 18. A. nr. 14.343. C. Z. pentru bibliotecile mari 884. C.Z. pentru bibliotecile mici 884—31=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 60.261 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii", Piața Scînteii nr. 1, București — Republica Socialistă România

Vol. I-II-III-IV lei 42

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ